

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
2024-YL-281

AYDIN İLİ, BOZDOĞAN İLÇESİ, KILAVUZLAR MAHALLESİ
KURTARMA KAZISI BULUNTULARI

HAZIRLAYAN
Tuğba KÖYLÜ

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Murat ÇEKİLMEZ

AYDIN – 2024

ÖZET

AYDIN İLİ BOZDOĞAN İLÇESİ KILAVUZLAR MAHALLESİ KURTARMA KAZISI BULUNTULARI

Tuğba KÖYLÜ

Yüksek Lisans Tezi, Arkeoloji Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Murat ÇEKİLMEZ

2024, XXII + 185 sayfa

Tez çalışmasında ele alınan olan pişmiş toprak eserler farklı dönem, farklı kullanım amacı ve tipolojilere sahip olmakla birlikte, 15’i etütlük 4’ü envanterlik olmak üzere 19 adet pişmiş toprak figürin çalışma kapsamında yer almaktadır. Antik çağda adı Karia olarak bilinen günümüzdeki Anadolu’nun güneybatısındaki bölgenin sosyokültürel yapısı başta olmak üzere, siyasi, sosyal ve ekonomik yapısına değinilmiştir. Araştırma konusunu kapsayan Aydın İli, Bozdoğan İlçesi, Kılavuzlar Mahallesi Kurtarma Kazısı Figürinlerinin, buluntu yerinin Bozdoğan ilçesine bağlı olması neticesi ile Bozdoğan ve çevresinin coğrafi özellikleri, seyyahların gözünden bölge hakkındaki araştırmalara değinilerek detaylı bir bilgi verilmeye çalışılmıştır. Araştırma konusu oda mezar, buluntu grubunu pişmiş toprak figürinlerdir. Yürütülen araştırmaya katkı sağlaması açısından, Karia Bölgesi çevresindeki kurtarma kazılarında ortaya çıkarılan, tespiti yapılmış, yayınlanmış oda mezar ve pişmiş toprak figürin buluntularına değinilmiştir. Bu bağlamda bölgede yapılan kurtarma kazılarında daha önce ortaya çıkarılmış olan mezar ve figürin buluntuları ele alınarak, araştırılması yapılmış yayınlar kronolojik bir şekilde bilim dünyasına sunulmuştur. Aydın İli, Bozdoğan İlçesi, Kılavuzlar Mahallesi’nde yer alan 605 parsel numaralı taşınmaz üzerinde çökme sonucu ortaya çıkan mezarda, Aydın Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü tarafından 2021 yılında yapılan kurtarma kazısı ve sonuçları değerlendirilmiştir. Aydın Arkeoloji Müzesi uzmanlarından oluşan uzman arkeologlar tarafından kazı çalışması yapılmıştır. Mezarın yapısının, giriş kısmının tam karşısında yer alan, kayaya oyulmuş bir şekilde bulunmuş kemerli yapının varlığı, mezar yapısının arcosoliumlu olduğu tespit edilmiştir.

Bozdoğan mezar buluntularının ilk grubunu tanrıça tipleri oluşturmaktadır. Bu grupta Aphrodite Genetrix/Frejus tipindeki figürin, Aphrodite figürini başları, Aphrodite rahibesi, Kourotraphos figürini yer almakta olup tipolojik ve ikonografik açıdan dikkate

alınarak incelenmiştir. İkinci grupta, kadın figürinleri ve parçaları; tipolojik ve ikonografik açıdan incelenmiştir. Aphrodite Rahibesi tipinde ve giyimli kadın figürinleri tipine ait olduğu anlaşılmıştır. Üçüncü grupta, erkek figürinleri baş ve parçaları; tipolojik ve ikonografik açıdan değerlendirilmiştir. Söz konusu erkek figürinleri; Gıyımli Ephebos, Dioskurides ve Symposiast tipinde olduğu anlaşılmıştır.

Söz konusu figürinleri kapsayan bu araştırmada Bozdoğan ilçesi ve çevresinin koroplastik sanatının bilim dünyasına sunulması amaçlanmıştır. Bu amaçlar bağlamında figürinlerin, teknik özellikleri, tipolojileri ve ikonografileri bağlantılı bir şekilde ele alınmış ve bilim dünyasına katkıda bulunulmaya çalışılmıştır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Arkeoloji, Bozdoğan, Kurtarma Kazısı, Figürinler, Pişmiş Toprak Eserler.

ABSTRACT

AYDIN PROVINCE BOZDOĞAN DISTRICT KILAVUZLAR DISTRICT RESCUE EXCAVATION FINDS

Tuğba KÖYLÜ

Master's Thesis, Department Of Archeology

Thesis Advisor: Prof. Dr. Murat ÇEKİLMEZ

2024, XXII + 185 pages

Although the terracotta artifacts discussed in the thesis study have different periods, different purposes of use and typologies, 19 terracotta figurines, 15 of which are for studies and 4 for inventory, are included in the scope of the study. The political, social and economic structure, especially the socio-cultural structure of the region in the southwestern part of today's Anatolia, known as Caria in ancient times, is mentioned. A detailed information has been tried to be given by mentioning the geographical features of Bozdoğan and its surroundings, and the research on the region from the eyes of travelers, as the finding place of the Figurines from the Rescue Excavation of Aydın Province, Bozdoğan District, Rehberlar District, which covers the subject of the research, is located in Bozdoğan district. The subject of the research is the chamber tomb, the group of finds are terracotta figurines. In order to contribute to the research carried out, chamber tomb and terracotta figurine finds that were unearthed, identified and published during the rescue excavations around the Caria Region were mentioned. In this context, the grave and figurine findings previously unearthed during the rescue excavations in the region were discussed and the researched publications were presented to the scientific world in a chronological order. The rescue excavation and its results, carried out in 2021 by the Aydın Archeology Museum Directorate, were evaluated in the grave that was revealed as a result of a collapse on the property numbered 605, located in Aydın Province, Bozdoğan District, Rehberlar District. The excavation work was carried out by expert archaeologists consisting of experts from the Aydın Archeology Museum. It has been determined that the structure of the tomb has an arched structure carved into the rock, located directly opposite the entrance, and that the tomb structure has an arcosolium.

The first group of Bozdoğan tomb finds consists of goddess types. In this group, there are Aphrodite Genetrix/Frejus type figurines, Aphrodite figurine heads, Aphrodite

priestess, and Kourotrophos figurine, and they were examined from typological and iconographic perspectives. In the second group, female figurines and pieces; It was examined from a typological and iconographic perspective. It was understood that it belongs to the type of Aphrodite Priestess and dressed female figurines. In the third group, male figurines, heads and parts; It was evaluated in terms of typology and iconography. The male figurines in question are; It was understood that it was of the dressed Ephebos, Dioscurides and Symposiast type.

In this research covering the figurines in question, it is aimed to present the coroplastic art of Bozdoğan district and its surroundings to the scientific world. In the context of these purposes, the technical features, typologies and iconography of the figurines were discussed in a related manner and an attempt was made to contribute to the world of science.

KEYWORDS: Archaeology, Bozdoğan, Rescue Excavation, Figurines, Terracotta Artifacts.

ÖNSÖZ

Araştırmanın konusu oluşturan Aydın İli, Bozdoğan İlçesi, Kılavuzlar Mahallesi Kurtarma Kazısı Figürinleri, Aydın Arkeoloji Müzesi deposunda yer almaktaydı. Söz konusu eserleri çalışmama olanak sağlayan, araştırma süreci boyunca her konuda yol göstericiliği, olumlu bakış açısı ile beni her an cesaretlendiren, bilgi birikimi ile farklı perspektiften bakabilmeme olanak sağlayan, motivasyonumu asla kırmayan, beraber çalışıyor olmak ve öğrencisi olmak konusunda her daim şanslı hissedeceğim danışman hocam Prof. Dr. Murat Çekilmez'e tüm destekleri adına sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Öğrencisi olduğum Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, öğretim üyelerinden; Arkeoloji bölümü, bölüm başkanı Prof. Dr. Suat Ateşlier'e, Prof. Dr. Aslı Saraçoğlu'na, Prof. Dr. Özlem Tütüncüler Bircan'a, Prof. Dr. Murat Aydaş'a yüksek lisans eğitimime katkı sağladıkları için şükranlarımı sunarım.

Söz konusu figürinlerin çalışılması konusunda gerekli izinleri sağlayan Aydın Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü'ne, müze çalışmalarım sırasında, yardımseverliği ve güler yüzü ile desteklerini her daim hissettiren Arkeolog Şenay Çekilmez'e, Arkeolog Sedat Tirmek'e ve tüm müze personeline teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Yüksek lisans tez sürecimde desteklerini her daim hissettiren Arkeolog arkadaşım Asude Yıldız'a ve Mimar Buse Parlak'a değerli zamanlarını ayırdıkları için teşekkür ederim. Son olarak maddi ve manevi her daim yanımda olan, anneme, babama ve ağabeyime bana destek oldukları için sonsuz teşekkürler.

Söz konusu yüksek lisans tezi Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından FEF- 22006 kodlu, "Aydın İli, Bozdoğan İlçesi, Kılavuzlar Mahallesi Kurtarma Kazısı Buluntuları" adlı proje ile desteklenmiştir. Desteklerinden dolayı Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğüne ve personeline teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ.....	ix
RESİMLER DİZİNİ	xiii
LEVHALAR DİZİNİ	xx
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xxii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM	6
1. LİTERATÜR ÖZETİ.....	6
2. BÖLÜM	14
2. KARIA BÖLGESİ'NİN TARİHİ VE COĞRAFYASI.....	14
2.1. Karia Bölgesi	14
2.2. Karia Bölgesi'nin Tarihi Coğrafyası	18
2.3. Bozdoğan ve Çevresinin Tarihi Coğrafyası	23
3. BÖLÜM	27
3. BOZDOĞAN ÇEVRESİNDEKİ MEZARLAR VE BULUNTU İLİŞKİSİ	27
3.1. Neapolis Antik Kentindeki Mezarlar	27
3.2. Neapolis Nekropol Alanında Bulunan Pişmiş Toprak Eserler	33
3.3. Alinda Nekropol Alanı Çalışmaları.....	36
3.4. Alinda Nekropolü ve Oda Mezarları.....	40
3.5. Alinda Antik Kenti Buluntuları.....	42
3.6. Alabanda Antik Kenti Nekropol Alanı Çalışmaları	44
3.7. Alabanda Territoriumu Oda Mezarları.....	45
4. BÖLÜM	48

4. BOZDOĞAN İLÇESİ, KILAVUZLAR MAHALLESİ, KURTARMA KAZISI VE BULUNTULARI	48
5. BÖLÜM	70
5. ARCOSOLİUMLU MEZARLAR.....	70
6. BÖLÜM	78
6. FİĞÜRİN TİPLERİ VE İKONOĞRAFI.....	78
6.1. Tanrıça Tipleri.....	78
6.1.1. Aphrodite Tipleri.....	78
6.1.1.1. Aphrodite Frejus/Genetrix tipindeki figürinler	78
6.1.1.2. Aphrodite Figürini Başı.....	84
6.1.2. Kourotrophos/Tanrıça Figürini	87
6.2. Erkek Figürinleri ve Parçaları.....	91
6.2.1. Dioskurides Tipinde Erkek Figürini Parçası.....	91
6.2.2. Ephebos Tipinde Giyimli Erkek Figürini Parçaları	94
6.2.3. Symposiast Tipinde Uzanan Erkek Figürini Parçası	105
6.3. Ayakta Giyimli Kadın Figürinleri ve Parçaları	108
6.3.1. Aphrodite Rahibesi Tipinde Figürin Parçası.....	116
7. BÖLÜM	119
7. FİĞÜRİNLERİN TEKNİK ÖZELLİKLERİ.....	119
7.1. Kilin Yapısı ve Çeşitleri.....	119
7.2. Terracotta -Pişmiş Toprak	121
7.3. Pişmiş Toprak/ Terracotta Figürinler	121
7.4. Aydın İli/ Bozdoğan İlçesi / Kılavuzlar Mahallesi Kurtarma Kazısı Figürinlerinin Teknik Özellikleri.....	127
7.5. Aydın İli Bozdoğan İlçesi Kılavuzlar Mahallesi Pişmiş Toprak Figürinlerinin Kil Analizi	131
8. SONUÇ VE ÖNERİLER	136
9. KAYNAKLAR	152

10. KATALOG	160
11. LEVHALAR.....	179
ÖZGEÇMİŞ	185

RESİMLER DİZİNİ

Fig. 1. Antik Dönem Karia Haritası.....	19
Fig. 2. Büyük Menderes Havzası Yerleşim Haritası	20
Fig. 3. Antik Dönem’de Karia Bölgesi Haritası	21
Fig. 4. Karia Bölgesi’nin Günümüzdeki Coğrafi Yapısı.	21
Fig. 5. Menderes Vadisi Haritası ve Bozdoğan’ın konumu.	24
Fig. 6. Aydın İli Bozdoğan İlçesi Türkiye Haritasındaki Yeri.	25
Fig 7. Harpasa’daki antik kalıntıların kuzeyden görünümü- Geç Hellenistik- Roma İmparatorluk Dönemi tiyatro	26
Fig. 8. Neapolis Yerleşiminin Konumu.....	28
Fig. 9. Harpasos’ta Yer Alan Plarasa Kentinden Bulunan Bronz Bir Sikke	29
Fig. 10. No’lu Hellenistik Dönem Mezar Planı (solda) ve 2 No’lu Roma İmparatorluk Dönem Mezar Planı (sağda).....	30
Fig. 11. Neapolis’te Bulunan 1 No’lu Oda Mezarın Ön Odasındaki Sekilerin Görünümü... 31	
Fig. 12. Neapolis Yerleşimindeki Roma İmparatorluk Dönemi’ne Tarihlendirilen Mezarın Tonozlu Yapısı.....	32
Fig. 13. Neapolis’te Bulunan Yuvarlak Burunlu Kandil.	35
Fig. 14. Waddington- Le Bas’ın yayınından Alinda Topografyası.	39
Fig. 15. Dromos Batı Duvar İon Sütunu Kabartması	40
Fig. 16. Alinda Oda Mezar Giriş Kapısındaki dolgular.	42
Fig. 17. Bozdoğan-Kılavuzlar (Fig. 5teki) Mezar içerisinde bulunan taş dolgu.	42
Fig. 18. Alinda Territoriumundan Ele Geçen Figürinler.	43
Fig. 19. Alabanda Antik Kenti Topografi Planı.	45
Fig. 20. Mezarların Harita Üzerindeki Konumları.	47
Fig.21. Çökme Sonucu Ortaya Çıkan Mezarın Üst Toprak Dolgusu, Müze Arşivi.....	48
Fig. 22. Mezar Çizimi, Müze Arşivi.....	49
Fig. 23. a. 208-206 m. Kottaki Dolgu Çalışması, Müze Arşivi.....	50
Fig. 23. b. 208- 206 m Kottaki Dolgu Çalışması, Müze Arşivi	50

Fig. 23c. 208-206 m. Kottaki Seviye İnme Çalışmalarındaki Nişli Bölüm, Müze Arşivi	51
Fig. 24a. Giriş Önündeki Dolgu Tabakasından Bulunan Kandil, Müze Arşivi.....	51
Fig. 24b. Giriş Önündeki Dolgudan Bulunan Kandil, Müze Arşivi.....	52
Fig. 24c. Giriş Önündeki Dolgudan Bulunan Kandil, Müze Arşivi.....	52
Fig. 24d. Giriş Önündeki Dolgudan Bulunan Kandil, Müze Arşivi.....	53
Fig. 25. Seviye İnme Çalışmalarından Bulunan Altın Küpe, Müze Arşivi.....	53
Fig. 26. Mezar İçerisinde Bulunan Taş Dolgu, Müze Arşivi	54
Fig. 27. Moloz Taş Tabaka ile 206 m. Kot Arasındaki Tabaka, Müze Arşivi	55
Fig. 28. a. 206- 204 m. Dolgudan Bulunan Figürin Başı	55
Fig. 28. b. 206-204 m. Dolgudan Bulunan Figürin	56
Fig. 28. c. 206-204 m. Dolgudan Bulunan Kandil	57
Fig. 28. d. Fig. 4c. 206-204 m. Dolgudan Bulunan Kandil	57
Fig. 28. e. 206-204 m. Dolgudan Bulunan Kandil, Müze Arşivi	58
Fig. 28. f. 206-204 m. Dolgudan Bulunan Kandil, Müze Arşivi.....	58
Fig. 28. g. 206-204 m. Dolgudan Bulunan Kandil, Müze Arşivi	59
Fig. 28. h. 206-204 m. Dolgudan Bulunan Bronz Kemer Tokası, Müze Arşivi	59
Fig. 28. ı-i. 206-204 m. Dolgudan Bulunan Kandillerin Buluntu Durumu, Müze Arşivi.....	60
Fig. 29. Mezar İçerisindeki Taş Dolguların Kaldırılması Sonrası, Sekili Klinelerin Zeminlerinin ve Ortada Yer Alan, Kemerli Yapıya Dik Gelen Koridor Sınırlarının Ortaya Çıkarılmış Hali, Müze Arşivi.....	61
Fig. 30. Üç Nolu Nişin Batısındaki Dolgu Topraktan Ortaya Çıkarılan Unguentarium	62
Fig. 31-a. Üç Nolu Nişin Önündeki Sekiden Bulunan kandil	62
Fig. 31-b. Üç Nolu Nişin Önündeki Sekiden Bulunan Kandil	63
Fig. 32. Koridor Zeminini Üzerinden Açığa Çıkarılan Sikkeler, Müze Arşivi	64
Fig. 33. Koridor Zeminini Üzerinden Çıkarılan Figürin	64
Fig. 34-a. Koridor Zeminini Üzerinden Bulunan Lyra Çalan Kadın Figürini Parçası	65
Fig. 34-b. Koridor Zeminini Üzerinden Bulunan Lyra Çalan Kadın Figürini Parçasının Birleştirilmiş Hali.....	65

Fig. 35. Koridor Zemini Üzerinden Bulunan Unguentarium, Müze Arşivi	65
Fig. 36. Koridor Zemini Üzerinden Bulunan Unguentarium, Müze Arşivi	66
Fig. 37. Koridor Zemini Üzerinde Bulunan Kandil, Müze Arşivi	66
Fig. 38. Koridor Zemini Üzerinde Bulunan Kandil, Müze Arşivi	67
Fig. 39. Koridor Zemini Üzerinden Bulunan Kandil, Müze Arşivi	67
Fig. 40. Koridor Zemini Üzerinde Bulunan Kandil, Müze Arşivi	68
Fig. 41. Koridor Zemini Üzerinde Yer Alan Kandil Parçası, Müze Arşivi.....	68
Fig. 42. Konya Akören Haritası	72
Fig. 43. Konya Akören- 1 ve 2 numaralı Arcosoliumlu Mezarların Görünümü	73
Fig. 44. Mollakent 1 ve 2 numaralı Arcosoliumlu Mezarların Çizimleri.....	74
Fig. 45. 1 ve 2 numaralı mezarın görünümü	75
Fig. 46. Perge Batı Nekropolis Arcosoliumlu Mezarın Çizimi	75
Fig. 47. Perge Batı Nekropolis Arcosoliumlu Mezarın Görünümü.....	76
Fig. 48. K. 6 Bozdoğan.....	81
Fig. 49. K.18. Bozdoğan.....	82
Fig. 50. Venus Genetrix Louvre Museum	84
Fig. 51. K.7. Bozdoğan.....	86
Fig. 52. K.19. Bozdoğan.....	88
Fig. 53. K.1. Bozdoğan.....	94
Fig. 54. K.2. Bozdoğan.....	97
Fig. 55. K.5. Bozdoğan.....	99
Fig. 56. K.8. Bozdoğan.....	100
Fig. 57. K.9. Bozdoğan.....	100
Fig. 58. K. 13. Bozdoğan.....	101
Fig. 59. K. 13. Bozdoğan.....	101
Fig. 60. K.15 Bozdoğan.....	104
Fig. 61. K.4. Bozdoğan.....	104

Fig. 62. K.4. Bozdoğan.....	108
Fig. 63. K. 3. Bozdoğan.....	109
Fig. 64. K.11. Bozdoğan.....	110
Fig. 65. K.14. Bozdoğan.....	111
Fig. 66. Lyra Çalan Kadın	111
Fig. 67. Lyranın Bölümleri	112
Fig. 68. İÖ. 450- Volütlü Krater Üzerinde Artemis Lyra Tutmakta – Leto ve Apollon ile Birlikte	113
Fig. 69. İÖ. 580-570- Peleus ile Thetis’in Düğünü ve Mousalar	114
Fig. 70. K. 17. Bozdoğan.....	116
Fig. 71. K.17 Müze Arşivi.....	116
Fig. 72. K.16. Bozdoğan.....	117
Fig. 73. Çark- Çarkın iki çömlekçi Tarafından Kullanımı- Çarkın Tek Çömlekçi Tarafından Kullanımı	120
Fig. 74. Kalıp alma yönteminin görünümü	120
Fig. 75. K. 1	131
Fig. 76. Omuz kısmı	131
Fig. 77. Boyun kısmı	131
Fig. 78. Sol kol detay.....	131
Fig. 79. K. 2.....	131
Fig. 80. Bacak.....	131
Fig. 81. Kaide	131
Fig. 82. Kırık Kısım.....	131
Fig. 83. K. 3.....	131
Fig. 84. Elbise detayı.....	131
Fig. 85. Elbise detayı.....	131
Fig. 86. K. 4.....	131
Fig. 87. Yüz	131

Fig. 88. İç kısmı.....	131
Fig. 89. Baş iç kısım	131
Fig. 90. K. 5.....	132
Fig. 91. Kaide	132
Fig. 92. Elbise kıvrımı	132
Fig. 93. Gövde	132
Fig. 94. K. 6.....	132
Fig. 95. Figürinin Omuz kısmı	132
Fig. 96. Figürinin iç kısmı	132
Fig. 97. Elbise kıvrımı	132
Fig. 98. K. 7.....	132
Fig. 99. Yüz	132
Fig. 100. Başın arka kısmı	132
Fig. 101. Boyun	132
Fig. 102. K. 8.....	132
Fig. 103. Yüz	132
Fig. 104. Boyun	132
Fig. 105. Arka iç kısım	132
Fig. 106. K. 9.....	133
Fig. 107. Yüz	133
Fig. 108. Arka.....	133
Fig. 109. Arka.....	133
Fig. 110. K. 10.....	133
Fig. 111. Gövde	133
Fig. 112. Alt kısım.....	133
Fig. 113. Elbise detayı	133
Fig. 114. K. 11.....	133

Fig. 115. Figürinin İç kısmı	133
Fig. 116. Başın Arka Kısmı	133
Fig. 117. Figürinin İç Kısmı	133
Fig. 118. K. 12	133
Fig. 119. Bacak	133
Fig. 120. Gövde	133
Fig. 121. El	133
Fig. 122. K. 13	134
Fig. 123. Gövde	134
Fig. 124. İç kısım	134
Fig. 125. Kaide	134
Fig. 126. K. 14	134
Fig. 127. Gövde Ön	134
Fig. 128. İç kısım	135
Fig. 129. Cidar	134
Fig. 130. K. 15	134
Fig. 131. K. 16	134
Fig. 132. Baş	134
Fig. 133. Yüz	134
Fig. 134. İç kısım	134
Fig. 135. K. 17	135
Fig. 136. Baş	135
Fig. 137. İç kısım	135
Fig. 138. Gövde	135
Fig. 139. Yüz	135
Fig. 140. K. 18	135
Fig. 141. Kıl Analizi Elbise Kıvrımı	135

Fig. 142. Kil Analizi Gövde	135
Fig. 143. Kil Analizi Gövde	135
Fig. 144. K. 19.....	135
Fig. 145. Yüz	135
Fig. 146. Elbise Detay1	135
Fig. 147. Elbise Detay1	135

LEVHALAR DİZİNİ

LEVHA 1.....	179
K.1. Dioskurides Tipinde Giyimli Erkek Figürini Parçası Ön Yüz, Arka Yüz, Sağ Profil, Sol Profil	179
K.2. Ephebos Tipinde Ayakta ve Giyimli Erkek Figürini Parçası Ön Yüz, Arka Yüz	179
K.5. Ephebos Tipinde Erkek Figürini Parçası Ön Yüz.	179
LEVHA 2.....	180
K.12. Giyimli Ephebos Parçası Ön Yüz, ArkaYüz, Sağ Profil, Sağ Profil	180
K.4. Ayakta ve Giyimli Erkek Figürini Parçası Ön Yüz, Arka Yüz, Sağ Profil, Sağ Profil	180
K.8. Giyimli ve Ayakta Erkek Figürini Parçası Ön Yüz, Arka Yüz, Sağ Profil, Sağ Profil	180
LEVHA 3.....	181
K.15. Ayakta ve Giyimli Erkek Figürini Parçası Ön Yüz.....	181
K.17. Ayakta ve Giyimli Erkek Figürini Parçası Ön Yüz, Arka Yüz, Sağ Profil, Sağ Profil.....	181
K.13. Ayakta ve Giyimli Erkek Figürini Parçası Ön Yüz, Arka Yüz, Sağ Profil, Sağ Profil.....	181
K.9. Kadın Figürini Baş Parçası Ön Yüz, Arka Yüz, Sağ Profil, Sağ Profil.....	181
LEVHA 4.....	182
K.10. Giyimli ve Ayakta Kadın Figürini Parçası Ön Yüz, Arka Yüz, Sağ Profil, Sağ Profil.....	182
K.3. Ayakta ve Giyimli Kadın Figürini Parçası Ön Yüz, Arka Yüz, Sağ Profil, Sağ Profil	182
K.11. Giyimli ve Ayakta Kadın Figürini Parçası Ön Yüz, Arka Yüz, Sağ Profil, Sağ Profil.....	182
LEVHA 5.....	183
K.14. Ayakta ve Giyimli Kadın Figürini Parçası Ön Yüz, Arka Yüz, Sağ Profil, Sağ Profil.....	183
K.6. Aphrodite Frejus/ Genetrix Figürini Parçası Ön Yüz, Arka Yüz, Sağ Profil, Sağ Profil.....	183

K.18. Aphrodite Frejus/ Genetrix Figürini Parçası Ön Yüz, Arka Yüz, Sağ Profil, Sağ Profil.....	183
LEVHA 6.....	184
K.7. Stephaneli Aphrodite Parçası Ön Yüz, Arka Yüz, Sağ Profil, Sağ Profil	184
K.19. Kourotrophos Figürini Ön Yüz, Arka Yüz, Sağ Profil, Sağ Profil.....	184
K.16. Aphrodite Rahibesi Figürin Parçası Ön Yüz, Arka Yüz, Sağ Profil, Sol Profil	184

KISALTMALAR DİZİNİ

Ag	: Ağız genişliği
Ak	: Ağız kalınlığı
Bg	: Boyun genişliği
G	: Genişlik
İÖ	: İsa'dan Önce
İS	: İsa'dan Sonra
K.k	: Kaide kalınlığı
Kat / k	: Katalog
Kat. No	: Katalog Numarası
Lev	: Levha
No	: Numara
M	: Metre
P.t	: Pişmiş toprak
Pd	: Pişirme deliği
Pdg	: Pişirme deliği genişliği
Pdy	: Pişirme deliği yüksekliği
Y	: Yükseklik

GİRİŞ

Araştırmanın ana problemi, pişmiş toprak eserlerin farklı merkezlerdeki benzer örneklerinin ele alınarak sosyo-kültürel olarak birbirleri ile etkileşimlerinin olup olmadığı, tipolojik ve kronolojik saptamalarının neler olabileceği, Karia Bölgesi mezar tipleri ve ölü gömme geleneklerinin dönemsel olarak ne gibi değişimlere uğradığının yanıtının bulunmasıdır. Bu araştırma, daha önce araştırması ve yayınlanması gerçekleştirilmemiş olan, bir göçük sonucu Aydın Arkeoloji Müzesi tarafından Aydın İli, Bozdoğan İlçesi, Kılavuzlar Mahallesi'ndeki kurtarma kazısında ortaya çıkarılan mezar yapısı ve mezar buluntularının araştırılıp incelenerek bilim dünyasına sunulması amaçlanmaktadır.

Tez çalışması kapsamında ele alınacak olan pişmiş toprak eserler farklı dönem, farklı kullanım amacı ve tipolojilere sahip olmakla birlikte, 15'i etütlük 4'ü envanterlik olmak üzere 19 adet pişmiş toprak figürin çalışma kapsamında yer almaktadır.

Araştırmada, çalışmanın amacına ulaşılmasına yönelik, çalışma kapsamındaki eserlerin, mezar buluntuları olması nedeniyle ve bu buluntuların Karia Bölgesi'nde bulunması sonucu Karia Bölgesi tarihi coğrafyasının, Karia Bölgesi'ndeki mezar yapıları ve mezar buluntularının incelenmesi, buluntuların mezara bırakılma amacı bu bağlamda bölgenin ölü gömme geleneklerinin araştırılması, p.t eserlerin tanımlanması, sınıflandırılması, hazırlanma aşaması, üretim teknikleri ve figürinlerin tarihleyici unsurları, dönemin stilini yansıtan özellikleri, üretim teknikleri, dönemsel olarak gelişen üretim aşamalarının tespiti, nekropol ve mezar yapılarının hangi yüzyıllar arasında kullanıldığı ve dönemin ölü gömme geleneklerinin incelenmesi hedeflenmektedir.

Araştırma yöntemleri doğrultusunda, öncelikle Aydın Arkeoloji Müzesi'nden gerekli izinler alınmıştır. Gerekli izinler alındıktan sonra, eserlerin fotoğraf çekimi tamamlanmıştır. Eserlerin dijital fotoğrafları alındıktan sonra envanter bilgileri müze verilerince elde edilmiştir. Fotoğraflandırılan eserlerin Photoshop ile düzenlenmesi yapılarak eserler ölçeklendirilmiştir. Ölçeklendirilen eserlerin katalog çalışması ve araştırılmasına başlanmıştır. Katalog kısmının yer aldığı onuncu bölümde figürinler tipolojik olarak sıralandırılmış, eserlerin tanımlanması, tipolojik olarak karşılaştırma örnekleri verilmiş, stilistik gelişimi ile bağdaştırılarak tarihlendirme bu bölümde yapılmıştır. Karşılaştırma örnekleri verilirken erken ve geç örnekleri ele alınarak doğru kronolojiyi bulunmasına fayda sağlanmıştır.

Kısaltmalar ve kaynakça bölümünde, yazar soyadına göre tez çalışmasında yararlanılan kaynaklar alfabetik şekilde, yararlanılan kaynakların literatür özetleri ise kronolojik bir şekilde sıralanmıştır. Tez çalışmasının son bölümünde levhalar da tipolojik olarak sıralanmıştır.

“Aydın İli, Bozdoğan İlçesi, Kılavuzlar Mahallesi Kurtarma Kazısı Buluntuları” adlı yüksek lisans tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenmiştir.

Eserlerin mezar buluntuları olması sebebiyle, mezar buluntularının, Karia Bölgesi örneklerinin günümüze kadar yapılan araştırmalar neticesinde literatür taraması yapılmış, stilistik karşılaştırma ile bilgi edinilmiştir. Eserlerin Karia Bölgesi’nde bulunması neticesinde Karia Bölgesi’nin coğrafi ve siyasi özellikleri incelenmiştir. Dönemsel olarak Karia bölgesinin topografik, coğrafi, siyasi, sosyo-kültürel, dini yönleri incelenmiştir. Karia bölgesinin koroplastik açıdan neticelendirilmesi açısından İÖ. 1. Binyıldan itibaren Roma İmparatorluk Dönemi’ne kadar olan dönemde Karia Bölgesi mezar geleneğinin ve ölü gömme geleneklerinin araştırılması, araştırma konusuna katkı sağlayacaktır. Bu kapsamda, araştırma kapsamında incelenecek olan eserlerin ikonografik açıdan değerlendirilmeleri, Karia Bölgesi halkının dönemler arasında değişen ve gelişen ölüm inancının anlaşılmasına da ışık tutacaktır. Teknik açıdan değerlendirilecek olan pişmiş toprak eserlerin hamur renkleri, katkı maddeleri, astar boyaları, üretim teknikleri, pişirilme durumları ele alınarak dönemler arası gelişen koroplastik sanatı ve üretim teknolojileri hakkında bilgilere ulaşma konusunda olanak sağlayacaktır. Çalışma kapsamında yer alan p.t eserlerin farklı merkezlerdeki benzer örnekleri ile stilistik karşılaştırılması yapılarak dönemsel olarak kültürel etkileşimlerinin tespiti yapılacaktır. Çalışma sonucunda eserlerin arkeoloji bilimi literatürüne kazandırılması çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

Araştırmanın konusu oluşturan pişmiş toprak eserler, Aydın Arkeoloji Müzesi tarafından gerçekleştirilen Aydın İli, Bozdoğan İlçesi, Kılavuzlar Mahallesi’ndeki kurtarma kazısından bulunmuştur. Bir göçük sonucu ortaya çıkan mezar yapısı ve mezar buluntularının daha önce araştırması yapılmamış ve yayınlanmamıştır. Bu nedenle çalışmanın özgün değerini yansıtmaktadır. Araştırmada incelenecek olan eserlerin tümü olasılıkla mezar hediyesi olarak bırakılmıştır.

Tez çalışmasının konusu olan pişmiş toprak eserler, Aydın İli, Bozdoğan İlçesi, Kılavuzlar Mahallesi'nde bulunmuştur. Bu kapsamda eserlerin bulunduğu alan Antik çağda Karia Bölgesi'nde yer almaktadır. Bu bağlamda, bölgenin coğrafyasından ve Karia Bölgesi'nin coğrafi ve tarihine değinilmesi gerekli görülmüştür. Bozdoğan, Madranbaba Dağı eteklerine kurulmuş, Aydın il sınırları içerisinde yer almakta ve Aydın'a mesafesi 43 km, Nazilli'ye ise 30 km uzaklıktadır. Ayrıca 37.716316 enlem ve 28.307583 boylam konumunda yer almaktadır. Bozdoğan'da ilk çağlardan itibaren bir yerleşimin olduğu düşünülmekle birlikte kentin çevresinde yoğun olarak Roma İmparatorluk Dönemi ve Bizans Dönemi kalıntıları olduğu bilinmektedir.

Karia Bölgesi; kuzeyde Büyük Menderes Nehri, Doğuda Kızılhisar-Acıpayam ovası, Güneydoğuda Dalaman Çayı ile sınırlandırılmaktadır. Günümüzde Aydın ve Muğla illerinin büyük bir kısmını ve Denizli'nin batı uç kısmı ile Anadolu'nun güneybatı ucunu kapsamaktadır. Antik Çağ'da ise doğusunda Frigya ve Likya, kuzeyinde Lidya ve Ionia, batısında ve güneyinde ise Ege denizi ile sınırlandırılmaktaydı. Coğrafi olarak önem arz eden Karia Bölgesi günümüzde dahi ekonomik, sosyo-kültürel açıdan önem taşımaktadır. Karia Bölgesi'nin iklimsel olarak ılıman ve verimli topografik özelliklere sahip olmasının izleri, yeraltı kaynaklarından, limanlarından ayırt edilebilmektedir. Antik Çağ'da komşusu olan bölgelerden Karia'ya belirli aralıklarla saldırılar ve siyasi anlaşmalar yapılmıştır. Bu bağlamda, Karia'nın siyasi, sosyal, kültürel, dini yönlerden önemli bir coğrafyaya sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Birinci bölümde, araştırma konusuna katkı sağlayan yayınların literatür özetleri verilmiştir. İkinci bölümde antik çağda adı Karia olarak bilinen günümüzdeki Anadolu'nun güneybatısındaki bölge ve söz konusu bölgede yaşayan yerlilerin sosyo-kültürel yapısı başta olmak üzere, siyasi, sosyal ve ekonomik yapısı oldukça merak edilen bir olgu olmuştur. Birinci bölümde, Karia Bölgesi ve çevresi ile ilgili antik kaynaklar taratılacaktır. Söz konusu bölgenin coğrafi yapısı hakkında bilgi edinebilmek ve arkeoloji dünyasına aktarabilmek için bölgeyle bağlantılı olan nehirler, ovalar ve dağlar incelenecektir. Karia Bölgesi kentleri ve kentteki yapı olgularının dönem özellikleri incelenerek bölge halkının diğer kuşaklara ve bizlere bıraktığı kültürel miras konusuna vurgu yapılacaktır.

Uygarlıkların ve kültürlerin beşerî ve fiziki özelliklerinin iyi bir şekilde okunabilmesi açısından tarihi coğrafya büyük önem taşımaktadır. Bilim dünyasının bilginin temelini oluşturan mekân ve zaman algısı araştırmaları, geniş bir yelpazeye hakimdir,

devamlılık ve süreklilik algısına sahiptir. Bu olgular doğrultusunda Karia Bölgesi'nin siyasi coğrafyası üzerinde durulacaktır.

Söz konusu bölgeyi yöneten Hekatomnid satrapları üzerinde durulmuş ve Karia halkı ile Yunan kentleri, Atina, Makedonya ve Persler arasındaki ilişkiler üzerinde durulacaktır. Kariyalıların ve Karia Bölgesi'nin isim ve kökeninden de bahsetmek araştırma konusuna yarar sağlayacaktır. Tüm bu aktarılan bilgiler, antik kaynaklar, arkeolojik bulgular ve kanıtlar, birincil el kaynaklar, konu ile çağdaş olan yapılar ve veriler ile sunulacaktır.

Karia halkının kökeni, Leleg halkı ile ilişkisi, antik kaynaklar ve modern kaynaklar doğrultusunda arkeoloji dünyasına katkıda bulunulmaya çalışılacaktır. Söz konusu bölgede yürütülen araştırma ve yayın sayısının çoğaltılması sonucu birbirleri ile olan ilişkileri ve etkileşimleri, bu uygarlıkların önemini ortaya koyacaktır.

Araştırma konusunu kapsayan Aydın İli, Bozdoğan İlçesi, Kılavuzlar Mahallesi Kurtarma Kazısı Figürinlerinin, buluntu yerinin Bozdoğan ilçesine bağlı olması neticesi ile Bozdoğan ve çevresinin coğrafi özellikleri, seyyahların gözünden bölge hakkındaki araştırmalara değinilerek detaylı bir bilgi verilmeye çalışılacaktır.

Üçüncü bölümde, araştırma konusunu kapsayan mezar yapısının oda mezar olması ve buluntu grubunun pişmiş toprak figürinleri kapsamaktadır. Yürütülen araştırmaya katkı sağlaması açısından, Karia Bölgesi çevresindeki kurtarma kazılarında ortaya çıkarılan, tespiti yapılmış, yayınlanmış oda mezar ve pişmiş toprak figürin buluntularına değinilecektir.

Bu bağlamda bölgede yapılan kurtarma kazılarında daha önce ortaya çıkarılmış olan mezar ve figürin buluntuları ele alınarak, araştırılması yapılmış yayınlar kronolojik bir şekilde bilim dünyasına sunulacaktır.

Araştırmanın dördüncü bölümünde, Aydın İli, Bozdoğan İlçesi, Kılavuzlar Mahallesi'nde yer alan 605 parsel numaralı taşınmaz üzerinde çökme sonucu ortaya çıkan mezarda, Aydın Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü tarafından 2021 yılında yapılan kurtarma kazısı ve sonuçları değerlendirilecektir.

İlk olarak kuzey-güney doğrultulu üst toprak dolgusu alınmış ve mezarın topografyası anlaşılmıştır. Aydın Arkeoloji Müzesi uzmanlarından oluşan uzman

arkeologlar tarafından kazı çalışması yapılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda bir rapor oluşturulmuş ve bu rapordan yola çıkılarak elde edilen bilimsel veriler değerlendirilecektir.

Beşinci bölümde araştırma kapsamını oluşturan Aydın İli, Bozdoğan İlçesi, Kılavuzlar Mahallesi Kurtarma Kazısında ortaya çıkarılan oda mezarın yapılan literatür çalışmaları sonucunda arcosoliumlu olduğu tespit edilmiştir. Anadolu’da ortaya çıkarılmış olan arcosoliumlu mezarların form ve teknik özellikleri, söz konusu mezar tipinin kökenine değinilmesi ile arkeoloji literatürüne katkı sağlanacaktır.

Altıncı bölümde figürinlerin, tipleri ve ikonografisi üzerinde değerlendirmeler yapılacaktır. Çalışma kapsamında yer alan figürinler, farklı tipoloji ve ikonografileri ile detaylı bir şekilde incelenecektir.

Bozdoğan mezar buluntularının ilk grubunu tanrıça tipleri oluşturmaktadır. Bu grupta Aphrodite Genetrix/Frejus tipindeki figürin, Aphrodite figürini başları, Aphrodite rahibesi, Kourotrrophos figürini yer almakta olup tipolojik ve ikonografik açıdan dikkate alınarak incelenecektir.

İkinci grupta, kadın figürinleri ve parçaları; tipolojik ve ikonografik açıdan incelenecektir. Söz konusu figürinleri kapsayan bu çalışmada Bozdoğan ilçesi çevresinin ve Karia Bölgesi’nin koroplastik sanatının bilim dünyasına sunulması amaçlanmaktadır. Bu amaçlar bağlamında figürinlerin, teknik özellikleri, tipolojileri ve ikonografileri bağlantılı bir şekilde ele alınacaktır.

Yedinci bölümde, kilin yapısı, hammaddesi ve çeşitleri, pişmiş toprak figürinlerin teknik özellikleri, Geç Neolitik Dönem’den Roma İmparatorluk Dönemi’ne kadar olan süreçte figürinlerin gelişim ve tarihsel süreci ve Aydın ili, Bozdoğan İlçesi, Kılavuzlar Mahallesi Figürinleri yapım tekniği, kil, hamur yapıları, astar, boya, fırınlama ve kalıplarına göre teknik özellikleriyle irdelenerek, elde edilen sonuçlar doğrultusunda grafik ile desteklenecektir.

Söz konusu yüksek lisans tezi Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından FEF- 22006 kodlu, “Aydın İli, Bozdoğan İlçesi, Kılavuzlar Mahallesi Kurtarma Kazısı Buluntuları” adlı proje ile desteklenmiştir. Desteklerinden dolayı Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğüne ve personeline teşekkürlerimi sunarım.

1. BÖLÜM

1. LİTERATÜR ÖZETİ

A. Machatschek, “Die Nekropolen und Grabdenkmäler im Gebiet von Elaiussa Sebaste und Korykos in Rauhen Kilikien” adlı yayınında, bölgesel olarak yakın olan, Korykos, Kanytelleis, Elaiussa Sebaste kent mezarlarını tipolojik ve monografik açıdan inceleyerek bilim dünyasına sunmayı amaçlamıştır. Söz konusu araştırma, arcosoliumlu mezarların tipolojisi hakkında araştırma konusuna katkı sağlamıştır¹.

E. Rosenbaum, “The Necropolis of Anemourion” adlı yayınında, Anemourion’un nekropolisindeki mezar yapılarını tipolojik ve monografik açıdan inceleyerek bilim dünyasına ışık tutmuştur. Söz konusu araştırma, arcosoliumlu mezarların tipolojisi açısından araştırma konusuna katkı sağlamıştır².

R. Marchese, “Ancient Remains In Caria: The Watchtower At Arpas” adlı makalede Harpasos vadisinin tarihi ve coğrafyasından bahsetmektedir. Harpasa’nın 19. yüzyıl sonlarında keşfedildiğini, kuzeyinde Lydia, batısında Ionia, doğusunda Frigya güneyinde ise Karia ile Menderes havzasına hâkim bir görüşe sahip olduğunu vurgularken, Harpasa’da bulunan arkeolojik kalıntıların Harpasa’nın alüvyonlu taşkın ovasının üzerinde yer almasından dolayı hakkında çok fazla bilgi edinilemediğinden bahsetmektedir. Söz konusu makale, Harpasos vadisinin coğrafyası konusunda araştırma konusuna katkı sağlamıştır³.

A. Y. Tavukçu, “Troas Bölgesi Terrakotta Figürinleri” adlı doktora tezinde, Troas Bölgesi figürinlerini, stilistik, teknik, tipolojik ve ikonografik olarak değerlendirmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda, Troas pişmiş toprak figürinlerinin İÖ. 2. binin sonlarından, Roma İmparatorluk Dönemi sonlarına kadar geniş bir yelpazede üretimin söz konusu olduğu anlaşılmıştır. Söz konusu doktora tezi, lyra tutan mousaların tipolojisi ve ikonografisi ve kökeni hakkında araştırma konusuna katkı sağlamıştır⁴.

E. Öztepe, “Smintheion'dan Bir Grup Pişmiş Toprak Heykelcik” adlı makalede, pişmiş toprak figürinleri tipolojik ve stilistik olarak değerlendirmiştir. Ele alınan figürin tiplerinden biri olan Aphrodite Frejus/ Genetrix tipinde Apollon Smintheion Kutsal alanının

¹ Machatschek 1965, 90- 96.

² Rosenbaum 1965, 52- 59.

³ Marchese 1992, 47-48.

⁴ Tavukçu 1999, 131- 440.

güneydoğusunda yer alan nekropoliste 1986 yılı kazı çalışmaları sırasında E. Öztepe tarafından bulunmuştur. Saçları omuzlarına dökülen figürin, araştırmacı tarafından dönem saç modası, duruşu ve hareketi açısından İS. 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Söz konusu makale, Aphrodite Genetrix tipinin tipolojisi ve dönemsel olarak özellikleri açısından araştırma konusuna katkı sağlamıştır⁵.

U. Çörtük, “*Kuzey Karia Akçay Vadisi ve Çevresinin Arkeolojik Araştırması*” adlı yüksek lisans tezinde, Akçay vadisi ve çevresindeki küçük yerleşimler ve kastrumların detaylı bir şekilde incelenmesi ile bilim dünyasına sunulmuştur. Araştırmacı Harpasos vadisi araştırmaları neticesinde bölgede en erken izlere Erken Tunç Çağı’nda rastlanılmıştır. Söz konusu yüksek lisans tezi, araştırma konusuna tez konusunu kapsayan Aydın ili, Bozdoğan ilçesi coğrafyası ve Bozdoğan’a bağlı Neapolis yerleşimi coğrafyası ve mezar yapıları hakkında katkı sağlamıştır⁶.

H. Güçlü, “*Tekirdağ Çevresi Pişmiş Toprak Figürinleri*” adlı yüksek lisans tezinde, Tekirdağ Arkeoloji Müzesi’ndeki Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi’ne ait figürinleri stilistik ve tipolojik olarak değerlendirmiştir. Tipolojik olarak değerlendirilen figürinlerin İÖ. 3. yüzyıl ile İS. 3. yüzyıla ait olabileceği tespit edilmiştir. Söz konusu yüksek lisans tezi, Aphrodite’nin ikonografisi ve Stephaneli Aphrodite tipolojisi hakkında araştırma konusuna katkı sağlamıştır⁷.

R. Kortanoğlu, “*Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Dağlık Phrygia Bölgesi Kaya Mezarları*” adlı doktora tezinde, Phrygia Bölgesi kaya mezarları ve oda mezarlarını inceleyerek mezar tiplerinin belirlenmesini amaçlamıştır. Araştırmacı, Phryg anıtları ve oda mezarlarının Anadolu’daki benzer örneklerini ele alarak oda mezar ölü gömme gelenekleri ile ilgili bilgiler aktarmaktadır. Söz konusu araştırma, tez çalışmasına oda mezarlar konusuna katkı sağlamıştır⁸.

Ş. G. Aydıngün, Erken Tunç Çağı’nda kadınların bedenlerinin, Neolitik ve Kalkolitik Çağ’da görülen şişman, etli, abartılı vücut hatlarının aksine, yassı, ince bedenli figürin ve idolden oluşması ilgi çekici bir gelişim olarak karşımıza çıktığını aktarmaktadır. Söz konusu araştırma, kadın figürinlerinin gelişimi hakkında tez çalışmasına katkı sağlamıştır⁹.

⁵ Öztepe 2003, 79-93.

⁶ Çörtük 2004, 2- 136.

⁷ Güçlü 2006, 26- 107.

⁸ Kortanoğlu 2006, 31- 37.

⁹ Aydıngün 2006, 31- 34.

Z. Aydın Tavukçu, “*Parion Nekropolü 2005 Yılı Buluntuları*” adlı doktora tezinde, Parion antik kentinin nekropol alanları, mezar yapıları ve mezar buluntularını detaylı bir şekilde incelemiştir. İÖ. 4. yüzyıl sonları ile İS. 2. yüzyıl başları arası kullanım görmüş Parion Güney Nekropolü çalışmaları, kentin ölü gömme geleneklerine, inanç yapısına, mezar geleneklerine, adak eşyası ve mezar hediyeleri, Troas Bölgesi’nin kültürel açıdan bölgesel olarak birbiri ile bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır¹⁰.

Ç. Gençler, “*Elaiussa Sebaste Antik Yerleşimi Cam Buluntuları*” adlı yüksek lisans tezinde, Elaiussa’daki cam objelerin tipolojisine ve kronolojisine detaylı bir şekilde değinmektedir. Söz konusu araştırma, Elaiussa Sebaste antik kentinin coğrafyası hakkında araştırma konusuna katkı sağlamıştır¹¹.

F. Bağdatlı Çam, “*Kyme Nekropolünden Figürlü Bir Mezar Steli*”, adlı makalesinde, Kyme antik kenti nekropolündeki figürlü mezar stellerini tipolojik olarak değerlendirmiştir. Naiskos tipine ait stelde, dioskurides tipinde erkek figürüne ait olduğu tespit edilmiştir. Araştırma konusuna, dioskurides tipolojisi açısından katkı sağlamıştır¹².

E. Dereboylu, “*Aigai Pişmiş Toprak Figürinleri*”, adlı doktora tezinde, 2004 – 2009 yılları arasında Aigai buluntusu olan terrakotta figürinler ve terrakotta plakalar, tipolojik, ikonografik ve teknik açıdan incelenmiştir. Araştırmacı, Aigai koroplastik sanatını, arkeoloji literatürüne kazandırmıştır¹³.

M. Çekilmez, “*Hyllarima’dan Bir Grup Figürin*” adlı makalesinde, Hyllarima antik kenti buluntusu figürinlerini tipolojik ve ikonografik açıdan değerlendirmiştir. Tipolojik olarak değerlendirilen figürinlerin, giyimli Aphrodite rahibesi ve sadaklı ephebos tipine ait olduğu tespit edilmiştir. Karia Bölgesi’nde yoğun bir şekilde karşımıza çıkan söz konusu tipler, Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi koroplastik sanatına ışık tutmaktadır. Söz konusu araştırma, Aphrodite rahibesi ve ephebos tipoloji araştırma konusuna tipolojik ve ikonografik açıdan katkı sağlamıştır¹⁴.

G. Şakar, “*Smyrna Terrakottaları*”, adlı doktora tezinde, Smyrna antik kenti buluntusu olan günümüze kadar ele geçmiş terrakotta figürinleri teknik, tipolojik ve

¹⁰ Aydın Tavukçu 2007, 38 vd.

¹¹ Gençler 2009, 8- 17.

¹² Bağdatlı Çam 2012, 169 vd.

¹³ Dereboylu 2012, 39 – 213.

¹⁴ Çekilmez 2015, 373 vd.

ikonografik olarak değerlendirmiştir. Plastik sanatın etkisinde kalınarak üretilen Smyrna figürinleri, taş ve bronz heykellerin pişmiş toprak varyasyonları olarak üretilmiş olabileceği sonucuna ulaşmıştır¹⁵.

M. Şahin- M. Akın, “*Nikaia’dan Musa Heykeli: Polyhymnia*” adlı makalede, Nikaia’da bulunan bir kadın torsusunu, tipolojik ve ikonografik olarak incelemişler, Hellenistik çağ özelliklerine sahip olan torsonun, Polyhymia tipine ait olabileceğini düşünmektedirler. Söz konusu araştırma, tez çalışmasına Polyhymnia tipinin tipolojisi ve ikonografisine katkı sağlamıştır¹⁶.

F. Koca- B. Akça, “*Antik Karya’nın Başkenti Halikarnassos’da Kent Planlama Anlayışı*” adlı makalede, Pers ve Yunan halkının etkisi sonucu, Hekatomnid döneminde Karia bölgesinin kent planlama sisteminin gelişimini, Halikarnassos kent planı öncülüğünde bilim dünyasına aktarmaktadırlar. Söz konusu araştırma, antik Karia Bölgesi, coğrafyası ve kent planlaması konusuna katkı sağlamıştır¹⁷.

F. Aytekin, “*Stratonikeia Kökenli Kabartmalı Mezar Stelleri*”, adlı yüksek lisans tezinde, mezar stellerini teknik ve stilistik olarak incelemiştir. Mezar stelinde yer alan figürün, dioskurides tipinde olduğu anlaşılmıştır. Araştırmacı, figürünün elbisesinin sert kumaş yapısına sahip olması, az sayıda kıvrımının olması ve yüzeysel bir biçimde işlenmiş olmasının, İÖ. 1. yüzyıl özelliği ile bu tarih aralığına ait olduğu belirtilmektedir. Söz konusu yüksek lisans tezi, dioskurides tipolojisi ve kronolojisi hakkında araştırma konusuna katkı sağlamıştır¹⁸.

G. Özbozdağ, “*Kıbrıs Figürinlerinin Doğuşu ve Doğu Yunan’daki Dağılımı*”, adlı yüksek lisans tezinde, Erken Demir Çağı’ndan itibaren Geç Arkaik Döneme kadar olan süreçte, Kıbrıs kökenli figürinlerin tipolojik ve ikonografik açıdan değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Araştırmacı, söz konusu bölgedeki kült ve adak eşyaları ile buluntu kontektleri doğrultusunda ikonografik olarak kökenine değinmektedir. Söz konusu araştırma, kadın müzisyen tipolojisi ve ikonografisi açısından araştırma konusuna katkı sağlamıştır¹⁹.

¹⁵ Şakar 2015, 104 vd.

¹⁶ Şahin- Akın 2017, 244 vd.

¹⁷ Koca – Akça 2017, 43-44.

¹⁸ Aytekin 2017, 41- 43.

¹⁹ Özbozdağ 2018, 8- 95.

H. Biber – S. Erdoğan, Muş iline bağlı Mollakent yerleşimi yüzey araştırmalarında ortaya çıkarılan iki adet arcosoliumlu mezarın, mezar tipolojisi ile ilgili detaylı inceleme yaparak bölgenin ölü gömme gelenekleri ve mezar geleneğine ışık tutmuşlardır. Mollakent Nekropolünde Demir Çağları'nın alışlagelmiş oda mezar anlayışından farklı olarak, arcosolium tipi mezarlar Helenistik Dönem, ağırlıklı olarak da Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait mezarlar olduğunu aktamaktadırlar²⁰.

E. Kayıkcı Kamalı, “*Antik Dönem’de Kadın ve Müzik*”, adlı yüksek lisans tezinde, İÖ. 7. yüzyıl ile 4. yüzyıl arasındaki kadınların müzik ile ilişkisine ve ikonografisine değinmiştir. Söz konusu araştırma, antik dönemdeki çalgılı müzik aleti olan lıralı figürinlerin tipolojisi ve ikonografisi konusunda araştırma konusuna katkı sağlamıştır²¹.

E. Gürbüz, mermer heykel ve pişmiş toprak figürinlerin, tipolojik, ikonografik ve kronolojik olarak birbiri ile olan etkileşimlerini, benzer ve farklı yönlerini ortaya koyarak, pişmiş toprak figürinlerin, ikonografik ve amaç bakımından kendine özgü bir biçimde antik çağ insanının sosyokültürel yönünü anlamada öncü olduğunu belirtmektedir. Söz konusu araştırma, tez çalışmasına pişmiş toprak figürinlerin gelişim süreci hakkında tez çalışmasına katkı sağlamıştır²².

P. Taşpınar, “*Kyme Doğu Nekropolü (Habaş Kurtarma Kazısı 2010-2011 Yılı) Figürinleri*” adlı yüksek lisans tezinde, Kyme antik kentinin nekropol alanı buluntu grubu olan mezar hediyesi olarak bırakılmış olan 47 adet terracotta figürini, tipolojik ve ikonografik olarak değerlendirmiştir. Söz konusu figürinlerin, İÖ. 6. yüzyıl ortalarında, İS. 2. yüzyıla kadar olan bir tarih aralığına ait olduğu tespit edilmiştir²³.

T. Poyraz, “*Bilecik İli Söğüt İlçesi ve Civarındaki Killerin Mühendislik Özellikleri ve Endüstriyel Açısından Kullanımının Değerlendirilmesi*”, adlı yüksek lisans tezinde, Söğüt Bölgesi’nde ortaya çıkarılan seramik ocaklarının, yoğun kullanılan kil minerallerinin mühendislik özelliklerinin ortaya çıkarılması sonucu hangi sektörde kullanılabileceği ve XRF sonuçları ile sismik hızlar aracılığı ile mühendislik özelliklerinin belirlenmesi, bulunan değerler sonucu killerin analizlerinin endüstriyel tespitinin yapılması amaçlanmaktadır. Söz

²⁰ Biber – Erdoğan 2018, 1036- 1045.

²¹ Kayıkcı Kamalı 2018, 5 – 37.

²² Gürbüz 2019, 302- 318.

²³ Taşpınar 2019, 18- 88.

konusu çalışma, araştırma konusuna kilin içerisindeki malzemelerin analizi ile ilgili araştırma konusuna katkı sağlamıştır²⁴.

U. Tepebaş – H. Canlı, “*Mersin Müzesi’nden Hellenistik Dönem’e Ait Bir Mezar Steli*”, adlı makalede, Mersin Müzesi’nde yer alan mezar stelini detaylı bir şekilde incelemişlerdir. Mezar steli üzerindeki figürün, Dioskurides tipine ait olduğunu, bir kadın ve iki hizmetçi figürü yer aldığını tespit etmişlerdir. Mezar steli ve figürler stilistik olarak değerlendirildiğinde, İÖ. 2. yüzyılın 3. çeyreğine ait olabileceği tespit edilmiştir. Söz konusu makale, araştırma konusuna Dioskurides tipinin, tipoloji ve stilistik özellikleri konusunda araştırma konusuna katkı sağlamıştır²⁵.

N. Durnagözü, “*Stratonikeia Koroplastığı*” adlı doktora tezinde, 350 adet terrakotta figürini, tipolojik, ikonografik ve teknik olarak değerlendirmiş, Stratonikeia koroplastik sanatını özgün özellikleri ile bilim dünyasına sunmuştur. Söz konusu doktora tezi, araştırma konusu pişmiş toprak figürinlerden, Aphrodite Genetrix/ Frejus tipi ve Sadaklı Ephebos tipinin, tipolojik ve ikonografisi açısından araştırma konusuna katkı sağlamıştır²⁶.

M. Çekilmez- E. Dereboylu Poulain, adlı makalede, Alinda antik kentinde 2020 yılına kadar yapılmış olan araştırmaları kronolojik olarak aktarmaktadırlar. İÖ. 2. Bin yıldan beri kentin, askeri ve ticari bir merkez olması ile önem arz ettiği belirtilmektedir. Alinda antik kentinin 19. yüzyıldaki araştırmalarını incelediklerinde, günümüze ulaşan verilerin büyük bir kısmında Karia Kraliçesi Ada’nın kenti olarak bahsedildiği, Alinda’nın lokasyonu hakkında bilgi verildiği ve kentten ele geçen eserler ile ilgili bilgilere ulaştıklarını vurgulamaktadırlar. Söz konusu makale, araştırma konusuna Alinda antik kenti coğrafyası hakkında detaylı kaynaklara ulaşmada bir referans olmuştur²⁷.

H. Sancaktar – K. Sezgin, Yozgat ili ve çevresindeki kaya mezarlarını ve tiplerini yerleşim kronolojilerini inceleyerek mezar tipolojisini değerlendirmiştir. Tespit edilen mezar tipleri arasında arcosolium ve khamosorion tipi kaya mezarlarının yoğunlukta olduğunu aktarmaktadır. Söz konusu araştırma, arcosoliumlu mezar geleneği açısından tez çalışmasına katkı sağlamıştır²⁸.

²⁴ Poyraz 2019, 7 vd.

²⁵ Tepebaş – Canlı 2020, 186 vd.

²⁶ Durnagözü 2020, 181 vd.

²⁷ Çekilmez- Dereboylu Poulain 2020, 4 vd.

²⁸ Sancaktar – Sezgin 2020, 329 vd.

E. Akın, “*Parion Kültleri*”, adlı doktora tezinde, tanrı, tanrıça, tanrısal içerikli karakterlerin, Mısırlı tanrı ve tanrıçaların ve diğer kült yapılarının kökenine değinmiştir. Araştırmacı, Parion kültlerini, tipolojik olarak değerlendirerek, kültüsel olgunun bölgesel olarak etkileşim halinde yayılım gösterdiğini belirtmektedir. Söz konusu tez çalışması, araştırma konusuna, ephebos kültü ile ilgili katkı sağlamıştır²⁹.

A. Avli, “*Neapolis Nekropolü’nden İki Oda Mezar ve Buluntular*” adlı yüksek lisans tezi kapsamında, Aydın Arkeoloji Müzesi tarafından Aydın İli, Bozdoğan İlçesi, Yazıkent Beldesi’nde yürütülen kurtarma kazılarında tespiti yapılan iki oda mezar ve mezar buluntuları stilistik ve tipolojik ve teknik olarak ele almıştır. Söz konusu yüksek lisans tezi, Bozdoğan ve çevresindeki mezar tipleri ve mezar buluntuları açısından araştırma konusuna katkı sağlamıştır³⁰.

C. Ayvazoğlu Pişkin, “*Şanlıurfa Müzesi’nden İki Adet Pişmiş Toprak Uzanan Figürinin İkonografik İncelemesi*”, adlı makalesinde, iki adet symposiast terracotta figürünü, tipolojik ve ikonografik olarak değerlendirmiştir. Araştırmacı, symposiast ikonografisini, tipolojinin bilim dünyasına tanıtılmasına katkıda bulunmuştur. Söz konusu araştırma konusu, yüksek lisans tezine tipolojik ve ikonografik olarak katkı sağlamıştır³¹.

B. E. Sönmez, Niğde Müzesi’ndeki dört adet terrakotta figürünü, stilistik, tipolojik ve ikonografik olarak değerlendirmiştir. Söz konusu figürinlerin; Kourotrophos, Giyimli Ephebos, kadın figürünü ve tanrıça tiplerine ait olduğunu tespit etmiştir. Araştırmacı, tipolojik olarak değerlendirmiş olduğu figürinlerin, Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi’ne ait olduğunu belirtmektedir. B. E. Sönmez, Kappodokya Bölgesi’nin koroplastik sanatı açısından bilim dünyasına ışık tutmasına katkı sağlamıştır³².

A. Baldıran- E. Pehlivan, 2020 yılında Konya İli ve çevresindeki yüzey araştırmalarında iki adet arcosoliumlu mezar tespit etmiştir ve söz konusu mezarların tipolojik analizlerini gerçekleştirmeyi ve bilim dünyasına sunmayı amaçlamışlardır. Çalışmanın sonucunda söz konusu mezarların Geç Hellenistik Dönem’den, Bizans Dönemi’ne kadar uzun bir tarih aralığında varlığından söz edebilebileceği kanısına

²⁹ Akın 2021, 73- 74.

³⁰ Avli 2021, 4- 306.

³¹ Ayvazoğlu Pişkin 2022, 140- 148.

³² Sönmez 2022, 51- 54.

varmışlardır. Bu araştırma, arcosoliumlu mezar tipolojisi hakkında tez çalışmasına ışık tutmuştur³³.

D. Erol, 2023 yılında yayınlanan, “İzmir ve Tire Müzesi Terrakotta Örtülü Kadınlar Figürinleri”, adlı makelede, örtülü / mantolu kadınlar olarak nitelendirilen terracotta figürinleri, stilistik, tipolojik ve ikonografik olarak değerlendirmiştir. Örtülü kadın figürinlerinin Hellenistik Dönem’in başından itibaren görülmeye başladığını, Tire müzesi örneklerin, stilistik olarak değerlendirildiğinde, bölgesel üretim içerdiklerini, mezarlara bırakılan figürinlerin günlük hayattan insanlar için üretildikleri kanısına varmıştır³⁴.

A. Ömeroğlu, “Troas Bölgesi’nde Aphrodite” adlı yüksek lisans tezinde, Aphrodite kültüne, Aphrodite tiplerinin tipolojik ve ikonografik olarak değerlendirmiştir. Araştırma sonucunda, Aphrodite kültürünün, günlük yaşam ve öteki dünya inancı ile kültürel anlamda önemli bir yeri olduğunu tespit etmiştir. Söz konusu yüksek lisans tezi, araştırma konusuna Aphrodite’nin kökeni ve tipolojisi hakkında yarar sağlamıştır³⁵.

Çekilmez- Taşpınar Yamantürk tarafından “Alinda Territoriumundan Bir Grup Figürin” adlı makale 2023 yılında yayınlanmıştır. Ele alınan figürinler, Karia Bölgesi’ndeki yayınlanan ilk pişmiş toprak figürinler olması açısından Karia koroplastik sanatı açısından oldukça önem arz etmektedir. Figürinler, araştırmacılar tarafından 4 ayrı tipe ayrılmış, T. K. 1. ve T. K. 2., “Kourotrophos” tipinde, T. K. 3., giyimli kadın figürini tipinde, T. K. 4., ise Hades/ Zeus figürini tipinde sınıflandırılmıştır. Söz konusu makale, Kourotrophos tipolojisi ve Karia koroplastik sanatı hakkında araştırma konusuna ışık tutmuştur³⁶.

³³ Baldıran- Pehlivan 2022, 154 vd.

³⁴ Erol 2023, 237 vd.

³⁵ Ömeroğlu 2023, 11- 61.

³⁶ Çekilmez – Taşpınar Yamantürk 2023, 106- 111.

2. BÖLÜM

2. KARIA BÖLGESİ'NİN TARİHİ VE COĞRAFYASI

Antik çağda adı Karia olarak bilinen günümüzdeki Anadolu'nun güneybatısındaki bölge ve bu burada yaşayan yerlilerin sosyokültürel yapısı başta olmak üzere, siyasi, sosyal ve ekonomik yapısı oldukça merak edilen bir olgu olmuştur. Bu bölümde, ilk etapta Karia Bölgesi ve çevresi ile ilgili antik kaynaklar taratılmıştır. Sonrasında söz konusu bölgenin coğrafi yapısı hakkında bilgi edinebilmek ve arkeoloji dünyasına aktarabilmek için bölgeyle bağlantılı olan nehirler, ovalar ve dağlar incelenmiştir. Karia Bölgesi kentleri ve kentteki yapı olgularının dönem özellikleri incelenerek bölge halkının diğer kuşaklara ve bizlere bıraktığı kültürel miras konusuna vurgu yapılmıştır.

Karia Bölgesi halkının kökeni, nereden geldikleri, Lelegler ile ilgili kökenleri olup olmadığı hakkında birçok görüş olmakla birlikte hala tartışmalı bir meseledir. İşte tam bu noktada antik kaynaklar ve modern kaynaklar doğrultusunda arkeoloji dünyasına katkıda bulunulmaya çalışılmıştır.

Uygarlıkların ve kültürlerin beşerî ve fiziki özelliklerinin iyi bir şekilde okunabilmesi açısından tarihi coğrafya büyük önem taşımaktadır. Bilim dünyasının bilginin temelini oluşturan mekân ve zaman algısı araştırmaları, geniş bir yelpazeye hakimdir ve devamlılık ve süreklilik algısına sahiptir. İşte bu olgular doğrultusunda bu bölümde özellikle Karia Bölgesi'nin siyasi coğrafyası üzerinde durulmuştur.

Söz konusu olan bölgeyi yöneten Hekatomnid satrapları üzerinde durulmuş ve Karia halkı ile Yunan kentleri, Atina, Makedonya ve Persler arasındaki ilişkiler üzerinde durulmuştur. Karialıların ve Karia Bölgesi'nin isim ve kökeninden de bahsetmek araştırma konusuna yarar sağlayacaktır. Tüm bu aktarılan bilgiler, antik kaynaklar, arkeolojik bulgular ve kanıtlar, birincil el kaynaklar, konu ile çağdaş olan yapılar ve veriler sayesinde sunulmuştur.

2.1. Karia Bölgesi

Kariaların adının geçtiği en erken kaynak, İÖ. 7. yüzyıldan beri haberdar olduğumuz Homeros'un İlyada'sıdır. Homeros İlyada adlı eserinde Karialılar hakkında çok detaylı bilgi vermese de Troia savaşı ve Troia ile ilişkisi bulunan kavimler hakkında bizlere bilgiler

sunmaktadır. Homeros'un İlyada'sına göre, kaba bir lehçe ile konuşan Kariyalılar, Miletos'ta yaşamakta ve Homeros'un tabirine göre yaprağı bol olan Phthiron Dağı'nda³⁷, Maiandros havzasının kıyılarında³⁸ (Büyük Menderes Nehri doruğu yükseklerde olan Mykale'nin (Samsun) eteğinde yaşamlarını sürdürmekteydiler³⁹.

Strabon, Pherekydes'ten⁴⁰ edindiği bilgiler kadarıyla Miletos, Myus ve Mykale çevresinin o dönemde Kariyalılar ve Lelegler tarafından iskân edildiğini sonraları, Androklos'un⁴¹ Kariyalıları ve Lelegleri bölgeden çıkardığını, kendisi ile birlikte olanları Athenaion ve Hypelaion çevresine yerleştirmiş olmasından bahsetmektedir⁴².

Karia halkı ile ilgili bilgi edindiğimiz bir diğer önemli kaynak ise tarihin babası olarak literatüre geçmiş olan Herodotos'un "*Historia*" adlı eseri hiç şüphesiz günümüze ulaşarak arkeoloji dünyasına ışık tutmaktadır. Herodotos, Karia halkının eskiden Leleg halkına mensup olarak Ege adalarında yaşadıklarını anakaraya adalardan geldiklerini ve kökenlerinin Minos uygarlığından olduklarını ve sonraları İon ve Dor halkının Kariyalıları adalardan çıkardıkları ve böylece Kariyalılar'ın anakaraya göç ettiklerini aktarmaktadır⁴³. Ayrıca, Herodotos bu bilgilerin kaynağını Giritlilerden aldığını, Kariyalıların ise bu söylenenleri kabul etmediğini, kendilerinin anakaranın yerlisi olduğunu ve her zaman şimdiki adı ile Kariyalılar olarak anıldıklarını iddia ettiklerinden bahsetmektedir⁴⁴. Herodotos, Karların vergi verme konusunda geri planda durdukları söylentisinden bahsederken, vergi vermek yerine gemilerde çalışacak işçiler gönderdiklerini, Minos halkının oldukça fazla savaş kazanması ve birçok uygarlığa boyun eğdirmiş olduğunu ve bu nedenle de Kariyalı soyunun o dönemlerde soyların en soylusu ve en kalabalığı olduğuna da vurgulamaktadır⁴⁵.

Strabon, Kariyalılar ile ilgili Herodotos ile aynı görüşte bilgiler aktarmaktadır. Strabon; Kariyalıların, Minos egemenliğinde olduklarını ve Minoslulara o zamanlar Lelegler

³⁷ Bkz: Antik Çağ'daki adı ile Phthirion Dağı, Latmos Dağları ve Bafa Gölü çevresini kapsamaktadır.

³⁸ Anadolu yarımadasının batısında bulunan, ülkemizin yüzölçümünün yaklaşık olarak yüzde 3,3 ünü kaplamakta olan B. Menderes Havzası'nın kuzeyinde Mykale, Elmadağ Muratdağ, doğusunda Sandıklı dağı, Cevizli Dağı, güneyinde Madrandağı, Babadağ ve Bozdağları bulunmaktadır.

³⁹ Hom. İl, 2. 865-870, 51- 52.

⁴⁰ İÖ.6. yy'da Yunanistan'ın güney-ege bölgesinde bulunan Sire adasında yaşamış olan mitograf, gezgin ve filozoftur.

⁴¹ Ephesos şehrinin kurucusu olduğu düşünülen, Atina kralı Kodros'un oğlu.

⁴² Strabo, 14.1, 632.3, 181-182, 14.1, 640. 21, 196.

⁴³ Hdt. 1. 171, 92.

⁴⁴ Hdt. 1. 171, 93.

⁴⁵ Hdt.1. 171.92.

dendiğini, adalarda yaşadıklarını, sonraları karaya göç ettiklerini ve topraklarının bir kısmının İon ve Dor halkı tarafından alındığını aktarmıştır⁴⁶.

Bu bilgiler doğrultusunda adından da anlaşılacağı üzere Karia, adını Kar soyundan almaktadır denilebilir. İÖ. 2. Binyıl'da Anadolu topraklarında hakimiyeti söz konusu olan Hititler'in ve Perslerin yazılı kaynakları Karia Bölgesi için bizlere ışık tutmaktadır. Hititler, Karia Bölgesi'nden, "Karkisa" ve "Karkiya" diye bahsetmektedir. Persler ise Luvi dilindeki "Karka" olarak söz etmektedir. Karka, kara çıkıntısı ucu, uç, burun anlamını ifade etmektedir. Doruklar ülkesi anlamına gelen ve Luvicede bir kelime olan Karuwa olarak da Karia Bölgesi'nden söz edilmektedir.

Kısaca Lelegler'den bahsetmek gerekirse, kimi kaynaklarda Lelegler ile Karialıların ortak bir halk olduğu kimi kaynaklarda ise birbirinden bağımsız yaşayan topluluklar olduğundan söz edilmektedir. Lelegler, bulundukları coğrafyada bıraktıkları izler ile sır olan yaşantılarını da beraberinde alıp yerleşim yerlerini terk edip gitmiş olmalarının etkisi ile onlar hakkında çok az sayıda bilgi sahibi olabilmekteyiz. Dönem gezginleri ve yüzey araştırmalarından az da olsa bilgi sahibi olabiliyoruz. Lelegler, İÖ. 2. Binyıl'ın başında iç-batı Anadolu'da varlığını sürdürmüş bir halk olarak karşımıza çıkmaktadır.

A. Baran, Leleglerin isimlerinin kökenlerinin tıpkı Karia halkından barbar olarak söz edildiği gibi Luvice "lulahi" yani barbar ile bağdaştırılmış olmasından bahsetmektedir ve Strabon dönemine kadar Karia dili olan Karca dilinin haricinde Leleg dili olarak tanımlanabilecek herhangi bir kanıta rastlanılmadığından söz eder⁴⁷.

Leleg ve Karia halkının birlikte bağdaştırılması, Luvice lülahi (barbar) denilen halkın Lelegler ve Luviler ile de bağdaştırılmış olduğu düşünüldüğü takdirde, Luvi ve Karia lehçesi ve dilinin önemi oldukça büyüktür denilebilir.

Aslında Luvice ve Karca dillerinin Anadolu'da Hititler'in ve Batı Anadolu'da hem yerel halkın hem aristokrat denilebilecek kişilerin yaygın bir şekilde kullanılıyor olması ve yani ortak bir dil olması fikrinin de öncüsü olmasında etken olmuştur.

Lelegler ve Karlar her daim bağlantı içerisindeydiler. Antik kaynaklar günümüze kadar çeşitli görüşlerle bu iki halk hakkında önemli bilgiler aktarmaktadır. Homeros da

⁴⁶ Strab 14.2, 661. 27, 236.

⁴⁷ Baran 2001, 23.

Troia'nın yanında savaşıyan Leleglerin, Kral Alyattes liderliğinde Troia'nın güneyinde Pedasos şehrinde yaşamış olduklarından bahsetmektedir. Strabon, Homeros'un Leleglerden kıvrık yaylı olarak söz ettiğini atıfta bulunarak Karia ve Leleg halkının ayrı bir soydan olduğunu savunur tutumuyla ikisinin ayrı bir halk olduğunu, Akhileus tarafından bölge talan edilince Leleglerin, Karia ya göç ettiğini ve Halikarnassos yarımadasına yerleştiklerinden bahseder⁴⁸.

Karialılar ile anımsanan Leleg halkı, söz konusu olan bölgede 8 kent birliği kurmuşlar ve bu kentler bizlere Lelegler hakkında bize önemli bilgiler aktarmaktadır. Antandros, Assos, Gargara, Skepis ve Pedesa bunlardandır. Söz konusu olan kent, daha önce kuzeyde yer alan Altes dönemindeki Pedasos şehrinin bir etkileşimi haline gelmiş Pedasa kentidir.

Karların Samos Adası'nın eski sakinlerinden olduğu bilinmekte ve Megara'daki akropolisin Karia olarak bilindiği orada yaşayan halkın ise Lelegler olduğu bilinmekle birlikte Yunan kolonizasyonundan önceleri her iki halkın Anadolu'nun batı kıyısının birçok yerinde yaşamlarını sürdükleri bilinmektedir.

G. Bean, Pedesa'nın Leleglere ait olduğunu ve Halikarnassos'a lokasyon olarak yakınlığı ile Mausolous himayesinde olduğundan bahsetmektedir⁴⁹.

A. Baran, Bodrum yarımadasında yoğun bir şekilde bulunan arkeolojik kalıntıların, Lelegler'in kendine özgü mimari geleneklerinin tespiti ve Leleg kentlerinin tespitinin yapılabildiğini aktarmaktadır⁵⁰.

Antik kaynaklardan Leleg halkının hem Troas'da hem de Karia'da, Karlarla birlikte yaşadıklarını biliyoruz. Ama şöyle bir gerçek var ki Lelegler ne yazık ki daima ikinci planda gösterilmişlerdir. Bu kaniya elbette antik yazarların görüşlerinden varılmaktadır. Örneğin; Lelegler hakkında, Pausanias, Karia toplumunun azınlık kısmı olarak, Strabon, Leleglerin Karia'ya asker olarak hizmet etmiş olduklarını ve Yunaistan'a dağıldıktan sonra soylarının

⁴⁸ Strab. 13.1. 59, 143.

⁴⁹ Bean-Cook 1955, 5 vd.

⁵⁰ Baran 2001, 23.

tükenmiş olduğunu⁵¹, Philippos, Karların köleleri olarak yaşamlarını idame ettirdiklerini, Spartalı Helotlarla⁵² ve ve Tesselialı Penestlerle bir tutmaktadır⁵³.

G. Bean ve J.M. Cook, Leleglerin kültürel açıdan geri kalmış olma sebebini, Lelegler ile elimize ulaşmış olan arkeolojik kalıntıların büyük çoğunlunun yaşam ve ölümle ilişkili konutlardan ve mezarlardan olmasına bağlamaktadır⁵⁴.

Bütün bu kaynaklar neticesinde, Leleglerin Hellen çağı öncesine ait izler aktardığını, Kariyalılar'la etkileşim ve ilişkilerinin olduğunu, Karia dilinin de Luvi dili ile bağdaştırıldığı, doğu ve batıda izlerine rastlanılan lülahi adı verilen insanların, Leleglere; dil, göçebe ve zorlu yaşam mücadelesinde açısından benzerlik taşıdığı göz önünde bulundurularak, Karia-Leleg- lülahi ve Luvi ilişkilerinin İÖ.2.bin ve 1.binyılda Batı Anadolu bölgesinin tarihsel ve toplumsal yapılarında etkileşime yol açmıştır.

2.2. Karia Bölgesi'nin Tarihi Coğrafyası

Batı Anadolu'da yer alan Karia Bölgesi, kuzeyde Büyük Menderes Nehri ile Messogis Dağları (Aydın Dağları), güneyde İndos (Dalaman) Dağı, Doğuda Kızılhisar-Acıpayam ovası, Güneydoğuda İndos Nehri (Dalaman Çayı), kuzeydoğuda Babadağ (Salbakos) ile sınırlandırılmaktadır. Günümüzde Aydın ve Muğla illerinin büyük bir kısmını ve Denizli'nin batı uç kısmı ile Anadolu'nun güneybatı ucunu kapsamaktadır. Antik Çağ'da ise doğusunda Frigya ve Likya, kuzeyinde Lidya ve Ionia, batısında ve güneyinde ise Ege denizi ile sınırlandırılmaktaydı. Tralleis (Aydın), Nysa (Sultanhisar), Mastaura (Bozyurt), Brioula (Bilara) ve Hierapolis (Pamukkale)'in, Büyük Menderes havzasının kuzeyinde yer almalarına rağmen Karia Bölgesi şehirleri olarak anılmaktadırlar.

Karia Bölgesi'nin komşu bölgelerinden de bahsetmek araştırma konusuna yararlı olacaktır. Bölge, kuzeyinde Ionia ve Lydia bölgesi, kuzey doğusunda Phrygia bölgesi, doğusunda Pisidia bölgesi ve güney doğusunda ise Lykia bölgesi ile çevrelenmektedir.

⁵¹ Strab. 13.1. 59 – Bean 2000, 3.

⁵² Lakonia ve Messinia Bölgesi'ndeki, Sparta egemenliği altında olan halk.

⁵³ Paton – Myres 1896, 270; Bean 2000, 3.

⁵⁴ Bean-Cook 1955, 143.

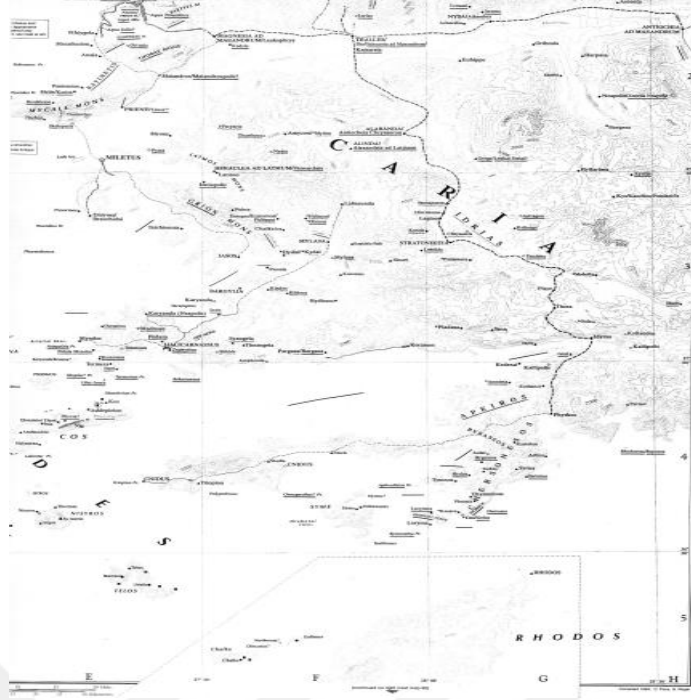

Fig.1. Antik Dönem Karia Haritası⁵⁵.

Karia Bölgesi, iç kısımlarda dağlık bir yapıya sahip olmakla birlikte çevresi körfezlerle sınırlanmaktadır. Toros dizininin bir bölümünü kapsayan Tmolos (Bozdağ), Phrygia ile Karia sınırında yer alan Salbakos (Babadağ), Messogis (Aydın Dağları), Bafa Gölü'ne inen Latmos (Beşparmak dağları), ile Grion (Kazıklıdağ), Karia Bölgesi'nin önemli dağlarındandır. Söz konusu olan bu dağların içerisinde yer alan Maindros (Menderes), Marsyas (Çine) ve Mylasa (Milas) ovaları bölgenin verimli olmasının önemli etkenlerinden sayılmaktadır.

Karia Bölgesinin en önemli ve en büyük olan nehri Büyük Menderes Nehri (**Fig. 2**) iç batı Anadolu'daki Afyon'un Dinar ilçesinden doğar, batıya doğru, Uşak, Denizli ve Aydın illerinden, Miletos'a yakın bir kısımdan Ege Denizi'ne dökülmektedir.

⁵⁵ Balamir 2010, Harita 2, 96.

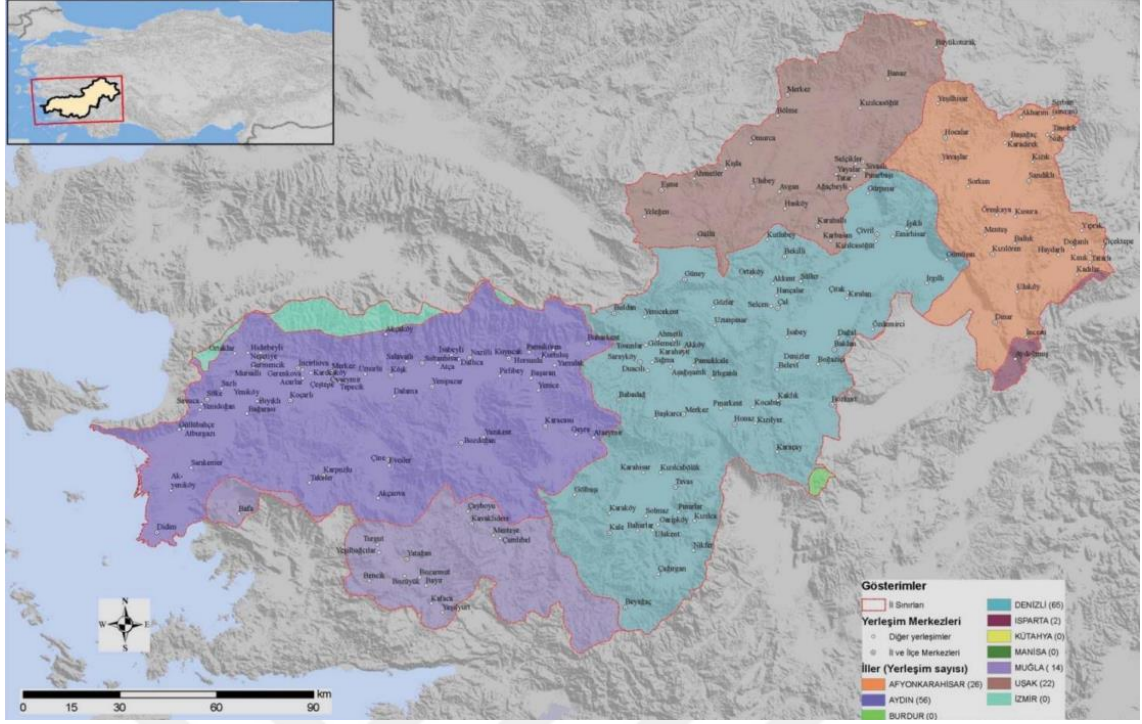

Fig. 2. Büyük Menderes Havzası Yerleşim Haritası⁵⁶.

Harpasos (Akçay), Marsyas Çayı ve Morsyros (Vandalas) çayı Büyük Menderes Nehri'nin kollarındandır. Bunlar denize doğru, kuzeybatı yönüne akarak Menderes havzasına dökülmekle birlikte, Karia kıyıları doğal bir limana sahiptir. Söz konusu olan çaylar, alüvyonlarıyla Söke Ovası'nı doldurmuş, Latmos Körfezi'nin önünü tıkmış ve böylelikle Bafa Gölü'nü oluşturmuştur. Bu etkenlerden dolayı ise Miletos ve Latmos Herakleia şehirleri kıyıdan uzaklaşmıştır.

⁵⁶ Tarım ve Orman Bakanlığı, Su Yönetimi Genel Müdürlüğü, Yaşlıoğlu İnş. ve Tic. Ltd. Şti.

Fig. 3. Antik Dönem’de Karia Bölgesi Haritası⁵⁷.

Fig. 4. Karia Bölgesi’nin Günümüzdeki Coğrafi Yapısı⁵⁸.

⁵⁷ Koca – Akça 2017, 44.

Maindros'ta farklı topluluklar tarafından iskân edilmesi, bölge sınırında karışıklıkların olmasında etken olmuştur. Konu hakkında antik kaynaklardan bilgi edinebilmekteyiz. Strabon, Magnesia'dan sonra yolun Tralleis'e ulaştığını, Mesogis Dağı'nın solda, yolun sağında Lydialılar, Kariahılar, Ionialılar, Miletoslular, Mysialılar ve Magnesia'nın Aioller tarafından iskân edilen Maindros Irmağı'nın ovasının bulunduğunu aktarmaktadır⁵⁹.

Bu karışık etnik yapıya karşın Strabon, sınırın Maiandros tarafından çizildiği görüşündedir. Livius, M.Ö. 188 yılında imzalanan Apameia Barışı'ndan sonra Mesogis yerine Maiandros'un sınır olduğunu ifade eder. Karia'nın güneydoğu sınırı da belirgin değildir. Bir Lykia kenti görünümünde olan Telmessos'un (Fethiye) M.Ö. 4. yüzyıldan itibaren sınır oluşturduğu söylenebilir. Livius, Telmessos Körfezi'nin bir yanının Karia'ya diğer yanının Lykia'ya ait olduğunu bildirmektedir. Bölgenin kuzeydoğu sınırını Salbakos (Babadağ), doğu sınırını Phrygia'ya dahil olan Kabalis yöresi oluşturuyordu.

Coğrafi olarak önem arz eden Karia Bölgesi günümüzde dahi ekonomik, sosyo-kültürel açıdan önem taşımaktadır. Karia Bölgesi'nin iklimsel olarak ılıman ve verimli topografik özelliklere sahip olmasının izleri, yeraltı kaynaklarından, limanlarından ayırt edilebilmektedir. Antik Çağ'da komşusu olan bölgelerden Karia'ya belirli aralıklarla saldırılar ve siyasi anlaşmalar yapılmıştır. Bu bağlamda, Karia'nın siyasi, sosyal, kültürel, dini yönlerden önemli bir coğrafyaya sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Karia Bölgesi'nin gemiler için koy ve limanlara sahip olmasına, bölge kıyılarının girintili çıkıntılı olması ön ayak olmuştur. Aslında bu bölge kıyılarında yaşayan halkın Minosluların, Kariahıların atalarını oluşturduğu düşünülmektedir. Ama kökenleri açısından kesin bir sonuca ulaşılamayan Kariahıların Girit kralı Minos tarafından egemenlik altında olmasını Herodotos da bahseder. O dönemdeki adı Lelegler olan halk vergilerini ödemediği içindir ki, Dorlar ve Ionlar tarafından Karia halkını Ege kıyılarına yollamışlardır. Ege denizi ve Girit kıyılardan gelen ve Karia kıyılarını ele geçirmiş olan Minos halkı, iç bölgelere yönelmeyi tercih etmemiş, kıyı bölgelere yerleşmeyi tercih etmişler. Bu bilgiler doğrultusunda Minosluların deniz tüccarları olduğu düşünülebilir. Karia bölgesinin ticaret yolu deniz yolu ile sağlanmaktaydı fakat Hekatomnidler döneminde ise iç Karia'ya kadar genişlemiştir ve gelişmiştir. Bu bahsi geçen ticaret için gerekli olan ulaşım elbette gemiydi

⁵⁸ Arıhan 2007, Har.2,63.

⁵⁹ Strabon, Geographika XLV. 1.4.

ve bölgenin oldukça büyük bir ormana sahip olması gemi yapımını sağlayacak kereste ihtiyacının sağlanması açısından büyük bir önem arz etmekteydi. Ayrıca bölgenin maden kaynakları açısından zenginliği, verimli ovaların var olması iç Karia'ya dağılımı etkileyen faktörlerdendir.

Karia'nın ticaret ulaşımının deniz yolunun kullanılması önemi arz ederken, Hekatomnid dönemde iç Karia'ya kadar uzandığı ve geliştiği bilinmektedir. Ticaretin deniz yolu ile sağlanmasının temeli aslında İÖ. 1.binyılda kurulan Karia'nın ilk yerleşim kolonileri olan deniz birlikleridir. İÖ. 480-436 civarındaki Pers istilaları sonucu söz konusu kentler ve birlikler yıkılarak yerine satraplıklar kurulur ve Karia satraplığı en ihtişamlı dönemi, Hekatomnidler döneminde yaşar. Yerli bir halk olan Hekatomnidleri doğuda persler ile batıda yunanlar arasındaki dengeyi sağlayan müthiş derecede bir güç olarak varlıklarını hissettirmişlerdir.

Strabon, Troialı Lykialılar mı Karia'yı kolonize ettiler yoksa Kariyalı Lykialıların mı Troia'yı kolonize ettiler diye bahsetmektedir. Ayrıca Strabon, eskiden adalı olan Kariyalıların Kretalıların⁶⁰ yardımı ile kıtalı olduklarını belirtmektedir⁶¹.

Karia Bölgesi'nde bilinen ilk yerleşim kolonilerinin İÖ. 1. Binyıl'da kurulan deniz birlikleri olduğu bilinmektedir. İÖ. 480-386 yıllarındaki Pers istilaları sonucu hali hazırda olan kentler yıkılarak satraplıklar kurulmuş ve Karia satraplığının en ihtişamlı dönemi Hekatomnid zamanında yaşadığı düşünülmektedir. Yerli bir hanedan oluşmuş olan Hekatomnidler Doğu'da Pers, Batı'da ise Yunan halkı ile arasındaki dengeyi sağlayan bir güç olarak tanınmaktadırlar.

Hekatomnidler, yerel bir hükümdar olan Hekatomnos'un babası Hyssaldomos tarafından yönetilen ve bağımsızlaştırılan bir satraplık haline getirilmiştir. Hekatomnos'un babasının ve ondan sonraki neslin aile tiranlığı yönetimi ile bölgenin tamamında hakimiyet ve kontrol kurmayı başardıkları bilinmektedir.

2.3. Bozdoğan ve Çevresinin Tarihi Coğrafyası

Bozdoğan, günümüzde Madran Dağı (Babadağ) eteklerine kurulmuş, Aydın il sınırları içerisinde yer almaktadır. Aydın'a mesafesi 43 km, Nazilli'ye ise 30 km

⁶⁰ Günümüzdeki Girit coğrafyasının antik çağdaki adı.

⁶¹ Strab. 12-13-14, 12.8; Pekman 2000, 73 vd.

uzaklıktadır. Madran Dağı'nın aşınması ile dağın eteğinde meydana gelen birikintiler ile bu birikintiler içinde dağdan gelen dereler Bozdoğan'ın oluşumuna sebep olmuştur. Ayrıca 37.716316 enlem ve 28.307583 boylam konumunda yer almaktadır.

Oluşumunda Madranbaba Dağı'nın aşınması sonucu dağın eteğinde meydana gelen birikintiler ve bu birikintiler içinde yine dağdan gelen dereler rol oynamıştır. Şehir, %10 eğimli bir yamaçta, deniz seviyesinden 200 m. yüksekte kurulmuştur.

Ş. Tül, Bozdoğan vadisinin, Büyük Menderes Irmağı'na bağlanan en büyük havzalardan biri olduğunu aktarmaktadır⁶². Menderes vadisinin aşağı kesimlerindeki Klasik dönem yerleşimlerinin öncelikle batılı araştırmacıların ilgisi halindeydi. On dokuzuncu yüzyılda bölgeye demiryolunun yapılmasından sonra, seyyahlar, rahat bir şekilde bölgeye ulaşabilmeye başlamışlardı. Vadinin en erken araştırmaları, topografik ve yazıt olarak karşımıza çıkmaktadır. Prehistorik Çağ'da da önemli bir bölge olan Menderes vadisi, 20. yüzyıllarda araştırmacıların odağında olmuştur. Menderes vadisinin, ilk olarak körfezleşip sonrasında ise ovalaşması nedeni ile Prehistorik ve Klasik Dönem'deki çevre değişimi nedeniyle de farklı bir şekilde tanımlanmıştır.

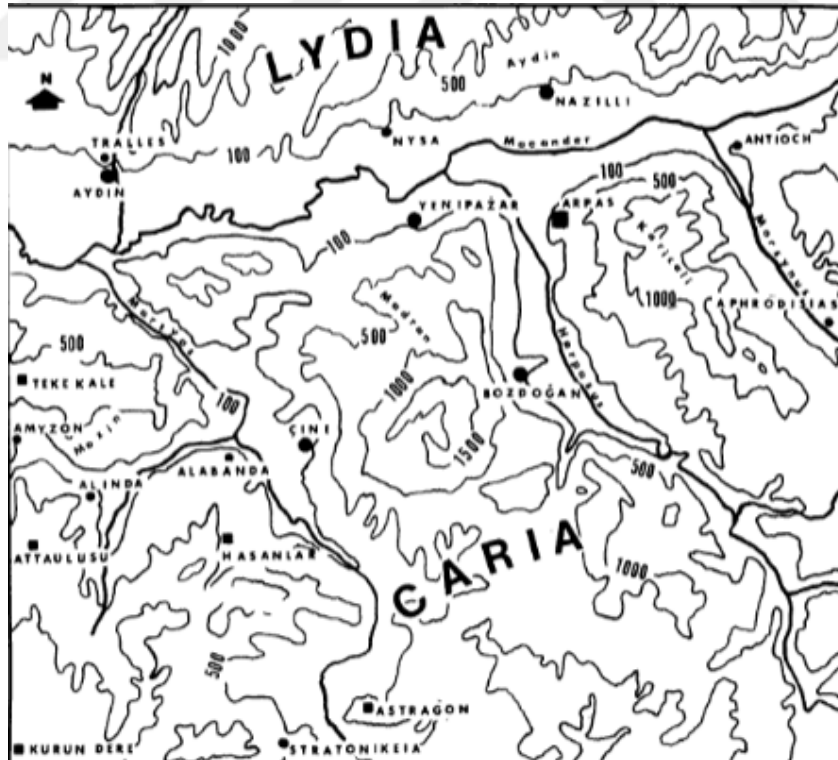

Fig. 5. Menderes Vadisi Haritası ve Bozdoğan'ın konumu⁶³.

⁶² Tül 2010,80.

⁶³ Marchese 1992, Fig. 1, 47.

Büyük Menderes çevresinin ve Akçay (Harpasos) vadisinin topografyasının en eski izine İÖ. 334'te basılmış olan Ephesos Pers satraplık sikkesinde rastlanmaktadır. Perslerin, tüm dağ zirvelerindeki kalelere hâkim olmasından dolayı, bölgenin kuşbakışı görüntüsünü ezberlerinde bilmekteydiler. Bu bağlamda, bölgenin kuşbakışı görüntüsünün harita kabartması şeklinde Rodoslu Mennon'un yönetimindeki basılmış bir sikkedeki yansıması, Aydın Bozdoğan dizisinin Beşparmaklar, Madran, Karıncalı, Babadağ (Cadmus) ve Honaz Dağı yükseltileri olarak sıralanmaktadır.

B. Menderes çevresine en erken ulaşan seyyahlardan biri R. Chandler'dir. R. Chandler'in önemli bir yeri bulunmaktadır. Bölgeye tanık olmamızı sağlamış olan Chandler, 18 Mart 1765'te yolculuğunu İzmir'den başlatmıştır. Aydın- Karpuzlu'dan Akçay'a geçmiş, Arpaz Kalesi'nin yerinin keşfini yapmış, Harpasa'nın adından doğru bir biçimde bahsetmiş, Harpasa'nın yamacındaki savunma duvarlarını da bizlere aktarmıştır. Ayrıca, Çine-Geyre/ Aphrodisias arasında kalan Arpaz kalesi önündeki Akçay geçidi, Chandler ve diğer seyyahlar için verimli bölge olarak bahsedilmiştir⁶⁴.

Fig. 6. Aydın İli Bozdoğan İlçesi Türkiye haritasındaki yeri (kırmızı ile gösterilmekte)⁶⁵.

W. M. Leake, Nazilli'nin karşısında Harpasa olması gerektiğine vurgu yapmaktadır⁶⁶. Ş. Tül, Leake'in, 1815 yılındaki İngiltere ve Osmanlı Devleti arasındaki sorunlardan dolayı, Selanikte hapis yattığı için, gezilerindeki bu gözlemlerini, 1801 yılları civarında yapmış olabileceğine vurgu yapmaktadır⁶⁷.

⁶⁴ Leake 1824,249.

⁶⁵ https://tr.wikipedia.org/wiki/Bozdo%C4%9Fan,_Ayd%C4%B1n#/media/Dosya:Latrans-Turkey_location_Ayd%C4%B1n.svg

⁶⁶ Leake 1824,249.

⁶⁷ Tül 2010, 81.

V. Richter, 1813 yılında Aydın üzerinden Yenipazar'a gelmiş, oradan da Akçay Vadisi'ne geçmiş Bozdoğan'ın Alabanda olabileceğini ileri sürmüştür. Arpaz Kalesi ve kendi tabiriyle Jenibola/ Enibol'dan kısa bahsederek bölgeden ayrılmış, Muğla ile Aydın arasında yer alan Çine vadisindeki Alabanda'yı aramak için yola çıkmıştır. Bu bağlamda, bölgeden en erken geçen ve en dikkatli kişi Richter'dir denilebilir.

R. Marchese, Harpasa'nın 19. yüzyıl sonlarında keşfedildiğini, kuzeyinde Lydia, batısında Ionia, doğusunda Frigya güneyinde ise Karia ile Menderes havzasına hâkim bir görüşe sahip olduğunu vurgularken, Harpasa'da bulunan arkeolojik kalıntıların Harpasa'nın alüvyonlu taşkın ovasının üzerinde yer almasından dolayı hakkında çok fazla bilgi edinilemediğinden bahseder⁶⁸. Yine de ulaşılabilen antik kalıntılar mevcuttur. Geç Hellenistik Dönem ile Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilen bir tiyatronun varlığından haberdarız.

Bozdoğan'da ilk çağlardan itibaren bir yerleşimin olduğu düşünülmekle birlikte kentin çevresinde yoğun olarak Roma İmparatorluk Dönemi ve Bizans Dönemi kalıntıları olduğu bilinmektedir.

Fig. 7. Harpasa'daki antik kalıntıların kuzeyden görünümü- Geç Hellenistik- Roma İmparatorluk Dönemi tiyatro⁶⁹.

⁶⁸ Marchese 1992, 48.

⁶⁹ Marchese 1992, Lev.16-a, 52.

3. BÖLÜM

3. BOZDOĞAN ÇEVRESİNDEKİ MEZARLAR VE BULUNTU İLİŞKİSİ

Çalışmanın araştırma konusunu kapsayan Karia Bölgesi'nde yer alan “*Aydın İli Bozdoğan İlçesi Kılavuzlar Mahallesi Kurtarma Kazısı Buluntuları*” adlı yüksek lisans tezinde mezar yapısının oda mezar olması ve buluntu grubunun pişmiş toprak eserleri kapsamı, yürütülen araştırmaya katkı sağlaması açısından, Karia Bölgesi çevresindeki kurtarma kazılarında ortaya çıkarılan, tespiti yapılmış ve yayınlanmış oda mezar ve pişmiş toprak eser buluntularına değinilecektir. Bu bağlamda bölgede yapılan kurtarma kazılarında daha önce ortaya çıkarılmış olan mezar ve buluntuları ele alınarak, araştırılması yapılmış yayınlar kronolojik bir şekilde bilim dünyasına sunulacaktır.

3.1. Neapolis Antik Kentindeki Mezarlar

Aydın Arkeoloji Müzesi tarafından Aydın İli, Bozdoğan İlçesi, Yazıkent Beldesi'nde yürütülen kurtarma kazılarında tespiti yapılan iki oda mezar ve mezar buluntuları, A. Avli tarafından 2020 yılında “*Neapolis Nekropolü'nden İki Oda Mezar ve Buluntular*” adlı yüksek lisans tezi kapsamında ele alınmıştır.

Tez konusunu kapsayan, Aydın ili, Bozdoğan İlçesi, Kılavuzlar Mahallesi'nde bulunan mezar ve buluntularında olduğu gibi, Neapolis yerleşiminde de günümüze kadar detaylı ve kapsamlı bir çalışmanın yapılmamış olması açısından kaynak konusunda kısıtlı verilere ulaşılmaktadır. Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki, Neapolis adında Anadolu'da birden fazla antik kent olduğu tespit edilmiştir ve bu durum karışıklığa sebebiyet verebilmektedir. Bu araştırmada, yalnızca Karia Bölgesi'ne dahil edilen Neapolis kurtarma kazısı ele alınacaktır. Bu neticede, araştırma konusunun mezar ve buluntularının pişmiş toprak eserleri kapsamından dolayı, A. Avli tarafından araştırması yapılan “*Neapolis Nekropolü'nden İki Oda Mezar ve Buluntular*” adlı yüksek lisans tezi referans alınarak, coğrafya ve mezar yapısı açısından çağdaş olduğu düşünülen Neapolis yerleşiminin oda mezarları ve buluntu grubunda yer alan pişmiş toprak eserler hakkında bilgi vermek araştırma konusuna katkı sağlayacaktır.

Neapolis kenti ve çevresinde yapılan araştırmalar ile Harpasos Vadisi'nde yapılan araştırmalar sonucunda, Akçay Nehri'nin günümüzdeki Aydın ili Bozdoğan ilçesi ile

Yazıkent yerleşimi ile arasında doğal bir sınır olduğu tespit edilmiştir. Harpasos'un doğusunda yer aldığı düşünülen yerleşimin antik dönemdeki Neapolis/Aurelia kentinin nekropol alanı olabileceği kanısına varılmıştır. Antik Dönem'de Karia kentlerinin arasında yer alan ve yerleşimin kesintisiz bir şekilde devam ettiği Neapolis'in Erken Tunç Çağı'ndan itibaren izlerine rastlanmaktadır.

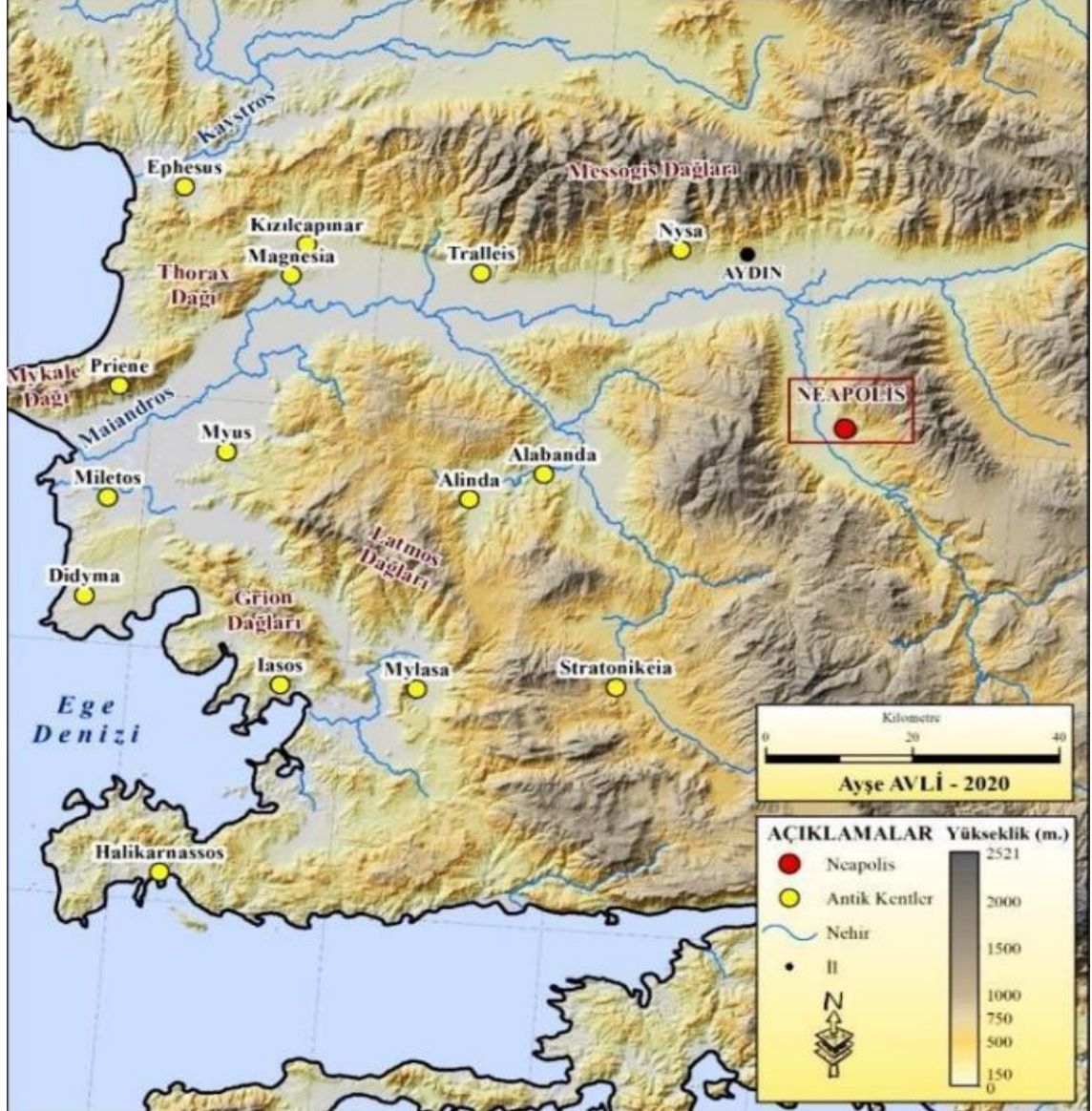

Fig 8. Neapolis Yerleşiminin Konumu⁷⁰.

A. Hölder, Kubitschek'in bir yazıt bulduğunu ve yazıttan Neapolis'in Harpasos'un güneyinde ve İneboli yakınlarında yer aldığını tespit ettiğini belirtmektedir⁷¹.

⁷⁰ Tavukçu- Avli 2021, Fig. 1, 85.

⁷¹ Hölder 1901, 147.

W. Paton tarafından 1900 dolaylarında bulunduğu düşünölen bir bronz sikkede, basamaklarla çıkılan iki sütunlu bir tapınak, yanlarda alınlık kısmında kartal betimi yer almakta ve tapınak içerisinde ayak bileklerine kadar uzanan himation giyimli tanrıça heykeli ve onun hemen yanında dairesel bir obje konumlanmaktadır. Bu betimlemelerden yola çıkılarak, Zeus ve Dionysos'un başı ve Avcı Artemis tiplerine sahip olduğu düşünölmektedir. J. Evans, bu sikkenin İÖ. 1. yüzyıldan sonrasına ait olmadığı kanısına varmış olmakla birlikte, tiplerin çok ilgi çekici olmadığını ancak Zeus başının Harpasos/Harpasus'da, m üzerindeki kartalın Neapolis yerleşiminin 20 mil doğusundaki Plarasa kentinde bulunmuş olmasına dikkat çekmektedir⁷².

Fig. 9. Harpasos'ta Yer Alan Plarasa Kentinden Bulunan Bronz Bir Sikke⁷³.

Neapolisin isminin kökenine bakıldığında Yunanca kökenli olduğu bilinmektedir. G. Çelgin'in "Eski Yunanca Türkçe Sözlük" adlı eserinde, Yunanca véα (Nea) kökenli sözcüklerin birçoğu; yeni, taze, genç olarak geçmektedir. Örneğin, νεαρός kelimesi, yeni, yenilenmiş olarak tanımlanmaktadır. Νέστος, en yeni, en sonuncu olarak tanımlanmaktadır. Neapolis'in, πολς kelimesi ise şehir, kent, şehir devleti olarak bilinmektedir⁷⁴. Nea-polis'in; yeni, genç bir şehir devleti olduğu ya da Yeni-kent olarak tanımlandığı söylenebilir.

⁷² Evans 1903, 400.

⁷³ Kleinasiatiscbe Münzen 1, 147.

⁷⁴ Çelgin 2018, 521.

A. Avli, Neapolis yerleşimin 2010 senesinde, Aydın'ın Bozdoğan İlçesi'nin Yazıkent beldesinde yer alan ve Halil Dayan'a ait taşınmaz mülkiyet içerisinde arazi çalışmaları esnasında iki adet oda mezar ortaya çıktığından, 1 no'lu mezarın Hellenistik Dönem'e, 2 no'lu mezarın ise Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirmiştir⁷⁵.

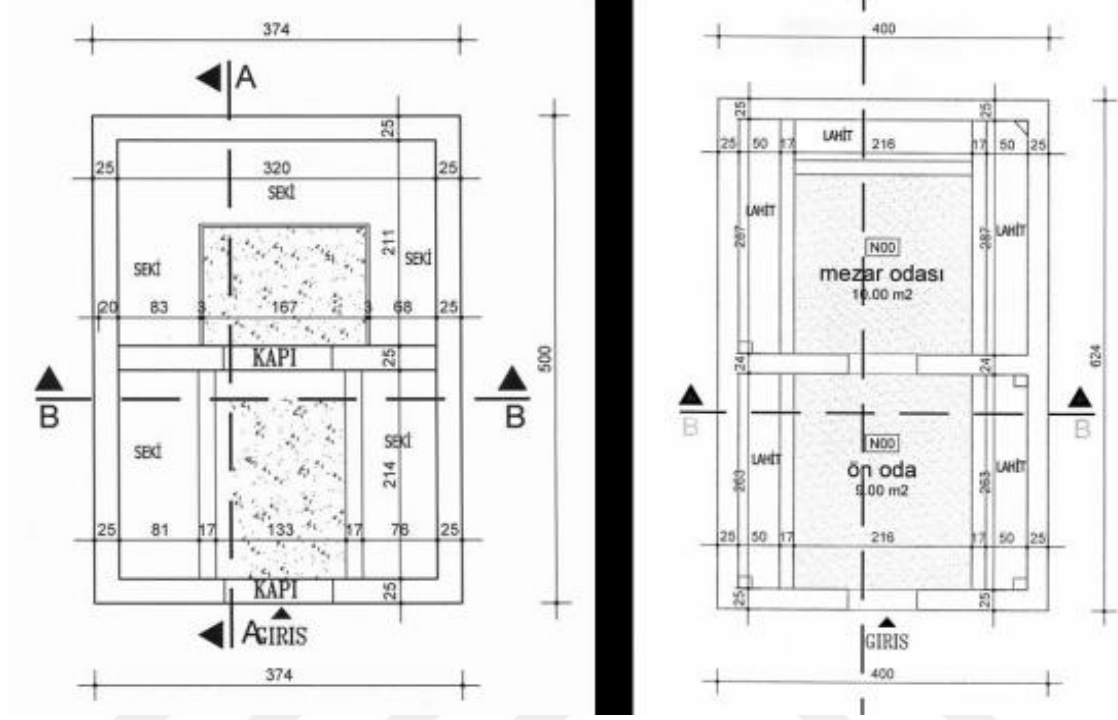

Fig. 10. No'lu Hellenistik Dönem Mezar Planı (solda) ve 2 No'lu Roma İmparatorluk Dönem Mezar Planı (sağda)⁷⁶.

Neapolis kentinde ortaya çıkan oda mezarlar, kent ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, Neapolis halkının, Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi'nde yoğun bir şekilde izlerine rastlanılmaktadır.

Büyük blok taş işçiliği, tavan ve duvar işçiliği dolayısıyla Hellenistik Dönem'e tarihlendirilmiş olan 1 no'lu mezarın girişi güneyden, ön oda ve mezar odasından meydana gelmekte olup, mezar odasının duvarları, dikdörtgen ve kare şeklindeki taşlardan oluşturulmuş, taşların arasına harç eklenerek yapı desteklenmiştir. Mezarın tavanının büyük taş bloklar ile bindirme tekniği kullanılarak yapılması Klasik Dönem mezar geleneğinin devamı niteliğinde olduğunu göstermiştir. Mezar yapısının, giriş kapısında dikdörtgen biçimli açıklık sal taşı ile kapatılmış, ön odanın sağ ve sol kısmında taban seviyesinin 1 metre yüksekliğinde iki adet seki ve sekilerin üzerinde iskelet parçaları ile mezar hediyeleri

⁷⁵ Avli 2020, 6.

⁷⁶ Avli- Tavukçu 2021, Fig. 2., 86.

ele geçmiştir. Bu mezarın ölü gömme adetlerinin analizi yapıldığında inhumasyon mezar geleneğine sahip olduğu anlaşılmıştır⁷⁷.

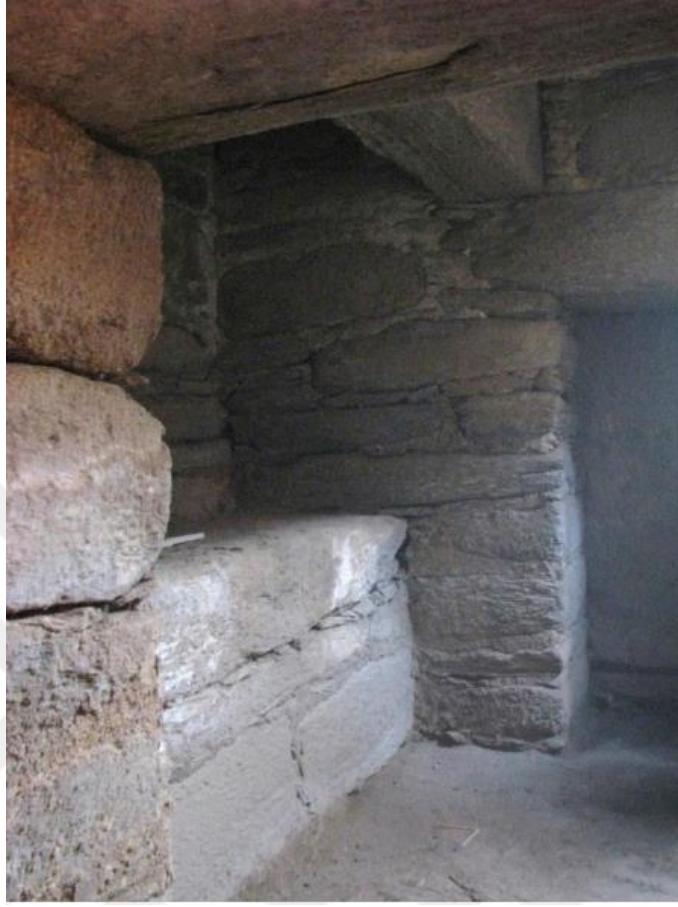

Fig. 11. Neapolis'te Bulunan 1 No'lu Oda Mezarın Ön Odasındaki Sekilerin Görünümü⁷⁸.

Hellenistik Dönem'e tarihlendirilen mezar yapısından çıkan buluntu grubunu; pişmiş toprak unguentariumlar, pişirme kapları, kandiller, altın takılar, bronzdan yapılmış ayna ve sikkeler ile cam eserler oluşturmaktadır. Mezar buluntularının uzun bir tarih aralığınca- İS. 3 ile 4. yüzyıla kadar kullanıldığı düşünülmektedir⁷⁹.

2 no'lu mezar odasının girişi de tıpkı Hellenistik mezar gibi güney kısımdan olmakla birlikte, ön oda ve mezar odasından meydana gelmektedir. 1 no'lu mezarda tespit edildiği üzere, dikdörtgen taşlarda meydana getirilmiş fakat tavan kısmı tonoz şeklinde olan ve bu özelliği ile Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilen mezar, **(Fig. 11)** sağ ve üst kısımlara da sal taşı yerleştirilmiştir. Söz konusu olan sal taşlarının, mezar odasına paralel bir şekilde konumlandırılmış lahitlere rastlanmakta ve mezarın ölü gömme geleneklerine

⁷⁷ Avli 2020, 4-7.

⁷⁸ Avli 2020, Res. 9, 300.

⁷⁹ Avli 2020, 7.

dair bir ize rastlanılmamasından dolayı kesin bir şey söylemek mümkün olmamıştır. Fakat lahdin kuzeydoğusunda kemerli bir niş tespit edilmiş, bunların dekoratif amaçlı olabildiği gibi cenaze törenlerinde aydınlatma amacıyla kullanılan kandillerin konulması için ya da kremasyon gömü türünde ölünün yakılarak küllerinin urnelere konulması ve urnelerin söz konusu nişlere konulması için de yapılmış olabileceği düşünülmektedir. Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait mezardan on bir adet pişmiş toprak kandil, altın bir obje ve bronz sikkeler ele geçmiştir⁸⁰.

Toplamda beş seki bulunan mezar odasında, kremasyon gömü yapıldığına dair bir kanıt bulunamadığı için ölülerin sekilerin üzerine yatırılıp inhumasyon tekniğinde gömü yapıldığına kanaat getirilmiştir.

Fig. 12. Neapolis Yerleşimindeki Roma İmparatorluk Dönemi'ne Tarihendirilen Mezarın Tonoğlu Yapısı⁸¹.

⁸⁰ Avli 2020, 4-11.

⁸¹ Avli 2020, Res.21, 306.

3.2. Neapolis Nekropol Alanında Bulunan Pişmiş Toprak Eserler

Aydın ili, Bozdoğan İlçesi, Kılavuzlar Mahallesi'nde bulunan mezar yapısının ve buluntularının, pişmiş toprak eserleri kapsamında dolayı, A. Avli tarafından yapılan “*Neapolis Nekropolü’nden İki Oda Mezar ve Buluntular*” adlı yüksek lisans tezi referans alınarak, coğrafyası, mezar yapısı ve buluntu grubu açısından çağdaş olduğu düşünülen Neapolis yerleşiminin buluntu grubunda yer alan pişmiş toprak eserler hakkında bilgi vermek araştırma konusuna katkı sağlayacaktır.

Neapolis yerleşiminin nekropol alanında tespiti yapılan 68 adet pişmiş toprak buluntu grubunun, yirmi beşi kandil, yirmi altısı unguentarium ve geriye kalanı çeşitli kap gruplarından oluşmaktadır. Araştırmacı, kandilleri tipolojik ve teknik olarak inceledikten sonra gelişimi ve yayılımı konusunda detaylı bir şekilde aktarmaktadır. A. Avli, pişmiş toprak kandilleri tipolojik olarak; Hellenistik Dönem kandillerini Tip 1 olarak sınıflandırmaktadır. Hellenistik Dönem kandillerinden, Ephesos kandillerini Tip 1a olarak alt başlık altında aktarmaktadır. Roma İmparatorluk Dönemi kandillerini Tip 2 olarak adlandırmıştır. Roma İmparatorluk Dönemi kandilleri tipolojik bir şekilde alt başlıklara ayrılmaktadır. Tip 2a, yuvarlak burunlu kandilleri, Tip 2b, kısa yuvarlak burunlu kandilleri, Tip 2c, volüt burunlu kandilleri, Tip 2c, a, üçgen burunlu volütlü kandilleri, Tip 2c, b, yuvarlak burunlu volütlü kandilleri, Tip 2d kalp burunlu kandilleri kapsamaktadır. Araştırmacı, pişmiş toprak unguentariumları ise, iğ gövdeli (fusiform) ve torba gövdeli (bulbous) olarak iki alt başlıkta tipolojik olarak değerlendirmektedir⁸².

Tip 1a olarak adlandırılmış Ephesos tipi kandillerin ilk olarak Ephesos kazılarında D. Wood tarafından ortaya çıkarıldığını ve Ephesos tip kandillerin adını da oradan almış olduğunu, ayrıca H. B. Walters tarafından hazırlanan British Museum kandil katoloğunu da referans alarak Ephesos kandillerinden detaylı bir şekilde bahsetmektedir⁸³.

Araştırmacı, Atina’da bulunan Ephesos tipli kandillerin, İÖ. 2. yüzyılın son çeyreği ile İÖ. 1. yüzyıla tarihlendirildiğini, bu tipteki kandillerin mızrak-ok ucu şeklinde bir burun yapısına sahip olduğunu, kalın halka tarafından çevrili yuvarlak burunlu kandiller olarak iki tipten oluştuklarını, söz konusu tip kandillerin omuz kısımlarında, yumurta dizileri, noktalı halka sıraları, bitkisel ve geometrik desenler gibi sıklıkla görülen bezemelere sahip

⁸² Avli 2020, 23-48.

⁸³ Avli 2020, 23- 24.

olduklarını ve bu tip kandillerin önceleri gri renge sahip olduklarından dolayı Ephesos’a özgü bir özellik olduğu düşünüldüğünü fakat daha sonraları pişirme ile alakalı olabileceği kanısına varıldığından söz etmektedir⁸⁴.

Araştırmacı, Kat. No. 1 olarak adlandırılmış olan, mika katkılı bej renkli bir hamura sahip olan kandilin, metalik astarla kaplanmış olduğunu, çift şeritli dikey bir halka ve kulbu bulunan, çift konik gövdeli, düz yuvarlak dipli ve oval burun deliği olan, içbükey diskusta tek yağ deliği olması ve üç adet hava basınç deliğinin bulunması açısından, ayrıca R. H. Howland’ın Ephesos tip kandillerin form özellikleri ile bağdaştırılması ile Ephesos kandilleri tipi içerisine dahil edilip değerlendirildiğini aktarmaktadır⁸⁵.

A. Avli tarafından, Kat. No. 1’deki kandil, İÖ.2. yüzyılın son çeyreği ile İÖ 1. yüzyıla tarihlendirilmiş olan benzer örnekleri ile karşılaştırarak, gövde ve burun tipleri göz önünde bulundurularak, tipolojik olarak çağdaş olduğu varsayılarak, Kat. No. 1’deki kandil bu karşılaştırma yöntemi ile İÖ. 1. yüzyılın son çeyreği ile İÖ. 1. yüzyıl arasına tarihlendirilmiştir.

Tip 2a olarak adlandırılan yuvarlak burunlu kandillerin form özelliklerine bakıldığında, isminden de anlaşılacağı üzere yuvarlak bir burna sahip kandil tipinin, geniş ve yuvarlak bir gövdesi, dikey bir kulbu ve düz alçak kaideleri bulunmaktadır. Bu araştırma kapsamında çalışılan kandillerden 11’i yuvarlak burunlu kandiller grubuna dahil edilmiş olup, mika katkılı turuncumsu renkli hamurdan yapılmış ve pembemsi renkte bir astara sahip olan kandillerin, etrafı kalın bir çemberle çevrilerek iç bükey bir diskusa sahip, insan ve hayvan figürleri yoğun olarak görülebilmekte ve çift yağ deliği bulunmaktadır.

Araştırmacı, bu tipe dahil olan Kat. No. 3’teki (**Fig. 6**) kandili benzer örnekleri ile stilistik karşılaştırma yaparak İS. 1.yüzyılın 2. yarısına tarihlendiğini tespit etmektedir⁸⁶.

⁸⁴ Avli 2020, 24.

⁸⁵ Avli 2020, Kat. No. 1., 159.

⁸⁶ Avli 2020, Kat. No. 3., 161.

Fig. 13. Neapolis'te Bulunan Yuvarlak Burunlu Kandil⁸⁷.

Tip 2b olarak adlandırılan kısa yuvarlak burunlu kandiller arasına dahil edilen iki adet kandil bulunmaktadır. Kısa yuvarlak burunları olan kandiller, omuz kısmının devamı niteliğinde yapılmış ve küçük fitil deliklerine sahip, düz yuvarlak dipli ve kısa yuvarlak burun deliğine sahip oldukları bilinmektedir.

Araştırmacı, British Museum'da bulunan örnek ile karşılaştırma yaptığında bu çalışma kapsamındaki kısa yuvarlak kandiller tipine ait olan Kat. No. 14'teki kandili, İS. 1. yüzyılın sonu ile İS. 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirmektedir⁸⁸.

A. Avli tarafından, kandiller genel anlamı ile tipolojik olarak değerlendirildiğinde, Ephesos tip kandillerin Hellenistik Dönem'e, kalp burunlu, yuvarlak burunlu, yuvarlak volüt burunlu, üçgen volüt burunlu olanlar ise yoğun olarak Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait olduğu tespit edilmiştir. Omuz ve discuss bezemeleri tipolojik olarak incelendiğinde, İÖ. 2. yüzyıldan başlayıp, Roma İmparatorluk Dönemi sonlarına kadar varlığından bahsedilebileceği kanısına varılmıştır. Pişmiş toprak unguentariumlar tipolojik olarak değerlendirildiğinde ise iç gövdeli ve torba gövdeli olarak iki gruba ayrılmış ve tarih aralığının İÖ. 2. yüzyıl ile İS. 1. yüzyıl sonlarına ait olduğu tespit edilmiştir. Mezar buluntuları genel olarak değerlendirildiğinde, yoğun olarak Roma İmparatorluk Dönemi izlerine rastlanılmakta olup, buluntuların Neapolis insanının, ölümlerine önem verdiklerini kanıtlamaktadır⁸⁹.

Neapolis'te bulunan mezarlar incelediğinde, tez çalışmasını kapsayan Aydın İli/Bozdoğan İlçesi/ Kılavuzlar Mahallesi'nde bulunan mezar yapısı ve buluntuları açısından

⁸⁷ Avli 2020, Kat. No. 3., 161.

⁸⁸ Avli 2020, 37.

⁸⁹ Avli 2020, 13- 141.

bakıldığında; Neapolis'te iki odalı olan mezar yapılarının aksine, araştırma konusundaki mezar yapısı tek odalıdır. Karia Bölgesi oda mezarlarının karakteristik özelliği olan dromos-uzun koridor yapısı Neapolis'te yer almamasının aksine çalışma kapsamındaki mezarda görülmektedir. Neapolis'teki Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait 2 No'lu mezarda olduğu gibi çalışma konusunu kapsayan mezarda da kemerli bir niş yer almaktadır. Söz konusu nişlerin, aydınlatma amacı taşıyan kandilleri koymak için kullanıldığı, ölü hediyelerini bırakmak için dekoratif ve dinsel amaçlı olabildiği gibi, ölünün küllerinin konulması için kullanılan urneleri koymak için de kullanıldığı düşünülmektedir. Tüm bunlar, ölü gömme gelenekleri hakkında izler taşımaktadır. Kemerli mekanlar, mimari anlamda tarihleyici bir unsur da söz konusudur.

Kemerli yapılara Roma İmparatorluk Dönemi'nde rastlanmaktadır ve Neapolis yerleşimindeki 2 nolu mezarın mimari özellikleri ve buluntu grubu incelendiğinde Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilmiş olması, çalışma kapsamındaki tek odalı mezar yapısının mimari özellikleri incelendiğinde Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait izler taşıdığı düşünülebilir.

3.3. Alinda Nekropol Alanı Çalışmaları

Bu araştırma kapsamında başlangıcından günümüze kadar olan Alinda antik kentinde yapılan araştırmalar ile ilgili literatürler taranmış ve konu hakkında detaylı bilgi edinilmiştir.

Kuzey Karia Bölgesi'nde yer alan, bugünkü Aydın İli, Karpuzlu İlçesi'nde bulunan Alinda antik kenti hakkında ilk bilgilere antik kaynaklardan ulaşılmıştır. Herodotos, Strabon, Polybius ve Arrianus gibi antik yazarlardan öğrenilen bilgiler, Büyük İskender ve Karia Kraliçesi Ada hakkında hikayelerden oluşmaktadır. Söz konusu hikâye, Quintus Curtius Rufus⁹⁰ tarafından, Pers Kralı Orontobates tarafından ülke sınırlarından çıkarılan Karia Kraliçesi'nin, Alinda'ya geldiği aynı zamanda Büyük İskender'in de Asya seferi esnasında Alinda'ya geldiği zaman Büyük İskender ile karşılaşması ve Büyük İskender'in Karia Bölgesi'nin hakimiyetini kazandıktan sonraki süreçte bölge yönetimini Karia Kraliçesi'ne verdiğini anlatılmaktadır.

⁹⁰ Çevirisi günümüze 16. Yüzyılda ulaşmıştır.

17. yüzyıl ortalarına gelindiğinde Arrianus'un eseri çevirmen N. Perrot tarafından günümüze ulaştırılmış, Arrianus'un anlatımı ile Karia Kraliçesi'nden bahsederken Alinda'nın Karia'da Kragas Dağı çevresinde konumlanmış olduğundan bahsetmektedir⁹¹.

1664 yılında yayınlanan olan Journal des Savants adlı dergide yukarıda söz edildiği gibi Karia Kraliçesi'nden söz edilirken Alinda isminin varlığından söz edilmektedir⁹².

Çekilmez-Poulain, Alinda antik kentinin 19. yüzyıldaki araştırmalarını incelediklerinde, günümüze ulaşan verilerin büyük bir kısmında Karia Kraliçesi Ada'nın kenti olarak bahsedildiği, çok fazla detaydan söz edilmeden, Alinda'nın lokasyonu hakkında bilgi verildiği ve kentten ele geçen eserler ile ilgili bilgilere ulaştıklarını vurgulamaktadırlar⁹³.

Sikkelerin, bir yerleşim yeri hakkında tarihleyici unsur olması yadsınamaz bir gerçektir. Alinda antik kenti sikkeleri de bu açıdan önemli bir yere sahiptir. 1829 yılında, T. M. Dumersan⁹⁴, 1830 yılında M. Hennin⁹⁵, 1833 yılında T. E. Mionnet⁹⁶, 1851 yılında L. Müller⁹⁷, 1866 yılında L. J. F. Janssen⁹⁸, 1884 yılında J. G. Droysen⁹⁹; Alinda antik kentinde nümizmatik çalışmalarını gerçekleştirmişlerdir.

1888 yılına gelindiğinde, M. P. Le Bas'ın araştırmalarının yayın haline getirilmesinde S. Reinach'ın katkısı oldukça büyüktür. Söz konusu yayında, kentin kalıntıları ve nekropol alanı ile mezar yapıları detaylı bir şekilde aktarılmaktadır¹⁰⁰.

W. R. Paton ile J. L. Myres, 1893 ve 1894 yıllarında Karia Bölgesi kentleri üzerine yaptıkları araştırmalar doğrultusunda kentlerin siyasi coğrafyasından, kentin nekropol ve mezar yapılarından söz etmektedirler¹⁰¹.

A. Laumonier, 1936 yılında yayınlamış olduğu araştırmasında Karia kenti ve mezar buluntuları hakkında detaylı bilgi vermektedir¹⁰².

⁹¹ Segvier 1598, 26, Çekilmez- Poulain 2020, 4.

⁹² Journal Des Savant 1885, 54.

⁹³ Çekilmez- Poulain 2020, 5.

⁹⁴ Dumersan 1829, 90.

⁹⁵ Hennin 1830, 210 vd.

⁹⁶ Mionnet 1833, 443 vd.

⁹⁷ Müller 1851, 211.

⁹⁸ Janssen 1866, 24.

⁹⁹ Droysen 1884, 27- 40.

¹⁰⁰ Reinach 1888, 45 vd. Pl. 62-63.

¹⁰¹ Paton – Myres 1896, 230 vd.

1963 yılında, M. Anabolu, kent kalıntılarını incelediğinde, kente iki antik yol ile ulaşım sağlandığını ve bu yolun etrafında sayıca fazla mezar tespiti yapmıştır¹⁰³.

2002 yılında, M. C. Hellmann, mezar yapılarından bahsettiği yayınında, kentte bulunan bir mezar anıtından bahsetmektedir¹⁰⁴.

2003 yılında, C. Berns, Anadolu'daki Erken İmparatorluk Dönemi mezarları konulu yayınında, Alinda mezarları hakkında bilgi vermektedir¹⁰⁵.

1997- 2001 yıllarını kapsayan süreçte, söz konusu yıllara kadar kazı çalışması yapılmamış olan Alinda Antik kentinde, V. Özkaya başkanlığında yüzey araştırmaları gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın ilk yılında kentin tiyatrosu, agorası, surlar, kale yapıları, tapınak ve mezarlar hakkında araştırmalar yapılmıştır. 1998- 1999 yıllarına gelindiğinde, kentin nekropol alanı, mezar yapıları ve ölü gömme adetleri hakkında araştırmalar yürütülmüştür. 2001 yılında ise yine kentin surları, kuleleri, tiyatrosu, sarnıcı ve mezar yapılarında araştırmalar yapılmıştır.

2007- 2011 yılları arasında, P. Ruggendorfer başkanlığında yüzey araştırmaları gerçekleştirilmiştir. Söz konusu yıllar içerisinde yapılan araştırmalarda, kent planı, topografik çalışmalar, agora, stadion, sarnıç, kilise, mezarlar ve yollar hakkında detaylı bir çalışma gerçekleştirilmiştir¹⁰⁶. P. Ruggendorfer ve B. Öhlinger, yüzey araştırmalarını gerçekleştirmelerinin ardından, Alinda antik kenti ve arkeolojik kalıntılarını ele alan bir araştırma yayınlamışlardır¹⁰⁷.

2020- 2023 yılları arası Alinda Antik Kenti ve Çevresi Yüzey Araştırması, M. Çekilmez tarafından, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi BAP katkıları ile yürütülmüştür. 2020 yılında, M. Çekilmez ve E. Dereboylu Poulain, tarafından yayınlanmış olan, “*Alinda Antik Kentinde Eski Belgeler ve Yeni Araştırmalar*” adlı araştırmada 16. yüzyıldan başlayarak seyyahların gözlemleri ve yapmış olduğu araştırmalar ile günümüze kadar yapılmış olan araştırmalar ve tespitler aktarılmaktadır¹⁰⁸.

¹⁰² Laumonier 1934, 291 vd.

¹⁰³ Anabolu 1967, 87 vd.

¹⁰⁴ Hellmann 2002, 314.

¹⁰⁵ Berns 2003, 174 vd.

¹⁰⁶ Ruggendorfer 2010, 83- 90, Ruggendorfer 2011, 207- 215, Ruggendorfer 2012, 67- 70, Ruggendorfer 2013, 225- 230.

¹⁰⁷ Öhlinger – Ruggendorfer 2010, 181 – 206.

¹⁰⁸ Çekilmez- Poulain 2020, 1 vd.

Yüksek ve engebeli dağlık alana konumlandırılmış olan Alinda antik kenti, kuzey, güney ve doğu kesime hâkim stratejik bir alanda yer almakta ve batısında Latmos Körfezi ve Beşparmak Dağları, Herakleia, Naxia ve Ioniapolis, kuzey kesiminde Tralleis antik kenti, kuzeybatısında Amyzon antik kenti, Thasthara ve Parparia, doğusunda Alabanda antik kenti güneyinde ise Mylasa antik kenti Labraunda kutsal alanı yer almaktadır.

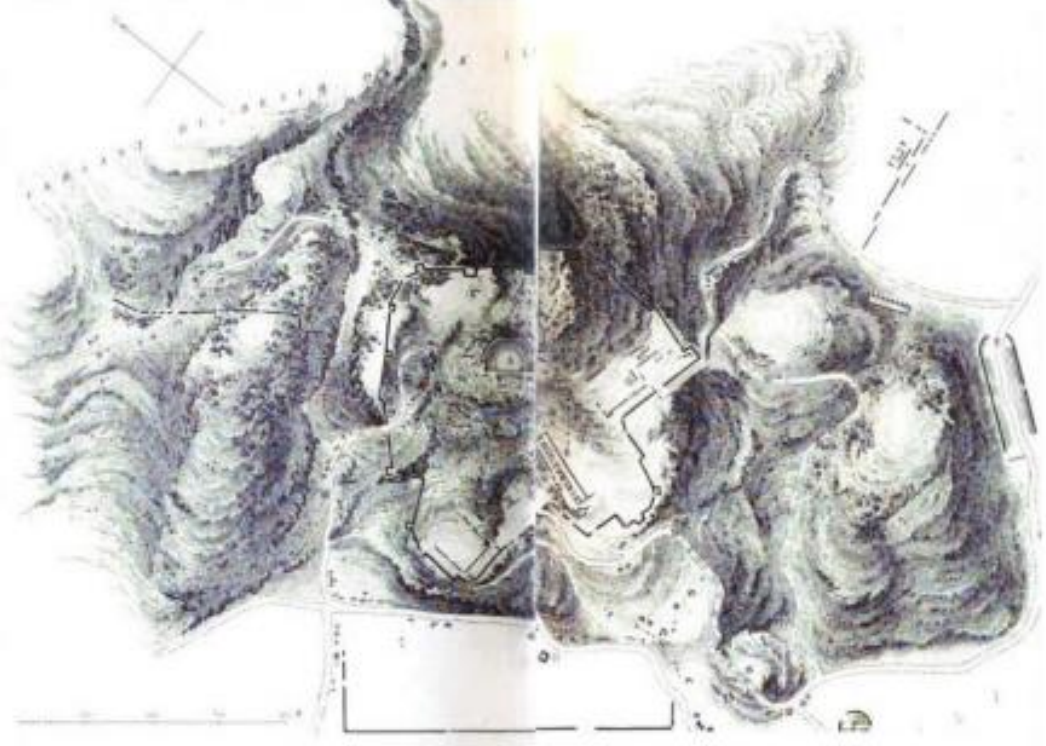

Fig. 14. Waddington- Le Bas'ın yayınından Alinda Topografyası¹⁰⁹.

Alinda Antik Kenti'nin adına, Hitit metinlerinde Iyalanda/ Iyalanti adı ile anıldığına rastlanmaktadır ve Iyalanda kentinin adının geçtiği en eski belgelerden birinin Madduawata'nın Suçlaması adlı Hitit metni olduğu bilinmektedir¹¹⁰.

¹⁰⁹ Waddington- Le Bas 1847-1877.

¹¹⁰ Ateşlier 2016, 3, Gür 2020, 33.

Fig. 15. Dromos Batı Duvar Ion Sütunu Kabartması¹¹¹.

Günümüze ulaşan veriler doğrultusunda, Alinda antik kenti mezar tipolojisi ve ölü gömme gelenekleri Klasik Dönem’den Roma İmparatorluk Dönemi sonlarına kadar uzun bir tarihi süreci bilim dünyasına sunmaktadır.

3.4. Alinda Nekropolü ve Oda Mezarları

Alinda antik kenti nekropolü, arkeolojik kalıntılar açısından yadsınamaz bir önem sahiptir. Kentin nekropol alanını, Karia Bölgesi’nin ölü gömme geleneklerinin karakteristik özelliğini yansıtan mezarlar oluşturmaktadır¹¹². Alinda akropolü eteklerine konumlandırılmış olan nekropol alanı gömülerinin kentin dört bir tarafında görülebilmesinin yanında, yoğun olarak kentin kuzey, güney ve kuzeydoğu kısmında karşılaşılmaktadır¹¹³.

Söz konusu gömüler, öncelikle konumlarına göre adlandırılmış; kuzey nekropolü anıtsal gömüleri, kuzeydoğu nekropolü, hereonları, güney nekropolü ise ana gömüleri içermektedir¹¹⁴.

2020 yılında M. Çekilmez başkanlığında gerçekleştirilen arkeolojik yüzey araştırma çalışmalarında 13 adet oda mezar tespit edilmiştir¹¹⁵. Söz konusu oda mezarlar 3 ana gruba ayrılmaktadır. İlk grupta 1341 numaralı oda mezar yer almakta olan yüksek bir kaya

¹¹¹ Çekilmez vd 2020, Kat. 14, Fig. 84, 262.

¹¹² Özkaya 1999, 265.

¹¹³ Özkaya 1999, 265.

¹¹⁴ Özkaya 1999, 266.

¹¹⁵ Araştırma konusunun yalnızca oda mezar içermesinden dolayı, araştırma konusuna katkı sağlaması açısından yalnızca oda mezarlara değinilmiştir.

kütlesinin içerisine oyularak yapılan mezarın, yüksek ve geniş olan mezar odası iki bölümden meydana gelmekte ve kısa bir dromasa sahiptir¹¹⁶.

İkinci grubun içerisine dahil edilen 1335, 1341, 1362, 1533, 3007 ve 3009 parsel numaralı oda mezarları küçük bir alanda konumlanmış olduğundan söz konusu mezarlardaki gömülerin akraba olabileceği varsayılmıştır¹¹⁷.

Üçüncü gruba dahil edilen M57 numaralı oda mezar, ana kayaya oyulmuş ve duvarlarının tamamı ana kayadan oluşmaktadır. Defin alanının alt bölümü sanduka üst bölümünde ise bir kline izine rastlanmış ve kline yatağının ayakları şematize İon ve Aiol sütunu kabartmaları yer almaktadır. Ayrıca, giriş kısmının duvarlarında da klinedeki gibi sütunlar işlenmiş olup, Alinda antik kentindeki ana kayaya işlenen ilk kabartmalı mezar olması mezar geleneği açısından unik bir etki yaratmaktadır¹¹⁸.

Sonuç olarak, üç ana gruba ayrılan oda mezarlara bakıldığında, büyük bir çoğunluğunun, yüksek bir kaya kütlesine oyularak yapıldığı, kayanın yetersiz olduğu durumlarda düzensiz taş ve moloz taşların bir arada kullanılması ile duvarların tamamlanması sağlanıyor, fakat kimi mezarlar yalnızca ana kayaya kimileri de kesme taş duvarların örülmesi şeklinde yapılmıştır¹¹⁹. Mezarların boyutlarına değinmek gerekirse, en küçük mezarlar bir lahit boyutunda iken en büyük mezarlar ise 4 * 2 boyutlarındadır. Lahit boyutunda olarak tanımlanan mezarlarda defin yerine dair izlere rastlanılmamasının sebebi, ölülerin zemin üzerine yatırılmış olabileceğini düşündürmektedir. Fakat defin yeri izine rastlanan mezarlar da bulunmakta olup bunlar sırasıyla M24, M31 ve M32 numaralı mezarlardır.

Karia Bölgesi İÖ. 5. yüzyıl ve sonrası özelliğine sahip, oda mezarların üzerinde kapama blokları yer almaktadır ve bunların formu dörtgen ve düzgün bir biçimde işlenmektedir. Söz konusu mezarların işçiliği kaliteli olmakla birlikte, Kuzey Karia Bölgesi'ndeki mezarların şist denilen ana kayalardaki örnekler daha kaliteli bir işçiliğe sahiptir. Fakat, Alinda oda mezarlarından 2. gruba ayrılan mezarları, araştırmacılar, mimari

¹¹⁶ Çekilmez vd 2020, 168.

¹¹⁷ Çekilmez vd 2020, 168.

¹¹⁸ Çekilmez vd 2020, 170.

¹¹⁹ Çekilmez vd 2020, 168 vd.

ve duvar işçiliğinin kaba işlenmiş olmasından 5. yüzyıl örneklerinden daha erken tarihte olabileceğini aktarmaktadırlar¹²⁰.

Fig. 16. Alinda Oda Mezar Giriş Kapısındaki dolgular.

Fig. 17. Bozdoğan-Kılavuzlar (Fig. 5teki) Mezar içerisinde bulunan taş dolgu.

Alinda ile çalışma konusunu kapsayan Bozdoğan- Kılavuzlar Mahallesi- oda mezarının benzer örneklerine bakıldığında, Alinda'daki oda mezarlar ile araştırma konusundaki oda mezarın en temel benzer özelliği gnays adı verilen ana kayaya oyulmuş ve duvarların tamamen ana kayadan oluşmasıyla yapılmış mezarlar olmasıdır. Doğal kayaya oyularak yapılan mezarların her ikisinde de duvar örgüsünde herhangi bir birleştiriciye, harç izine rastlanılmamıştır.

3.5. Alinda Antik Kenti Buluntuları

Alinda Antik Kenti territoriumundan bulunan bir grup figürin, M. Çekilmez ve P. Taşpınar Yamantürk tarafından 2023 yılında yayınlanmıştır. Ele alınan figürinler, Karia Bölgesi'ndeki yayınlanan ilk pişmiş toprak figürinler olması açısından Karia koroplastik sanatı açısından oldukça önem arz etmektedir.

¹²⁰ Çekilmez vd 2020, 169 vd.

Alinda territoriumu, kentin 6 km güneybatısındaki Hatipkişlası yerleşiminde bulunmakta olup, Alinda'dan Labraunda'ya ulaşımı sağlayan antik yol ile bağlantısı olabileceği, ele alınan figürinlerin kültürel bir amaç taşıdığı, Alinda ve Labraunda Kutsal Alanı arasındaki stratejik bir yolda yer alıyor olması bu görüş ile örtüşmektedir¹²¹.

Figürinler, araştırmacılar tarafından 4 ayrı tipe ayrılmış, T. K. 1. ve T. K. 2., “Kourotrophos” tipinde, T. K. 3., giyimli kadın figürünü tipinde, T. K. 4., ise Hades/ Zeus figürünü tipinde sınıflandırılmıştır.

Fig. 18. Alinda Territoriumundan Ele Geçen Figürinler¹²².

T.K. 1 numaralı kourotrophos figürünü, ayakta ve giyimli, khiton tüm kolları sıkıca sarmakta, başını solundaki bebek- çocuğa doğru döndürmektedir. Bu hareketinden dolayı, sol omuz yukarıda sağ omuz ise aşağıya doğru hareketlidir. Hareketinden ve bebek- çocuk ile betimlendiğinden kourotrophos tipolojisine dahil edilen 3/4 profilden tasvirli figürün, bacaklardaki hareketin görülmemesi ve frontal bir duruşa sahip olmasından dolayı İÖ. 350-325 yıllarına tarihlendirilmiştir¹²³. T. K. 2 numaralı Hydrophoros figürünü, ayakta ve giyimli, başının üzerinde hydria taşımakta sol elini sağına hareketli olan belinin arkasına dayamaktadır. Elbise kıvrımları ve figürünün duruş şekli dolayısıyla İÖ. 325- 300 yıllarına tarihlendirilmiştir. Söz konusu tipolojinin, en erken örneği olarak, İÖ. 5. yüzyıl tarihli Iasos buluntuları ve yine İÖ. 5. ve 4. yüzyıl örnekleri olan, İÖ. 2. yüzyıla kadar devamlılığını

¹²¹ Çekilmez- Taşpınar Yamantürk 2023, 107.

¹²² Çekilmez – Taşpınar 2023, G2: T. K. 1., G4: T. K. 2, G8: TK. 3, G10: TK. 4, 109- 122.

¹²³ Çekilmez- Taşpınar Yamantürk 2023, 107- 111.

sürdüren Priene örneği kabul edilmektedir. Bu tipolojideki figürinlere yoğun olarak Batı Anadolu Bölgesi'ndeki, Karia kentlerinde sıklıkla karşılaşılmaması, hydrophoros tip figürinlerin Klasik Dönem Karia koroplastiği açısından önem arz etmektedir¹²⁴.

TK. 3 numaralı figürin, ayakta ve khiton üzerine himation giyimli bir kadın figürinidir. Geç Klasik Dönem'den Roma İmparatorluk Dönemi'ne kadar varlığını sürdüren, Büyük Herculaneumlu Kadın tipolojisinin çağdaşlarından sayılan figürinin, kıyafeti tüm vücudunu sıkı bir şekilde sarmaktadır. Figürin, duruş açısından değerlendirildiğinde İÖ. 325- 300 tarih aralığında olduğu tespit edilmiştir¹²⁵.

TK. 4. Numaralı, Hades ya da Zeus olduğu düşünülen figürin, sakallı, bıyıklı ve başında polos giymektedir. Himation giyimli olan figürinin, sol bacağı dizden bükülmüş bir şekilde öne doğru hareketli, sağ bacak ise hareketsizdir. Figürinin tipolojisi belirlenirken benzer örnekler ile stilistik olarak karşılaştırılmış, Theangela figürinleri ile daha yakın olduğu tespit edilerek, İÖ. 350- 325 tarihleri arasında olduğu düşünülmüştür¹²⁶.

3.6. Alabanda Antik Kenti Nekropol Alanı Çalışmaları

Bugünkü Aydın İli, Çine İlçesi'nde bulunan Marsyas Çayı'nın batı kısmına konumlanmış olan, Alabanda Antik kenti antik Karia Bölgesi'nde yer almaktadır.

1904- 1905 yılları arasında, Alabanda Antik kentindeki ilk arkeolojik araştırmalar Ethem Bey tarafından gerçekleştirilmiştir. Sonraki yıllarda S. Ateşlier ve E. Yener tarafından çalışmalar sürdürülmüştür.

Tıpkı Alinda kentinde olduğu gibi Alabanda antik kenti de nümizmatik açıdan önemli bir yere sahiptir. S. Akkurnaz, 2011- 2013 yılları arasını kapsayan, Alabanda Antik Kenti'nde yapılan araştırmalar neticesinde "Sikkeler Işığında Alabanda'nın Siyasi ve Kültürel Tarihi'ne Kısa Bir Bakış" adlı yayında Alabanda'nın nümizmatikliği açısından veriler sunmaktadır¹²⁷. 2015 yılından günümüze kadar olan süreçte, A. Tavukçu başkanlığında araştırmalar sürdürülmektedir.

¹²⁴ Çekilmez- Taşpınar Yamantürk 2023, 112.

¹²⁵ Çekilmez- Taşpınar Yamantürk 2023, 120.

¹²⁶ Çekilmez- Taşpınar Yamantürk 2023, 124.

¹²⁷ Akkurnaz 2018, 299 vd.

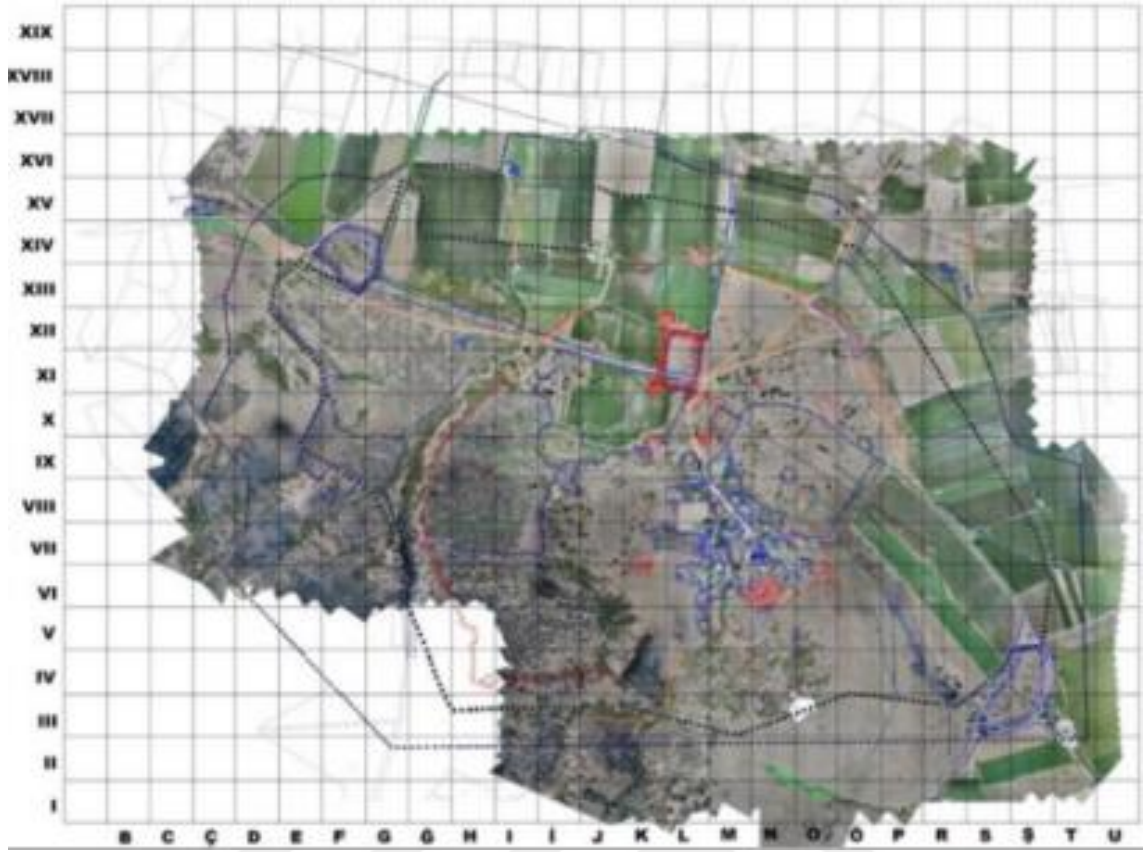

Fig. 19. Alabanda Antik Kenti Topografi Planı¹²⁸.

3.7. Alabanda Territoriumu Oda Mezarları

Doğu batı doğrultulu tek odalı olan 1 numaralı mezar, Karadağ mevkiinde ve dağ zirvesinin güneybatısında yer almaktadır. Mezara girişi sağlayan bir kapı ve bu kapının yanında yekpare bir blok bulunmaktadır. Mezarın iç kısmı, oda şeklinde ve kesme taş blokların örülmesi ile meydana getirilmiştir. Kesme taş gnays blokların iç kısımları işlenerek düzgün bir yüzey oluşturulması sağlanmış, yükseklikleri aynı ölçülerde olan söz konusu taş bloklarının genişlik ölçüleri farklılık göstermektedir. Oda mezar içerisindeki buluntuların kaçak kazılar sonucunda tahribata uğramış olmasından dolayı, ölü gömme geleneklerine dair bilgilere ulaşılamamıştır¹²⁹.

Alabanda'daki, Doğu- Batı doğrultulu mezarlar arasında yer alan 2 numaralı mezar, diğer mezarlara göre daha doğuya konumlandırılmıştır. Kaçak kazılar sonucu en büyük tahribata uğramış olan 2 numaralı mezar, gnays taş bloklarının, anakayaya birleşik bir şekilde oyulması ile meydana getirilmiştir. Mezarı sağlamlaştırılmak maksadıyla, kuzey- güney- batı yönlerinde mezarın anakayaya yaslandırıldığı gözlemlenmiştir. 1 numaralı

¹²⁸ Tavukçu vd 2022, Res.1, 326.

¹²⁹ Özdemir 2019, 246.

mezarda rastlanıldığı gibi mezarın iç kısmında kesme taş bloklar işlenerek düzgün bir işçiliğe sahipken, mezar dış kısmında kalan kısımlar ise kaba bir şekilde işlenmiştir. Mezarın odasını kapatmaya yarayan iki adet kapama blokları bulunmaktadır. Yine aynı şekilde giriş tavanını kapatan bir kapama bloğu da yer almaktadır. Mezar ne kadar tahrip olmuş olsa bile, taş işçiliği açısından diğer mezarlara göre daha iyi bir işçilik göstermektedir. Kesme taş blok yüzeylerinin ince işlenmesi mezarın İÖ. 5. yüzyıla ait olabileceğini düşündürmektedir.

Karadağ'ın zirvesinde, 2 numaralı mezar ve 4 numaralı mezar arasında kalan, kuzey-güney doğrultulu olan 3 numaralı mezar, bir girişten, bir ön odadan ve mezar odasından oluşmaktadır. Gnaystan yapılan mezar, toprak altında olduğundan diğer mezarlarda olduğu gibi, mezarın dış duvar işçilikleri hakkında bilgi edinilememekle birlikte, kaba bir işçilik gösterdiği düşünülmektedir. Ön oda ve mezar odasının girişinde lento ve söve adı verilen blokların üzerindeki işçilik sebebi ile kapının monoblok bir yapıda olduğu düşünülmektedir. Gnays taş bloklarına sahip olan mezarın iç kısmındaki duvarlar, diğer mezarlarda olduğu gibi daha ince işçiliğe sahiptir. Uzun yıllardır tahribe maruz kalan mezar hakkında ölü gömme geleneklerine dair izlere rastlanılamamıştır.

Kuzey- güney doğrultulu olan, Karadağ'ın zirvesinde ve en batısında yer alan 4 numaralı mezar, giriş ve mezar odasından oluşmaktadır. 3 numaralı mezarda rastlanıldığı üzere, toprak altında olduğundan dış duvar işçilikleri hakkında bilgi edinilememekle birlikte, kaba bir işçilik gösterdiği düşünülmektedir. Diğer mezarlarda karşılaşıldığı gibi, mezar odasına girişi sağlayan kapının monoblok bir yapıda olduğu düşünülmektedir. Söz konusu mezar odasının içinde mermer lahit parçaları ile lahdin kapağına ait buluntular bulunmuştur. Bundan dolayıdır ki iki yana eğimli kapağa ait lahit içerisine gömü yapıldığı tespit edilmiştir.

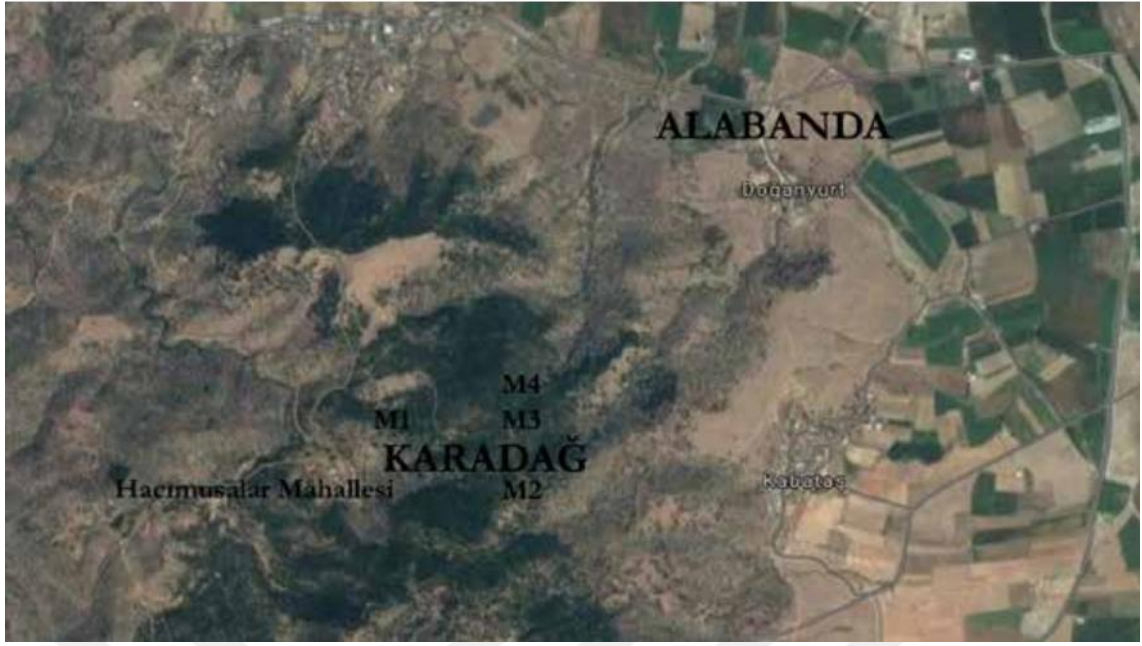

Fig. 20. Mezarların Harita Üzerindeki Konumları¹³⁰.

¹³⁰ Özdemir 2019, Res.1, 254.

4. BÖLÜM

4. BOZDOĞAN İLÇESİ, KILAVUZLAR MAHALLESİ, KURTARMA KAZISI VE BULUNTULARI

Çalışmanın bu bölümünde, Aydın İli, Bozdoğan İlçesi, Kılavuzlar Mahallesi'nde yer alan 605 parsel numaralı taşınmaz üzerinde çökme sonucu ortaya çıkan mezarda¹³¹, Aydın Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü tarafından 2021 yılında yapılan kurtarma kazısı ve sonuçları değerlendirilmiştir.

İlk olarak kuzey-güney doğrultulu üst toprak dolgusu alınmış ve mezarın topografyası anlaşılmıştır (**Fig. 21**). Aydın Arkeoloji Müzesi uzmanlarından oluşan uzman arkeologlar tarafından kazı çalışması yapılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda bir rapor oluşturulmuş ve bu rapordan yola çıkılarak elde edilen bilimsel veriler değerlendirilmiştir.

Fig. 21. Çökme Sonucu Ortaya Çıkan Mezarın Üst Toprak Dolgusu, Müze Arşivi.

¹³¹ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 16.04.2021 tarih ve 1328132 sayılı olur yazıları gereği 01-04.06.2021 tarihleri arasında Aydın Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü başkanlığında taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarını meydana çıkarmak üzere kurtarma kazısı ve temizlik çalışmaları yapılmıştır.

Üst toprak dolgusu alındıktan sonra alanda kazı çalışmaları başlamıştır. Yapılan çalışmalar sonucu bilimsel veriler doğrultusunda, mezar alanının, gnays adı verilen doğal kaya oluşumu olduğu anlaşılmıştır. Mezarın, gnays içerisine oyularak, üzeri sıvanarak yapıldığı, tek odanın içerisine üç niş, bir kemerli mekân ve üç kline yapıldığı çalışmalar sonucunda tespit edilmiştir. Ana kayanın şist kayaç yapısına sahip olmasının aksine, mezarın girişinin ve klineli bölümlerin gnaystan yapıldığı gözlemlenmiştir. Mekanlar sırasıyla; birinci niş, kemerli mekân, ikinci niş, üçüncü niş, birinci kline, ikinci kline ve üçüncü kline olarak isimlendirilmiştir. Kazı çalışmaları bu alanlarda gerçekleştirilmiştir.

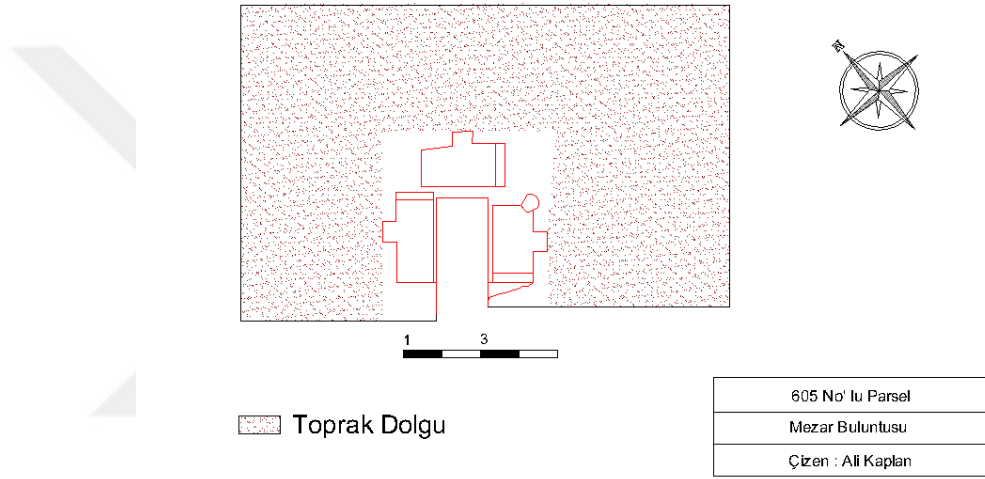

Fig. 22. Mezar Çizimi, Müze Arşivi.

Yapılan çalışmalarda yüzey başlangıç seviyesi 208m. olarak tespit edilmiş olup, 206.m'de ise mezar içi dolgu içindeki seviye inme çalışmalarında, giriş önündeki (208- 206 m. kot) dolgu tabakasında çalışmalara devam edilmiştir. **(Fig. 23. abc)**

Fig. 23a. 208-206 m. Kottaki Dolgu Çalışması, Müze Arşivi.

Fig. 23b. 208- 206 m Kottaki Dolgu Çalışması, Müze Arşivi

Fig. 23c. 208-206 m. Kottaki Seviye İnme Çalışmalarındaki Nişli Bölüm, Müze Arşivi.

208- 206 m. kottaki dolgu tabakasında devam eden çalışmalarda dört kandil ortaya çıkarılmıştır (**Fig 24.a-b-c-d-e**). Ayrıca, kemerli mekânın solundan bir adet altın küpe ortaya çıkarılmıştır. Küpenin, boyut olarak küçük olması nedeni ile çocuk küpesi olduğu anlaşılmıştır (**Fig. 25**).

Fig. 24a. Giriş Önündeki Dolgu Tabakasından Bulunan Kandil, Müze Arşivi.

Fig. 24b. Giriş Önündeki Dolgudan Bulunan Kandil, Müze Arşivi.

Fig. 24c. Giriş Önündeki Dolgudan Bulunan Kandil, Müze Arşivi.

Fig. 24d. Giriş Önündeki Dolgudan Bulunan Kandil, Müze Arşivi.

Fig. 25. Seviye İnme Çalışmalarından Bulunan Altın Küpe, Müze Arşivi.

206 m. kotta seviye inme çalışmalarına devam edilmiş, mezar içerisinde 20-30 cm kalınlığında sert killi dolgulara saptanmış ve bu dolguların temizlik çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Temizliği yapılan 20-30 cm arasında olan dolgu içerisinde, düzensiz taş dolgular tespit edilmiştir. Söz konusu taş dolgudan hiçbir buluntuya ve harç izine rastlanılmamıştır. Fakat taş dolgu çevresinden iki adet altın sikke, dağınık bir durumda bronz, seramik ve figürin parçaları bulunmuştur. Savunma duvarı amacıyla kullanılmış

olabileceği tespit edilen taş dolguların mezarın içerisine deprem ya da sel yolu ile yıkılmış olabileceği anlaşılmıştır (**Fig. 26**).

Fig. 26. Mezar İçerisinde Bulunan Taş Dolgu, Müze Arşivi.

206 m. kot ile moloz taş tabaka arasındaki toprak tabakası sert bir yapıya sahiptir. Söz konusu olan tabaka, mezarın oyulduğu killi kayaç tipi göz önünde bulundurularak, st tavanın çökmesi ile meydana geldiği tespit edilmiştir. Moloz taş tabaka ile 206.m kot arasındaki toprak tabakasının içinden herhangi bir bulgu izine rastlanılmamıştır (**Fig. 27**).

Fig. 27. Moloz Taş Tabaka ile 206 m. Kot Arasındaki Tabaka, Müze Arşivi.

Ayrıca, 206- 204 m. dolgudan bir adet figürin, bir adet figürin başı, beş adet kandil, bir adet bronz kemer tokası tespit edilmiştir. **(Fig. 28. a-i).**

Fig. 28. a. 206- 204 m. Dolgudan Bulunan Figürin Başı.

Fig. 28. b. 206-204 m. Dolgudan Bulunan Figürin.

Fig. 28. c. 206-204 m. Dolgudan Bulunan Kandil.

Fig. 28. d. Fig. 4c. 206-204 m. Dolgudan Bulunan Kandil.

Fig. 28. e. 206-204 m. Dolgudan Bulunan Kandil, Müze Arşivi.

Fig. 28. f. 206-204 m. Dolgudan Bulunan Kandil, Müze Arşivi.

Fig. 29. g. 206-204 m. Dolgudan Bulunan Kandil, Müze Arşivi.

Fig. 28. h. 206-204 m. Dolgudan Bulunan Bronz Kemer Tokası, Müze Arşivi.

Fig. 28. ı-i. 206-204 m. Dolgudan Bulunan Kandillerin Buluntu Durumu, Müze Arşivi.

Daha geç bir dönemde oyulmuş olan üst tavan yapısının, yine çökmeden dolayı ön cephe duvar parçalarının da mezarın içine düşmesi sonucu ve yoğun nem oranından kaynaklı hem iskeletlerin hem de mezar buluntularının tahribata uğradığı gözlemlenmiştir. Bu tespitlerden yola çıkılarak, 206 ve 205 m. kot arasındaki dolgu tabakasından, tam korunmuş bir halde iskelet parçalarının elde edilememesinin temel nedeni moloz parçalarının çökme sonucu mezar içerisine düşmesi ve yoğun nem oranı olduğu tespit edilmiştir.

Yapılan çalışmaların devamında, mezar içindeki taş dolgunun kaldırılması ile mezar giriş açıklığının her iki yanında, kemerli mekân içerisinde (202 m. kot) sekili klinelerin zeminleri açığa çıkarılmış ve ortada yer alan, kemerli yapıya dik gelen koridor sınırları tespit edilmiştir. **(Fig. 29)**

Fig. 29. Mezar İçerisindeki Taş Dolguların Kaldırılması Sonrası, Sekili Klinelerin Zeminlerinin ve Ortada Yer Alan, Kemerli Yapıya Dik Gelen Koridor Sınırlarının Ortaya Çıkarılmış Hali, Müze Arşivi.

Mezar içerisinden ve klinenin çevresinden dağınık halde figürin parçaları bulunmuştur. Kline zeminlerinin üzerinde kırmızı toprak katmanı tespit edilmiş, elde edilen buluntuların çoğunluğu kırmızı toprak katmanından elde edilmiştir. 1 nolu nişin önünden yoğun korozyon nedeniyle birbirine yapışık halde yedi adet sikke ortaya çıkarılmıştır. 3 nolu nişin batısındaki dolgu topraktan bir adet unguentarium bulunmuştur (**Fig. 30**).

Fig. 30. Üç Nolu Nişin Batısındaki Dolgu Topraktan Ortaya Çıkarılan Unguentarium.

Çalışmaların devamında, 3 nolu nişin önündeki seki üzerinden iki adet kandil açığa çıkarılmıştır. (Fig. 31. a-b).

Fig. 31-a. Üç Nolu Nişin Önündeki Sekiden Bulunan kandil

Fig. 31-b. Üç Nolu Nişin Önündeki Sekiden Bulunan Kandil

Klinelerin ortasında yer alan, kemerli yapıya dik gelen koridorda seviye inme çalışmalarına devam edilmiştir. 201 m. kot seviyesinde zemine ulaşılmıştır. Zemin üzerinde kline zeminlerinin üzerindeki gibi kırmızı toprak katmanı tespit edilmiştir. 201.m kot seviyesinde yoğun bir şekilde figürin parçalarına ve korozyona uğramış bir halde 56 adet sikkeye rastlanılmıştır. (Fig. 32).

Fig. 32. Koridor Zemin Üzerinden Açığa Çıkarılan Sikkeler, Müze Arşivi.

Koridor zemininde yapılan çalışmaların devamında, zemin üzerinden bir adet figürin, bir adet lyra çalan kadın figürini parçası, iki adet unguentarium, beş adet kandil, ortaya çıkarılmıştır (**Fig. 33- 36**).

Fig. 33. Koridor Zemin Üzerinden Çıkarılan Figürin

Fig. 34-a. Koridor Zemini Üzerinden Bulunan Lyra Çalan Kadın Figürini Parçası

Fig. 34-b. Koridor Zemini Üzerinden Bulunan Lyra Çalan Kadın Figürini Parçasının Birleştirilmiş Hali.

Fig. 35. Koridor Zemini Üzerinden Bulunan Unguentarium, Müze Arşivi.

Fig. 36. Koridor Zemini Üzerinden Bulunan Unguentarium, Müze Arşivi.

Fig. 37. Koridor Zemini Üzerinde Bulunan Kandil, Müze Arşivi.

Fig. 38. Koridor Zemini Üzerinde Bulunan Kandil, Müze Arşivi.

Fig. 39. Koridor Zemini Üzerinden Bulunan Kandil, Müze Arşivi.

Fig. 40. Koridor Zemini Üzerinde Bulunan Kandil, Müze Arşivi.

Fig. 41. Koridor Zemini Üzerinde Yer Alan Kandil Parçası, Müze Arşivi.

Yapılan bilimsel araştırmalar sonucunda, Aydın İli, Bozdoğan İlçesi, Kılavuzlar Mahallesi'nde yer alan 605 parsel numaralı taşınmazdaki mezar yapısının 3.32x4.02 m ölçülerinde olduğu, yapılan araştırmalar sonucunda anlaşılmıştır.

Yapılan alışmalar sonucu bilimsel veriler doğrultusunda, mezarın ana kayaya oyulması ile yapıldığı tespit edilmiştir. Ana kayanın şist kayaç yapısına sahip olmasının aksine, mezarın girişinin ve klineli bölümlerin gneystan yapıldığı gözlemlenmiştir. Mezar, ana kayaya dikdörtgen planlı bir şekilde yapılmıştır. Bu kayaçların arazinin genelinde büyük boyutlarda yüzeyde tespit edilmiş olması, yamaca yapılmış olan mezarın tek bir mezara ait olmadığı kanısını düşündürmektedir. Mezarın, gneys içerisine oyularak, üzeri sıvanarak yapıldığı, tek odanın içerisine  niş, bir kemerli mekân ve üç kline olarak yapıldığı çalışmalar sonucunda tespit edilmiştir. Mekanlar sırasıyla; birinci niş, kemerli mekân, ikinci niş, üçüncü niş, birinci kline, ikinci kline ve üçüncü kline olarak isimlendirilmiştir. Kazı alışmaları bu alanlarda gerçekleştirilmiştir. Birinci kline olarak adlandırılmış olan klinenin ölüsünün 1x2.30 m, klinenin nişinin ise 0.49x0.74 m. olduğu tespit edilmiştir. Kemerli mekân içerisinde ortaya çıkarılmış olan ikinci klinenin ölüsünün, 1.13x2.15 m, nişin derinliğinin ise 0.36 m. olduğu tespit edilmiştir. Yine kemerli mekân içerisinde bulunan ikinci klinenin klinenin, ikinci nişinin ise 0.58x0.77 m, derinliğinin ise 0.36. m ölçülerinde olduğu anlaşılmıştır. İkinci nişin üzerinde yer alan alınlığın ls ise 0.47x0.24 m. olarak tespit edilmiştir. nc niş ise ikinci kline ile üçüncü kline arasında yer almaktadır. nc niş ise 0.80x1.09 m. llerinde olduğu anlaşılmıştır. nc nişin derinliği ise 0.72 m ölçülerindedir. 0.78x0.65 m. llerinde olan ve derinliği 0.37 m olan dördüncü niş, 1.05x2.20 m. llerinde olan üçüncü klinenin içerisinde yer almaktadır.

Mezarın yapısının, giriş kısmının tam karşısında yer alan, kayaya oyulmuş bir şekilde bulunmuş olan kemerli yapının varlığı, mezar yapısının arcosoliumlu olduğunu düşündürmektedir.

5. BÖLÜM

5. ARCOSOLİUMLU MEZARLAR

Bu bölümde, araştırma kapsamını oluşturan, Aydın İli Bozdoğan İlçesi Kılavuzlar Mahallesi Kurtarma Kazısı'nda oda mezarının yapılan literatür çalışmaları sonucunda arcosoliumlu mezar tipine ait olduğu tespit edilmiştir. Bu bölümde Anadolu'da ortaya çıkarılmış olan arcosoliumlu mezarların form ve teknik özellikleri, benzer mezar tipine ait örneklerin incelenerek, söz konusu mezar tipinin kökenine değinilmesi ile arkeoloji literatürüne katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Arcosoliumun kelime kökenine bakıldığında; arcus – kemer, solium ise tabut anlamına gelmektedir. En yalın ifade ile bir kayanın ya da taşın kazılması veya oyulması ile oluşturulan içerisine klineler ve nişlerin açılması sonucu, söz konusu mekanların kemer ile kapatılması ile meydana getirilen mezar tipi olduğu bilinmektedir. Kelime kökenine bakıldığında önceleri ölen kişinin taşındığı bir yapı olarak ifade edilmekte iken zaman içersinde kayaya oyulan kemerli mezarları ifade etmek için kullanılmaya başlanmıştır.

Söz konusu mezar tipinin erken örneklerine bakıldığında mezarın içine lahitlerin konularak mezar odaları olarak kullanım görmekte, en geç örnek olarak varsayılan Hristiyanlık Dönemi'nde yeraltında katakomp olarak kullanım görmektedir. Yeraltı örneklerinin dışında kayalara oyulması şeklinde de yapımı söz konusudur¹³².

Söz konusu mezar tipinin Anadolu kökenli olduğu düşüncesi hâkim olmakla birlikte, Anadolu dışında da Ege adalarında da Sicilya gibi imparatorluk coğrafyasının farklı bölgelerinde de yayılım göstermektedir. Arcosoliumlu mezarların Anadolu'daki en erken izlerine, Geç Hellenistik Dönem'de rastlanmakla birlikte, tarihsel süreci de Geç Hellenistik Dönem ile Erken Bizans Dönemi'ne kadar geniş bir sürece ışıkt tutmaktadır¹³³.

G. Çelgin ise epigrafik bir buluntu üzerine, söz konusu tipteki mezarların en erken izine İS. 1. yüzyıl sonlarında rastlandığını, yaygın kullanımının da Roma İmparatorluk Dönemi'nde İS. 2- 3. yüzyıllar arasında olduğunu ifade etmektedir¹³⁴.

¹³² Sancaktar – Sezgin 2015, 329.

¹³³ Alföldi – Rosenbaum 1971, 27.

¹³⁴ Çelgin 1990, 150-151, Kortanoğlu 2008, 52.

Arcosoliumlu mezarlar, oda mezarlar dışındaki arcosoliumlu mezarlar ve oda mezarlar içindeki arcosoliumlu mezarlar olarak iki ana gruba ayrılmaktadır. Oda mezarlar içerisindeki arcosoliumlu mezar tipi tek odalı olarak alt gruba ayrılmaktadır. Oda mezarlar dışındaki arcosoliumlu mezarlar, kemerli bir nişin hemen altında mezar teknesinin dikdörtgen forma oyulması sonucu ve kapağın yerleştirilmesi ile, tekne ile kemer arasında kalan bölümün düzleştirilmesi ile meydana getirilmektedir. Oda mezarlar içerisindeki tekneli arcosoliumlu mezar tipi de aynı uygulamaya sahiptir.

R. Kortanoğlu, oda mezar içi ve dışı tipe ait, tekneli olan arcosoliumlu mezarların en önemli özelliğinin, kemer ayaklarının bir pilaster kabartmaya oturtulması sureti ile ya da anakaya ile bütünleştirilmesi olduğundan bahsetmedir¹³⁵.

Söz konusu tipe ait arcosoliumlu mezarlar, nekropol alanlarında, kayalık cephelerinde, birbirinin ardılı şeklinde konumlandırılmakla birlikte khamosorionlar ve arcosoliumların bir arada kullanıldığı örneklerle de rastlanmaktadır. Tek odalı arcosoliumlu mezarlar yataklı, tekneli, karma özellikli olarak da alt gruba ayrılmaktadır.

Yataklı olarak adlandırılan arcosolium mezar tipinde, kemerin tabanında yer alan ölünün yatırılması için yapılmış olan düzenek düz bırakılarak, dikdörtgen yatak formundadır. Tekneli olarak adlandırılan arcosoliumlu mezarlar, tek odalı kaya mezarlarından en sık karşılaşılan tip olmakla birlikte, yine kemerin taban kısmında ölünün yatırıldığı düzenek hakimdir fakat tekne şeklinde kazılarak meydana getirilmektedir. Son tip olan karma özellikli olan arcosoliumlu mezarlar, tekneli arcosolium ve basit khamosorion”, “yataklı arcosolium ve basit khamosorion”, “tekneli arcosolium ve yataklı arcosolium”, “tekneli arcosolium ve lahit formu khamosorion”, “tekneli arcosolium, basit khamosorion ve lahit formu khamosorion”, “tekneli arcosolium, lahit formu khamosorion ve yatak” çeşitli bileşenlere sahiptir. En sık rastlanan bileşen tipleri; “tekneli arcosolium ve basit khamosorion’dur.

2020 yılında A. Balıran başkanlığında gerçekleştirilen, Konya İli ve çevresi yüzey araştırmalarında, Lykaonia Bölgesi’nin doğu sınırına yakın bir lokasyonda yer alan, Konya İli, Akören İlçesi, Belkuyu Mahallesi’nde iki adet arcosoliumlu mezar ortaya çıkarılmıştır.

¹³⁵ Kortanoğlu 2006, 31 – 32.

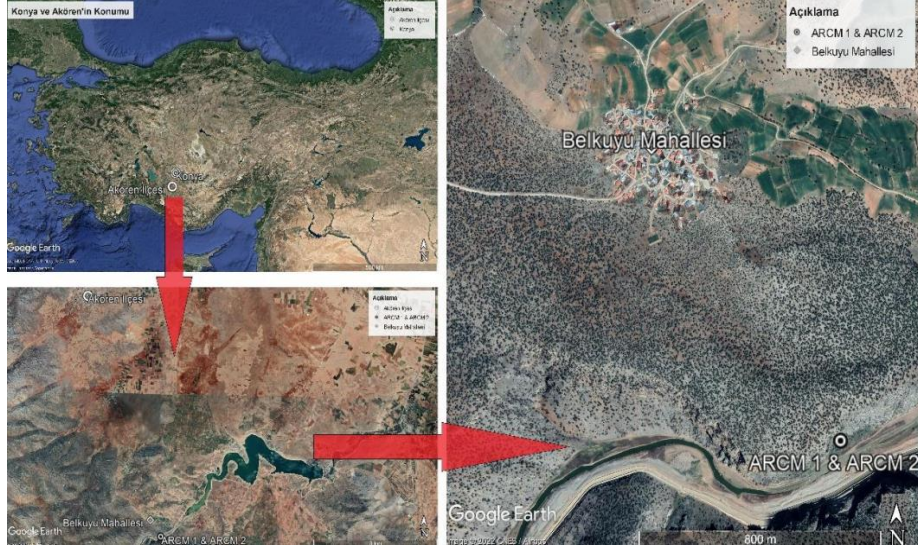

Fig. 42. Konya Akören Haritası¹³⁶.

Konya Akören'deki 1 numaralı arcosoliumlu mezar, Belkuyu mahallesi'nin güneyine konumlandırılmış, mezar fasadının üzerinde geniş ve yayvan biçimli bir kemer bulunmakta, kemer ile mezar arasında alan ise boş bırakılmış ve mezar teknesinin bulunduğu alan, kaya yüzeyi ile aynı doğrultuda sonlanmaktadır. Mezar ölçülerine bakıldığında, dıştan içe doğru daralan bir forma sahip olduğu anlaşılmıştır¹³⁷. Konya Akören'deki 2 numaralı arcosoliumlu mezarda da 1 numaralı mezarda olduğu gibi yine mezar fasadının üst kısmında geniş ve yayvan şekilde kemer yer almaktadır. 1 numaralı mezardan farklı olarak kemer alınlık kısmında dört fascialı bir profil yer almakta, cepheden görünümünde fasciaların devam etmediği, kaya kütesinin ise düz bir şekilde bırakılarak işlenmediği tespit edilmiştir¹³⁸.

¹³⁶ Baldıran – Pehlivan 2022, Harita 1, 155.

¹³⁷ Baldıran – Pehlivan 2022, 156.

¹³⁸ Baldıran- Pehlivan 2022, 157.

Fig. 43. Konya Akören- 1 ve 2 numaralı Arcosoliumlu Mezarların Görünümü¹³⁹.

Araştırmacılar, söz konusu mezarların bulunduğu alanın kayalık bir yapısı olduğunu, mezarların girişlerinin doğu doğrultulu olduğunu, Lykaonia Bölgesi mezarlarının referans alınarak, Konya Akören'deki arcosoliumlu mezarların İS. 2- 3. yüzyıla ait olabileceğini aktarmaktadırlar¹⁴⁰.

Söz konusu mezar, geniş ve yayvan olan kemerli yapıya sahip olması ve dıştan içe daralan yapısı ile Bozdoğan arcosoliumlu mezarın benzer özellik taşıması sonucu İS. 2- 3. yüzyıla ait olabileceği gibi, mezar hakkında kesin bir tarih önerisi vermek doğru olmayacaktır. Fakat Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait olduğu kesin olarak söylenebilir.

Muş İli'ne 100 km uzaklıkta olan, Mollakent yerleşimi, Bulanık Ovası'nın güneybatısında yer alan Mollakent yerleşiminde yapılan yüzey araştırmalarında iki adet arcosoliumlu mezar tespit edilmiştir. Söz konusu mezarlardan birinci mezarın yan üst kısmı tahrip olmuş bir şekilde bulunmuş, mezarın ön girişi 1.20 x 0.40 m ölçülerinde, mezar odası 1.20 x 0.85 m ölçülerindedir. Mezarın girişindeki nişin ölçüleri de 0.20 m yükseklikte 0.85 x 0.50 m ölçülerinde olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ikinci mezar da tahrip olmuş bir şekilde bulunmuş, mezarın yüksekliği 1,50 m ölçülerinde, ön girişi 1.20 x 0.35 m ölçülerinde, mezar odası ise 1.20 x 0.55 m ölçülerinde olduğu tespit edilmiştir¹⁴¹.

¹³⁹ Baldıran – Pehlivan 2022, Fig.1- 2, 157- 158.

¹⁴⁰ Baldıran – Pehlivan 2022, 166.

¹⁴¹ Biber – Erdoğan 2018, 1036.

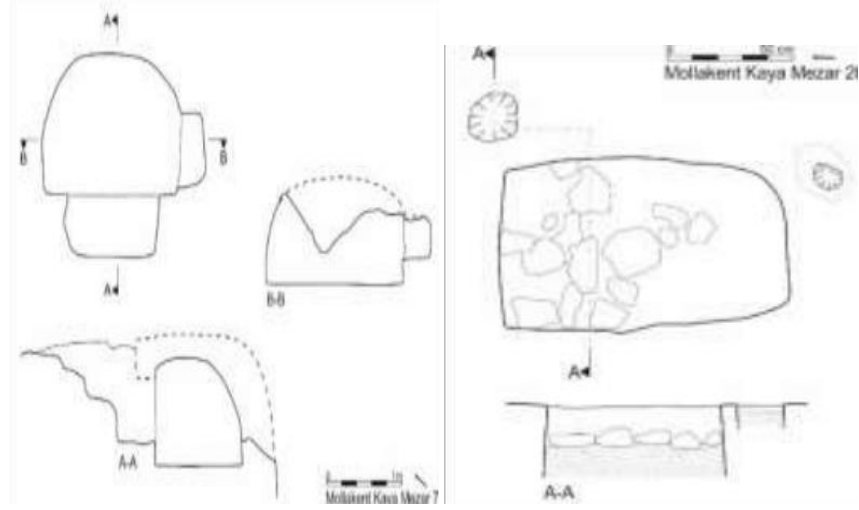

Fig. 44. Mollakent 1 ve 2 numaralı Arcossoliumlu Mezarların Çizimleri¹⁴².

Araştırmacılar, söz konusu mezarların dikdörtgen planlı, boyutlarının normalinden küçük boyutlu olduğunu, anakayaya oyulmuş kemerli niş içerisinde yer aldığını ve Geç Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendiğini belirtmektedirler¹⁴³.

Söz konusu mezarlar, Bozdoğan arcossoliumlu mezarı ile benzerlik göstermekte olup yalnızca mezarın benzerliği göz önünde bulundurularak mezar hakkında kesin bir tarih önerisi vermek doğru olmayacaktır. Fakat Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait olduğu kesin olarak söylenebilir.

Yozgat İli, Çekerek İlçesi, Çandır Kalesi'nde dört adet arcossoliumlu mezar tespit edilmiş, mezarlardan üçünün anakayaya oyulmuş birinin de kayaya oyulmuş surette nişli bir oda mezar olduğu ortaya çıkarılmıştır. Doğudan batıya doğru sıralanan mezarların, güney ve doğu yönlü olduğu tespit edilmiş, 1 numaralı mezarın kapı açıklığı, 1, 27 m genişliğinde, 0, 92 m yüksekliğinde, niş zemininin ise 1,40 x 0,70 m ölçülerinde olduğu tespit edilmiştir. 2 numaralı mezarın giriş açıklığı, 1, 82 m genişliğinde, 1, 83 m yükseliğinde, 2,57 x 1,95m, 1, 83 m yüksekliği ölçülerinde olan mezar odasında toplamda üç adet niş ve klineler olduğu tespit edilmiştir¹⁴⁴.

Araştırmacılar, Yozgat İli'nde yürütülen çalışmalarda elde edilen söz konusu mezarların çevresinde bulunan Roma İmparatorluk Dönemi'ne ve Bizans seramikleri izlerine rastlanılmış olduğunu, arcossoliumlu mezarlar hakkında kesin bir tarih önerisi

¹⁴² Biber Erdoğan 2018, Çizim 8- 9, 1044- 1045.

¹⁴³ Biber – Erdoğan 2018, 1036.

¹⁴⁴ Sancaktar – Sezgin 2020, 329, 331.

olmasa da mezar konteksti göz önünde bulundurularak Roma İmparatorluk Dönemi boyunca kullanıldığını aktarmaktadırlar¹⁴⁵.

Fig. 45. 1 ve 2 numaralı mezarın görünümü¹⁴⁶.

Yozgat İli arcosoliumlu mezarları, Bozdoğan mezarı ölçüleri ve mimar tipolojisi açısından benzerlik göstermektedir.

1997 yılı kazılarında, Perge Batı Nekropolisinde bulunan mezar yapıları, A. Özdizbay tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır. Mezar yapısının içinde, güney, doğu ve kuzey duvarlarına yapılmış olan tuğlalardan meydana getirilmiş, içleri frescolu üç adet arcosoliumlu mezar tespit edilmiştir¹⁴⁷.

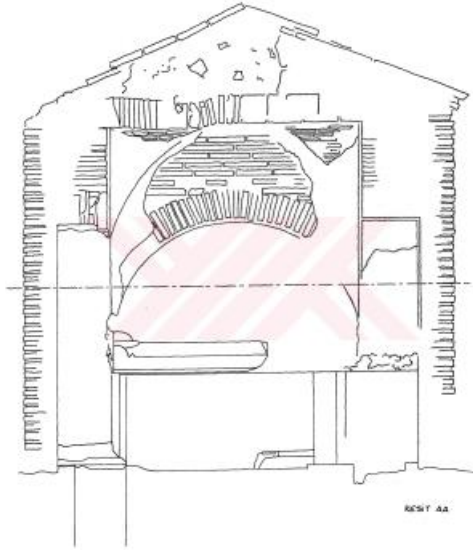

Fig. 46. Perge Batı Nekropolis Arcosoliumlu Mezarın Çizimi¹⁴⁸.

¹⁴⁵ Sancaktar – Sezgin 2020, 345.

¹⁴⁶ Sancaktar- Sezgin 2020, Fig. 5- 8, 330.

¹⁴⁷ Özdizbay 2001, 22.

¹⁴⁸ Özdizbay 2001, Lev. 26, Çiz. 2, 114.

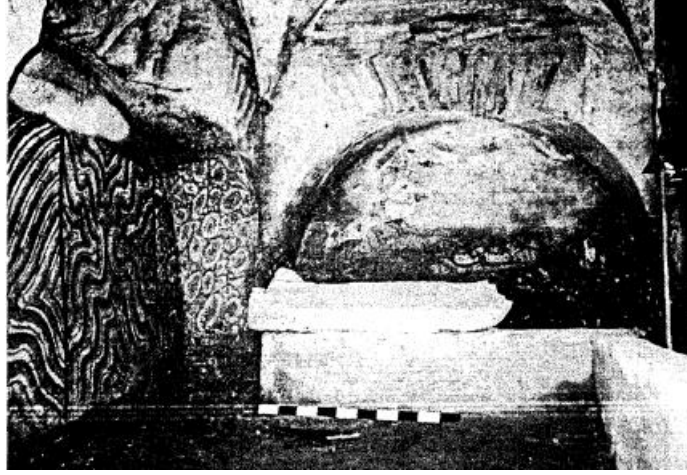

Fig. 47. Perge Batı Nekropolis Arcosoliumlu Mezarın Görünümü¹⁴⁹.

İçinde kireçtaşıdan lahit barındıran güney duvardaki mezar, 2,08 m genişliğinde, 2,04 m yüksekliğinde, kemerli yapı ise 1,28 m başlamaktadır. Yine içerisinde kireçtaşıdan yapılmış lahdi bulunan doğu duvardaki mezar yapısı, 2,08 m genişliğinde, 2,08 m yüksekliğinde, 0,68 m derinliğinde olduğu tespit edilmiştir. Doğu ve güney duvarlardaki mezarlardan farklı olan, tabanında lahit barındıran kuzey duvardaki mezarın 2,01 m genişliğinde 2,00 m yüksekliğinde, 0,48 m derinliğinde olduğu tespit edilmiştir¹⁵⁰.

A. Özdizbay, arcosoliumlu mezarları, dikdörtgen, kare planlı bir diğer deyişle ev tipi mezarların Anadolu'nun güney kesimlerinde ve yoğun olarak da Kilikia'da yoğun bir şekilde görüldüğünü, Perge'deki söz konusu arcosoliumlu mezar tipinin de ev görünümüne sahip olduğunu ve yazıtındaki "lahit evi" ifadesinin de mezar yapımın bir ev olarak tasarlanma amacı gütmüş olabileceğini ve söz konusu mezarların İS. 2. ve 3. Yüzyıl tarih aralığına ait olabileceğini ifade etmektedir¹⁵¹.

Perge'deki arcosolium mezar ile çalışma kapsamındaki arcosoliumlu mezarlar benzerlik göstermektedir.

Mersin Silifke yolu üzerinde yer alan, Dağlık Kilikia'da varlığını sürdüren, 1995 yılından bu yana Prof. Dr. Eugenia Equini Schneider başkanlığında kazı çalışmaları devam eden, Elaiussa Sebaste yerleşiminde, ev tipi mezar geleneği hakimdir. Söz konusu kentteki

¹⁴⁹ Özdizbay 2001, Lev. 28, Res. 1, 116.

¹⁵⁰ Özdizbay 2001, 22- 23.

¹⁵¹ Özdizbay 2001, 27- 32.

ev tipi mezarların ölçüleri genel anlamıyla eşit bir şekilde ve kare planlı bir şekilde oluşturulmuşlar, ölçüleri 3,80 m ile 4.40 m arasında değişiklik göstermektedir¹⁵².

A. Machatschek, kullanılan malzemenin, moloz taştan olduğunu nadiren de olsa düzenli blok taşların da kullanıldığını, tonozlu çatılara sahip olan mezarların, içlerinde işlemlere rastlanılmadığını, mezar hediyeleri ve kandillerin konulması için nişlerden meydana geldiğini aktarmaktadır. Gömü alanlarının taş levhalar üzerine yapıldığı bazen de kemerli arcosoliumların içine yapıldığını ve kentin refah seviyesinin üst seviyelere çıktığı İS. 2 ve 3. yüzyılları arasında kullanım gördüğünü ifade etmektedir¹⁵³.

Söz konusu kentteki mezarın ölçülerine bakıldığında, tez çalışması kapsamındaki Bozdoğan arcosolium mezarı, en yakın Kilikia Bölgesi ile yakınlık göstermektedir.

Söz konusu kentteki mezar yapısı, E. Rosenbaum tarafından, incelenerek mezar tipolojisine dair izlenimlerde bulunmuştur. Selinus'taki mezar yapıları, moloz taşlardan meydana getirilmiş, beşik tonozlu bir yapısı olan mezarın nişli ön odalara sahip olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu kentin mezarlarının tümünde kemerli arcosoliumların varlığından söz edilmektedir¹⁵⁴.

Yukarıdaki karşılaştırmalara göre Aydın İli, Bozdoğan ilçesi, Kılavuzlar Mahallesi'ndeki oda mezarın kullanımının, mezar buluntuları ve mezar tipolojisi göz önünde bulundurularak, İÖ. 4. yüzyıldan başlayarak İS. 3. yüzyıla kadar devam ettiği anlaşılmaktadır.

¹⁵² Gençler 2009, 1; Rosenbaum 1965, 74.

¹⁵³ Machatschek 1967, 96.

¹⁵⁴ Rosenbaum 1965, Lev. 38, Res. 1, 52- 59.

6. BÖLÜM

6. FİĞÜRİN TİPLERİ VE İKONOĞRAFI

Çalışma kapsamında yer alan figürinler, farklı tipoloji ve ikonografileri ile karşımıza çıkmaktadır. Figürin tipleri arasında; tanrıça gruplarından Aphrodite Genetrix/Frejus tipi, Aphrodite figürini baş parçaları, tanrıçalarla ilgili olduğu düşünülen kourotrophos figürini, Aphrodite rahibesi figürinleri yer almaktadır. Ayrıca erkek figürinleri ve baş parçaları, kadın figürinleri ve parçaları ile erkek çocuk figürinleri çalışma kapsamında yer almaktadır. Söz konusu figürinler, tipolojik olarak sınıflandırılmış ve ayrı başlıklar altında incelenmiştir.

Bozdoğan mezar buluntularının ilk grubunu tanrıça tipleri oluşturmaktadır. Bu grupta Aphrodite Genetrix/Frejus tipindeki figürin, Aphrodite figürini başları, Aphrodite rahibesi, Kourotrophos figürini yer almakta olup ikonografik açıdan dikkate alınarak incelenmiştir. İkinci grupta, kadın figürinleri ve parçaları, ikonografik açıdan incelenmiştir. Üçüncü grupta, erkek figürinleri baş ve parçaları ikonografik açıdan değerlendirilmiştir. Dördüncü grupta ise erkek çocuk figürinleri üzerinde durulmuştur.

6.1. Tanrıça Tipleri

6.1.1. Aphrodite Tipleri

6.1.1.1. Aphrodite Frejus/Genetrix Tipindeki Figürinler

Çalışma kapsamında yer alan **K.6** ve **K.18** numaralı Aphrodite Genetrix/ Frejus tipindeki figürinler, tipolojik ve ikonografik açıdan birlikte değerlendirilmiştir. Söz konusu Aphrodite figürinlerinin tipoloji ve ikonografilerini daha iyi aktarabilmek için tanrıçanın etimolojik kökenine ve doğuş efsanesine değinilmesi gerekli görülmüştür.

Tanrıçanın tek başına betimlerine rastlanırken, aşk tanrısı Eros ile betimlemelerine, kimi zaman hayvanlarla ve meyvelerle birlikte verildiği de görülmektedir. Mitolojik tasvirlerine rastlanan tanrıçanın, dönem etkisiyle bazen tamamen çıplak görülürken, kimi örneklerde tüm vücut hatlarını belli eden şeffaf bir kıyafetle, kimi örneklerde ise yalnızca genital bölgesini örter biçimde yarı giyimli bir şekilde tasvir edildiği görülmektedir.

Hesiodos, Aphrodite'nin doğuş efsanesiyle ilgili, Uranos'un, kendi yarattığı oğullarından korkması üzerine onları, toprak ana olarak nitelendirilen Gaia'nın içine

hapsettiğini anlatmaktadır. Gaia'nın kocası Uranos'u, cezalandırmak istediğini, Gaia'nın son oğlu olan Kronos, annesinden almış olduğu tırpan ile Uranos'un erkeklik bezlerini kestiğini, kesilen hayalardan çıkan köpüklerin denize dökülmesinden Aphrodite'nin meydana geldiğini, anlatmaktadır¹⁵⁵. Söz konusu doğuş efsanesini kanıtlar nitelikte tanrıçanın resim ve heykel sanatına yansıması “Aphrodite Anadyomene” ikonografisi ile görülmektedir.

Aphrodite'nin kişiliğine ve kökenine dair araştırmalar, tanrılar kuşağına, arkeolojik eser, edebi ve antik kaynaklara dayanmaktadır. Tanrıça hakkında sayılan özellikleri, tanrıçanın atribüleri, simgeleri ve mitolojik hikayeleri ile öğrenebilmekteyiz. Aphrodite'nin adının sıklıkla geçtiği, Homeros'un *İlyada* destanı, Hesiodos'un, “*İşler ve Günler*” adlı eseri Aphrodite'nin kişiliği ile ilgili bilgi vermektedir. Homeros, tanrıçanın kökeni konusunda detaylı kesin bilgilere yer vermemektedir. Hesiodos'a baktığımızda ise tanrının soy kuşağına değinmesi ile Homeros ile ayrımı açıkça görülebilir bir haldedir.

Tanrıça Aphrodite'nin birçok epiteti ve bu epitetler doğrultusunda betimlemeleri de oldukça çeşitlidir. Antik kaynaklar üzerine yapılan araştırmalar neticesinde, Homeros'un, Aphrodite'nin doğuş efsanesi ile Doğu kökenli olan Kumarbi söyleşileri ile benzerlik gösterdiği düşünülmektedir. Ayrıca, tanrıça Aphrodite Hellen dininde Gökyüzü tanrıçası olarak nitelendirilmekle birlikte, Ourania epiteti yani göğe ait olan sıfatı ile tasvirlendirilmiştir. Ourania sıfatı, doğu dinlerinde görülen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

G. Durna, Ourania kültünü ilk doğuluların uygulamaya başladığını daha sonra Fenikeliler aracılığıyla da batıya aktarıldığını belirtmekte, doğu dininde göğün sahibi olan tanrıçanın ise Sümer tanrıçası İnanna ile karakterize edildiğini belirtmektedir¹⁵⁶.

Aphrodite'nin doğulu kültürler ile ilişkisini görebileceğimiz diğer bir kavram ise, tanrıçanın köpükten doğması ile bağlantı kurulabilecek Aphrodite Euploia epiteti, denizlerin egemeni olarak anılmasıdır. Karia Bölgesi'nde tanrıça, aşk ve evlilik kurumunda kutsal güç olarak varlığını gösterirken ve aynı zamanda Aphrodite Strateia epiteti ile savaşçı yönü de karşımıza çıkmaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda, söz konusu tasvir sanatının doğu kültüründen Yunan toplumu tarafından sonradan benimsenmiş olabileceği düşüncesi hakimdir.

¹⁵⁵ Hesiod. Theog., 175- 200.

¹⁵⁶ Durna 2002, 30.

Aphrodite denince ilk akla gelen aşk tanrıçası olduğu yönündedir. Fakat ikonografik açıdan bakıldığında tek bir anlama bağlı kalınamayacağı yadsınamaz bir gerçektir. Bunun için farklı kültürler ve uygarlıklar açısından incelemek gerekir. Bu bağlamda Aphrodite, Yunan kültüründe üremeyi temsil ederken Roma kültüründe ise gençliği, güzelliği simgelemekte ve aynı zamanda ana tanrıça inancı doğrultusunda kutsal bir unsur olarak temsil edilmektedir. Aphrodite, kithonik¹⁵⁷ bir karakterle özleştirilmiştir. Genel anlamıyla kadın ve çocuk mezarlarında dinsel olarak ölümlere eşlik ettiği düşünülmektedir. Kithonik bir karaktere sahip olan tanrıçanın öteki dünya inanışında insanlara sonsuz bir hayat bahşedeceği inancı hakimdir¹⁵⁸. Aynı zamanda, kithonik olgu, çocuk ve kadın mezarlarındaki dinsel bir olgu taşımaktadır ve ölüme ait zaferi temsil etmektedir¹⁵⁹.

Bu bilgiler doğrultusunda, **K. 6** ve **K. 18** numaralı Aphrodite figürinleri, genç ve güzel kadınları temsil etmesi için, yer altı olgunun da etkisi ile tanrıçanın yeraltı dünyasındaki koruyuculuğu, ölüme dair zaferi temsil etmesi için mezar hediyesi olarak bırakılmış olmalıdır.

Aphrodite'nin, tanrı ve tanrıça figürinleri arasında en sık rastlanan mezar hediyesi olarak kullanılması, dönemin karakteristik özelliklerinden biri olarak varsayılabilir. Anadolu'da, Stratonikeia¹⁶⁰, Parion¹⁶¹, Tralleis¹⁶², Muğla Müzesi¹⁶³ ve Smintheion¹⁶⁴ gibi merkezlerden mezar buluntuları arasında ele geçmiştir.

Çalışma kapsamında ele alınan **K. 6** ve **K. 18** numaralı örnekler Aphrodite/Venüs Frejus/Genetrix tipindedir. Bunlardan **K. 6** numaralı Aphrodite, ayakta işlenmiş olup sadece bir bölümü giyimlidir. Baş ve boynuyla birlikte dizlerinden alt kısmı kırık olmakla birlikte diğer kısımları sağlamdır. Vücudunun üst kısmı çıplak ve alt kısmı himation giyimlidir. Baş ve sağ omzu, sağ kolunun hareketi nedeniyle sağına dönük ve yukarıdadır. Öne ve yana uzattığı sağ kolunu dirseğinden kırdıktan sonra sağ yanında mantosunu açar. Belinin solundaki sol koluyla elbisenin kıvrımlarını tutar. Omuzlar dar, küçük göğüsler, hafif şişkin bir karın, beli incedir. Sağ bacağının hareketi nedeniyle beli sağına eğik verilmiştir. Sağ bacak önde ve hareketli verirken sol bacak vücudun ağırlığını taşır.

¹⁵⁷ Toprağı temsil eden tanrı ve tanrıçaları temsil etmektedir.

¹⁵⁸ Korkut 2005, 154.

¹⁵⁹ Durnagözü 2020, 446.

¹⁶⁰ Durnagözü 2020, Lev. 19, Kat. No. 12, 497.

¹⁶¹ Ömeroğlu 2023, Lev. 24, Kat. No. 52, 61.

¹⁶² Çekilmez 2014, Lev. 28, Kat. No. 19, 181.

¹⁶³ Durnagözü 2020, Lev. 16, Kat. No. 8, 493.

¹⁶⁴ Öztepe 2003, No.1, 93.

Fig. 48. K. 6 Bozdoğan.

Çalışmanın bu bölümünde ele alınan diğer örnek **K. 18** numaralı Aphrodite figürinidir. Ayakta ve yarı giyimli olan figürinin başı kırık ve eksiktir. Boynun başlangıcından, kaideye kadar olan kısım korunmuştur. Sağ eli kırık ve eksiktir. Vücudunun üst kısmı çıplak ve alt kısmı himation giyimlidir. Başı ve sağ omzu, sağ kolunun hareketi nedeniyle sağına dönük ve yukarıda olmalıdır. Öne ve yana uzattığı sağ kolunu dirseğinden kırıdıktan sonra sağ yanında mantosunu açar. Belinin solundaki sol koluyla elbisenin kıvrımlarını tutar. Omuzlar dar, küçük göğüsler, hafif şişkin bir karın, bel incedir. Sağ bacağının hareketi nedeniyle beli sağına eğiktir. Sağ bacak önde ve hareketli verilirken sol bacak vücudun ağırlığını taşır. Sağ elinde tuttuğu elbise-kumaş tomarı elinden kırlangıç kuyruğu şeklinde süzölmektedir. Yüzeyde aşınma dökölmeler kaidede küçük kırıklar görülür.

Bu bölümde ele alınan Aphrodite Frejus/Genetrix tipindeki figürinlerin benzer örneklerinden bir tanesi, Stratonikeia antik kenti Akdağ Nekropol buluntusu olup, N. Durnagöölü tarafından MÖ. Geç 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Söz konusu figürinde sanatçıya ait parmak izleri ve pişirme deliği görölmektedir.

Aphrodite/ Frejus tipi benzer örneklerinden bir diğeri olan Troas Bölgesi'nde yer alan Parion buluntu yerine ait olan dikdörtgen bir kaide üzerinde ayakta ve khiton üzerine himation giyimli, sağ elini dirseğinden yukarı doğru bükerek himationunu tutan figürin, H. Kasapoğlu tarafından İS. 40 yıllarına tarihlendirilmiştir¹⁶⁵.

¹⁶⁵ Kasapoğlu 2015, 84.

Ele alınan Aphrodite Frejus/ Genetrix tipinde pişmiş toprak figürin örneklerinden biri, Apollon Smintheion Kutsal Alanının güneydoğusunda yer alan nekropoliste 1986 yılı kazı çalışmaları sırasında E. Öztepe tarafından bulunmuştur. Saçları omuzlarına dökülen figürinin, E. Öztepe tarafından dönem saç modası, duruşu ve hareketi açısından İS. 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir¹⁶⁶.

Söz konusu tipolojinin bir diğer örneği ise Tralleis'ten bulunmuştur. Burada dikdörtgen kaide üzerinde ayakta ve çıplak Aphrodite, sol ayağının yanında kaz bulunan, elleriyle mantosunun uçlarından tutmaktadır. Bu örnek M. Çekilmez tarafından, İS. 1. yüzyılın 2. yarısına tarihlendirilmiştir¹⁶⁷.

Çalışma kapsamında ele alınan **K. 6** numaralı figürin, duruşu, hareketleri ve sağ elinin üzerinden başlayarak belinin soluna giden tomar şeklindeki kıvrımlarıyla İÖ 170-160 civarından olmalıdır. **K. 18** numaralı Aphrodite ise Tralleis örneğinde olduğu gibi duruşu ve hareketi yanında şematik görünümüyle İS 1. yüzyılın ikinci yarısından olmalıdır.

Genetrix/ Frejus Aphrodite'nin, tanrıça figürinleri arasında en sık rastlanan mezar hediyesi olarak kullanılması, dönemin karakteristik özelliklerinden biri olarak varsayılabılır. Anadolu'da, Muğla¹⁶⁸, Tralleis¹⁶⁹, Smintheion¹⁷⁰, Aydın Nazilli¹⁷¹ gibi merkezlerden mezar buluntuları arasında ele geçmiştir.

Fig. 49. K.18. Bozdoğan

¹⁶⁶ Öztepe 2003, 86.

¹⁶⁷ Çekilmez 2014, 181- 182.

¹⁶⁸ Durnagözü 2020, Lev. 16, Kat. No. 8, 493.

¹⁶⁹ Çekilmez 2014, Lev. 28, Kat. No. 18, 180.

¹⁷⁰ Öztepe 2003, No.1, 93.

¹⁷¹ Ersavaş 2019, Kat. No.4, Lev. 24, 148.

Çalışmanın bu bölümünde Aphrodite Frejus/Genetrix tipinin ikonografisi üzerinde durulmaktadır. Genç ve ideal güzellik anlayışı ile sergilenen, giyimli ya da yarı giyimli Aphrodite figürin tiplerinin önemli örneklerinden biridir. Aphrodite Genetrix, Roma İmparatorluk Dönemi'ndeki adıyla Frejus tipolojisinin genel olarak stilistik özelliklerine bakıldığında; Aphrodite bir göğsü çıplak şekilde ve genel olarak genital bölgesine dikkat çekilen şeffaf bir giysi ile ya da vücuda yapışan elbisesiyle tasvir edilmektedir. Transparan khitonuyla birlikte sol elinde genellikle elbise/nar tutmaktadır. Üst giysinin bir kenardan sağ el ile tutularak başın üzerine doğru kaldırıldığı bir duruş söz konusudur. Tipin gerektirdiği zorunlu olan hareketin dışında bu tip figürinler aslında durağan bir yapı sergilemektedir. Kumaş hareketleri genellikle birbirleriyle uyum içerisindedir. Aslında koroplastik sanatına ve plastik sanata ilham kaynağı olan Aphrodite Genetrix/Frejus tipinin temeli, Roma'daki Julia Forumu'nda yer alan Venüs Tapınağı'ndaki, Venüs Genetrix heykeline dayanmaktadır. İÖ. 4. yüzyıldan itibaren görülmeye başlayan Venüs Genetrix'in birçok Roma kopyası da bulunmaktadır.

Arkesialos¹⁷², İÖ. 46 yılında, Caesar Forumu'nda bulunan Venus Genetrix tapınağı için bir kült heykelinin yapıldığını aktarması üzerine araştırmacılar, Louvre heykelinin, Genetrix tapınağının kült heykeli olduğunu düşünmüş ve söz konusu eseri Venus Genetrix tipi olarak adlandırmışlardır¹⁷³. Fakat sonrasında yapılan araştırmalar sonucunda, Arkesilaos'a atfedilmiş olan Genetrix tapınağındaki kült heykelinin giyimli bir tanrıçaya ait olduğunun anlaşılması üzerine, Louvre heykelinin Arkesilaos'a atfedilemeyeceği anlaşılmış bunun sonucunda Venüs Genetrix olarak isimlendirilemeyeceği anlaşılmıştır¹⁷⁴. Söz konusu heykelin, Fransa'nın yakınlarındaki Frejus kentinden bulunması sebebi ile belli bir zaman zarfında Aphrodite Frejus olarak anılmış olup, daha sonra yapılan araştırmalar neticesinde eserin Napoli yakınlarında ele geçmiş olduğu düşüncesi ile söz konusu eser Louvre- Napoli olarak da adlandırılmıştır¹⁷⁵. J. İnan, tanrıça Aphrodite'nin bu tipi için, W. Fuchs tarafından önerilmiş olan Louvre- Napoli yerine Venüs Genetrix ismini kullanmayı tercih ettiğinden bahsetmektedir¹⁷⁶. Bu araştırmada da Aphrodite'nin bu tipolojisi için Venüs Genetrix ismi kullanılmıştır.

¹⁷² İÖ. 315-241 yılları arasında yaşamış Yunan düşünür ve şair olarak bilinmektedir.

¹⁷³ Bieber 1933, 261-276.

¹⁷⁴ Brinke 1966, 8.

¹⁷⁵ İnan 1975,39, Stewart 1990, 167-271, Brinke 1996, 7.

¹⁷⁶ İnan 1975, 38- 39.

Fig. 50. Venus Genetrix Louvre Museum ¹⁷⁷.

6.1.1.2. Aphrodite Figürini Başı

Çalışma kapsamında yer alan **K.7.** numaralı figürin parçası, Aphrodite figürin başı tipolojisinde değerlendirilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde Stephaneli Aphrodite tipinin ikonografisi üzerinde durulmaktadır. Stephaneli Aphrodite figürinleri giyimli ve yarı giyimli Aphrodite tiplerinin önemli örneklerinden biridir.

Hellenistik Çağ'da yoğun bir şekilde stilistik bir unsur olarak karşımıza çıkan stephane, dönem saç modası olarak saçın süslenmesi amacıyla kullanılan hilal şeklinde taç olarak nitelendirilmektedir. Stephanenin, orijinali Aphrodite gibi koruyucu nitelikli tanrıçalarda görülmektedir. Tanrıçalar da görüldüğü gibi günlük hayattan kadınlarda da stephane örneklerine rastlanılmaktadır. Kadınların, tanrıçalara bir nevi rakip olmak için ya da tanrısal gücü simgelemesi açısından stephane kullanıldıkları düşünülebilir.

Stephanenin en erken örneklerine Klasik Dönem'de rastlanılmaktadır. Erken olarak nitelendirilen örneklerde, stephaneler tanrıçaların polosları ile bir bütün şeklindedir. Knidos saç modası stilindeki örneklerde, alçak ve yüksek form olarak sınıflanmaktadır. İki grupta

¹⁷⁷ Waldstein 1887, Res.1, 14.

ikonografi ve tipoloji farklılık göstermektedir. Yüksek formlu stephaneler genellikle giyimli ve tamamen çıplak ve oturan kadın figürinlerde görülmektedir. Söz konusu stephanelerin en erken örneği İÖ. 270'e tarihli Ptolemaios kraliçesi Arsione II sikkesinde karşımıza çıkmaktadır. Arsione ilerleyen dönemlerde tanrıça Aphrodite'nin rolüne hâkim olur ve bu durum stephanelerin ışın şeklinde, zikzaklar ile birlikte daha ihtişamlı ve gösterişli bir şekil almaya başlamaktadır¹⁷⁸.

Hellenistik Dönem'de daha popüler hale gelen stephaneli figürin örneklerinde dönemsel olarak bakıldığında daha çok yetişkin kadınlar ve tanrıçalarda görülmektedir¹⁷⁹.

Genellikle bu tipolojideki figürinler, başını hafifçe aşağı ve soluna döndürmektedir ve başına bir stephane takmaktadır. Stephaneli Aphrodite figürinlerinde genel olarak sol bacak hareketli, sağ bacak ise elbise içerisinde görülmektedir. Önde stephane yardımı ile saçların ensede toplandığı örnekler rastlanırken, saçların örgülü ve aşağıda da toplandığı örnekler de görülmektedir.

Söz konusu tipolojideki figürinlerin, mezarlara bırakılmaları dinsel amaçlı olabileceği gibi, temsil edildikleri kişilere göre değişiklik göstermektedir. Stephaneli figürinlerin tipolojisinde, göğsünü tutar şekilde, elleri yanlarında birleştirilmiş olanlar çıplak kadın figürinlerini yansıtmaktadır ve Mezopotamya'da, İÖ. 3. Binyıla kadar varlığından söz edilmektedir. Stephaneli figürinlerin, ayaklarına neredeyse stephane yüksekliğine yakın sandalet giymekte oldukları bilinmektedir. Çıplak olan figürinlerin giyimli figürinlere göre sayısı daha fazladır. Çıplak olan figürinlerin bir tanrıçayı mı yoksa bir rahibeyi mi temsil ettiği konusunda araştırmalar uzun yıllardır devam etmektedir. Aslında, Doğulu tanrıçaların tıpkı Mısırlı tanrıçalarda olduğu gibi giyinik bir şekilde karşımıza çıkıyor olmaları genellikle rahibeyi temsil etmeleri giyinik olanları ise tanrıçaları temsil ettiği düşünülmeyle birlikte dönemsel ve bölgesel olarak değişiklik gösterebilmektedir. Mısır kökenli olduğu düşünülen tipolojideki figürinlerin bereketi simgelediği ve mezarların koruyuculuğu amacı ile mezarlara bırakılıyor düşüncesi hakimdir¹⁸⁰.

Bu bilgiler doğrultusunda K. 7 numaralı stephaneli Aphrodite olduğu düşünülen figürinin bereketi simgelemesi ve mezarların koruyuculuğu inancı sebebi ile mezara bırakılmış olmalıdır.

¹⁷⁸ Thompson 1963, 49, Laumonier 1956, Pl. 43-39, Burr 1934, Pl. I/3; Pl. II/4.

¹⁷⁹ Thompson 1963, 49, Çekilmez 2015, 93.

¹⁸⁰ Thompson 1963, 87- 117, Özkaya 1991, 38-43.

Stephaneli Aphrodite'nin, tanrıça figürinleri arasında en sık rastlanan mezar hediyesi olarak kullanılması, dönemin karakteristik özelliklerinden biri olarak varsayılabilir. Anadolu'da, Tekirdağ¹⁸¹, Tralleis¹⁸², Aydın¹⁸³ gibi merkezlerden mezar buluntuları arasında ele geçmiştir.

K.7 numaralı, Stephaneli Aphrodite figürini başı, baştan ve boynun bir kısmına kadar itibaren korunmuş, geriye kalan kısım eksik ve kırıktır. Baş soluna doğru hareketli ve soluna eğiktir. Yüz oval formu ve dolgundur. Gözler küçük ve göz kapakları etli, burun basık, ağız küçük ve kapalıdır. Boyun omuzlara doğru genişlemektedir ve yüzüne oranla daha kalındır. Saçlar kulakları örterek stephane ile ense üzerinde toplanmış bir şekildedir. **K.7** numaralı figürinin de **K. 6** ve **K. 18** numaralı Aphrodite figürinleri gibi, genç ve güzel kadınları temsil etmesi için ve tanrıça Aphrodite'nin yeraltı dünyasındaki koruyuculuğunu temsil etmesi için mezar hediyesi olarak bırakılmış olmalıdır. **K. 7** numaralı figürinin, dolgun ve yuvarlak yüzü, saçların stephanenin yardımı ile ensede toplanış şekli ve stephanenin yüksekliği nedeni ile İÖ. 170- 160 yılları aralığında olmalıdır.

Fig. 51. K.7. Bozdoğan.

Ele alınan stephaneli Aphrodite/stephaneli kadın figürini örneklerinden biri Tekirdağ ili ve çevresinde yapılan araştırmalarda bulunmuş olan pişmiş toprak figürinler, H. Güçlü tarafından yüksek lisans tezi adı altında çalışılmıştır. Diademli kadın figürini, oval yüz tipine, dolgun dudaklara sahip olmasından ve figürinin başındaki stephanesi, fiyonk ve süslemeli diademe sahip olmasından dolayı araştırmacı tarafından İÖ. 2. yüzyıla tarihlendirilmiştir¹⁸⁴.

¹⁸¹ Güçlü 2006, Lev. 13, Res. 21a, 107.

¹⁸² Çekilmez 2015, Lev. 26-27, Kat. No. 17, 180.

¹⁸³ Doymaz 2021, Lev.7, Kat. No. 7, 200.

¹⁸⁴ Güçlü 2006, 55.

Benzer bir örnek olan Tralleis buluntusu, M. Çekilmez tarafından Aphrodite olarak tanımlanan stephaneli figürin, saçları **K.7**'deki gibi stephane ile saçlar ense üzerinde toplanmış bir vaziyettedir. Tralleis örneği, **K.7**'de olduğu gibi figürinin başı soluna doğru eğimli ve soluna hareketli, yuvarlak ve dolgun yüz hatları, küçük ve kapalı bir ağız yapısına sahiptir. Sol kolunu yanındaki plastere dayamakta, sağ kolunu yana doğru uzatmakta olan figürinin sol bacağı sağ bacağına göre hareketlidir ve sağ bacağı vücudun ağırlığını taşımaktadır. M. Çekilmez, figürinin dolgun ve yuvarlak yüzü, belinin plastik kıvrımının etkisi ile eserin İÖ. 170- 160 tarih aralığında olduğunu belirtmektedir¹⁸⁵.

6.1.2. Kourotrophos/Tanrıça Figürini

Çalışma kapsamında yer alan **K. 19.** Numaralı figürin, kourotrophos tanrıça figürinleri tipolojisinde değerlendirilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde kourotrophos tipolojisinin ikonografisi üzerinde durulmaktadır.

Kourotrophos teriminin süt anne ve insan soyunun devam ettirici olgusu ve koruyucu anne, hamilelik ve doğumun koruyucu gibi tanrısal özellikler ile nitelendirildiğini antik yazıtlar aktarmaktadır. Söz konusu tipoloji hem bereket ve doğurganlığı temsil etmekte Yunan Panteonunda; Kybele, Apollon, Artemis, Aphrodite, Demeter ve Hekate gibi birçok tanrıçanın epiteti olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁸⁶. Aynı zamanda çocuk sahibi olmak isteyen kadınların bu koruyucu tanrı ve tanrıçalardan yardım istedikleri de bilinmektedir¹⁸⁷.

¹⁸⁵ Çekilmez 2015, 180.

¹⁸⁶ Papageorgiou 2005, 9- 21, Fırat 2009, 172, Çevirici Coşkun 2010, 182, Pedrucci 2020, 146, Çekilmez-Taşpınar 2021, 37.

¹⁸⁷ Çeviri Coşkun 2010, 183.

Fig. 52. K.19. Bozdoğan.

Kourotrophos figürinleri, çocuğunu kucağında tutmakta olan ve emzirmekte olan tip olarak iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Yalnızca kadınlarla ilişkilendirilen Kourotrophos kültürünün genel olarak şehir tanrıçaları ile bağdaştırıldığı bilinmektedir. Örneğin Ephesos Artemisionu'nda bulunan bir yazıtta tanrıça Artemis, Kourotrophos epiteti ile karşımıza çıkmaktadır¹⁸⁸. Söz konusu tipteki figürinler, mezarlara ölü hediyesi olarak ve kutsal alanlara adak amaçlı bırakıldığı gibi, ev içi tapınımı amacı ile de üretilmektedirler.

Kourotrophos kültüründe çocuk dışında, üretken bir karakter hâkim olmakla birlikte bu olgu toprağın bereketi inancı ile bağdaştırılmaktadır. Kourotrophos kült olgusunun, Yunanlara, Akhalar tarafından gelmiş olabileceği, Minos, Mısır ve doğu kültürlerinde aranmaması gerektiğini savunan görüşler olduğu gibi söz konusu olgunun kökeninin doğu kaynaklı olduğunu savunan görüşler de bulunmaktadır ve şunu da belirtmek de fayda vardır ki kourotrophos kültürünün Hellenistik Dönem ile Yunanistan'da popüler hale geldiği düşüncesi de savunulmaktadır¹⁸⁹.

Çekilmez ve Taşpınar, söz konusu tipolojinin kökeninin Mısır'a ait olduğunu, Kıbrıs ve Girit'te Bronz Çağı'ndan itibaren izlerine rastlandığını, Batı Anadolu'da, Arkaik

¹⁸⁸ Engelman 2001, 34- 36, Alanyalı 2016, 4-5.

¹⁸⁹ Budin 2010, 91-94, Hadzisteliou-Price 1978, 5, Fırat 2009, 173, French 1971, 142-144,

Dönem’den itibaren yayılım gösterdiğini, Hellenistik Dönem’den Roma İmparatorluk Dönemi’ne kadar bu tipolojinin görüldüğünü aktarmaktadırlar¹⁹⁰.

Aphrodite figürinlerinde olduğu gibi, Kourotrophos figürinleri de tanrı ve tanrıçaların koruyuculuğu açısından kithonik olgu taşımaktadırlar. Söz konusu figürinlerin, çocukları ile birlikte ölümlü kadınları temsil etmekte ve tanrıların da onların koruyuculuğunu üstlendiği düşünülmektedir¹⁹¹.

Ele alınan Aphrodite kourotrophos figürini, kourotrophos örneklerinden biri Stratonikeia antik kenti ve çevresinde yapılan araştırmalarda bulunmuş olan pişmiş toprak figürinler, G. Durnagölü tarafından doktora tezi adı altında çalışılmıştır. Frontal bir şekilde tasvirlenen figürin, kontrapost duruşa hakimdir ve sağ bacak vücudun ağırlığını taşımaktadır. Sol bacak dizden bükülmüş, geriye ve yana doğru hareketlidir. Burada Aphrodite, Eros ile birlikte betimlenmiştir. Anne çocuk ikonografisi içeren bir kompozisyon hakimdir. Eserin yapım tekniği, kıyafetinin ve figürinin kıvrımı ve stilistik özellikleri nedeni ile araştırmacı tarafından İS. 2. Yüzyıla tarihlendirilmiştir¹⁹².

Tipolojinin benzer örneklerinden biri, Avşarkale kazısından ele geçmiş olan figürin, K. Ersavaş tarafından “*Aydın Müzesi Örnekleri Işığında Karia Bölgesi Terrakotta Figürinleri*” adlı yüksek lisans tezi adı altında çalışılmıştır. Söz konusu figürinin, sol kolu ile alttan destekleyerek bir bebek- çocuk tutmakta olduğu, vücudun ağırlığını sol bacağın taşıdığı ve sağ bacağın hareketli olduğu görülmektedir. Figürinin, çıkık elmacık kemiklerine ve oval bir yüz yapısına sahip olması sebebi ile araştırmacı tarafından İÖ. 450- 400 yılları arasına tarihlendirilmiştir¹⁹³.

Tipolojinin benzer örneklerinden biri olan Alinda Antik Kenti’nini Territoriumundan bulunan T.K. 1 numaralı kourotrophos figürini, M. Çekilmez ve P. Taşpınar Yamantürk tarafından, figürinin vücudunun ve belinin hareketi nedeni ile ve frontal duruşun hâkim olmasından dolayı İÖ. 350- 325 yılları arasına tarihlendirilmiştir¹⁹⁴.

Örtülü kadın tipolojisinin Geometrik Dönem’den itibaren var olduğu bilinmekte ve daha çok dinsel olguyu temsil ettikleri bilinmektedir. Bu figürinler rahibe ve tanrıça gibi

¹⁹⁰ Çekilmez- Taşpınar 2021, 37.

¹⁹¹ Kasapoğlu 2012, 179, Durnagölü 2020, 205- 206.

¹⁹² Durnagölü 2020, 219- 521.

¹⁹³ Ersavaş 2019, 80.

¹⁹⁴ Çekilmez- Taşpınar Yamantürk 2023, 111.

kişilerde görülmektedir. Klasik Dönem’de heykel ve figürinlerin daha çok dinsel içerikli olduğu bilinmekte, Hellenistik Dönem’e gelindiğinde gündelik yaşamla ilgili konular işlenmesi dinin biraz geri planda kalmasına sebebiyet vermiştir. Söz konusu örtülü kadın figürinleri Hellenistik Dönem ile birlikte yeni bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hellenistik Dönem’de ortaya çıkan örtülü kadın figürinlerinden bir tanesi ve en spesifik olanı Tanagra figürinleridir. Küçük bir başa sahip, Attika özelliği olarak bilinen başın hafifçe döndürülerek yere doğru hareketli olması, ifadesiz bir biçimde yere bakan gözlerin olması İÖ.4. yüzyıl Praxiteles özelliği olarak görülmektedir. Himationa sarılmış olan başların, Tanagra’da ilk olarak İÖ.4. yüzyılın sonlarında görülmeye başlandığı bilinmektedir. Göğüs kısmının himation altında kaybolmuş şekilde betimlenmesi, erken örneklerde görülmekteydi. Göğsün elbisenin altından belirgin olduğu örnekler ise İÖ.3. yüzyıl özelliğidir¹⁹⁵.

İnce bir kaide üzerinde ayakta cepheden giyimli kadın figürünü. Baştan kaideye kadar korunmuştur. Figürinin başı örtülüdür. Baş vücudun hareketi nedeni ile sağına hareketli ve aşağı doğru eğilimlidir. Vücudunun ağırlığını sol taraf taşımakta olup, sol kalça ve omuz yukarı doğru çıkıktır. Figürinin alt gövdesinin vücut hatları elbise altından belirgin bir şekilde görülebilmektedir. Fakat üst gövdesinin kıyafeti altında kaybolduğu görülebilmektedir. Vücudun ağırlığının sol bacak üzerinde taşınması ile birlikte vücutta “S” hareketi görülmektedir. Yüzde aşınmalar mevcut. Figürin göğüs üzerinde olasılıkla bir bebek tutmaktadır. Figürinin sol tarafında kucağında taşıdığı bebek figürünü sağ eli taşımakta, aşınma nedeni ile bebeğin ayrıntıları seçilememektedir. Sağ bacak sabit sol bacak hareketlidir. Gövdedeki çatlaktan anlaşılabileceği üzere, gövdenin ortasından itibaren kırık olan figürin daha sonradan birleştirilmiştir. Duruşu, hareketi, tuttuğu bebek figürünü dolayısıyla Kourotrophos tipindedir.

K. 19 numaralı, tanrı ve tanrıçaların koruyucu sıfatı ile ilişkilendirilen kourotrophos figürünü, ölmüş kadınları ve çocuklarını, öteki dünya inancı ile tanrıçaların koruması amacı ile mezara bırakılmış olmalıdır.

K. 19. Numaralı figürinin tipolojik özelliklerine bakıldığında duruşu, vücudunun hareketliliği, elbisenin altından vücut hatlarının belli olmasının yanı sıra vücudunun üst kısmının kıyafetinin altında kaybolduğu belirtilmiştir. Tarihleme unsuru olarak,

¹⁹⁵ Thompson 1966, 50- 60, Stewart 1990, 188- 190.

kourotrophos tipolojisinin dışında, vücudun hareketi elbisenin işlenişi ve figürinin başı örtülü olması tarihleyici bir unsur oluşturmaktadır. Başın yere doğru bakıyor olması, vücudun “S” profiline sahip olması, göğüs kısmının elbise içinde kaybolması ve elbisenin altından kontrapost duruşun görülebilmesi, başın örtülü olması ve Tanagra figürini etkisi görülmesi açısından K.19. numaralı figürin Erken Hellenistik Dönem’e ait bir örnek olmalıdır. Bu tipolojilere sahip olması nedeni ile söz konusu figürin İÖ. 330- 320 tarih aralığında olmalıdır.

6.2. Erkek Figürinleri ve Parçaları

6.2.1. Dioskurides Tipinde Erkek Figürini Parçası

K.1. numaralı, ayakta ve giyimli erkek figürini, boynunun alt kısmından itibaren başı, gövdesinin sol kısmı ve ayaklarının altından itibaren kaidesi kırık bir şekildedir. Diğer kısımları sağlamdır. Ayakta ve himation giyimli olan figürinin, boynu omuzlarına göre geniş, omuzları boynuna göre dardır. Elbise içerisindeki sağ kolunu dirseğinden kırıktan sonra sağ elini boynuna doğru uzatmaktadır. Sol kolunu ise aşağıya paralel uzatıp belinin solunda mantosunun kıvrımlarını tutmaktadır. Sağ bacağının hareketi nedeniyle beli hafifçe sağa eğiktir. Sağ bacak önde ve hareketli, sol bacak ise geride ve vücudun ağırlığını taşımaktadır. Duruşu ve hareketi nedeniyle Deloslu Dioskurides tipindedir.

Dioskurides tipolojisinde, himation sağ omuzdan katlanarak askı şeklinde dirsekten bükülerek sağ kolunun bileğine kadar uzanmaktadır, sağ kolunun altından devam eden kumaş ise sol omuzun arkasına doğru atılmaktadır. Sol omzun arkasına atılan himationionu sol bilek üzerinde katlandığı, himationun serbest duran bacağın üzerinde hafifçe kıvrım aldığı görülmektedir. Sağ el, himationa sıkıca sarılmaktadır ve sağ el göğüs üzerinden himationun içinden dışarı doğru çıkarmakta olan sol gövdenin yanında durmaktadır. Vücudun ağırlığını sol bacak taşımaktadır ve sağ bacak dizden bükülmektedir.

Deloslu Dioskurides tipi olarak bilinen İÖ. 138 ile 137 yıllarına tarihlenen Kleopatra- Dioskurides grubundaki örneğe, Dioskurides tarafından bu isimle tanımlandırılmaktadır¹⁹⁶. Pfulh- Möbius, dioskurides figürinlerinin mezar stellerindeki örnekleri, normal tip olarak tanımlamaktadır. A. Yaylalı, bu tipi birden çok sınıfa ayırmaktadır. R. R. Smith ise, Pfulh- Möbius’un normal tip olarak adlandırdığı tipin mezar

¹⁹⁶ Linfert 1976, 453, Lewerentz 1993, 19.

stellerindeki varyasyonlarının, İÖ. 2. yüzyılın ortalarında izlerine rastlanıldığını, tarihleyici unsur olarak üst sınır olarak ise İÖ. 165 tarihine ait Telephos frizini işaret etmektedir. Dioskurides tipi, İÖ. 2. yüzyılda kabartmalarda yoğun bir şekilde görülürken, İÖ. 1. yüzyılda plastik sanatta yoğun bir şekilde görülmektedir¹⁹⁷.

F. Bağdatlı Çam, “Kyme Nekropolü’nden Bir Grup Mezar Steli” adlı makalede, Kyme’den ele geçen bir mezar steli üzerindeki dioskurides erkek tipinden ve tipolojisinden bahsetmektedir. Söz konusu stelde, dioskurides tipi erkek figürü ve yanlarda, alçak kabartma iki payeli görülmektedir. Payelerin hemen önünde ise, iki hizmetçi figür yer almaktadır. Araştırmacı söz konusu mantolo örneklerin, ölen kişinin toplumdaki statüsünü belirleyen bir olgu olduğunu, mantonun stilistik özelliklerine bakıldığında ölen kişinin bir aristokrat olabileceğini, mantosunun göğüs kısmını sağ eli ile açılıyor olmasını gymnasium eğitimi almış olabileceğini ve olgun yaştaki bir erkeğe ait olabileceğini ve son olarak işaret ve orta parmağı ile mantosunu tutan sağ elinin duruşu nedeni ile bir hatip olabileceğini aktarmaktadır. F. Bağdatlı Çam, tüm bu tipolojik özellikler neticesinde mezar stelinin İÖ. 3. yüzyıla ait olabileceğinden bahsetmektedir¹⁹⁸. F. Aytekin, plastik sanatındaki dioskurides tipinin, erken örneklerin geç örneklerden en önemli ayırt edici özelliğinin, mantonun altında khiton olmadığını vurgulamaktadır¹⁹⁹.

Söz konusu tipolojinin stel üzerindeki benzer örneklerinden bir tanesi Stratonikeia’ dandır. F. Aytekin tarafından yüksek lisans tezi adı altında çalışılan mezar stelinde, dioskurides tipinde giyimli erkek figürü yer almaktadır. Ayakta ve cepheden betimlenmiş olan, khiton üzerine himation giyimli figürün, ağırlığını sol bacak üstlenmektedir, sağ bacak dizden bükülmüş vaziyettedir. Sağ el himationun altında görünmektedir ve sol kol düz bir şekilde aşağı doğru bileğe sarılı himationun ucunu tutmakta ve elbise kıvrımları kırlangıç kuyruğu şeklindedir. Araştırmacı tarafından, figürünün elbisesinin sert kumaş yapısına sahip olması az sayıda kıvrımının olması ve yüzeyel bir biçimde işlenmiş olmasının, İÖ. 1. yüzyıl özelliği ile bu tarih aralığına ait olduğu belirtilmektedir.

Tipin benzer örneklerinden bir tanesi Tire Müzesi’nde yer alan stelde karşımıza çıkmaktadır. M. Çekilmez tarafından “Geç Hellenistik Dönemden Bir Mezar Steli” adlı makalede söz konusu stel ve tipolojisi detaylı bir şekilde çalışılmış ve yayınlanmıştır.

¹⁹⁷ Yaylalı 1979, 47, 8 Pfuhl-Möbius 1977, 90 vd.

¹⁹⁸ Bağdatlı Çam 2012, 170-172

¹⁹⁹ Aytekin 2017, 42.

Araştırmacı, figürün manto kıvrımlarının metalik sertlikte ve kalın bant şeklindeki özellikleri göz önünde bulundurarak İÖ. 138- 137 yılları özellikleri taşıdığından bahsetmektedir.

Dioskurides tipine benzer bir tip olan Polyhymnia tipolojisi hakkında, C. Watzinger ve Pinkwart'ın detaylı bir araştırma yapmış olduğunu, Yunan ve Roma'da söz konusu tipin orijinalinin İÖ.2. yüzyıl ortalarına ait olduğunu ve Yunan ve Roma'da kopyalarının severek kullanıldığından bahsetmektedirler²⁰⁰.

K.1 numaralı pişmiş toprak figürünün duruşu, elbisesini işlenişi ve kıvrımları ile tipik Hellenistik Çağ özellikleri taşımaktadır. Dioskurides, Polyhymnia²⁰¹ tipinin benzer erkek varyasyonu olarak da değerlendirilecek olursa, Polyhymnia tipinin Philiskos'a ait olduğu bilinmektedir. Philiskos'un, İÖ 160- 150 tarihleri arasında çalışmış olduğu da göz önünde bulundurulduğunda, K.1. numaralı figürünün, stilistik olarak Polyhymnia ile çağdaş bir örnek olduğu neticesi ile İÖ. 160 – 150 yıllarına ait olmalıdır.

İkonografik açıdan bakıldığında ise, giyimli ve cepheden işlenen, dioskurides tip erkeklerin mezarlara bırakılma amacı, ölen kişilerin statüsünün ve kişiliğinin belirtilmesinde önemli bir etken olduğunu göstermektedir. Mantosunu göğüs kısmının sağ eli ile açan figür ve figürinlerin gymnasium eğitimi almış erkeklerin mezarına konulduğu, sol eli ile elbisesinin kıvrımını tutmasının yanında sol elinde bir rulo tutan örneklerin ise eğitimli kişiler olabileceğini işaret etmektedir. **K.1** numaralı figürin, sosyal statüsü yüksek bir aristokrati, bir hatipi ya da gymnasium eğitimi almış olgun yaşta bir erkeği temsil ediyor olmalıdır.

²⁰⁰ Şahin- Akın 2017, 244.

Fig. 53. K.1. Bozdoğan.

6.2.2. Ephebos Tipinde Giyimli Erkek Figürini Parçaları

K. 2.

Ayakta ve giyimli bir erkek figürinine ait parçanın, ayakları ve üzerinde durduğu kaidenin bir bölümü korunmuş diğer kısımlar kırık ve eksiktir. Kaide kısmı yer yer kırık bir şekildedir. Kaide üzerine basmakta olan sol ayak vücudun ağırlığını taşımaktadır. Üzerindeki himationun bir bölümü korunmuş vaziyettedir. Sol bacağının hareketi nedeni ile beli soluna doğru hareketli olmalıdır.

Figürin parçasının küçük bir kısmının korunmuş olması sebebi ile tarihleyici unsuru güçlük taşımaktadır. Figürinin tipolojisine dair kesin bilgiler söylemek zor olsa da kaide ve ayak – bacak kısmı hakkında bilgi vererek genel bir tarih aralığı verilmeye çalışılmıştır.

Ayakta ve giyimli olan figürin, yüksek, kareye yakın dikdörtgen kaide üzerinde yer almaktadır. Ayağında yüksek ihtimalle bir sandalet giymiş olmalıdır. Fakat yoğun tahripten dolayı kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Aynı zamanda sandalet tabanı hatları görülebilmektedir. Figürinin ayak parmakları, net bir şekilde görülememektedir. Ayak ve bacak kısmında turuncumsu kahverengimsi boya izlerine rastlanılmaktadır.

K.2. numaralı erkek figürin parçasının, kesin bir tipolojik sınıfa dahil edememekle birlikte, mezar buluntuları ve Aphrodite ile ilişkisi düşünüldüğünde “Kausialı erkek figürini”ne ait olma ihtimali göz önünde bulundurulabilir.

Kausialı tipin tanımı aslında Makedonlar tarafından kullanılan şapkanın kausia olduğu bilinmektedir. Makedonya'nın fethi ile genç erkekler ve erkek çocuklarında popülerlik taşıyan aksesuar olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat aynı zamanda bu figürinler Aphrodite kültü ile ilişkilendirilen ile kausialı tipler genç erkeklerin tapınma anlarında kausia olarak bilinen şapkayı takıyor oldukları düşüncesi hakimdir²⁰².

Eski Makedonlar, Philip ve Büyük İskender döneminin son dört yılına kadar kullanım gören küçük kutu şeklinde bir şapka olarak tanımlamaktadır ve kausianın ilk olarak İskender ve Diadokhlar tarafından giyildiğini vurgulamaktadır²⁰³.

Kausia, sivri olmayan küçük bir şapka stilindedir. Günümüz şapkalarında görüldüğü üzere, kenarları dar bir şekilde ve başa yakındır. Söz konusu şapkanın rahiplerin çocuklarının giydiği bir şapka olduğu da düşünülmektedir. Makedonya sınırlarında, İÖ. 3. yüzyılın erkek modası olarak bilinen kausianın diğer bölge ve kültürlerde yayılımı ticari ve politik olarak Makedonlar'ın etkisindedir ve Yunanlılar tarafından pilos olarak adlandırmaktadır. Söz konusu olan şapkanın, yalnızca dönem modası olmasının yanında miğfer görevi üstlendiği ve hatta Makedonların Persleri bu şapkanın kutsallığı ile yenmiş olabileceği inancı hakimdir²⁰⁴.

Söz konusu tipolojinin benzer örneklerinden biri British Museum'da bulunan, figürinde karşımıza çıkmaktadır. B. M. Kingsley, figürinin sağ omzuna bir broşla tutturularak ve krepedisin üzerine kadar bir chlamys giydiğini aktarmaktadır. Araştırmacı, olan chlamys ve krepedis giymiş olan figürinin dönem özelliği olduğunu ve İÖ. 3. yüzyıla ait olduğunu vurgulamaktadır²⁰⁵.

Giyimli ve ayakta duran erkek figürininin benzer bir örneği, Pitane buluntusu olan İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen Fig. 61, A. Hekimoğlu tarafından yüksek lisans tezinde bilim dünyasına sunulmuştur. Araştırmacı, figürinin alçak ve dikdörtgen bir kaide üzerinde ayakta olduğunu, himation giyimli ve her iki eli ile elbise kıvrımlarını tutmakta olduğunu, vücudun ağırlığını sol bacağın taşıdığını, elbise kıvrımlarının diagonal olduğunu

²⁰² Güçlü 2006, 26.

²⁰³ Kingsley 1991, 68-75.

²⁰⁴ Güçlü 2006, 26- 27.

²⁰⁵ Kingsley 1981, 40.

vurgulamaktadır. A. Hekimoğlu, figürinin duruşu ve stil özellikleri nedeni ile İÖ. 5. yüzyılın ortalarına ait olabileceğinden bahsetmektedir²⁰⁶.

K.2. numaralı, ayakları kaide üzerinde duran figürinin elbise kıvrımının çok az bir kısmı görünüyör olması açısından tipolojisinde ve tarihleyiciliği hakkında net bilgi söylemek çok zor olsa da elbise kıvrımları açısından Sadaklı Ephebos tipine ait olma ihtimali göz önünde bulundurulabilir.

Sadaklı Ephebos tipolojisindeki figürinler, ayakta ve cepheden bir profil göstermektedirler. Sol kolu, mantonun içinden mantoyu gererek, dirsekten kıvrılır ve sol kol göğüs üzerinde yer almaktadır ve sadağın kayışından tutmaktadır. Sağ kolu aşağı sarkık bir biçimde olan bu tipte, elbisenin sağından gelmekte olan ucu ise sağ kola doğru sarılır ve aşağı dökülerek yanlara doğru açıldığından kıvrımlar zik-zak oluşturmaktadır. Bu tipolojinin mezarlara bırakılma amacının ise ölen genç erkekleri temsil ettiği düşünülmektedir²⁰⁷.

Söz konusu tipolojinin örneğinin ilk örneğine Smyrna mezar stelinde İÖ.2.yüzyılın ilk yarısında rastlanıldığını, İÖ. 1. yüzyıl sonlarında ise benzer örneklerin görüldüğünü B. Baudat ve S. Mollard Besques tarafından öğrenmekteyiz²⁰⁸. Bu tipin, en erken terrakotta örnekleri ise Mylasa’da karşımıza çıkmaktadır²⁰⁹.

Sadaklı Ephebos örneklerinden biri Stratonikeia antik kentinde karşımıza çıkmaktadır. N. Durnagölü, K. 68 numaralı figürini yapım tekniği, elbise kıvrımlarının şematize edilişi ve figürinin durağan yapısından dolayı figürinin İÖ. 1. yüzyıldan sonraya ait olduğunu belirtmektedir²¹⁰.

M. Çekilmez, dörtgen kaideli, ayakta ve giyimli, genç erkek figürinin, sağ eli ile bacağı üzerindeki kıvrımları tuttuğunu, sol kolunu göğüs üzerinde yer aldığını, sol bacağın vücudun ağırlığını taşıdığını ve bacağın hareketi ile belin sola hareketli olduğunu aktarmaktadır. Araştırmacı, figürini, elbise kıvrımları ve vücudunun duruşu nedeniyle, İS. 1. yüzyılın 2. yarısına tarihlendirmiştir²¹¹.

²⁰⁶ Hekimoğlu 2010, 110.

²⁰⁷ Çekilmez 2015, 79, Durnagölü 2020, 236-238.

²⁰⁸ Baudat 1953, 24-25, Mollard- Besques 1963, 121, Çekilmez 2015, 77.

²⁰⁹ Çekilmez 2015, 78.

²¹⁰ Durnagölü 2020, 238.

²¹¹ Çekilmez 2015, 211- 212.

İkonografik açıdan bakıldığında, bu tipe ait figürinler, sporcu figürinleri olarak bilinmekle birlikte, Batı Anadolu'da popüler bir şekilde kullanım görmektedir. Genç sporcu erkekleri temsil eden bu tipteki figürinler ayrıca yukarıda da bahsedildiği üzere ölen genç erkekleri temsilen mezarlara bırakılıyor olmalıdır.

K.2. numaralı figürini, ilk etapta kırık ve eksik olması ayakta ve giyimli erkek figürini olarak tanımlanmıştır. Fakat kaide üzerinde figürinin sol ayağı ve kaide üzerindeki elbise kıvrımı nedeni ile Sadaklı Ephebos tipolojisi ile bağdaştırılmıştır. Kesin bir şey söylemek zor olsa da K.2 numaralı figürin, ufak bir kısmı görünen elbisenin kıvrımı ve figürinin sol ayağı ile vücudun ağırlığını taşıması buna bağlı olarak bacağın hareketi ile, belin soluna hareketli olması gerektiği göz önünde bulundurularak, Tralleis²¹² ve Stratonikeia²¹³ örnekleri ile benzerlik taşıyor olmalıdır. Bu bağlamda söz konusu figürin İS. 1. yüzyılın 2. yarısına ait olabilir. **K.2** numaralı figürinin, mezara bırakılma amaçlarından biri sporcu bir erkeğe ait olduğunu ve ölen genç erkeği temsil ediyor varsayımında bulunulabilir

Fig. 54. K.2. Bozdoğan.

Ayakta ve giyimli erkek figürini parçası, figürinin arka yüzünde belden alt kısmı ile birlikte kaidesi korunmuş diğer kısımları kırık ve eksiktir. Ayakta ve khiton üzerine himation giyimlidir. Yüksek dörtgen kaide üzerinde yükselmektedir. Elbise ayağına kadar vücudu sarmaktadır.

Sadaklı Ephebos tipolojisindeki figürinler, ayakta ve cepheden bir profil göstermektedirler. Sol kolu, mantonun içinden mantoyu gererek, dirsekten kıvrılır ve sol kol göğüs üzerinde yer almaktadır ve sadağın kayışından tutmaktadır. Sağ kolu aşağı sarkık bir biçimde olan bu tipte, elbisenin sağından gelmekte olan ucu ise sağ kola doğru

²¹² Çekilmez 2015, Lev. 81, Kat. No. 61, 215.

²¹³ Durnagözü 2020, Lev. 39, Kat. No. 68, 538.

sarılmaktadır. Bu tipolojinin mezarlara bırakılma amacının ise ölen genç erkekleri temsil ettiği düşünülmektedir.

Tipin benzer örneklerinden biri, K. Ersavaş, tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır. Araştırmacı, baştan göğüs kısmının altına kadar korunmuş olan figürinin, başını hafifçe sol tarafından yukarı doğru döndürdüğünü aktarmaktadır. Söz konusu figürinin, göz kapakları etli, ağzı küçük ve kapalıdır, ephaptis sağ kol dışında tüm vücudu sarmakta ve sağ omzunun arkasında bir sadak tutmaktadır. Tüm bu özellikler doğrultusunda araştırmacı figürinin, Flaviuslar Dönemi özelliği taşıdığını ve figürinin İÖ. 50- 100 yılları tarih aralığında olabileceğinden bahsetmektedir²¹⁴.

Söz konusu figürin parçasının örneklerinden bir diğeri, Stratonikeia'dandır. N. Durnagözü tarafından, doktora tezi olarak çalışılmıştır. **K.5** numaralı figürinde olduğu gibi, Stratonikeia örneği de, yüksek dörtgen profilli bir kaideye sahiptir. Baş hafifçe sağa dönük bir şekilde olan figürinin yüzü dolgun ve tok bir çenesi vardır. Sol kolu ise tipik sadaklı Ephebos örneklerinde olduğu gibi, mantonun içinden mantoyu gererek, kol dirsekten kıvrılarak sol göğüs üzerinde durmaktadır ve sırtındaki sadağı taşıyan figürin eli ile sadağın kayışından tutmaktadır. Figürin, sözü edilen tüm özellikler doğrultusunda İS. 1. yüzyılın 2. yarısı ile İS. 2. yüzyıl arasına ait olabileceği vurgulanmaktadır²¹⁵.

Tipolojinin benzer örneklerinden biri olan Hyllarima örneği, M. Çekilmez tarafından Hyllarima'dan Bir Grup Figürin adlı makalede çalışılmıştır. Araştırmacı, sadaklı figürinin, sol kolun göğüs üzerinde elbise içinde olduğunu, sol kolu ile sadağın kayışından tutmakta olduğunu sağ kol dışında elbisenin ayaklara kadar vücudu sardığından bahsetmektedir. M. Çekilmez, figürinin bacakları arasında kalın bant şeklinde manto kıvrımlarına sahip olduğunu, elbisenin stilistik özellikleri nedeni ile İÖ. 2. yüzyılın 3. çeyreğine tarihlenmesi gerektiğini aktarmaktadır²¹⁶.

Yüksek dörtgen profilli kaideye sahip olan figürin parçası, Sadaklı Ephebos tipolojisi ile bağdaştırılmıştır. Kesin bir şey söylemek zor olsa da **K.5** numaralı figürin, gövdenin bir kısmı görünen elbisenin detayı, yukarı doğru yükselen figürin parçasının sağ kısmının bir

²¹⁴ Ersavaş 2019, 107- 211.

²¹⁵ Durnagözü 2020, 565.

²¹⁶ Çekilmez 2015, 378- 379.

sadak taşıyor olabileceği ve Hyllarima²¹⁷, Stratonikeia²¹⁸, Hyllarima²¹⁹ örnekleri ile benzerlik taşıyor olmalıdır.

Bu bağlamda söz konusu figürin İÖ. 50- İÖ. 100 yılları arasına ait olabilir. K. 5 numaralı figürinin, mezara bırakılma amaçlarından biri sporcu bir erkeğe ait olduğunu ve ölen genç erkeği temsil ediyor varsayımında bulunulabilir.

Fig. 55. K.5. Bozdoğan.

K.8.

Ayakta ve giyimli erkek figürünü parçası, baştan beline kadar korunmuştur, geriye kalan kısımları eksik ve kırıktır. Baş soluna doğru hareketli ve soluna eğiktir. Başında yuvarlak bir başlık taşımakta olan figürün himation giyimlidir. Sol kolunu yana açmış, sağ kolunu ilk olarak yanda dirseğinden bükükten sonra elini sağ göğsü üzerine uzatmaktadır. Bel kısmı kırık olduğundan hareketi belirgin değildir.

Söz konusu figürin kırık ve eksik olduğundan dolayı hareketi belirgin olmayan erkek figürünü parçasını kesin bir tipolojiye atfetmek zor olsa da ayakta ve giyimli erkek figürinlerinden benzer örnekler, Smyrna²²⁰, Pitane²²¹, Kyme'den²²² ele geçmiştir. Teknik özellikleriyle birlikte kıvrımlar dikkate alındığında MÖ 150-100 arasından olmalıdır.

²¹⁷ Ersavaş 2019, Lev. 84, Kat. No. 63, 211.

²¹⁸ Durnagözü 2020, Lev 53, Kat. No. 108, 565.

²¹⁹ Çekilmez 2015, Fig. 18, Kat. No.5, 395.

²²⁰ Şakar 2009, Kat. No. 17, Lev. 20, Res. 82-85, 99.

²²¹ Hekimoğlu 2010, Levha 19, Kat. No. 38.

²²² Taşpınar 2019, Kat. No. 27, lev. 33, 153.

Fig. 56. K.8. Bozdoğan.

K.9.

Poloslu figürin başı, baştan ve boynun bir kısmına kadar itibaren korunmuş, geriye kalan kısım eksik ve kırıktır. Baş soluna doğru hareketli ve öne eğiktir. Söz konusu figürin başı oldukça tahrip bir şekilde ele geçtiği için cinsiyeti, tipolojisi ve tarihi ile ilgili bir varsayımda bulunmak mümkün görünmemektedir. Fakat başın soluna eğimli ve öne eğik duruşu sebebi ile Hellenistik Dönem'e ait olabileceği düşünülmektedir. Duruşu ve hareketinden dolayı MÖ 150-100 arasından olmalıdır.

Fig. 57. K.9. Bozdoğan

K.10

Baş, boyun, göğüs eksik ve kırıktır. Gövdenin yalnızca bir bölümü korunmuştur, bacaklar ve ayaklar eksiktir. Söz konusu figürin parçası eksik olmasından dolayı belirli bir tipolojiye ve tarihe atfetmek mümkün görünmemektedir. Teknik özellikleriyle birlikte kıvrımlar dikkate alındığında MÖ 150-100 arasından olmalıdır.

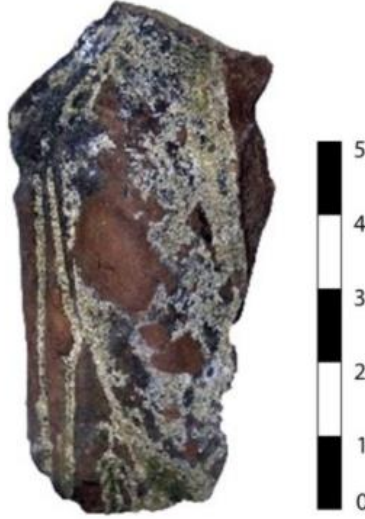

Fig. 58. K. 10. Bozdoğan.

K.12

Ayakta giyimli erkek figürini parçası, baş kısmından itibaren karın kısmına kadar, gövdesinin sol tarafı kırık ve ayaklarından itibaren kaidesi kırıktır. Ayakta ve khlamys giyimlidir. Sağ eli vücuda yapışık olan figürin, sağ eli ile elbisesini tutmaktadır. Elbisenin altından görünen sol bacak önde, geride olan sağ bacak vücudun ağırlığını taşımaktadır. Duruşu ve hareketi nedeni ile Giyimli Ephebos tipindedir.

Fig. 59. K. 13. Bozdoğan.

Sadıklı Ephebos tipolojisindeki figürinler, ayakta ve cepheden bir profil göstermektedirler. Sol kolu, mantonun içinden mantoyu gererek, dirsekten kıvrılır ve sol kol göğüs üzerinde yer almaktadır ve sadağın kayışından tutmaktadır. Sağ kolu aşağı sarkık bir biçimde olan bu tipte, elbisenin sağından gelmekte olan ucu ise sağ kola doğru sarılır ve aşağı dökülerek yanlara doğru açıldığından kıvrımlar zik-zak oluşturmaktadır. Bu tipolojinin mezarlara bırakılma amacının ise ölen genç erkekleri temsil ettiği düşünülmektedir²²³.

E. Akın, Ephebos figürinlerinin kültürel bir anlamı ifade ettiğini, kült törenlerinde şenliklerde görevli kişileri ifade ettiğinden bahsetmektedir. Bu tipteki figürinlerin mezarlar dışında hamamlarda, gymnasium ve paleastralarda da bulunuyor olması sporcu genç erkekleri temsil ettiğini vurgulamaktadır²²⁴.

İkonografik açıdan bakıldığında, bu tipe ait figürinler, sporcu figürinleri olarak bilinmekle birlikte, Batı Anadolu'da popüler bir şekilde kullanım görmektedir. Genç sporcu erkekleri temsil eden bu tipteki figürinler ayrıca yukarıda da bahsedildiği üzere ölen genç erkekleri temsilen mezarlara bırakılıyor olmalıdır.

K.12 numaralı figürinin, mezara bırakılma amaçlarından biri sporcu bir erkeğe ait olduğunu ve ölen genç erkeği temsil ediyor varsayımında bulunulabilir.

Ephebos tipi, ergenlik çağına girmiş genç erkekleri ifade etmekte, Yunan dünyasında önce agoralarda sonrasında gymnasiumlarda, ephebosların spor eğitimleri aldıkları gibi, askeri eğitimler de aldığı bilinmektedir. Ephebos tipleri arasında, elinde rulo tutan, bazen ok veya sadak tutan tipler karşımıza çıkmaktadır. Gymnasiumlarda, uzun atlama, koşu, matematik, coğrafya, müzik ve felsefe gibi, birçok alanda eğitimler verilmekteydi. Tüm bunlar elit tabakanın alabildiği dersler olarak bilinmektedir²²⁵. Aslında bu olgu, mezarlara ölü hediyesi olarak bırakılan ephebos tipinin, mezardaki kişinin statüsü hakkında da bilgi vermektedir.

Tipolojinin benzer örneklerinden biri Stratonikeia'dır. N. Durnagül tarafından stilistik ve ikonografik olarak çalışılmıştır. Figürinin sol kolu mantoyu gererek, dirsekten kıvrılmakta, sol eli ile sadağın kayışını tutmakta, kaide üzerine basan ayak çıplaktır.

²²³ Çekilmez 2015, 79, Durnagölü 2020, 236-238.

²²⁴ Akın 2021, 74.

²²⁵ Akın 2021, 73.

NIKOAH yazılı, koroplastın imzası bulunmaktadır. Tipolojik olarak değerlendirildiğinde, araştırmacı, figürinin İS. 1. yüzyılın 2. yarısı ile İS. 2. yüzyıl tarih aralığına ait olabileceğini tespit etmiştir²²⁶.

Tipolojinin benzer bir diğer örneği, Parion'dandır. E. Akın tarafından tipolojik ve ikonografik olarak incelenmiştir. Söz konusu figürin, Ephebos tipinde, toga giyimli, sağ eli elbise içerisinde göğüs üzerinde yer alırken, sol eli ile elbisesi tutmaktadır. Başı sola eğimli bir şekildedir. Durgun bir yüze sahip olan figürinin göbek deliği belirgindir. Bu özellikler doğrultusunda, araştırmacı figürinin İS. 1- 2. yüzyıl arasına tarihlendirmiştir²²⁷.

Tipolojinin benzer örneklerinden biri Tralleis'tendir. M. Çekilmez, tarafından tipolojik ve stilistik olarak incelenmiştir. Dörtgen kaide üzerindeki ephaptis giyimli figürinin sol kolu göğüs üzerinde mantoya sarılı, sağ el elbise kıvrımlarını tutmaktadır. Figürinin, vücut hareketi nedeni ile bel sola çıkık, vücudun ağırlığını taşıyan bacak sağ bacaktır. Sol bacak ise hareketli bir şekilde işlenmiştir. Vücudun hareketi ve elbise detayları nedeni ile figürin araştırmacı tarafından İS. 1. yüzyılın 2. yarısına tarihlendirilmiştir²²⁸.

K. 12 numaralı giyimli erkek figürinin, duruşu ve elbisesi doğrultusunda giyimli Ephebos olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu tipin benzer örneklerine bakıldığında, tipolojik açıdan duruşu neticesi ile İS. 1. yüzyıla ait olabileceği düşünülmüştür.

K.13

Gövdenin göğüsten itibaren bir kısmı korunmuş, baş, boyun, kollar, bacaklar ve ayak eksiktir. Elbise tomarı korunmuştur.

²²⁶ Durnagözü 2020, 561.

²²⁷ Akın 2021, 153.

²²⁸ Çekilmez 2014, 213.

Fig. 60. K. 13. Bozdoğan.

K. 15.

Yuvarlak başlıklı erkek figürini parçası, baştan ve boynun bir kısımdan itibaren gövdenin bir kısmına kadar korunmuş, geriye kalan kısım eksik ve kırıktır. Baş soluna doğru hareketli ve öne eğiktir. Yüzde yer yer aşınmalar mevcut olduğundan yüz hatları ve saç detayları anlaşılamamaktadır. Boyun omuzlara göre geniş, omuzlar boyuna göre dar. Figürin sağ kolunu göğsüne doğru bükmemektedir. Başın hareketi nedeni ile sağ eliyle müzik aleti çalıyor olmalıdır. Eserin sağ kolu hareketi nedeniyle vücudunun sol tarafından destek almalı ve sol tarafı hareketli olmalıdır. Duruşu ve hareketi nedeni ile lyra çalan figürin tipindedir.

Fig. 61. K.15 Bozdoğan.

Lyra, Antik Yunanca'da, telli çalgı aleti, Hellen Dünyasında kaplumbağa kabuğundan yapılmaktadır. Mısır'da bulunan lyralar düz formlu ve ince gövdeli olmakla birlikte, yalnızca Yakın Doğu sınırlarında rastlanılmaktadır. Lyraların, en erken örneklerine Anadolu'da Erken Tunç Çağı'nda silindir mühürlerde karşımıza çıkmaktadır²²⁹. Lyra, her iki elin parmak uçları ile tellerin çekilmesiyle çalınan bir çalgıdır. Tıpkı günümüzdeki telli çalgıların çalınmasıyla aynı özelliklere sahiptir. Lyraların en erken örnekleri, İÖ. 3. binde Ur Kral mezarlarında karşımıza çıkmaktadır.

Ege Bölgesi'nde ise en erken örnek İÖ. 1400 tarihli, Hagia Triada'da lahit freskösunda karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu örnek, kurban törenlerinin Ege dünyasında oldukça eskiye dayandığının önemli bir örneğini temsil etmektedir²³⁰. Lyralar, mezar ikonografilerinde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

Söz konusu figürinin manto giyimli olması, başını sarmakta olan başlığa sahip olması ve duruşu nedeni ile elinde müzik aleti taşıyor olması, olasılıkla bir Apollon rahibine ait olabilir.

6.2.3. Symposiast Tipinde Uzanan Erkek Figürini Parçası

Kline üzerinde uzanan, K.4 numaralı giyimli erkek figürini parçasının, figürinin başı, gövdesinin üst kısmı ve oturduğu klinenin bir bölümü korunmuştur, diğer kısımları kırık ve eksiktir. Vücudunun üst kısmı çıplaktır , beline kadar manto giyimlidir. Yüzü yuvarlak ve dolgun, gözleri ise belirgin değildir. Elmacık kemikleri belirgin olan figürin, ufak bir burna, küçük bir ağıza ve kapalı, tok bir çeneye sahiptir. Başı soluna doğru hareketlidir. Boyun omuzlara göre geniş, omuzlar boyuna göre dardır. Gövde ve kaidenin altından itibaren yer yer kırıklar mevcuttur. Baştan gövdeye ve kaidenin bir kısmına kadar sağlamdır. Sol kolu, oturmuş olduğu klinenin üzerinde yer almaktadır. Başının hareketi nedeniyle vücudu sağa eğik olduğu görülmektedir.

Uzanan erkek tipi, plastik sanatta ve koroplastik sanatta oldukça yoğun bir şekilde görülmektedir. Bu tiplerin yapılmasının genel amacı symposiona katılan erkekleri temsil ettikleri ve kline üzerinde yarı uzanır bir şekilde kültüsel bir anlam taşıdıkları bilinmektedir. Yarı uzanır bir şekilde olan erkeklerin plastik sanatındaki ilk örneklerine, İÖ. 560- 550

²²⁹ Doğan Gürbüzler 2020, 182.

²³⁰ Kayıkcı Kamalı 2018, 35.

yılları arasına tarihlenen Genalaus grubunda rastlanılmakla birlikte, koroplastik sanatta ise ilk örneklerine Tarentum'da karşımıza çıkmaktadır²³¹.

Symposiona katılan erkekleri temsil eden örnekler uzanan symposiast figürinler tipolojisi olarak adlandırılmaktadır. Symposiast, Yunanca kökenli olmakla birlikte, yukarıda söz edildiği üzere symposiona katılan kişileri temsil etmektedir. Symposionun kökenine bakıldığında, antik yunanda yalnızca erkeklerin katılımı ile akşam yemekleri düzenlenen bir içkili eğlenceleri kapsayan kültürel etkinlik olarak karşımıza çıkmaktadır²³².

Symposiast tipolojisinin özelliklerine bakıldığında, kline üzerinde yer alan, vücudun ağırlığını genellikle sol dirsek taşımaktadır. Yani vücut soluna hareketlidir, sol bacak düz bir şekilde uzatılırken, sağ bacak ise dizden bükülerek dik bir şekilde durur vaziyettedir. Söz konusu tipolojinin, sol elinin nesne tuttuğu örnekleri olduğu gibi, boş bir biçimde olduğu örnekleri de mevcuttur. Sağ kol ise genellikle yana doğru hareketli ve serbest bir şekilde durmaktadır²³³.

Symposiast tipindeki uzanan erkek tipine koroplastik sanatta, plastik sanata göre daha az rastlanılmaktadır. En erken örneklerine, İÖ. 6. Yüzyılın ikinci çeyreğinde rastlanılan tip, ilk olarak bronz örnekleri ile karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda bahsedildiği üzere, Tarentum²³⁴ örnekleri ise Samos bronz örnekleri ile çağdaş olabileceği düşünülmekle birlikte stilistik olarak İÖ. 550- 525 tarih aralığında yer almaktadır. Tarih önerisi arasında İÖ. 510 tarihli örneklerle de rastlanılmaktadır. Tarentum en önemli üretim merkezlerinden biri olarak varsayılmakta ve İÖ. 6. yüzyıl ile İÖ. 3. yüzyıla kadar yayılım göstermektedir. Tarentum'daki en erken örnekler, genellikle elinde rhyton tutmakta, daha geç örneklerin ise elinde bir phiale tuttuğu tespit edilmiştir. İÖ. 5. Yüzyıla gelindiğinde ise bu tipolojideki figürinlerin elinde müzik aletleri taşıdığına rastlanılmıştır. Tarentum taklitli diğer bir üretim merkezi ise Sicilya'dır. Sicilya örneklerinin, İÖ. 5. yüzyıllarında üretildiği bilinmektedir. Sicilya örneklerinde de rhyton tutan bir figürine rastlanırken, stil olarak Rhodos örnekleri ile benzerlikler taşıdığı tespit edilmiştir²³⁵. Üretim merkezlerden yoğun bir üretim oluşturan bir diğeri Korinth'tir. Kıta Yunanistan'ın en erken üretim merkezlerinden olan Korinth'teki figürinlerin tarihi İÖ. 6. Yüzyıl sonlarında rastlanılmaktadır. Söz konusu üretim

²³¹ Çevik 2019, 93.

²³² Pişkin Ayvazoğlu 2022, 140.

²³³ Pişkin Ayvazoğlu 2022, 140.

²³⁴ Tarentum; Güney İtalya'da, Sparta Kolonisi olarak bilinmektedir.

²³⁵ Higgins 1969, 309- 338, Kingsley 1979, 202- 204, Amann 2016, 80-86.

merkezindeki örneklerdeki figürinler genellikle, alçak ve dikdörtgen tabanlı bir kline ya da sedirde uzanmaktadırlar. İÖ. 5. Yüzyılın ortalarından sonraya gelindiğinde klinelerin işlendiği görülmektedir. İÖ. 5. yüzyıl figürinlerinde saçlar genellikle kısa ve baş açık bir şekilde işlenirken, İÖ. 4. yüzyılda polosun eklendiği görülmektedir²³⁶.

Bu tipolojideki figürinlerin genel olarak kronolojisine bakıldığında ise, İÖ. 6. Yüzyıl sonundan İÖ. 5. yüzyılın 2. Yarısına kadar yoğun bir şekilde üretimleri devam etmiş olduğunu, sonraları üretimde azalmalar görülmekle birlikte Hellenistik Dönem'e kadar üretimleri devam etmiştir.

İkonografik açıdan değerlendirildiğinde Symposiast tipi figürinlerin, statü olarak soyluların mezarında kullanım görmüş olabileceği varsayılabilir. Nitekim, bir kline ya da sedir üzerinde uzanmak, symposiomlarda rastlanılan ve sosyal statüsü yüksek kişilerde görülen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu figürinlerin mezarlara bırakılma amaçlardan söz etmek gerekirse, khthonik bir amacı olduğu düşünülebilir, veyahut nasıl mezar stelleri ölen kişi ile ilgili bilgiler aktarıyorsa bu figürinlerin de ölen kişinin betimleyiciliği açısından mezarlara bırakılıyor olabilir.

Tipolojinin benzer örneklerinden biri olan yarı uzanır vaziyette erkek figürini, N. Çevik tarafından, Isparta Arkeoloji Müzesinde Bulunan Pişmiş Toprak Figürinler” adlı yüksek lisans tezi adı altında çalışılmıştır. Figürinin, uzun kollu ayak bileğine kadar inen elbisesi ve elbise yakası kıvrımsal şekildedir. Başında çelenk bulunan figürinin, elinde ise çelenk bulunmaktadır. Araştırmacı, figürinin çelenk taşıdığından dolayı ölen birini yüceltilmesi amacıyla mezar hediyesi olarak kullanılmış olabileceğinden bahsetmektedir. Roma İmparatorluk Dönemi'nde ise ev kültürlerinde erkekleri onurlandırmak için sunulduğundan söz edilmektedir. N. Çevik, söz konusu figürinin Geç Hellenistik Dönem ile Roma İmparatorluk Dönemi arası bir tarih aralığına sahip olduğunu belirtmektedir²³⁷.

Tipolojinin bir diğer benzer örneği olan, C. Ayvazoğlu Pişkin tarafından çalışılmış ve yayınlanmıştır. Zeminle bağlantısı olmamasına rağmen bir zemin üzerinde görüntüsü verilmiş olan figürin, soluna doğru uzanmış vaziyette olmakla birlikte vücudun ağırlığını sol kolunun dirseği taşımaktadır. Araştırmacı, figürinde proporsiyon bozukluğu olduğunu belirtirken, figürinin tüm vücudu saran kalın bir elbise giydiğini, elbise kıvrımlarının vücudunun hareketiyle orantılı olduğunu, oval bir yüze sahip yüze ve dar bir alna, yay

²³⁶ Newhall Stillwell 1952, 105- 110, Ayvazoğlu 2022,141- 143.

²³⁷ Çevik 2019, 95.

biçiminde kaşlara, küçük bir ağza, kısa ve kalın bir boyna sahip olduğunu aktarmaktadır. C. Ayvazoğlu, söz konusu figürinin, Poseidon Evi olarak adlandırılmış olan İS. 2. ve 3. yüzyıllarda kullanılmış olan villadan ortaya çıkarıldığından bahsetmektedir. Figürin, hem buluntu durumu göz önünde bulundurularak hem de figürinin elbisesinin detayları ve işlenişi bakımından İS. 3. yüzyıla tarihlendirilmiştir²³⁸.

Söz konusu, **K.4** numaralı figürünün yüzü yuvarlak ve dolgun, elmacık kemikleri belirgin olan figürin, ufak bir burna, küçük bir ağza ve kapalı, tok bir çeneye sahiptir, başı soluna doğru hareketlidir. Boyun omuzlara göre geniş, omuzlar boyuna göre dardır. Bu tipolojik özelliklere bakıldığında figürin, İÖ. 170- 160 yıllarına ait olmalıdır.

Fig. 62. K.4. Bozdoğan.

6.3. Ayakta Giyimli Kadın Figürinleri ve Parçaları

K.3 numaralı figürin parçası, giyimli kadın figürünü parçasına aittir. Ayakta ve khiton üzerine himation giyimli. Boyun başlangıcından itibaren baş kırıktır. Göğüsten itibaren bel kısmına kadar gövde sağlam bir şekildedir. Eserin belden alt kısmı kaideye kadar kırık ve eksiktir. Khiton ve himation kıvrımları görülmektedir. Söz konusu figürin parçası, kırık ve eksik olduğundan herhangi bir tipolojiye atfetmek mümkün görünmemektedir. Duruşu, hareketi ve şematik kıvrımlarıyla MÖ 150-100 arasına tarihlenmektedir.

²³⁸ Ayvazoğlu 2022, 144- 148.

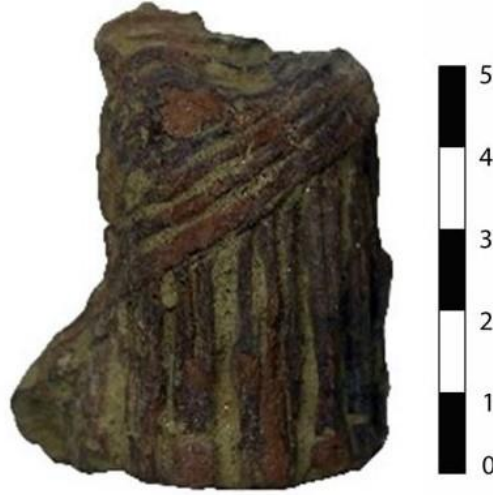

Fig. 63. K. 3. Bozdoğan.

K.11

Giyimli ve ayakta kadın figürinine aittir. Baştan itibaren figürinin vücudu, sol bacağı ve ayağı korunmuş, sağ bacak ve ayak ile birlikte kaidesi kırıktır. Baş sağına doğru hareketlidir. Saçlarının topuzu örtü içerisinde görünmektedir. Khiton üzerine himation giyimli figürinin sağ el vücuda yapışık, dirsekten kıvrılarak boyuna doğru hareketli, sol kol vücuda paralel vücuttan ayrıdır.

Söz konusu figürini örtülü olması ile nitelendirecek olursak, örtülü kadın tipolojisinin Geometrik Dönem'den itibaren var olduğu bilinmekte ve daha çok dinsel olguyu temsil ettikleri bilinmektedir. Bu figürinler rahibe ve tanrıça gibi kişilerde görülmektedir. Klasik Dönem'de heykel ve figürinlerin daha çok dinsel içerikli olduğu bilinmekte, Hellenistik Dönem'e gelindiğinde gündelik yaşamla ilgili konular işlenmesi dinin biraz geri planda kalmasına sebebiyet vermiştir. Söz konusu örtülü kadın figürinleri Hellenistik Dönem ile birlikte yeni bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hellenistik Dönem'de ortaya çıkan örtülü kadın figürinlerinden bir tanesi ve en spesifik olanı Tanagra figürinleridir. Küçük bir başa sahip, Attika özelliği olarak bilinen başın hafifçe döndürülerek yere doğru hareketli olması, İÖ.4. yüzyıl Praxiteles özelliği olarak görülmektedir. Himationa sarılmış olan başların, Tanagra'da ilk olarak İÖ.4. yüzyılın sonlarında görülmeye başlandığı bilinmektedir. Göğüs kısmının himation altında kaybolmuş

şekilde betimlenmesi, erken örneklerde görülmekteydi. Göğsün elbisenin altından belirgin olduğu örnekler ise İÖ.3. yüzyıl özelliğidir²³⁹.

Başın örtülü olması ve Tanagra figürini etkisi görülmesi açısından **K.11.** numaralı figürin Erken Hellenistik Dönem'e ait bir örnek olmalıdır. Bu tipolojilere sahip olması nedeni ile söz konusu figürin İÖ. 330- 320 tarih aralığında olmalıdır.

Fig. 64. K.11. Bozdoğan.

K. 14.

Gövdenin bir kısmı ve sol bacağın bir kısmı korunmuştur. Diğer kısımlar kırık ve eksiktir. Koroplastın, parmak izi görülmektedir.

²³⁹ Thompson 1966, 50- 60, Stewart 1990, 188- 190.

Fig. 65. K.14. Bozdoğan.

Fig. 66. Lyra Çalan Kadın ²⁴⁰.

Antik Yunan'da kadının müzik ile ilişkisi dinsel anlamda g   l  bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle, Artemis, Athena ve Mousalar'ın müzikle ilişkisi olduğu antik kaynaklar ve arkeolojik kazılardan ele geçen seramik ve kabartmalarda etkileri görülmektedir. Lyra, dini ritüel ve symposion sahnelerinde de sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

Lyraların en erken  rnekleri, İ . 3. binde Ur Kral mezarlarında karşımıza çıkmaktadır. Ege Bölgesi'nde ise en erken  rnek İ . 1400 tarihli, Hagia Triada'da lahit

²⁴⁰ <https://www.meisterdrucke.com.tr/fine-art-baski/Hans-Rottenhammer/1263518/Lir-%C3%A7alan-kad%C4%B1n.html>

freskosunda karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu örnek, kurban törenlerinin Ege dünyasında oldukça eskiye dayandığının önemli bir örneğini temsil etmektedir²⁴¹.

Müzik ile atribüleri olan tanrıçalardan biri olan Artemis, Mousalar ve Kharitlerin koro lideri olarak bilinmekte, seramik sanatında lyra ile betimlemelerine sıklıkla rastlanılmaktadır.

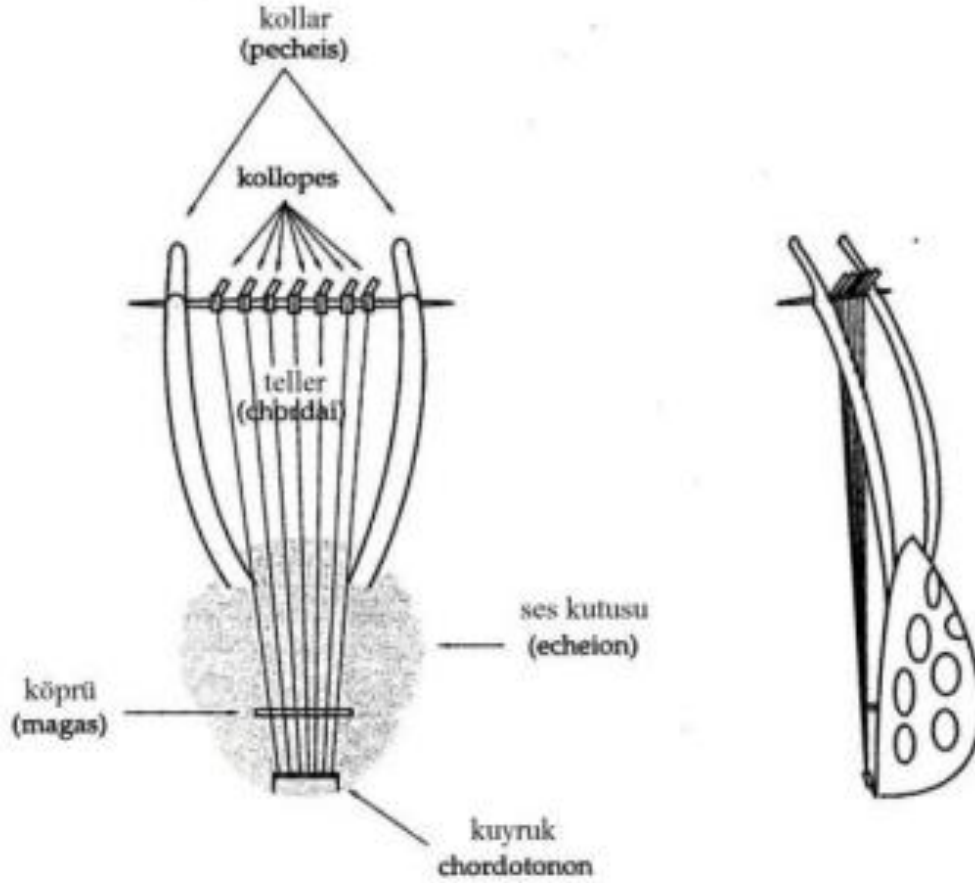

Fig. 67. Lyranın Bölümleri²⁴².

Lyra betimlemelerine en sık rastlanan tiplerden biri Mousa, Yunanca kökenli olup, akıl, düşünce, yaratıcılık anlamını taşımaktadır. Mousaların sıfatlarından biri olan mousike ise müzik aleti çalınmasını çağrıştırdığı gibi, tüm sözel içerikli sanat dalını kapsamakta, müzik bu sanatın bir bölümünü oluşturmaktadır. Diğerleri; Kalliope²⁴³, Klio²⁴⁴, Polhymnia²⁴⁵, Euterpe²⁴⁶, Terpsikhore²⁴⁷, Erato²⁴⁸, Melpomene²⁴⁹, Thalia²⁵⁰, Urania²⁵¹ olarak

²⁴¹ Kayıkcı Kamalı 2018, 35.

²⁴² Mathiesen, 1999, Fig. 35, 239, Kayıkcı Kamalı 2018, Fig. 25, 36.

²⁴³ Lirik – destan şiir

²⁴⁴ Tarih

²⁴⁵ Pantomim

²⁴⁶ Flüt- Aulos

bilinmektedir. Bunlardan yalnızca altı tanesi müzik ile ilişkilidir. Lyra çalan kadınlara *Lyristria* adı verilmektedir²⁵².

Mousalardan biri olan *Terpsikhore*, dansı ve şiiri temsil etmekte ve lyra ile tasvirlenmektedir. Mousalardan lyra ile betimlenen bir diğeri, Klasik Dönem’de lirik şiiri temsil eden, *Erato*’dur. İlahilerin mousası olarak bilinen *Polhymnia* da lyra ile betimlenen mousalardan biridir. Yunanca güzel sesli anlamını ifade eden *Kalliope* de lyra ile betimlenen mousalardan biridir.

Mousalar tanrılar için düzenlenen şenlik ve düğünlerde yer alarak şarkı söylemekteydiler. Bunun en güzel örneklerinden biri Sophilos Resseamı’na ait bir siyah figürlü vazoda *Peleus* ile *Thetis*’in düğünüdür. Düğün ve şenliklerin yanı sıra, antik kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre, Mousalar, cenaze törenlerinde ağıt yaktıydılar.

Fig. 68. İÖ. 450- Volütlü Krater Üzerinde Artemis Lyra Tutmakta – Leto ve Apollon ile Birlikte²⁵³.

²⁴⁷ Dans

²⁴⁸ Korolu Şiir

²⁴⁹ Tragedya

²⁵⁰ Komedy

²⁵¹ Gök Bilimi

²⁵² Kayıkcı Kamalı 2018, 10- 38.

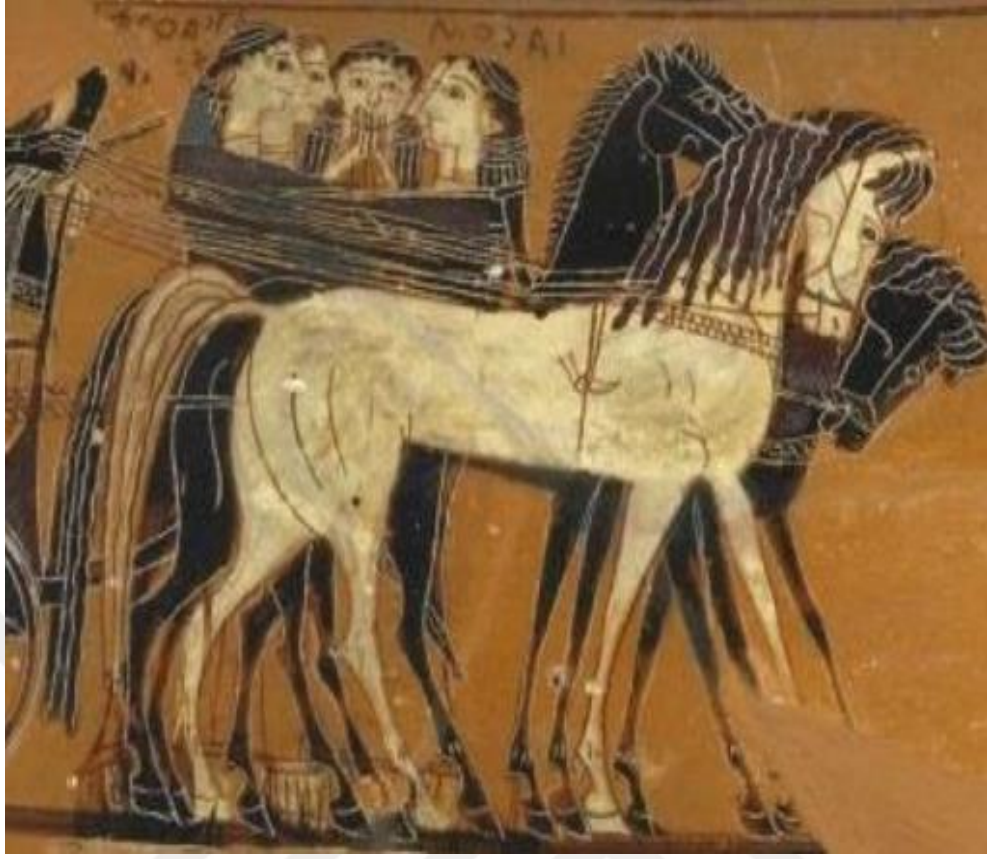

Fig. 69. İÖ. 580-570- Peleus ile Thetis'in Düğünü ve Mousalar²⁵⁴.

İÖ. 6. yüzyıl başlarından 4. yüzyıl sonlarına kadar olan bir tarih aralığında Mousalar, siyah ve kırmızı figürlü seramik sanatında tek başlarına tasvirlenirken, İÖ. 5. Yüzyılın 2. Yarısı ile 4. Yüzyılın başları arasındaki tarihlerde, beyaz figür teknikli lekythoslar üzerinde tasvirlenmekteydi.

G. Özbozdağ, lyra çalan figürinlerin kökeninin Kıbrıs'a dayandığını, İÖ. 6. Yüzyıldan itibaren Kıbrıs kökenli koroplastik sanatta ve plastik sanatta görüldüğünü, Yunan dünyasında ise lyra çalan pişmiş toprak figürinlerin genel anlamıyla Apollon kültü ile erkek figürinlerin tasviri şeklinde olduğunu belirtmektedir²⁵⁵.

K.17 numaralı, lir çalan kadın figürin parçası, baş ve üst gövdenin bir kısmı korunmuş, sağ kolunun altından itibaren kırık bir şekildedir. Sol kolu eksik olan figürinin, baş sağına göre hareketli ve sağına doğru eğiktir. Yüz dolgun, figürinin kaşları ve gözleri siyah boya ile belirginleştirilmiştir. Figürin, yay şeklinde kaşlara, iri badem gözlere, kulakta küpelere sahiptir. Saçlar, alın üzerinde topuz yapılarak sivri bir topuz olacak şekilde arkaya

²⁵³ Kayıkcı Kamalı 2018, 10.

²⁵⁴ Kayıkcı Kamalı 2018, Fig. 7, 14.

²⁵⁵ Özbozdağ 2018,95.

doğru toplanmıştır. Olasılıkla başında bir örtü bulunmaktadır. Burun ve ağızda yer yer aşınmalar mevcut. Sağ kol dirsekten bükülerek lire uzanmaktadır. Sol kolun omuzdan itibaren kırıktır. Sol kol arkadan liri desteklemektedir. Bel kısmı kırık olduğundan hareketi belirgin değildir. Mantonun kıvrımları figürinin hareketine paralel bir şekilde işlenmiştir. Arka yüz işlenmemiş, siyah astarlı, mika katkılı pembemsi turuncu renk hamurlu, yer yer koyu kahverengi boya izlerine sahiptir.

Söz konusu tipolojinin benzer örneklerinden biri, Aydın Arkeoloji Müzesi'ndenedir. Ş. Doymaz tarafından, yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır. Araştırmacı, figürinin, tanrıça figürünü olduğunu, alçak dörtgen kaide üzerinde ayakta ve giyimli, poloslu olduğundan bahsetmektedir. Elbise tüm vücuda sarılı bir şekilde, sol kol vücuda yapışık ve vücudun hareketine uyumlu bir şekilde aşağı doğru uzanmakta sol eli ile lyra tutmaktadır. Hareketi nedeni ile sağ bacak önde, hareketli sol bacak vücudun ağırlığını taşıyan taraftır. Araştırmacı, figürünü tipolojik olarak değerlendirdiğinde İÖ. 5. yüzyıl ile İÖ. 4. yüzyıl arasında olabileceğini aktarmaktadır²⁵⁶.

Tipolojinin benzer örneklerinden bir diğeri, Parion nekropolü figürinlerinden biri, A. Y. Tavukçu tarafından doktora tezi adı altında çalışılmıştır. Sol tarafında lyra tutmakta olan Musa, v yakalı khiton giyimli, eli sol yanındaki lyraya uzanmaktadır. Araştırmacı, figürünün İÖ. 2. yüzyıl sonu ile İÖ.1. yüzyıl başı arasına ait olabileceğini aktarmaktadır²⁵⁷.

K. 17. numaralı figürin, yay şeklinde kaşlara, iri badem gözlere, kulakta küpelere sahiptir. Alnının üzerinde toplanmış sivri topuza sahip figürinin başında olasılıkla bir örtü bulunmaktadır. Saçın stilistik özellikleri İzmir- Tire Müzesi örneği ile, benzerlik göstermektedir²⁵⁸. Bu özelliklere bakıldığında, İÖ. 150-100 tarihlerine ait olmalıdır.

²⁵⁶ Doymaz 2021,198.

²⁵⁷ Tavukçu 1999, 131.

²⁵⁸ Erol 2023, Env.96/32, 262.

Fig. 70. K. 17. Bozdoğan.

Fig. 71. K.17 Müze Arşivi.

6.3.1. Aphrodite Rahibesi Tipinde Figürin Parçası

Aphrodite rahibesine ait figürinine ait parça, baş kısmından sağ omuza kadar olan kısım ve boyun korunmuş, geriye kalan kısım eksik ve kırıktır. Baş vücudun sağına doğru hareketli bir şekildedir. Figürinin başında çelenk yer almaktadır. Çelenkte yer yer kırıklar mevcuttur. Saç bukleleri alına dökülmekte ve iki boynun arasında belirgin bir şekildedir. Derin gözler, büyük burun, küçük ağız, belirgin elmacık kemiklerine sahiptir. Kulaklarda nokta şeklinde küpe mevcuttur. Sağ omuzda aslan protomu yer almaktadır. Figürin, manto içerisinde vücuda yapışık olan sağ kolunu dirseğinden bükerek, sağ omzundaki aslan protomuna uzatmaktadır. Sol kol ise vücuduna yapışık bir vaziyette olmakla birlikte, kalça hizasında bir obje tutmaktadır. Figürinin, sol koltuk altında sarılarak tutturulan mantosu, sol kolu bileğe kadar sardıktan sonra vücudun arkasından sağ omza kadar devam etmektedir. Sol omzun arka bölümünden ve sol kolun da bir bölümünü saran manto figürinin solundan aşağı doğru dökülmektedir. Yüzde aşınmalar mevcuttur. İki ayrı kalıptan döküm tekniği ile yapılmıştır. Kalıp birleşim noktasında çatlak mevcut. Arka yüzü işlenmemiştir. Mika katkılı turuncu renk hamurlu beyaz astarlı kahverengi boyalıdır.

Fig. 72. K.16. Bozdoğan.

Tipolojinin benzer örneklerinden biri, K. Ersavaş tarafından Aydın Müzesi Örnekleri Işığında Karia Bölgesi Terrakotta Figürinleri” adlı yüksek lisans tezinde çalışılmıştır. Khiton üzerine himation giyimli olan figürin, vücuda yapışık, mantoya sarılmış olan sol kolu ile bir obje tutmakta, kaidenin arka kısmında, “ΣWCIMOY” Sosimos’un eseridir, anlamına gelene atölye ismi yer almaktadır. Araştırmacı, koroplastın isminin yer almasını referans alarak ve figürinin tipolojik özelliklerini ele aldığı anda figürinin, İS. 200 ile 150 yılları arasında olması gerektiğini tespit etmiştir²⁵⁹.

Tipolojinin benzer diğer örneği, Hyllarima’dandır. M. Çekilmez tarafından Hyllarima’dan bir grup figürin adlı makalede çalışılmıştır. Söz konusu figürin, ayak bileğine kadar sarılı mantonun içinde yer alan sağ kolunu dirsekten bükmekte, sağ omzunda duran aslan protomunun ağzına doğru uzatmaktadır. “M” işaretli koroplast imzası yer almaktadır. Tüm bu özellikler doğrultusunda, İ.S. 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmiştir²⁶⁰.

Tipolojinin benzer örneklerinden bir diğeri, Tralleis buluntusudur. M. Çekilmez tarafından stilistik ve tipolojik olarak çalışılmıştır. Söz konusu figürin, sağ elini omzundaki aslan protomunun ağzına uzatmaktadır. Kalça hizasında elmaya benzer bir meyve tutmakta, vücudun ağırlığını sağ bacak taşımaktadır. Araştırmacı, duruşu ve hareketi nedeni ve elbise detayları nedeni ile figürini, İÖ. 170- 160 dönemine tarihlemektedir²⁶¹.

²⁵⁹ Ersavaş 2019, 83-166.

²⁶⁰ Çekilmez 2015, 377.

²⁶¹ Çekilmez 2015, 376.

Söz konusu figürinlerin başlarında ölümlere ait kullanılan dikey yapraklı çelenklerin, varyasyonları şeklinde kullanıldığını, Mısır'da önce günlük hayatta kullanıldığına rastlanırken, Hellenistik Dönem'e gelindiğinde popüler hale geldiğini ve söz konusu çelenklerin ölümsüzlüğü temsil ettiği düşünülmektedir²⁶².

Söz konusu tipoloji ikonografik açıdan değerlendirildiğinde, Aphrodite rahibesi olarak bilinen kadın tiplerinin, kendilerini Aphrodite ile bağdaştıran, Aphrodite'nin rahibesi olarak tanımlayan kadınların mezarlarına bırakılıyor olma düşüncesi hakimdir. Bu tipin, İÖ. 2. yüzyılın ilk yarısından, İS. 1. yüzyıla kadar kullanım gördüğü bilinmektedir. Aslan protomu Kybele figürlerinde de sıklıklar karşımıza çıkmaktadır. Aphrodite rahibe figürinlerinde aslan protomu alması Aphrodite'nin koruyuculuğu niteliğini taşıyor olmalıdır. Bu düşünceler neticesinde, Aphrodite rahibesi figürinlerinin, genç kadınları öteki dünyada koruyuculuğu açısından mezarlara bırakılıyor olmalıdır. Ek olarak şunu da belirtmek gerekir ki, Aphrodite rahibesi figürinleri de kthonik olgu taşıyor olmalıdır.

K. 16 numaralı figürinin, mezara ölü hediyesi olarak, kthonik amaçlı, ölen kişiyi öteki dünya inancı ile koruması düşüncesiyle ya da kendini Aphrodite olarak nitelendirilen kadınların mezarına bırakılmış olabilir. Söz konusu figürin, İÖ. 170 -160 tarihine ait olmalıdır.

²⁶² Çekilmez 2015, 377.

7. BÖLÜM

7. FİGÜRİNLERİN TEKNİK ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde, kilin yapısı, figürin nedir, pişmiş toprak figürinlerin tanımı, yapım teknikleri hakkında detaylı bilgi verilecektir.

7.1. Kilin Yapısı ve Çeşitleri

Doğada bol miktarda bulunan kil, temel malzemesi, hidratlı alüminyum silikat içeren bir malzeme olarak tanımlanabilir. Suyu içine çekme özelliği taşıyan kilin daima nemli bir yapıya sahip olmasının temel nedeni alüminyum silikat olarak bilinen doğal mineral ve kimyasal bileşik taşıyor olmasıdır.

Kilin, belli başlı bir kristal yapıya ve doğal minerallere sahip parçacıklardan meydana geldiğini, su ile bir araya getirilmesi sonucu plastiklik kazanan, böylelikle şekillendirilebilen, güneşe maruz kaldığında kuruyabilen ve sertleşebilen doğal bir malzeme olarak nitelendirilmektedir.

Terim olarak bakıldığında, kil aslında bir kayaç olarak ifade edilmekte, kayaçların ve toprakların, mekanik anlamda analizi yapıldığında, tane iriliğini belirten, 1/ 256 milimetreden daha küçük tanecikler için kil teriminin kullanıldığı düşünülmektedir²⁶³.

Pişmiş toprak figürinlerin ve seramiklerin hammaddesi olan kil ya da çamur; nehir kenarlarında ve göletlerle, çeşitli renkleri ve farklı özellikleri bulunan, ulaşımı kolaylıkla sağlanabilen bir malzeme olarak bilinmektedir.

Söz konusu malzeme, bulunduğu yere ve elde edildiği kil yatağına göre farklı olarak isimlendirilmiş; nehir kenarından elde edilen kile, nil kili adı verilirken, buzul çağındaki göletlerden elde edilmiş killere ise kaolin adı verilmektedir. Kilin içerisinde, silikat, kuvars, granit, kireç, alüminyum, hidroksit vb. gibi maddeler bulunmaktadır. Bu nedenle kullanıma hazır hale getirilmeden önce dinlendirme havuzlarında bekletilerek söz konusu yabancı maddelerden arındırılmaları gerekmektedir²⁶⁴.

İnsanoğlunun, kile çeşitli teknikler ile şekil vermesi, çamur ile tanışılması ile başlangıç olarak kabul edilmektedir. Tekniklerden ilki, çamura el ile şekil vermek olmuştur. Kil, köşeli ya da yuvarlak şekilli levhaların hazırlanması ile düzgün bir yüzey olacak şekilde

²⁶³ Poyraz 2019, 17.

²⁶⁴ Başaran 2000, 9.

levhaların üzerine yerleştirilir, kenarlar ise parmak uçları ile ya da bir aletle bastırılarak birleştirilmektedir. Çanak çömlekler önceleri bu teknik ile yapılmaktaydı. Çanak çömleklerin, insanların ev içi gereksinimine katkı sağlaması ile, insanoğlu zaman içerisinde yeni teknik arayışına ihtiyaç duyurmuştur. Böylelikle, İÖ. 4. Binyılda dairesel eksen etrafında dönebilen, çark sistemi icat edilmiş, ilk zamanlar iki kişi ile kullanılabilen çark sonrasında tek kişinin kullanabileceği şekilde geliştirilmiştir. Çarkın ortaya çıkışı ile seri üretime geçilmiş, ilk ortaya çıkış yeri Mezopotamya olarak bilinmektedir. Mezopotamya'dan sonra Suriye, Mısır, Anadolu, Girit ve Yunanistan'a yayılım göstermiştir.

Fig. 73. Çark- Çarkın iki çömlekçi Tarafından Kullanımı- Çarkın Tek Çömlekçi Tarafından Kullanımı²⁶⁵.

Yapım tekniklerinden bir diğeri kalıp yapımıdır. Kalıplar, yine kilden yapılarak, havada ve güneşte kurutulur, ince yassı levhaların içerisine, kalıbın her tarafına yayılacak şekilde, bastırılarak kalıbın içerisine yerleştirilir.

Fig. 74. Kalıp alma yönteminin görünümü²⁶⁶.

²⁶⁵ Başaran 2000, Şek. 3-5, 11.

²⁶⁶ Tahberer 2006, Res- 57- 58, 99.

Kilin kalıba yapışmaması için kalıbın içi sabun vb. malzemelerle kayganlaştırıldıktan sonra, kalıbın içinde şekillenen kil parçacıkları, kalıptan alınır, yapışacak kısımları yapışması için ıslatılır ve parmakların yardımı ile bastırılarak birleştirilmektedir. Figürinlerin kalıbı oluşturulurken, ön ve arka kısımlar, figürinin baş ve kaide kısmı ayrı şekilde hazırlanmakta ve gövdeye bağlanmaktadır. Kalıptan ayrılan ve bir bütün haline getirilecek olan figürin, içinde su kalmayacak biçimde, havada kurutulduktan sonra fırınlanır.

7.2. Terracotta -Pişmiş Toprak

Terra; toprak, cotta; pişmiş kelimelerinden türetilen, terracotta, pişmiş toprak ya da pişirilmiş toprak anlamını ifade etmektedir. Pişmiş toprak ifadesi; çamurun şekillendirilmesi, havada ve güneşte kurutulup, ateşte pişirilmesi ile, fiziksel ve kimyasal özelliklerinin değişerek sertleşmesi sonucu dayanıklı bir hale getirilen her türlü nesneyi kapsamaktadır. Genel olarak bakıldığında pişirilmiş topraktan oluşan, kahverengimsi kırmızı rengi olan seramik grubuna ait bir tanımlamadır.

İlk çağlardan itibaren üretime sahip olan pişmiş topraklar, günümüze kadar devamlılığını sürdürmektedir. Mimari yapı süslemelerinden, kap kakak yapımına, heykel sanatından koroplastik sanata dair geniş bir yelpazede kullanım görmektedir. Terracottanın, geniş bir yelpazeye hâkim olmasının ana sebebi elbette kilin kolayca şekillendirebilmesi ve ucuz malzeme olmasından kaynaklanmaktadır.

Erken Neolitik Dönemi, Akeramiksiz (seramiksiz) Neolitik Dönem olarak bilinmektedir. Akeramik Neolitik Dönem sonrası, Akeramikli (seramikli) Neolitik Dönem olarak adlandırılmış, dönem insanı kil ile tanışmış, kilin elle şekillendiğini, güneşe maruz kaldığında kilin kurduğunu, ateşte pişirildiğinde ise sertleşerek daha dayanıklı hale geldiğini keşfetmiştir. Söz konusu dönemde, pişirme teknikleri oldukça acemi bir şekilde olsa da Akeramikli Neolitik Dönem insanının, insanoğlunun günlük yaşamı, inanç göstergesi gibi olgularının, tarihsel süreçte oluşumunun ve gelişiminin mihenk taşı olarak oluşturduğu yadsınamaz bir gerçektir.

7.3. Pişmiş Toprak/ Terracotta Figürinler

Figürinler, ilk çağlardan itibaren birçok amaca yönelik, çeşitli materyaller kullanılarak üretilen küçük boyutlu heykeller ya da heykelcikler olarak tanımlanmaktadır. Figürinlerin, arkeoloji literatüründe daha çok pişmiş topraktan yapılmış heykelcikleri

tanımlamak amacı ile kullanıldığı düşünülmektedir. Figürin ve idol birbiri ile karıştırılmaktadır. İkisini birbirinden ayıran en önemli özellik, figürinlere bakıldığında bir kadına mı erkeğe mi ait olduğu net bir şekilde anlaşılabılırken, idollere bakıldığında daha çok şematizm anlayışı söz konusudur.

İlkçağlardan itibaren sıklıkla karşımıza çıkan, dönem insanın; düşüncü ve inanç biçimini, sosyal statüsünü ortaya koyan, birçok amaçla üretilmiş olan figürinler karşımıza sıklıkla mezarlarda, hamam komplekslerinde ve botroslarda yoğun olarak çıkmaktadır. Terracotta figürinler günlük hayatta kullanılan heykeltraşlık eserlerinin varyasyonları olarak görülürken, mezarlarda kullanımı dinsel bir olguyu temsil etmektedir.

Figürinlerin mezarlar dışında, dönem toplumunun gündelik ya da sosyal hayatını yansıtan ev içinde süs eşyası olarak kullanıldığı, tapınaklarda ve kült alanlarında adak eşyası olarak kullanıldığı ve oyuncak olarak yapılan örnekler arasında karşımıza çıkmaktadır. Fakat anıtsal heykellerde adak olarak kullanıma rastlanmamaktadır. Bu bağlamda, figürinlerin kullanım amaçları anıtsal heykellerden daha belirleyici bir unsur taşımaktadır. Figürinler ve heykeller arasında yukarıda bahsedildiği üzere; teknik ve amaç bakımından farklılıklar taşımakla birlikte, stilistik, kronolojik ve tipolojik olarak benzerlikler taşımaktadır. Sözü edildiği üzere, heykeltraşlık eserler ile koroplastik eserler arasında benzerlikler olabildiği gibi, koroplastik sanatın anlamsal olarak özgün bir değer taşıdığı da söz konusudur.

Mezopotamya'da pişmiş toprak figürin örneklerinde kaba bir işçilik söz konusudur. Saray etkisinin dışında, halkın sanat okullarındaki ustalar tarafından üretilen, kalıp yapımı ve elle şekillendirilen figürinlerin içeriği doğurganlığı simgeleyen, elleri göğüs üzerinde çıplak tanrıçalar, gerçek ve gerçek üstü hayvan figürinleridir. İÖ. 2. Bin başlarında, genellikle tapınaklarda ve evlerde rastlanılan, kalıp yapımı kabartmalı pişmiş toprak levhalar görülür. Bu örneklerde, işlenen konular dini ve günlük yaşamla ilgilidir. İÖ. 3.bin sonlarına gelindiğinde, kalıp yapımı pişmiş toprak figürinler ve pişmiş toprak levhalar, kalıp yapımında tekniğin bu dönemde geliştiği görülmektedir.

İnsanoğlunun, din ile bağdaştırılan yaratıcı bir gücü temsil eden düşüncelere, tanrı, tanrıça inançlarına ve ana tanrıça inanç olgusu Paleolitik Çağ'dan itibaren, karşımıza çıkmaktadır. Geç Neolitik Dönem ile Erken Bronz Çağı arasındaki tarih aralığında üretilen

el ile şekillendirilen figürinler, kaba bir forma sahip olduğu, Çayönü, Çatalhöyük, Kuruçay höyük gibi yerleşimlerde görülebilmektedir.

Söz konusu yerleşimlerde, insanın tapınım gereksinimleri ile ortaya çıkan mabetlerin ve ev içi tapınımlarda ele geçen dinsel açıdan boğa ve anatanrıça kültü ön plandadır. Söz konusu alanlarda, pişmiş topraktan ve taştan heykelcikler ele geçmiştir. Ana tanrıça inancından ötürü çoğunlukla kadın heykelcik ele geçmiştir ve her yaştan kadının temsil edildiği görülmektedir. Erkek tasvirleri yok denecek kadar azdır. Aslında tüm bunları inanç sisteminin değişimine, av ile ilgili sahnelerin unutulması, üreme kaygısı ile ana tanrıça inancı, bereket ve doğurganlığın simgesi ile bağdaştırılabilir. Söz konusu dönemde figürinler iri badem gözlüdür, şişman ve çıplaktır, ana tanrıça ve çocuğu ön plandadır. Neolitik Dönem’de pişmiş toprak figürinler, elde şekillendirilir, sonrasında ateşte pişirilir böylelikle de söz konusu figürinler dayanıklı bir hale getirilirdi.

Kalkolitik Dönem’e gelindiğinde, Geç Neolitik Dönem ile Erken Tunç Çağı arasında kalan dönemde, metal işçiliğin başlangıcı olarak varsayılan Kalkolitik Dönem’de, metalin yanında pişmiş topraktan figürinler de üretilmekteydi. Söz konusu figürinler, dönemin sosyo-kültürel ve inanışına dair bizlere bilgiler aktarmaktadır. Bu dönem figürinleri, kilin şekillendirilerek, ateşte pişirilmesi ile söz konusu figürinler dayanıklı bir hale getirilirdi. Figürinlerin yüzeyleri kazıma yöntemi ile süslenerek kimisi boyalı kimisinde kabartmalar, çoğu örnekte de vücudun birbirine orantısız bir şekilde applike olarak karşımıza çıkmaktadır. Üretilen hayvan figürinleri, kutsal kabul edilen hayvanların temsili olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu da dini ritüelin varlığını düşündürmektedir.

Kalkolitik Dönem pişmiş toprak figürinlerinin en önemli merkezlerinden biri olan Canhasan, Kalkolitik Dönem’in dini inancını gözler önüne sermektedir. Örneğin elleri ile yanaklarını tutan ağıt yakmakta olan yüzü kadın heykelciği karşımıza çıkmaktadır²⁶⁷.

Kabaca İÖ. 4. Binyıl’a tarihlenen Geç Kalkolitik Dönem’de, Boğazlar üzerinden gelen göçler ve buna bağlı nüfusun artmasıyla bu durumda yeni yerleşim yerlerinin doğmasına sebep olmuş ve homojen kültür etkisini yitirmeye başlamıştır. Bu etkiler sonucunda, anatanrıça figürinlerinin tam tersi bir şekilde, yine ana tanrıçayı yansıtan fakat soyut, mermerden yapılmış idollere rastlanmaktadır.

²⁶⁷ Uzunoğlu- Baykal 1993, 72.

İÖ. 3300-1200 yılları arasını kapsayan, bakıra kurşun ve kalayın karıştırılması sonucu tuncun elde edildiği dönemde Tunç Çağı başlangı olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde metal işçiliğin ön planda olduğu görülse de kesintisiz bir şekilde pişmiş toprak figürinlerin üretimine devam edilmiştir. Söz konusu figürinlerde; dini ritüel olgusu, tanrı ve tanrıça, hayvanlar ve insan figürinlerine rastlanılmaktadır.

Ş. G. Aydıngün, Erken Tunç Çağı'nda kadınların bedenlerinin, Neolitik ve Kalkolitik Çağ'da görülen şişman, etli, abartılı vücut hatlarının aksine, yassı, ince bedenli figürin ve idolden oluşması ilgi çekici bir gelişim olarak karşımıza çıktığını, ellerini dizlerinin üzerinde konumlandıran, ellerini yukarı doğru kaldırmış olan kadın tasvirlerinin, Tunç çağı kadın figürinlerinin güçlü, anatanrıçadan ziyade, daha insani bir kişiliğe bürünmüş olduğunu aktarmaktadır²⁶⁸.

İÖ. 8-5. yüzyıl arasına kapsayan, Hellen sanatının gelişiminde önemli bir evreye sahip Arkaik Dönem pişmiş toprak figürinleri, dini ritüellerde, mezarlarda ve günlük yaşamın bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Hellen sanatının temellerine baktığımızda İonia antik kenti önemli bir yere sahiptir. Dor istilasının devam ettiği dönemlerde, Yunanistan, geri planda kalmışken, İonia kentleri, Hellen edebiyatı, bilimi ve felsefesinin temellerini oluşturmaktaydı.

Arkaik dönem figürinleri; İÖ. 7. yüzyılda koroplastik sanat açıdan geniş bir alana yayılmış, içi boş ve pişirilmesi kolay, büyük boyutlu çark yapımı figürinleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu olan yüzyılda, kalıp yapımının ilk olarak Kıbrıs yolu ile Girit ve İonia'da görüldüğü ve böylece Hellen dünyasına hâkim olduğu seri üretimle birlikte ise kaliteli figürinlerin üretilmesine olanak sağladığını E. D. Gürbüzer tarafından aktarılmaktadır²⁶⁹.

İÖ. 7. yüzyıl pişmiş toprak figürinleri, önceki dönemin kalıplaşmış üretim anlayışından uzaklaşarak, Rhodos, Samos, Ephesos, Attika gibi merkezlerde üretime geçmiştir.

E. Gürbüzer, İÖ. 7. yüzyıla tarihli Rhodos, Korinthos pişmiş toprak figürinlerinin, stilistik özelliklerinin, Nikandre Koresi'nin özellikleri ile çağdaş olarak, üçgen yüz, iri patlak gözler, dar alın özellikleri olan Dedalik stilini taşıdıklarından bahsetmektedir.

²⁶⁸ Aydıngün 2006, 31- 34.

²⁶⁹ Gürbüzer 2019, 302- 303.

Araştırmacı, Arkaik Dönem'in erken ve geç dönemlerine kadar olan süreçte en önemli tiplerin; ayakta duran kadın figürinleri, oturan kadın figürinleri ve giyimli kouros tipinin var olduğunu da aktarmaktadır²⁷⁰.

Klasik Dönem koroplastik sanatında Arkaik Dönem'in stil özelliklerinin devamı niteliği söz konusu olmakla birlikte, kadın figürinlerinin azalmaya başlanarak, sayıca az olan kadın figürinlerinin tanrıça ve mitolojik karakterler olduğu görülmektedir. Klasik Dönem'in erken safhalarında kadın figürinleri feminen bir olgu olmaktan uzaklaşarak, dişil bir özellik gösteren kadınların vücut hatlarının belirginleştirildiği betimlemeler söz konusu iken erkek figürinlerinde ise eril düşünce hakimdir.

İÖ. 5. yüzyıla gelindiğinde Polykleitos ve Diodoumenos gibi heykeltaşların eserleri Klasik Dönem figürinlerinin gelişimine ön ayak olmuştur. Ortadan ayrılan ve bantlarla süslenen saç stili, üçgen alnın, çekik gözlerin ve dolgun dudakların hâkim olduğu İÖ. 5. yüzyılın sonları ile İÖ. 4. yüzyılın koroplastik sanatı özellikleri arasında varsayılmaktadır.

Klasik Dönem'e ait figürin tipolojisi, Arkaik Dönem'in devamı niteliğinde olan giyimli oturan kadın figürinleri ve sakkoslu²⁷¹ kadın figürinleri, poloslu²⁷² kadın figürinleri ve stephaneli kadın figürinleri dönemin karakteristik tipini yansıtmaktadır. Stephane ve polos aynı dönemin plastik sanatında görülmezken, koroplastik sanatta rastlanılan bir stildir. Söz konusu sakkoslu kadın figürinleri, İÖ. 6. yüzyıl sonları ile İÖ. 5. yüzyıl ortalarında sevilerek kullanım görmüştür. İÖ. Geç 5. yüzyıl ile erken 4. yüzyıllar arasında, aktör figürinleri, dansçı figürinleri, ihtişamlı giyimleri ile ayakta ve giyimli kadın figürinleri karşımıza çıkmaktadır. Geç Klasik ve Hellenistik Dönem'de varlığını gösteren figürin tiplerinde, Knidos Aphroditesi ve Kourotrophos tip figürinleri görülmektedir.

İÖ. 330-30 yıllarını kapsayan Hellenistik Dönem'e gelindiğinde, plastik sanatta, Klasik Dönem'deki dinsel anlayıştan uzaklaşıldığı ve büyük boyutlu heykellerin yerine gerçekçi, insani özellikleri taşıyan betimlemelere rastlanılmakta ve propoganda amaçlı betimlemeler kendini göstermektedir.

Hellenistik Dönem koroplastik sanatına bakıldığında, kalıp üretiminde artış görülür ve böylelikle, söz konusu dönemde figürin tiplerinde çeşitlilik ve orijinallik ortaya çıkmıştır.

²⁷⁰ Gürbüz 2019, 303- 307.

²⁷¹ Genellikle kaba bir kumaştan yapılan, biçimsiz olarak tanımlanabilecek başlıkları ifade etmektedir.

²⁷² Figürinlerde tanrısallığı ifade etmek için kullanılan başlık tipidir.

Gündelik hayattan betimlemeleri içeren; bakıcı, balıkçı, sarhoş yaşlı kadın tipleri ilk kez Hellenistik Dönem’de kendini göstermiştir. Söz konusu dönemde kadın figürinlerin elbise detaylarına bakıldığında boyanın yardımı öncü niteliğinde olmuştur. Kadınların kullanmış olduğu, güneşten korunmak amacı ile kullanılmış olabileceği konik şapkalar dönemin modası ve yaşam stilini yansıtmakta önemli bir yere sahiptir. Dönem stilini yansıtan plastik sanatta da rastlanılan ayakta ve giyimli kadın figürinleri, Apollon Kitharodos tipi, Nike ve uçan Eros tiplerleri karşımıza çıkmaktadır. Bunların yanı sıra yalnızca koroplastik sanatta varlığından haberdar olduğumuz tipler de söz konusudur. Eklemlili bebek olarak literatüre geçmiş olan çıplak kadın figürinleri, oturan ve ayakta çıplak kadın tipleri²⁷³, şişman kadın figürinleri Hellenistik Dönem koroplastik sanatın orijinal tiplerinden varsayılmaktadır.

Dönemin koroplastik sanatına damga vuran en önemli tipolojilerinden sayılan genç kadınları simgeleyen Tanagra figürinleri²⁷⁴, plastik sanatta ilk olarak İÖ. 5. yüzyılın başlarında görülmüş, İÖ. 4. yüzyıla gelindiğinde ise yaygınlaşarak sevilerek kullanılmış, koroplastik sanatta ise İÖ. 4. yüzyıl sonları ile İÖ. 3. yüzyıl başlarında sevilerek kullanım görmüştür. En önemli dönem özelliklerine bakıldığında, elbise detaylarının derin kıvrımlara sahip olması ve ışık gölge oyunun hakimiyeti söz konusudur.

Roma İmparatorluk Dönemi’ne gelindiğinde imparatorluk ailesinin hâkim olduğu sanat anlayışı bir diğer deyişle propoganda anlayışı, heykel sanatında kendini göstermektedir. Koroplastik sanatta da aynı anlayış söz konusudur, heykel sanatının öncü alınması ile koroplastik sanatın plastik sanattaki bileşini olduğu düşüncesi kabul edilmektedir²⁷⁵.

Roma İmparatorluk Dönemi heykel sanatı portreciliği, pişmiş toprak figürinlerde de görülmekte, çocuk, kadın ve tanrıların portreleri, Roma dünyasının günlük yaşamından ve dini yaşantısından izler taşımaktadırlar. Söz konusu dönem pişmiş toprak figürinlerine bakıldığında önceki dönemlerdeki gibi koroplastların ve atölyelerin izleri görülebilmektedir. Sanatçıların imzalarını eserlerin üzerine işlemeleri söz konusu figürinler için tarihleyici unsur taşımaktadır.

²⁷³ Aphrodite ile bağdaştırılan kadın figürinlerini ifade etmektedir.

²⁷⁴ Plastik sanatta ve koroplastik sanatta İÖ. 325- İÖ. 275 yılları arasında izine rastlanılan, mantoya sarılmış bir şekilde genç kadınları temsil eden ikonografiyi ifade etmektedir.

²⁷⁵ Gürbüz 2019, 318.

En sık karşılaşılan figürin tipleri arasında Hellenistik etkili Tanagra tipi, Eros, Aphrodite, Athena gibi tanrı- tanrıça tipleri, Hellenistik Dönem’de görülen tiplerin kopyası Knidos Aphroditesi, Sandaletini Çözen Aphrodite gibi tipler görülmektedir.

İÖ. 7. yüzyıldan İS. 2. yüzyıla kadar olan tarihsel süreçte plastik ve koroplastik sanatın önemi oldukça büyüktür. Koroplastik sanatın kendine özgü bir etkisi olsa da tipolojik açıdan birbiri ile bağdaşmış olduğu apaçık ortadadır. Her iki sanatında en önemli ayrılmışlık ilkelerinden söz etmek gerekirse, büyük boyutlu mermer heykellerde propoaganda amacı söz konusu iken, koroplastik sanatta dinsel hayatın izlerini taşıma amacı söz konusudur. Bir diğer nokta mermer heykellerin sosyal statüsü yüksek bir sınıfı temsil ederken, pişmiş toprak figürinlerin kilin doğada kolayca bulunabilen malzeme olması ile tüm tabakaya hitap etmesidir. Koroplastik sanatın önemi söz konusu olan, her sınıftan ve cinsiyetten kişileri temsil ederken, kendi sanatında figüratif sanat dünyasında kendi dinamiklerince varlığını korumuş ve dönemin dinsel ve sosyo-kültürel olgularını günümüze taşımışlardır.

7.4. Aydın İli/ Bozdoğan İlçesi / Kılavuzlar Mahallesi Kurtarma Kazısı Figürinlerinin Teknik Özellikleri

Çalışma kapsamında etütlük ve envanterlik olmak üzere toplam 19 figürin ele alınmıştır. Aydın Arkeoloji Müzesi deposundaki eserlerin kil analizlerinin yapılması adına gerekli izinler alınmış ve figürinler dijital mikroskop ile detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bunlardan figürinler ve seramikler teknik özelliklerine göre değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda, pişmiş toprak eserlerin hamur özellikleri, kil renkleri, içerisinde bulunan katkı malzemeleri, astar, boya, pişme durumları gibi teknik özellikleri ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir ve katalog bölümünde aktarılmıştır. Kilden üretilen figürinlerin fırınlanmadan önce astarlandıkları ve daha sonra boyandıklarına dair izlere rastlanmıştır.

Çalışma kapsamında yer alan on dokuz figürin ve parçalarının, hamur renkleri tek tek ayrı ayrı incelenmiştir. Söz konusu figürinlerin kil renkleri “*Munsell Toprak Rengi Kataloğu*” referans alınarak Aydın Arkeoloji Müze deposunda detaylıca incelenmiş ve renk kodlarının dijital mikroskop ile tespiti sağlanmıştır ve katalog bölümünde belirtilmiştir.

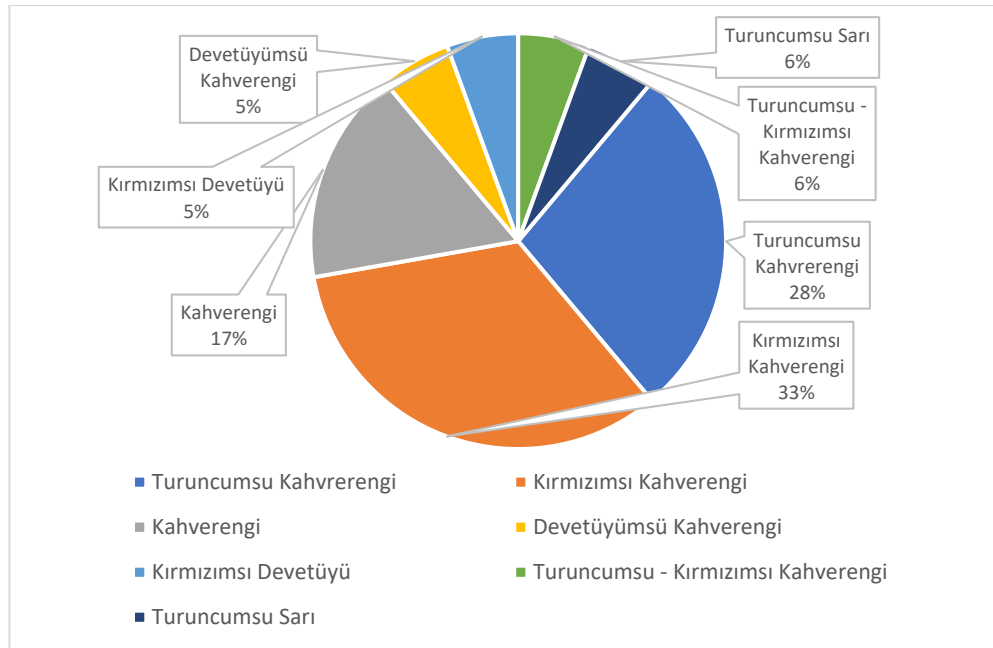
Araştıma kapsamında ele alınan figürin ve parçalarının kil renkleri incelendiğinde, en yoğun grubu kahverengi boyalıdır. **K.1, K.2, K.5, K.7, K.8, K.9, K.12, K.14, K.15, K.16, K.17, K.18, K.19** numaralı figürin ve parçalarının **2.5 YR 6/6** tonuna sahip, **K.3** ve

K.6 numaralı figürin ve parçalarının **2.5 YR 6/4** tonuna sahip, **K. 10, K.11, K.13, 2.5 YR 6/3** tonunda, **K. 4 ise 5 YR 6/3** renk tonuna sahip olduğu anlaşılmıştır.

Çalışma kapsamında ele alınan figürinler kalıp yapımı olup, tamamında kum, kireç, taşçık, mika gibi katkıları karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu figürinlerde astar görülmektedir. Fırınlama öncesi uygulanan son işlem olan astar işlemi, kalıptan çıkarılmış ve kurumuş olan figürinin, kireçtaşı ya da alçı taşından meydana getirilen sıvı malzemeye figürin batırılır, böylece söz konusu eser sağlamlaştırılır, saç, yüz, kıyafet üzerine uygulanacak boyanın canlılığı sağlanmış olur.

Söz konusu figürinlerde kullanılan astarın, mat beyaz astar ve siyah astar olduğu ve figürinlerin kollarının iyi bir şekilde arındırılmış yukarıda belirtilmiştir. Tarihleyici unsur olması açısından, figürinlerin inceltirilmiş mat beyaz astarla kaplanması Hellenistik Dönem özelliği ile bağdaştırılabilir.

Astar üzerine tercih edilen renkler ise beyaz ve siyah olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmada ele alınan figürinlerden **K.1, K. 2, K. 6, K. 11, K. 19**, kahverengi hamur üzerine turuncumsu renktedir. **K. 8, K. 9, K. 14**, siyah üzerine kahverengi renktedir. **K. 3, K. 7, K. 10, K. 13, K. 15, K. 16**, kırmızımsı kahverengi boyalıdır. **K. 4**, turuncumsu sarı boyalı, **K. 5**, pembemsi turuncu boyalı, **K. 12**, devetüyü üzerine kırmızımsı boyalı, **K. 17**, devetüyü üzerine kahverengi boyalı, **K. 18**, turuncumsu – kırmızımsı kahverengi boyalıdır.

Grafik 7.1. Figürinlerin hamur rengi dağılımı.

Söz konusu figürinlerden beş örnek kahverengi hamur üzerine turuncumsu renge sahiptir. Altı örnek kırmızımsı kahverengi boyalıdır. Figürinlerden iki tanesi, siyah üzerine kahverengi boyalı iken, biri turuncumsu sarı renkli, biri pembemsi turuncu boyalı, biri devetüyü üzerine kırmızımsı renkli, biri devetüyü üzerine kahverengi boyalı, bir diğeri ise turuncumsu- kırmızımsı kahverengi boyalıdır.

Figürinlerin içerisinde yer alan katkı maddeleri, üretim merkezlerinin kil ve toprak analizlerini yansıması açısından önem arz etmektedir. “**Aydın İli/ Bozdoğan İlçesi/Kılavuzlar Mahallesi Kurtarma Kazısı Figürinlerinin**” katkı maddeleri incelendiğinde, figürinlerin üretildikleri dönem ile kullanılan katkı maddeleri arasında bir ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Tez çalışması kapsamında incelenen figürinlerin tarih aralığı Hellenistik Dönemi kapsamaktadır. Hellenistik Dönem’e tarihlendirilen figürinlerin kil katkılarına bakıldığında, mika, kum, kireç ve taşçık katkılı olup iyi pişirilmiştir. Figürinlerin killeri iyi bir şekilde arındırılmış olduğu görülmektedir. Figürinlerin boyaları Söz konusu figürinlerin yapım tekniği, iki ayrı kalıptan döküm olmakla birlikte, **K. 1, K. 6, K. 18** numaralı örneklerde pişirme delikleri mevcuttur. Pişirme deliği ya da diğer adıyla buhar deliği, genellikle figürinlerin arka yüzlerine farklı boyut ve formlarda pişmiş toprak figürinlerin pişirme esnasında kırılmalara ya da çatlamalara yol açmaması açısından, kil içerisinde kalan su buharının dışarıya çıkışının sağlanması amacıyla koroplastlar tarafından kullanılan bir teknik olarak karşımıza çıkmaktadır. Pişirme delikleri, kalıptan çıkarılan figürinin, kili henüz kurumadan sivri uçlu bir alet ile yapılmaktadır. **K. 1.** Numaralı Dioskurides tip figürinin arka yüzünde sırt hizasında 1,8 cm çapında dikdörtgen formlu bir pişirme deliği bulunmaktadır. **K. 6.** Numaralı Aphrodite Frejus/Genetrix tip figürinin arka yüzünde bacak hizasında 1,7 cm çapında dikdörtgen formlu bir pişirme deliği bulunmaktadır. **K. 19.** Numaralı Kourotraphos/tanrıça tip figürinin arka yüzünde bel ile bacak hizasında 1,5 cm çapında dikdörtgen formlu bir pişirme deliği bulunmaktadır. Dikdörtgen ve kare formlu pişirme delikleri, Arkaik ve Klasik Dönem için, oval pişirme delikleri ise Hellenistik Dönem için tarihleyici bir unsur taşımakla birlikte, söz konusu figürinleri, yalnızca bu teknik göz önünde bulundurularak dönemseller olarak bağdaştırmak mümkün görünmemektedir. Bu bağlamda, figürinlerin, kil yapısı, hamur, astar, boya özellikleri ve yapım teknikleri ile stil özellikleri göz önünde bulundurularak tarihleyici unsuruna değinilmiştir.

Tez çalışması kapsamındaki kalıp yapımı figürinlerin arka yüzlerinde bir kısmı detaylandırılmış bir kısmı ise detaylandırılmamış kil yaş haldeyken düzeltmeler yapıldığı tespit edilmiştir. Arka yüzü detaylı bir şekilde üretmiş olan figürinler; **K. 1, K. 7, K. 16, K. 18**, arka yüzün detaylandırılmadığı figürinler ise **K. 2, K. 3, K. 4, K. 5, K. 6, K. 8, K. 9, K. 10, K. 11, K. 12, K. 13, K. 14, K. 15, K. 17** ve **K. 19** olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ele alınan figürinlerden üç örnekte (**K. 9, K. 13, K. 14**) koroplastın parmak izine rastlanmaktadır. Fakat koroplasta ait bir imzaya rastlanılmamıştır. Bu nedenle, atölye tespiti yapılması mümkün görünmemektedir. Fakat, figürinlerin, kil yapısı, hamur, astar, boya özellikleri ve yapım teknikleri ile stil özellikleri göz önünde bulundurularak tarihleyici unsuruna değinilmiştir.

Tez çalışma kapsamındaki 19 adet figürinden yalnızca dört örneğin (**K. 2, K. 5, K. 18, K. 19**) kaideleri korunmuş bir şekilde ele geçmiştir. Söz konusu örnekler dışında figürinlerin kaideleri korunamamıştır. Kaide formları; oval, kare ve dikdörtgen biçimdedir. Yüksek, dikdörtgen formlu kaide grubu içerisinde değerlendirilen **K. 2** numaralı erkek figürini parçasının kaidenin bir kısmı korunmuş olmakla birlikte kalın ve yüksek platformlu dikdörtgen bir kaideye sahiptir. Söz konusu figürin olasılıkla kaide ile kalıplanmış olmalıdır. Kare yüksek kaide grubu içerisinde değerlendirilen **K. 5** numaralı Ayakta ve giyimli kadın figürini parçası ve **K. 18** numaralı Ayakta ve yarı giyimli Aphrodite Figürini parçası kalın ve yüksek platformlu kare bir kaideye sahiptir. Söz konusu kaide olasılıkla ayrıca kalıplanmış ve figürine eklenmiş olmalıdır. Alçak, ince oval formlu kaide grubu içerisinde değerlendirilen **K. 19** numaralı Kourotrophos/Tanrıça figürini ince ve alçak platformlu oval bir kaideye sahiptir. Söz konusu figürin olasılıkla kaide ile kalıplanmış olmalıdır. Kaidenin ön yüzü düzgün bir platforma sahip olmasına rağmen, arka yüz sadece düzeltilmiş bir şekildedir.

Yüksek dörtgen formlu kaideye sahip olan figürinler Arkaik ve Klasik Dönem'in özelliklerinden sayılsa da kaidelerin, Geç Hellenistik Dönem'e gelindiğinde kaidelerin boylarının yükselmeye başladığı da göz önünde bulundurulmalıdır.

7.4. Aydın İli Bozdoğan İlçesi Kılavuzlar Mahallesi Pişmiş Toprak Figürinlerinin Kil Analizi

Fig. 75. K.1

Fig. 76. Omuz kısmı

Fig. 77. Boyun kısmı

Fig. 78. Sol kol detay

Fig. 79. K.2

Fig. 80. Bacak

Fig. 81. Kaide

Fig. 82. Kırık kısım

Fig. 83. K.3.

Fig. 84. Elbise detay1

Fig. 85. Elbise detay1

Fig. 86. K.4

Fig. 87. Yüz

Fig. 87. İç Kısım

Fig. 89. Baş İç Kısım

Fig. 90. K.5

Fig. 91. Kaide

Fig.92. Elbise kıvrımı

Fig. 93. Gövde

Fig. 94. K.6.

Fig.95. Figürinin Omuz Kismi

Fig. 96. Figürinin İç Kismi

Fig.97. Elbise Kıvrımı

Fig. 98. K.7.

Fig. 99. Yüz

Fig. 100. Başın arka kısmı

Fig. 101. Boyun

Fig. 102. K.8

Fig. 103. Yüz

Fig. 104. Boyun

Fig. 105. Arka İç Kısım

Fig. 106. K.9

Fig. 107. Yüz

Fig. 108. Arka

Fig. 109. Arka

Fig. 110. K. 10

Fig. 111. Gövde

Fig. 112. Alt Kısım

Fig. 113. Elbise Detayı

Fig. 114. K.11

Fig. 115. Figürinin İç Kısım

Fig. 116. Başın Arka Kısım

Fig. 117. Figürinin İç Kısım

Fig. 118. K.12

Fig. 119. Bacak

Fig. 120. Gövde

Fig. 121. El

Fig. 122. K.13

Fig. 123. Gövde

Fig. 124. İç Kısım

Fig. 125. Kaide

Fig. 126. K.14

Fig. 127. Gövde ön

Fig. 128. İç kısım

Fig. 129. Cidar

Fig. 130. K.15

Fig. 131. K.16

Fig. 132. Baş

Fig. 133. Yüz

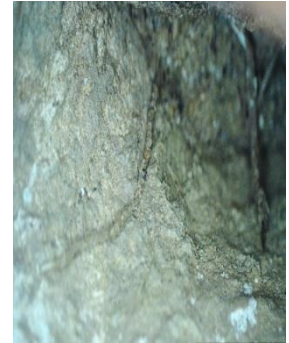

Fig. 134. İç Kısım

Fig. 135. K.17

Fig. 136. Baş

Fig. 137. İç Kısım

Fig. 138. Gövde

Fig. 139. Yüz

Fig. 140. K.18

Fig. 141. Kil Analizi Elbise Kıvrımı

Fig. 142. Kil Analizi Gövde

Fig. 143. Kil Analizi Gövde

Fig. 144. K.19

Fig. 145. Yüz

Fig. 146. Elbise Detayı

Fig. 147. Elbise Detayı

8. SONUÇ VE ÖNERİLER

Birinci bölümde, araştırma konusuna katkı sağlayan kaynakların literatür özetleri hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde antik çağda adı Karia olarak bilinen günümüzdeki Anadolu'nun güneybatısındaki bölge ve söz konusu bölgede yaşayan yerlilerin sosyokültürel yapısı başta olmak üzere, siyasi, sosyal ve ekonomik yapısı oldukça merak edilen bir olgu olmuştur. Birinci bölümde, Karia Bölgesi ve çevresi ile ilgili antik kaynaklar taratılmıştır. Söz konusu bölgenin coğrafi yapısı hakkında bilgi edinebilmek ve arkeoloji dünyasına aktarabilmek için bölgeyle bağlantılı olan nehirler, ovalar ve dağlar incelenmiştir. Karia Bölgesi kentleri ve kentteki yapı olgularının dönem özellikleri incelenerek bölge halkının diğer kuşaklara ve bizlere bıraktığı kültürel miras konusuna vurgu yapılmıştır.

Uygarlıkların ve kültürlerin beşerî ve fiziki özelliklerinin iyi bir şekilde okunabilmesi açısından tarihi coğrafya büyük önem taşımaktadır. Bilim dünyasının bilginin temelini oluşturan mekân ve zaman algısı araştırmaları, geniş bir yelpazeye hakimdir, devamlılık ve süreklilik algısına sahiptir. Bu olgular doğrultusunda Karia Bölgesi'nin siyasi coğrafyası üzerinde durulmuştur.

Söz konusu bölgeyi yöneten Hekatomnid satrapları üzerinde durulmuş ve Karia halkı ile Yunan kentleri, Atina, Makedonya ve Persler arasındaki ilişkiler üzerinde durulmuştur. Kariahıların ve Karia Bölgesi'nin isim ve kökeninden de bahsetmek araştırma konusuna yarar sağlamıştır. Tüm bu aktarılan bilgiler, antik kaynaklar, arkeolojik bulgular ve kanıtlar, birincil el kaynaklar, konu ile çağdaş olan yapılar ve veriler sayesinde sunulmuştur.

Araştırma konusunu kapsayan Aydın İli, Bozdoğan İlçesi, Kılavuzlar Mahallesi Kurtarma Kazısı Figürinlerinin, buluntu yerinin Bozdoğan ilçesine bağlı olması neticesi ile Bozdoğan ve çevresinin coğrafi özellikleri, seyyahların gözünden bölge hakkındaki araştırmalara değinilerek detaylı bir bilgi verilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde, araştırma konusunu kapsayan mezar yapısının oda mezar olması ve buluntu grubunun pişmiş toprak figürinleri kapsamaktadır. Yürütülen araştırmaya katkı sağlaması açısından, Karia Bölgesi çevresindeki kurtarma kazılarında ortaya çıkarılan, tespiti yapılmış, yayınlanmış oda mezar ve pişmiş toprak figürin buluntularına değinilmiştir.

Söz konusu kurtarma kazı oda mezarlarından biri olan Neapolis Neapolis'teki Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait 2 No'lu mezarda olduğu gibi çalışma konusunu kapsayan

mezarda da kemerli bir niş yer almaktadır. Söz konusu nişlerin, aydınlatma amacı taşıyan kandilleri koymak için kullanıldığı, ölü hediyelerini bırakmak için dekoratif ve dinsel amaçlı olabildiği gibi, ölünün küllerinin konulması için kullanılan urneleri koymak için de kullanıldığı düşünülmektedir. Tüm bunlar, ölü gömme gelenekleri hakkında izler taşımaktadır. Kemerli yapılara Roma İmparatorluk Dönemi'nde rastlandığı ve Neapolis yerleşimindeki 2 nolu mezarın mimari özellikleri ve buluntu grubu incelendiğinde Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilmiş olması, çalışma kapsamındaki tek odalı mezar yapısının mimari özellikleri incelendiğinde Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait izler taşıdığı tespit edilmiştir.

Bozdoğan oda mezar yapısı ile benzerlik taşıyan örneklerden biri de Alinda kentinde karşımıza çıkmaktadır. Alinda ile çalışma konusunu kapsayan Bozdoğan- Kılavuzlar Mahallesi- oda mezarının benzer örneklerine bakıldığında, Alinda'daki oda mezarlar ile araştırma konusundaki oda mezarın en temel benzer özelliği gnays adı verilen ana kayaya oyulmuş ve duvarların tamamen ana kayadan oluşmasıyla yapılmış mezarlar olmasıdır. Doğal kayaya oyularak yapılan mezarların her ikisinde de duvar örgüsünde herhangi bir birleştiriciye, harç izine rastlanılmadığı sonucuna varılmıştır.

Bu bağlamda bölgede yapılan kurtarma kazılarında daha önce ortaya çıkarılmış olan mezar ve figürin buluntuları ele alınarak, araştırılması yapılmış yayınlar kronolojik bir şekilde bilim dünyasına sunulmuştur.

Araştırmanın dördüncü bölümünde, Aydın İli, Bozdoğan İlçesi, Kılavuzlar Mahallesi'nde yer alan 605 parsel numaralı taşınmaz üzerinde çökme sonucu ortaya çıkan mezarda, Aydın Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü tarafından 2021 yılında yapılan kurtarma kazısı ve sonuçları değerlendirilmiştir.

İlk olarak kuzey-güney doğrultulu üst toprak dolgusu alınmış ve mezarın topografyası anlaşılmıştır. Aydın Arkeoloji Müzesi uzmanlarından oluşan uzman arkeologlar tarafından kazı çalışması yapılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda bir rapor oluşturulmuş ve bu rapordan yola çıkılarak elde edilen bilimsel veriler değerlendirilmiştir.

Yapılan çalışmalarda yüzey başlangıç seviyesi 208m. olarak tespit edilmiş olup, 206m.'de ise mezar içi dolgu içindeki seviye inme çalışmalarında, giriş önündeki (208- 206 m. kot) dolgu tabakasında çalışmalara devam edilmiştir (**Fig. 23. abc**). 208- 206 m. kottaki dolgu tabakasında devam eden çalışmalarda dört kandil ortaya çıkarılmıştır (**Fig 24.a-b-c-d-**

e). Ayrıca, kemerli mekânın solundan bir adet altın küpe ortaya çıkarılmıştır. Küpenin, boyut olarak küçük olması nedeni ile çocuk küpesi olduğu anlaşılmıştır (**Fig. 25**).

206 m. kotta seviye inme çalışmalarına devam edilmiş, mezar içerisinde 20-30 cm kalınlığında sert killi dolgulara saptanmış ve bu dolguların temizlik çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Temizliği yapılan 20-30 cm arasında olan dolgu içerisinde, düzensiz taş dolgular tespit edilmiştir. Söz konusu taş dolgudan hiçbir buluntuya ve harç izine rastlanılmamıştır. Fakat taş dolgu çevresinden iki adet altın sikke, dağınık bir durumda bronz, seramik ve figürin parçaları bulunmuştur. Savunma duvarı amacıyla kullanılmış olabileceği tespit edilen taş dolguların mezarın içerisine deprem ya da sel yolu ile yıkılmış olabileceği anlaşılmıştır (**Fig. 26**).

206 m. kot ile moloz taş tabaka arasındaki toprak tabakasının sert bir yapıya sahip olduğu anlaşılmıştır. Söz konusu olan tabaka, mezarın oyulduğu killi kayaç tipi göz önünde bulundurularak, üst tavanın çökmesi ile meydana geldiği tespit edilmiştir. Moloz taş tabaka ile 206.m kot arasındaki toprak tabakasının içinden herhangi bir bulgu izine rastlanılmamıştır (**Fig. 27**).

Ayrıca, 206- 204 m. dolgudan bir adet figürin, bir adet figürin başı, beş adet kandil, bir adet bronz kemer tokası tespit edilmiştir. (**Fig. 28. a-i**).

Daha geç bir dönemde oyulmuş olan üst tavan yapısının, yine çökmeden dolayı ön cephe duvar parçalarının da mezarın içine düşmesi sonucu ve yoğun nem oranından kaynaklı hem iskeletlerin hem de mezar buluntularının tahribata uğradığı gözlemlenmiştir. Bu tespitlerden yola çıkılarak, 206 ve 205 m. kot arasındaki dolgu tabakasından, tam korunmuş bir halde iskelet parçalarının elde edilememesinin temel nedeni moloz parçalarının çökme sonucu mezar içerisine düşmesi ve yoğun nem oranı olduğu tespit edilmiştir.

Yapılan çalışmaların devamında, mezar içindeki taş dolgunun kaldırılması ile mezar giriş açıklığının her iki yanında, kemerli mekân içerisinde (202 m. kot) sekili klinelerin zeminleri açığa çıkarılmış ve ortada yer alan, kemerli yapıya dik gelen koridor sınırları tespit edilmiştir. (**Fig. 29**)

Mezar içerisinden ve klinenin çevresinden dağınık halde figürin parçaları bulunmuştur. Kline zeminlerinin üzerinde kırmızı toprak katmanı tespit edilmiş, elde edilen

buluntuların çoğunluğu kırmızı toprak katmanından elde edilmiştir. 1 nolu nişin önünden yoğun korozyon nedeniyle birbirine yapışık halde yedi adet sikke ortaya çıkarılmıştır. 3 nolu nişin batısındaki dolgu topraktan bir adet unguentarium bulunmuştur (**Fig. 30**).

Çalışmaların devamında, 3 nolu nişin önündeki seki üzerinden iki adet kandil açığa çıkarılmıştır. (**Fig. 31. a-b**).

Klinelerin ortasında yer alan, kemerli yapıya dik gelen koridorda seviye inme çalışmalarına devam edilmiştir. 201 m. kot seviyesinde zemine ulaşılmıştır. Zemin üzerinde kline zeminlerinin üzerindeki gibi kırmızı toprak katmanı tespit edilmiştir. 201.m kot seviyesinde yoğun bir şekilde figürin parçalarına ve korozyona uğramış bir halde 56 adet sikkeye rastlanılmıştır. (**Fig. 32**).

Koridor zemininde yapılan çalışmaların devamında, zemin üzerinden bir adet figürin, bir adet lyra çalan kadın figürini parçası, iki adet unguentarium, beş adet kandil, ortaya çıkarılmıştır (**Fig. 33- 36**).

Yapılan bilimsel araştırmalar sonucunda, Aydın İli, Bozdoğan İlçesi, Kılavuzlar Mahallesi'nde yer alan 605 parsel numaralı taşınmazdaki mezar yapısının 3.32x4.02 m ölçülerinde olduğu, yapılan araştırmalar sonucunda anlaşılmıştır.

Yapılan çalışmalar sonucu bilimsel veriler doğrultusunda, mezarın ana kayaya oyulması ile yapıldığı tespit edilmiştir. Ana kayanın şist kayaç yapısına sahip olmasının aksine, mezarın girişinin ve klineli bölümlerin gnaystan yapıldığı gözlemlenmiştir. Mezar, ana kayaya dikdörtgen planlı bir şekilde yapılmıştır. Bu kayaçların arazinin genelinde büyük boyutlarda yüzeyde tespit edilmiş olması, yamaca yapılmış olan mezarın tek bir mezara ait olmadığı kanısını düşündürmektedir. Mezarın, gnays içerisine oyularak, üzeri sıvanarak yapıldığı, tek odanın içerisine üç niş, bir kemerli mekân ve üç kline olarak yapıldığı çalışmalar sonucunda tespit edilmiştir. Mekanlar sırasıyla; birinci niş, kemerli mekân, ikinci niş, üçüncü niş, birinci kline, ikinci kline ve üçüncü kline olarak isimlendirilmiştir. Kazı çalışmaları bu alanlarda gerçekleştirilmiştir.

Mezarın yapısının, giriş kısmının tam karşısında yer alan, kayaya oyulmuş bir şekilde bulunmuş olan kemerli yapının varlığı, mezar yapısının arcosoliumlu olduğunu düşündürmektedir.

Beşinci bölümde, tez çalışma kapsamını oluşturan, Aydın İli Bozdoğan İlçesi

Kılavuzlar Mahallesi Kurtarma Kazısı'nda oda mezarının yapılan literatür çalışmaları sonucunda arcosoliumlu mezar tipine ait olduğu tespit edilmiştir. Bu bölümde Anadolu'da ortaya çıkarılmış olan arcosoliumlu mezarların form ve teknik özellikleri, benzer mezar tipine ait örneklerin incelenerek, söz konusu mezar tipinin kökenine değinilmesi ile arkeoloji literatürüne katkı sağlaması amaçlanmıştır.

Arcosoliumun kelime kökenine bakıldığında; arcus – kemer, solium ise tabut anlamına gelmektedir. En yalın ifade ile bir kayanın ya da taşın kazılması veya oyulması ile oluşturulan içerisine klineler ve nişlerin açılması sonucu, söz konusu mekanların kemer ile kapatılması ile meydana getirilen mezar tipi olduğu tespit edilmiştir.

Söz konusu mezar tipinin erken örneklerine bakıldığında mezarın içine lahitlerin konularak mezar odaları olarak kullanım görmekte, en geç örnek olarak varsayılan Hristiyanlık Dönemi'nde yeraltında katakomp olarak kullanım görmektedir. Yeraltı örneklerinin dışında kayalara oyulması şeklinde de yapımı olduğu anlaşılmıştır.

Söz konusu mezar tipinin Anadolu kökenli olduğu düşüncesi hâkim olmakla birlikte, Anadolu dışında da Ege adalarında da Sicilya gibi imparatorluk coğrafyasının farklı bölgelerinde de yayılım göstermektedir. Arcosoliumlu mezarların Anadolu'daki en erken izlerine, Geç Hellenistik Dönem'de rastlanmakla birlikte, tarihsel süreci de Geç Hellenistik Dönem ile Erken Bizans Dönemi'ne kadar geniş bir sürece ışık tuttuğu yapılan araştırmalar sonucunda tespit edilmiştir. Söz konusu mezarların, İS. 2. yüzyıl ile İS. 3. yüzyıllar arasında yaygın kullanım görmüş olduğu yapılan araştırmalar sonucunda tespit edilmiştir.

Konya Akören, Mollakent, Çandırkaya, Perge, Elaiussa, Selinus, gibi merkezlerde arcosoliumlu mezarların benzer örneklerine rastlanılmıştır. Çalışma kapsamında yer alan Aydın İli, Bozdoğan İlçesi, Kılavuzlar Mahallesi arcosoliumlu mezar ile çağdaş olduğu varsayılan söz konusu merkezler, mezar tipolojisi açısından karşılaştırılarak tarihleyici unsur olarak referans sağlamıştır.

Söz konusu merkezlerdeki arcosoliumlu mezarlar genel itibariyle İS. 2. yüzyıl ile İS. 3. yüzyıl tarih aralığına atfedilmişlerdir. Sözü edilen karşılaştırmalara göre Aydın İli, Bozdoğan ilçesi, Kılavuzlar Mahallesi'ndeki oda mezarın kullanımının İÖ. 4. yüzyıldan başlayarak İS. 3. yüzyıla kadar devam ettiği anlaşılmaktadır.

Altıncı bölümde figürinlerin, tipolojisi ve ikonografisi üzerinde değerlendirmeler

yapılmıştır. Çalışma kapsamında yer alan figürinler, farklı tipoloji ve ikonografileri ile karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu figürinler, tipolojik, ikonografik, stilistik özellikleri ile bütüncül olarak birlikte değerlendirilmiştir.

Çalışma kapsamında yer alan figürinler, farklı tipoloji ve ikonografileri ile karşımıza çıkmaktadır. Figürin tipleri arasında; tanrıça gruplarından Aphrodite Genetrix/Frejus tipi, Aphrodite figürini baş parçaları, tanrıçalarla ilişkili olduğu düşünülen kourotrophos figürini, Aphrodite rahibesi figürinleri yer almaktadır. Ayrıca erkek figürinleri ve baş parçaları, kadın figürinleri ve parçaları ile erkek çocuk figürinleri çalışma kapsamında yer almaktadır. Söz konusu figürinler, tipolojik olarak sınıflandırılmış ve ayrı başlıklar altında incelenmiştir.

Bozdoğan mezar buluntularının ilk grubunu tanrıça tipleri oluşturmaktadır. Bu grupta Aphrodite Genetrix/Frejus tipindeki figürin, Aphrodite figürini başları, Aphrodite rahibesi, Kourotrophos figürini yer almakta olup tipolojik ve ikonografik açıdan dikkate alınarak incelenmiştir.

İkinci grupta, kadın figürinleri ve parçaları; tipolojik ve ikonografik açıdan incelenmiştir. Üçüncü grupta, erkek figürinleri baş ve parçaları; tipolojik ve ikonografik açıdan değerlendirilmiştir. Söz konusu erkek figürinleri; sadaklı ephebos, dioskurides tipinde, lyra çalan erkek tipinde ve Apollon rahibi tipinde olduğu anlaşılmıştır.

Çalışma kapsamında yer alan **K.6** ve **K.18** numaralı Aphrodite Genetrix/ Frejus tipindeki figürinler, tipolojik ve ikonografik açıdan birlikte değerlendirilmiştir.

Aphrodite, kithonik bir karakterle özleştirilmiştir. Genel anlamıyla kadın ve çocuk mezarlarında dinsel olarak ölümlere eşlik ettiği düşünülmektedir. Kithonik bir karaktere sahip olan tanrıçanın öteki dünya inanışında insanlara sonsuz bir hayat bahşedeceği inancı hakimdir. Aynı zamanda, kithonik olgu, çocuk ve kadın mezarlarındaki dinsel bir olgu taşımaktadır ve ölüme ait zaferi temsil etmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda, **K. 6** ve **K. 18** numaralı Aphrodite figürinleri, genç ve güzel kadınları temsil etmesi için, yer altı olgunun da etkisi ile tanrıçanın yeraltı dünyasındaki koruyuculuğu, ölüme dair zaferi temsil etmesi için mezar hediyesi olarak bırakılmış olmalıdır. Aphrodite'nin, tanrı ve tanrıça figürinleri arasında en sık rastlanan mezar hediyesi olarak kullanılması, dönemin karakteristik özelliklerinden biri olarak varsayılabilir. Anadolu'da, Stratonikeia²⁷⁶, Parion²⁷⁷, Tralleis²⁷⁸,

²⁷⁶ Durnagözü 2020, Lev. 19, Kat. No. 12, 497.

²⁷⁷ Ömeroğlu 2023, Lev. 24, Kat. No. 52, 61.

Muğla Müzesi²⁷⁹ ve Smintheion²⁸⁰ gibi merkezlerden mezar buluntuları arasında ele geçmiştir. Benzer örnekleri ele alınarak stilistik karşılaştırma ile Çalışma kapsamında ele alınan **K. 6** numaralı figürin, duruşu, hareketleri ve sağ elinin üzerinden başlayarak belinin soluna giden tomar şeklindeki kıvrımlarıyla İÖ 170-160 civarından olabileceği, **K. 18** numaralı Aphrodite'nin ise Tralleis örneğinde olduğu gibi duruşu ve hareketi yanında şematik görünümüyle İS 1. yüzyılın ikinci yarısından olabileceği sonucuna varılmıştır.

Çalışma kapsamında yer alan **K.7.** numaralı figürin parçası, Aphrodite figürin başı tipolojisinde değerlendirilmiştir. Söz konusu figürin tipi, tipolojik ve ikonografik ve dönem saç modası açıdan bütün olarak değerlendirilmiştir.

Hellenistik Çağ'da yoğun bir şekilde stilistik bir unsur olarak karşımıza çıkan stephane, dönem saç modası olarak saçın süslenmesi amacıyla kullanılan hilal şeklinde taç olarak nitelendirilmektedir. Stephanenin, orijinali Aphrodite gibi koruyucu nitelikli tanrıçalarda görülmektedir. Tanrıçalar da görüldüğü gibi günlük hayattan kadınlarda da stephane örneklerine rastlanılmaktadır. Kadınların, tanrıçalara bir nevi rakip olmak için ya da tanrısal gücü simgelemesi açısından stephaneyi kullandıkları sonucuna varılmıştır.

Bu bilgiler doğrultusunda **K. 7** numaralı stephaneli Aphrodite olduğu düşünülen figürinin bereketi simgelemesi ve mezarların koruyuculuğu inancı sebebi ile mezara bırakılmış olabileceği sonucuna varılmıştır.

Stephaneli Aphrodite'nin, tanrıça figürinleri arasında en sık rastlanan mezar hediyesi olarak kullanılması, dönemin karakteristik özelliklerinden biri olarak varsayılabilir. Anadolu'da, Tekirdağ²⁸¹, Tralleis²⁸², Aydın²⁸³ gibi merkezlerden mezar buluntuları arasında ele geçtiği tespit edilmiştir. **K. 7** numaralı figürinin, dolgun ve yuvarlak yüzü, saçların stephanenin yardımı ile ensede toplanış şekli ve stephanenin yüksekliği nedeni ile İÖ. 170-160 yılları aralığında olmalıdır.

Çalışma kapsamında yer alan **K. 19.** Numaralı figürin, kourotrophos tanrıça figürinleri tipolojisinde değerlendirilmiştir. Söz konusu figürin tipolojik, ikonografik ve dönem saç modası ele alınarak birlikte değerlendirilmiştir.

²⁷⁸ Çekilmez 2014, Lev. 28, Kat. No. 19, 181.

²⁷⁹ Durnagözü 2020, Lev. 16, Kat. No. 8, 493.

²⁸⁰ Öztepe 2003, No.1, 93.

²⁸¹ Güçlü 2006, Lev. 13, Res. 21a, 107.

²⁸² Çekilmez 2015, Lev. 26-27, Kat. No. 17, 180.

²⁸³ Doymaz 2021, Lev.7, Kat. No. 7, 200.

K. 19 numaralı, tanrı ve tanrıçaların koruyucu sıfatı ile ilişkilendirilen kourotophos figürini, ölmüş kadınları ve çocuklarını, öteki dünya inancı ile tanrıçaların koruması amacı ile mezara bırakılmış olabileceği kanısına varılmıştır.

Tarihleme unsuru olarak, kourotophos tipolojisinin dışında, vücudun hareketi elbisenin işlenişi ve figürinin başı örtülü olması tarihleyici bir unsur oluşturmaktadır. Başın yere doğru bakıyor olması, vücudun “S” profiline sahip olması, göğüs kısmının elbise içinde kaybolması ve elbisenin altından kontrapost duruşun görülebilmesi, başın örtülü olması ve Tanagra figürini etkisi görülmesi açısından **K.19.** numaralı figürin İÖ. 330- 320 tarih aralığında olabileceği sonucuna varılmıştır.

K.1. numaralı, ayakta ve giyimli erkek figürinin, duruşu ve hareketi nedeniyle Deloslu Dioskurides tipinde olduğu anlaşılmıştır. Tipolojik ve ikonografik açıdan birlikte değerlendirilen figürin, Polyhymnia²⁸⁴ tipinin benzer erkek varyasyonu olarak da değerlendirilmiş olup, Philiskos’un, İÖ 160- 150 tarihleri arasında çalışmış olduğu da göz önünde bulundurulduğunda, K.1. numaralı figürinin, stilistik olarak Polyhymnia ile çağdaş bir örnek olması ile İÖ. 160 – 150 yıllarına ait olabileceğine, sosyal statüsü yüksek bir aristokrati, bir hatipi ya da gymnasium eğitimi almış olgun yaşta bir erkeği temsil ediyor olabileceği sonucuna varılmıştır.

K.2 ve **K. 5** numaralı figürinler Ephebos Tipinde Geyimli Erkek Figürini Parçaları tipolojisinde, ikonografik ve tipolojik olarak beraber değerlendirilmiştir.

K.2. numaralı figürini, ilk etapta kırık ve eksik olması ayakta ve giyimli erkek figürini olarak tanımlanmıştır. Fakat kaide üzerinde figürinin sol ayağı ve kaide üzerindeki elbise kıvrımı nedeni ile Sadaklı Ephebos tipolojisi ile bağdaştırılmıştır. Kesin bir şey söylemek zor olsa da K.2 numaralı figürin, ufak bir kısmı görünen elbisenin kıvrımı ve figürinin sol ayağı ile vücudun ağırlığını taşıması buna bağlı olarak bacağın hareketi ile, belin soluna hareketli olması gerektiği göz önünde bulundurularak, Tralleis²⁸⁵ ve Stratonikeia²⁸⁶ örnekleri ile benzerlik taşıyor olduğu sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda söz konusu figürin İS. 1. yüzyılın 2. yarısına ait olabileceği, söz konusu figürinin, mezara bırakılma amaçlarından biri sporcu bir erkeğe ait olduğunu ve ölen genç erkeği temsil

²⁸⁵ Çekilmez 2015, Lev. 81, Kat. No. 61, 215.

²⁸⁶ Durnagölu 2020, Lev. 39, Kat. No. 68, 538.

ediyor olabileceği kanısına varılmıştır.

Yüksek dörtgen profilli kaideye sahip olan **K. 5.** Numaralı figürin parçası da Sadaklı Ephebos tipolojisi ile bağdaştırılmıştır. Kesin bir şey söylemek zor olsa da **K.5** numaralı figürin, gövdenin bir kısmı görünen elbisenin detayı, yukarı doğru yükselen figürin parçasının sağ kısmının bir sadak taşıyor olabileceği ve Hyllarima²⁸⁷, Stratonikeia²⁸⁸, Hyllarima²⁸⁹ örnekleri ile benzerlik taşıyor olmalıdır. Duruşu ve benzer örneklerine bakıldığında söz konusu figürinin İÖ. 50- İÖ. 100 yılları arasına ait olabileceği sonucuna varılmıştır. Figürinin, mezara bırakılma amaçlarından biri sporcu bir erkeğe ait olduğunu ve ölen genç erkeği temsil ediyor varsayımında bulunulmuştur.

K. 8. numaralı figürin erkek figürini parçası başlığı altında tipolojik olarak değerlendirilmiştir. Söz konusu figürin kırık ve eksik olduğundan dolayı hareketi belirgin olmayan erkek figürini parçasını kesin bir tipolojiye atfetmek zor olsa da ayakta ve giyimli erkek figürinlerinden benzer örnekler, Smyrna²⁹⁰, Pitane²⁹¹, Kyme'den²⁹² ele geçmiştir. Teknik özellikleriyle birlikte kıvrımlar dikkate alındığında MÖ 150-100 arasından olabileceği sonucuna varılmıştır.

K.9. numaralı figürin başı, oldukça tahrip bir şekilde ele geçtiği için cinsiyeti, tipolojisi ve tarihi ile ilgili bir varsayımda bulunmak mümkün görünmemektedir. Fakat başın soluna eğimli ve öne eğik duruşu sebebi ile Hellenistik Dönem'e ait olabileceği düşünülmektedir. Duruşu ve hareketinden dolayı MÖ 150-100 arasından olabileceği sonucuna varılmıştır.

K.10 numaralı figürin parçası, eksik olmasından dolayı belirli bir tipolojiye ve tarihe atfetmek mümkün görünmemektedir. Teknik özellikleriyle birlikte kıvrımlar dikkate alındığında MÖ 150-100 arasından olmalıdır.

K.12 numaralı figürin Giyimli Ephebos tipolojisinde ikonografik ve tipolojik açıdan birlikte değerlendirilmiştir. İkonografik açıdan bakıldığında, bu tipe ait figürinler, sporcu figürinleri olarak bilinmekle birlikte, Batı Anadolu'da popüler bir şekilde kullanım görmektedir. Genç sporcu erkekleri temsil eden bu tipteki figürinler ölen genç erkekleri

²⁸⁷ Ersavaş 2019, Lev. 84, Kat. No. 63, 211.

²⁸⁸ Durnagözü 2020, Lev 53, Kat. No. 108, 565.

²⁸⁹ Çekilmez 2015, Fig. 18, Kat. No.5, 395.

²⁹⁰ Şakar 2009, Kat. No. 17, Lev. 20, Res. 82-85, 99.

²⁹¹ Hekimoğlu 2010, Levha 19, Kat. No. 38.

²⁹² Taşpınar 2019, Kat. No. 27, lev. 33, 153.

temsilen mezarlara bırakılmış olabileceği kanısına varılmıştır. Tipolojik açıdan duruşu neticesi ile İS. 1. yüzyıla ait olabileceği sonucuna varılmıştır.

K. 15. Numaralı figürin lyra çalan figürin tipolojisinde, ikonografik ve tipolojik olarak değerlendirilmiştir. Antik Yunancada telli çalgı aleti olarak bilinen lyraların en erken örneklerine Anadolu'da Erken Tunç Çağı'nda silindir mühürlerde rastlanılmaktadır. Mezar ikonografilerinde sıklıkla karşılaşılan lyra taşıyan figürinler, ölüm ritüeli inancı ile birlikte ele alınmış ve figürinler olasılıkla ölen genç erkeklerin mezarlarına adak olarak bırakılmış olabileceği sonucuna varılmıştır.

K. 4. numaralı figürin symposiast tipinde uzanan erkek figürini parçası tipolojisinde değerlendirilmiştir. Uzanan erkek tipi, plastik sanatta ve koroplastik sanatta oldukça yoğun bir şekilde görülmektedir. Bu tiplerin yapılmasının genel amacı symposiona katılan erkekleri temsil ettikleri ve kline üzerinde yarı uzanır bir şekilde kültüsel bir anlam taşıdıkları bilinmektedir. Yarı uzanır bir şekilde olan erkeklerin plastik sanatındaki ilk örneklerine, İÖ. 560- 550 yılları arasına tarihlenen Genalaus grubunda rastlanılmakla birlikte, koroplastik sanatta ise ilk örneklerine Tarentum'da karşımıza çıkmaktadır.

Bu tipolojideki figürinlerin genel olarak kronolojisine bakıldığında ise, İÖ. 6. yüzyıl sonundan İÖ. 5. yüzyılın 2. Yarısına kadar yoğun bir şekilde üretimleri devam etmiş olduğunu, sonraları üretimde azalmalar görülmekle birlikte Hellenistik Dönem'e kadar üretimleri devam ettiği sonucuna varılmıştır.

İkonografik açıdan değerlendirildiğinde Symposiast tipi figürinlerin, statü olarak soyluların mezarında kullanım görmüş olabileceği varsayılabilir. Nitekim, bir kline ya da sedir üzerinde uzanmak, symposiomlarda rastlanılan ve sosyal statüsü yüksek kişilerde görülen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu figürinlerin mezarlara bırakılma amaçlardan söz etmek gerekirse, khthonik bir amacı olduğu düşünülebilir, veyahut nasıl mezar stelleri ölen kişi ile ilgili bilgiler aktarıyorsa bu figürinlerin de ölen kişinin betimleyiciliği açısından mezarlara bırakılıyor olabilir.

Söz konusu, **K.4** numaralı figürünün yüzü yuvarlak ve dolgun, elmacık kemikleri belirgin olan figürin, ufak bir burna, küçük bir ağıza ve kapalı, tok bir çeneye sahiptir, başı soluna doğru hareketlidir. Boyun omuzlara göre geniş, omuzlar boyuna göre dardır. Bu tipolojik özelliklere bakıldığında figürin, İÖ. 170- 160 yılları arasından olması gerektiği sonucuna varılmıştır.

K. 3., K.11 ve K. 17 numaralı figürin parçaları, ayakta giyimli kadın figürinleri ve parçaları tipinde birlikte değerlendirilmiştir. **K.3** numaralı figürin parçası, giyimli kadın figürini parçası, kırık ve eksik olduğundan herhangi bir tipolojiye atfetmek mümkün görünmemektedir. Duruşu, hareketi ve şematik kıvrımlarıyla MÖ 150-100 arasına tarihlenmektedir.

K. 11. Numaralı figürin, giyimli ve ayakta kadın figürinine aittir. Saçlarının topuzu örtü içerisinde görünmekte olan figürin duruşu ve dönem saç modası ile İÖ. 330- 320 tarihleri arasından olabileceği düşünülmüştür.

K. 17. numaralı figürin parçasının duruşu nedeni ile lyra çalan kadın figürini olabileceği sonucuna varılmıştır. Antik Yunan'da kadının müzik ile ilişkisi dinsel anlamda güçlü bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle, Artemis, Athena ve Mousalar'ın müzikle ilişkisi olduğu antik kaynaklar ve arkeolojik kazılardan ele geçen seramik ve kabartmalarda etkileri görülmektedir. Lyra, dini ritüel ve symposion sahnelerinde de sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Saçın stilistik özellikleri İzmir- Tire Müzesi örneği ile benzerlik göstermektedir²⁹³. Duruşu ve benzer örneklerine bakıldığında, figürin parçasının İÖ. 150-100 tarihlerine ait olabileceği sonucuna varılmıştır.

K. 16. numaralı figürin, Aphrodite rahibesi tipolojisinde, ikonografik, tipolojik ve dönem saç modası ele alınarak birlikte değerlendirilmiştir. Söz konusu figürinlerin başlarında ölümlere ait kullanılan dikey yapraklı çelenklerin, varyasyonları şeklinde kullanıldığını, Mısır'da önce günlük hayatta kullanıldığına rastlanırken, Hellenistik Dönem'e gelindiğinde popüler hale geldiğini ve söz konusu çelenklerin ölümsüzlüğü temsil ettiği sonucuna varılmıştır.

Söz konusu tipoloji ikonografik açıdan değerlendirildiğinde, Aphrodite rahibesi olarak bilinen kadın tiplerinin, kendilerini Aphrodite ile bağdaştıran, Aphrodite'nin rahibesi olarak tanımlayan kadınların mezarlarına bırakılıyor olma düşüncesi hakimdir. Bu tipin, İÖ. 2. yüzyılın ilk yarısından, İS. 1. yüzyıla kadar kullanım gördüğü tespit edilmiştir. Aphrodite rahibe figürinlerinde aslan protomu olması Aphrodite'nin koruyuculuğu niteliğini taşıyor olmalıdır. Bu düşünceler neticesinde, Aphrodite rahibesi figürinlerinin, genç kadınları öteki dünyada koruyuculuğu açısından mezarlara bırakılıyor olmalıdır.

K. 16. numaralı figürinin, mezara ölü hediyesi olarak, khtonik amaçlı, ölen kişiyi

²⁹³ Erol 2023, Env.96/32, 262.

öteki dünya inancı ile koruması düşüncesiyle ya da kendini Aphrodite olarak nitelendirilen kadınların mezarına bırakılmış olabilir. Söz konusu figürin, İÖ. 170 -160 tarihine ait olması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Söz konusu figürinleri kapsayan bu araştırmada Bozdoğan ilçesi çevresinin ve Karia Bölgesi'nin koroplastik sanatının bilim dünyasına sunulması amaçlanmıştır. Bu amaçlar bağlamında figürinlerin, ikonografileri bağlantılı bir şekilde ele alınmıştır.

Yedinci bölümde, kilin yapısı, hammaddesi ve çeşitleri, pişmiş toprak figürinlerin teknik özellikleri, Geç Neolitik Dönem'den Roma İmparatorluk Dönemi'ne kadar olan süreçte figürinlerin gelişim ve tarihsel süreci ve Aydın ili, Bozdoğan İlçesi, Kılavuzlar Mahallesi Figürinleri yapım tekniği, kil, hamur yapıları, astar, boya, fırınlama ve kalıplarına göre teknik özellikleriyle irdelenmiştir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda grafik ile desteklenmiştir.

İlkçağlardan itibaren sıklıkla karşımıza çıkan, dönem insanın; düşüncesi ve inanç biçimini, sosyal statüsünü ortaya koyan, birçok amaçla üretilmiş olan figürinler karşımıza sıklıkla mezarlarda, hamam komplekslerinde ve botroslarda yoğun olarak çıkmaktadır. Terracotta figürinler günlük hayatta kullanılan heykeltraşlık eserlerinin varyasyonları olarak görülürken, mezarlarda kullanımı dinsel bir olguyu temsil etmektedir.

İÖ. 7. yüzyıldan İS. 2. yüzyıla kadar olan tarihsel süreçte plastik ve koroplastik sanatın önemi oldukça büyüktür. Koroplastik sanatın kendine özgü bir etkisi olsa da tipolojik açıdan birbiri ile bağdaşmış olduğu apaçık ortadadır. Her iki sanatında en önemli ayrılmışlık ilkelerinden söz etmek gerekirse, büyük boyutlu mermer heykellerde propoaganda amacı söz konusu iken, koroplastik sanatta dinsel hayatın izlerini taşıma amacı söz konusudur. Bir diğer nokta mermer heykellerin sosyal statüsü yüksek bir sınıfı temsil ederken, pişmiş toprak figürinlerin kilin doğada kolayca bulunabilen malzeme olması ile tüm tabakaya hitap etmesidir. Koroplastik sanatın önemi söz konusu olan, her sınıftan ve cinsiyetten kişileri temsil ederken, kendi sanatında figüratif sanat dünyasında kendi dinamiklerince varlığını korumuş ve dönemin dinsel ve sosyo-kültürel olgularını günümüze taşımışlardır.

Çalışma kapsamında etütlük ve envanterlik olmak üzere toplam 19 figürin ele alınmıştır. Aydın Arkeoloji Müzesi deposundaki eserlerin kil analizlerinin yapılması adına gerekli izinler alınmış ve figürinler dijital mikroskop ile detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Bunlardan figürinler teknik özelliklerine göre değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda, pişmiş toprak eserlerin hamur özellikleri, kil renkleri, içerisinde bulunan katkı malzemeleri, astar, boya, pişme durumları gibi teknik özellikleri ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir. Kilden üretilen figürinlerin fırınlanmadan önce astarlandıkları ve daha sonra boyandıklarına dair izlere rastlanmıştır.

Çalışma kapsamında yer alan on dokuz figürin ve parçalarının, hamur renkleri ayrı ayrı incelenmiştir. Söz konusu figürinlerin kil renkleri “*Munsell Toprak Rengi Kataloğu*” referans alınarak Aydın Arkeoloji Müze deposunda detaylıca incelenmiş ve renk kodlarının dijital mikroskop ile tespiti sağlanmıştır ve katalog bölümünde belirtilmiştir.

Araştıma kapsamında ele alınan figürin ve parçalarının kil renkleri incelendiğinde, en yoğun grubu kahverengi boyalıdır. **K.1, K.2, K.5, K.7, K.8, K.9, K.12, K.14, K.15, K.16, K.17, K.18, K.19.** numaralı figürin ve parçalarının **2.5 YR 6/6** tonuna sahip, **K.3** ve **K.6.** numaralı figürin ve parçalarının **2.5 YR 6/4** tonuna sahip, **K. 10, K.11, K.13, 2.5 YR 6/3** tonunda, **K. 4** ise **5 YR 6/3** renk tonuna sahip olduğu anlaşılmıştır.

Çalışma kapsamında ele alınan figürinler kalıp yapımı olup, tamamında kum, kireç, taşçık, mika gibi katkılar karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu figürinlerde astar görülmektedir. Fırınlama öncesi uygulanan son işlem olan astar işlemi, kalıptan çıkarılmış ve kurumuş olan figürinin, kireçtaşı ya da alçı taşından meydana getirilen sıvı malzemeye figürin batırılır, böylece söz konusu eser sağlamlaştırılır, saç, yüz, kıyafet üzerine uygulanacak boyanın canlılığı sağlanmış olur.

Söz konusu figürinlerde kullanılan astarın, mat beyaz astar ve siyah astar olduğu ve figürinlerin killerin iyi bir şekilde arındırılmış olduğu tespit edilmiştir. Tarihleyici unsur olması açısından, figürinlerin inceltilmiş mat beyaz astarla kaplanması Hellenistik Dönem özelliği ile bağdaştırılabileceği kanısına varılmıştır.

Astar üzerine tercih edilen renkler ise beyaz ve siyah olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmada ele alınan figürinlerden **K.1, K. 2, K. 6, K. 11, K. 19.** kahverengi hamur üzerine turuncumsu renkte olduğu, **K. 8, K. 9, K. 14,** siyah üzerine kahverengi renkte olduğu, **K. 3, K. 7, K. 10, K. 13, K. 15, K. 16.** kırmızımsı kahverengi boyalı olduğu, **K. 4.** turuncumsu sarı boyalı, **K. 5,** pembemsi turuncu boyalı, **K. 12.** devetüyü üzerine kırmızımsı boyalı, **K. 17.** devetüyü üzerine kahverengi boyalı, **K. 18.** turuncumsu – kırmızımsı kahverengi boyalı yapılan incelemeler sonucunda tespit edilmiştir.

Söz konusu figürinlerden beş örnek kahverengi hamur üzerine turuncumsu renge sahiptir. Altı örnek kırmızımsı kahverengi boyalıdır. Figürinlerden iki tanesi, siyah üzerine kahverengi boyalı iken, biri turuncumsu sarı renkli, biri pembemsi turuncu boyalı, biri devetüyü üzerine kırmızımsı renkli, biri devetüyü üzerine kahverengi boyalı, bir diğeri ise turuncumsu- kırmızımsı kahverengi boyalıdır.

Figürinlerin içerisinde yer alan katkı maddeleri, üretim merkezlerinin kil ve toprak analizlerini yansıtması açısından önem arz etmektedir. “**Aydın İli/ Bozdoğan İlçesi/Kılavuzlar Mahallesi Kurtarma Kazısı Figürinlerinin**” katkı maddeleri incelendiğinde, figürinlerin üretildikleri dönem ile kullanılan katkı maddeleri arasında bir ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Tez çalışması kapsamında incelenen figürinlerin tarih aralığı Hellenistik Dönemi kapsamaktadır. Hellenistik Dönem’e tarihlendirilen figürinlerin kil katkılarına bakıldığında, mika, kum, kireç ve taşçık katkılı olup iyi pişirilmiştir. Figürinlerin killeri iyi bir şekilde arındırılmış olduğu görülmektedir. Figürinlerin boyaları Söz konusu figürinlerin yapım tekniği, iki ayrı kalıptan döküm olmakla birlikte, **K. 1, K. 6, K. 18** numaralı örneklerde pişirme delikleri mevcuttur. Pişirme deliği ya da diğer adıyla buhar deliği, genellikle figürinlerin arka yüzlerine farklı boyut ve formlarda pişmiş toprak figürinlerin pişirme esnasında kırılmalara ya da çatlamalara yol açmaması açısından, kil içerisinde kalan su buharının dışarıya çıkışının sağlanması amacıyla koroplastlar tarafından kullanılan bir teknik olarak karşımıza çıkmaktadır. Pişirme delikleri, kalıptan çıkarılan figürinin, kili henüz kurumadan sivri uçlu bir alet ile yapılmaktadır. **K. 1.** Numaralı Dioskurides tip figürinin arka yüzünde sırt hizasında 1,8 cm çapında dikdörtgen formlu bir pişirme deliği bulunmaktadır. **K. 6.** Numaralı Aphrodite Frejus/Genetrix tip figürinin arka yüzünde bacak hizasında 1,7 cm çapında dikdörtgen formlu bir pişirme deliği bulunmaktadır. **K. 19.** Numaralı Kourotrophos/tanrıça tip figürinin arka yüzünde bel ile bacak hizasında 1,5 cm çapında dikdörtgen formlu bir pişirme deliği bulunmaktadır. Dikdörtgen ve kare formlu pişirme delikleri, Arkaik ve Klasik Dönem için, oval pişirme delikleri ise Hellenistik Dönem için tarihleyici bir unsur taşımakla birlikte, söz konusu figürinleri, yalnızca bu teknik göz önünde bulundurularak dönemseller olarak bağdaştırmak mümkün görünmemektedir. Bu bağlamda, figürinlerin, kil yapısı, hamur, astar, boya özellikleri ve yapım teknikleri ile stil özellikleri göz önünde bulundurularak tarihleyici unsuruna değinilmiştir.

Tez çalışması kapsamındaki kalıp yapımı figürinlerin arka yüzlerinde bir kısmı

detaylandırılmış bir kısmı ise detaylandırılmamış kil yaş haldeyken düzeltmeler yapıldığı tespit edilmiştir. Arka yüzü detaylı bir şekilde üretimiş olan figürinler; **K. 1, K. 7, K. 16, K. 18**, arka yüzün detaylandırılmadığı figürinler ise **K. 2, K. 3, K. 4, K. 5, K. 6, K. 8, K. 9, K. 10, K. 11, K. 12, K. 13, K. 14, K. 15, K. 17 ve K. 19** olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ele alınan figürinlerden üç örnekte (**K. 9, K. 13, K. 14**) koroplastın parmak izine rastlanmaktadır. Fakat koroplasta ait bir imzaya rastlanılmamıştır. Bu nedenle, atölye tespiti yapılması mümkün görünmemektedir. Fakat, figürinlerin, kil yapısı, hamur, astar, boya özellikleri ve yapım teknikleri ile stil özellikleri göz önünde bulundurularak tarihleyici unsuruna değinilmiştir.

Tez çalışma kapsamındaki 19 adet figürinden yalnızca dört örneğin (**K. 2, K. 5, K. 18, K. 19**) kaideleri korunmuş bir şekilde ele geçmiştir. Söz konusu örnekler dışında figürinlerin kaideleri korunamamıştır. Kaide formları; oval, kare ve dikdörtgen biçimdedir. Yüksek, dikdörtgen formlu kaide grubu içerisinde değerlendirilen **K. 2** numaralı erkek figürini parçasının kaidenin bir kısmı korunmuş olmakla birlikte kalın ve yüksek platformlu dikdörtgen bir kaideye sahiptir. Söz konusu figürin olasılıkla kaide ile kalıplanmış olmalıdır. Kare yüksek kaide grubu içerisinde değerlendirilen **K. 5** numaralı Ayakta ve giyimli kadın figürini parçası ve **K. 18** numaralı Ayakta ve yarı giyimli Aphrodite Figürini parçası kalın ve yüksek platformlu kare bir kaideye sahiptir. Söz konusu kaide olasılıkla ayrıca kalıplanmış ve figürine eklenmiş olmalıdır. Alçak, ince oval formlu kaide grubu içerisinde değerlendirilen **K. 19** numaralı Kourotraphos/Tanrıça figürini ince ve alçak platformlu oval bir kaideye sahiptir. Söz konusu figürin olasılıkla kaide ile kalıplanmış olmalıdır. Kaidenin ön yüzü düzgün bir platforma sahip olmasına rağmen, arka yüz sadece düzeltilmiş bir şekildedir.

Yüksek dörtgen formlu kaideye sahip olan figürinler Arkaik ve Klasik Dönem'in özelliklerinden sayılsa da kaidelerin, Geç Hellenistik Dönem'e gelindiğinde kaidelerin boylarının yükselmeye başladığı da göz önünde bulundurulmalıdır.

Söz konusu arcoliumlu oda mezarının içerisinde tespit edilen figürinlerin de referans alınması ile tarihleyici unsuru ortaya konulmaya çalışılmıştır. Söz konusu figürinlerden en erken tarihli figürinler; İÖ. 4. yüzyılın başına ve İÖ. 2. yüzyılın sonuna tarihlenmektedir. En geç tarihli figürinler ise İS. 1. yüzyıl ile İS. 1. yüzyılın 2. yarısına tarihlenmektedir.

Sonuç olarak Aydın İli, Bozdoğan İlçesi, Kılavuzlar Mahallesi 605 parselde yer alan

kurtarma kazısında tespit edilen arcosoliumlu oda mezarındaki mezar buluntularının en erken tarihi İÖ. 4. yüzyılın başı ile İÖ. 2. Yüzyılın sonları olması mezar yapısının en erken bu tarih aralığına ait olabileceğini destekler niteliktedir. En geç buluntu grubunun ise İS. 1. yüzyıl ile İS. 1. Yüzyılın 2.yarısını kapsamaktadır. Arcosoliumlu mezar geleneğinin en yaygın kullanımının İS. 2- 3. yüzyılları kapsaması ve söz konusu mezar tipinin benzer örnekleri ile karşılaştırılması sonucu mezar yapısının İÖ. 4. yüzyıl başı ile İS. 3. Yüzyıl aralığında olması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Karia Bölgesi'nde yer alan Aydın İli, Bozdoğan İlçesi, Kılavuzlar Mahallesi kurtarma kazısında ortaya çıkarılan arcosoliumlu mezar yapısı ve mezar buluntularının, Karia mezar tipolojisi ve pişmiş toprak figürin tipolojisi hakkında Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi ölü gömme geleneklerinin anlaşılması açısından bilim dünyasına katkı sağlamıştır. Özellikle, khthonik olgunun var olduğu tanrıçaların koruyuculuğunun mezar hediyelerindeki rolü, ölü gömme geleneklerine yansması önem arz etmektedir. Karia Bölgesi'nde bulunmuş olan mezar yapısı ise, arcosolium mezar geleneğine katkı sağlaması açısından önem arz etmektedir. Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait olan arcosoliumlu mezar tipolojisi, Kilikia Bölgesi arcosoliumlu mezarları ile çağdaş olduğu tespit edilmiştir. Fakat, Karia bölgesinde arcosoliumlu mezar tipolojisi ile ilgili yapılacak kazı ve araştırma çalışmalarında bulunacak söz konusu mezarların yayınlanması ile yeni bilgilere zemin hazırlaması önem teşkil etmektedir. Son olarak mezar buluntularının, kontekstinin kesin verileri sunduğu figürinlerin bulunması Karia Bölgesi koroplastik sanatının daha iyi anlaşılabilir olmasına ön ayak olmasını sağlayacaktır.

9. KAYNAKLAR

Antik Kaynaklar

İlyada Hom. II

Herodotos Herdt. Historiai

Modern Kaynaklar

Akın 2021 Akın, E., “Parion Kültleri”, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.

Amann 2016 Amann, P., “Banquet and Grave”. The Material Basis, Aims and First Results of a Recent Research Project”, Dining and death: interdisciplinary perspectives on the 'funerary banquet' in ancient art, burial and belief”, Leuven, Peeters.

Anadolu 1967 Anadolu, M.U., “Alinda Karpuzlu”, TAD XIV, Ankara 1967, 87-102.

Atasobed Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.

Aydingün 2006 Aydingün, Ş. G., “Tunç Çağı’nın Gizemli Kadınları”, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Bağdatlı Çam 2012 Bağdatlı Çam, F., “Kyme Nekropolünden Figürlü Bir Mezar Steli”, Olba 20, 168 vd.

Baldıran- Pehlivan 2022 Baldıran, A., Pehlivan, E., “Arcosoliumlu Mezarlar Üzerine Değerlendirme: Lykaonia’dan İki Örnek”, Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi 33, Cilt 10, 154 vd.

Baudat 1953 Baudat, B., “Terres cuites de l’Ecole française d’Athenes”, BCH 77, 1, 1-45.

Berns 2003 Berns, C., Untersuchungen zu den Grabbauten der frühen Kaiserzeit in Kleinasien, Bonn, AMS 51.

Biber-Erdoğan 2018 Biber, H., Erdoğan, S., “Bulanık’ta Bir Helenistik-Roma Dönemi Nekropolü: Mollakent”, Atasobed 22, Cilt 2, 1036- 1045.

Bieber 1933 Bieber, M., “Die Venus Genetrix des Arkesilaos”, RM 48, 261-276.

- Breitenstein 1941 Breitenstein, N., Danish National Museum, Catalogue of Terracottas Cypriote, Greek, Etrusco-Italian and Roman, Ejnar Munksgaard, Copenhagen.
- Çekilmez 2015 Çekilmez, M., “Hyllarima’dan Bir Grup Figürin”, Olba 23, 376 vd.
- Çekilmez- Dereboyly Poulain 2020 Çekilmez, M., Dereboyly Poulain, U. Kapuci (Ed.). Alinda Antik Kenti’nde Eski Belgeler ve Yeni Araştırmalar. Alinda Araştırmaları I, 1-32, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları 66.
- Çekilmez- Poulain 2020 Çekilmez, M., Poulain, E., “Alinda Antik Kenti ve Çevresi Arkeolojik Yüzey Araştırmaları, Alinda Antik Kentinde Eski Belgeler ve Yeni Araştırmalar”, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları 66, 3- 8.
- Çekilmez vd 2020 Çekilmez, M., “Alinda I- Eski Belgeler ve Yeni Araştırmalar- Alinda Antik Kenti 2020 Kuzey Nekropolis Çalışmaları”, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları No: 66, 168, 262.
- Çevik 2019 Çevik, N., Isparta Arkeoloji Müzesinde Bulunan Pişmiş Toprak Figürinler, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Çörtük 2004 Çörtük, U., “Kuzey Karia Akçay Vadisi ve Çevresinin Arkeolojik Araştırması”, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla.
- Dereboyly 2012 Dereboyly, E., “Aigai Pişmiş Toprak Figürinleri”, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Doymaz 2021 Doymaz, Ş., “Aydın Arkeoloji Müzesi’nden Terrakotta Figürinler”, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- Droysen 1884 Droysen, J.G., Histoire de l’hellénisme: Histoire des successeurs d’Alexandre (Diadoques), Paris 1884.
- Dumersan 1829 Dumersan, T.M., Description des Medailles antiques du cabinet de Feu Allier de Hauteroche, Paris 1829.

- Erol 2023 Erol, D., “İzmir ve Tire Müzesi Terrakotta Örtülü Kadınlar Figürinleri”, Tjss 14, Cilt 7, 250-262.
- Ersavaş 2019 Ersavaş, K., “Aydın Müzesi Örnekleri Işığında Karia Bölgesi Terrakotta Figürinleri”, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- Fırat 2009 Fırat, M., “İzmir Arkeoloji Müzesi’nden Bir Grup Terrakotta Figürin”, Colloquium Anaticum, 8, 170, 195.
- Gençler 2009 Gençler, Ç., “Elaiussa Sebaste Antik Yerleşimi Cam Buluntuları”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Goldman 1950 Goldman, H.,” The Terracotta Figurines, Goldman, H. (Edt.), Excavations at Gözlü Kule, Tarsus, Vol I: The Hellenistic and Roman Periods, 297-365.
- Gürbüzer 2019 Gürbüzer, E., “Pişmiş Toprak Figürinler ve Anıtsal Heykeller: Bağımsız Mı Takipçi Mi?”, Cedrus 7, 302- 318.
- Hadzisteliou-Price 1978 Hadzisteliou-Price, T., Cults and Representations of the Greek Nursing Deities. Brill.
- Hekimoğlu 2010 Hekimoğlu, A., “İstanbul Arkeoloji Müzelerindeki Pitane Pişmiş Toprak Figürinleri”, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla.
- Hellmann 2002 Hellmann, M.C., L’Architecture grecque: Architecture religieuse et funéraire, Paris 2002.
- Hennin 1830 Hennin, M., Manuel de numismatique ancienne contenant les elements de cette science et les nomenclatures, Tome 2, Nomenclature, Paris 1830.
- Higgins 1969 Higgins, R. A., Catalogue of the Terracottas in the Department of Greek and Roman Antiquities British Museum, London.
- Howland 1958 Howland, R. H., “Greek Lamps and Their Survivals”, The Athenian Agora, Vol 4, 100- 166.

- Hölder 1901 Hölder, A., “Kleinasiatische Münzen”, Sonderschriften Des Österreichischen Archäologischen Institutes In Wien Band I, F. Imhoof-Blumer, Wien.
- <https://www.meisterdrucke.com.tr/fine-art-baski/Hans-Rottenhammer/263518/Lir-%C3%A7alan-kad%C4%B1n.html>
- Janssen 1866 Janssen, L.J. F, Les inscriptions grecques et etrusques des pierres gravées Du Cabinet de S: M. le Roi des Pays-Bas, La Haye, 1866.
- Journal des Savant 1685 Journal des Savants pour l’année M. D C. LXX XV., Paris 1685.
- Kasapoğlu 2012 Kasapoğlu, H., “Heykelcik ve Figürinler”, Antik Troas’ın Parlayan Kenti Parion, 1997-2009 Yılları Yüzey Araştırmaları, Kazı ve Restorasyon Çalışmaları, İstanbul, 2012, 179 vd.
- Kayıkçı Kamalı 2018 Kayıkçı Kamalı, E., “Antik Dönemde Kadın ve Müzik”, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne.
- Kızıl 2009 Kızıl, A., “1990-2005 Yılları Arasında Mylasa’da Kurtarma Kazıları Yapılan Mezarlar ve Buluntuları Üzerinde Genel Bir Değerlendirme”, Die Karer und die Anderen, Internationales Kolloquium an der Frei Universität Berlin, 13 bis 15 Oktober 2005, Hrsg. F. Rumscheid, Rudolf Habelt Verlag: Berlin, 397-463.
- Kingsley 1979 Kingsley, B., “The Reclining Heroes of Taras and Their Cult”, CalifStClAnt, 12, 202- 206.
- Kingsley 1991 Kingsley, B., “Alexander's Kausia and Macedonian”, Classical Antiquity, Cilt 10, 1, 68-75.
- Koca- Akça 2017 Koca, F., - Akça, B., “ Antik Karya’nın Başkenti Halikarnassos’da Kent Planlama Anlayışı”, Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi, Cilt 18, Sayı 40, 43-44.
- Kortanoğlu 2006 Kortanoğlu, R., “Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Dağlık Phrygia Bölgesi Kaya Mezarları”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Klasik Arkeoloji Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

- Laumonier 1934 Laumonier, A., *Inscription de Carie*, BCH 1934, 58, 291-380.
- Lewerentz 1993 Lewerentz, A., *Stehende männliche Gewandstatuen im Hellenismus. Ein Beitrag zur Stilgeschichte und Ikonologie Hellenistischer Plastik*, Verlag Dr. Kovac: Hamburg.
- Linfert 1976 Linfert, A., *Kunstzentern Hellenistischer Zeit, Studien An Weiblichen Gewandfiguren*, Franz Steiner Verlag: Wiesbaden.
- Lippolis 2001 Lippolis, E., “Culto E Iconografie Della Coroplastica Votiva, Problemi Interpretativi a Taranto e Nel Mondo Greco”, *Melanges De L’Ecole Française De Rome*: Rome, 225 – 247.
- Machatschek 1967 Machatschek, A., “Die Nekropolen und Grabdenkmäler im Gebiet von Elaiussa Sebaste und Korykos in Rauhen Kilikien”, *Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch- historische Klasse, Denkschriften* 90- 96.
- Marchese 1992, 48. Marchese, R., “Ancient Remains In Caria: The Watchtower At Arpas”, *Anatolian Studies* 42, 47-48.
- Mionnet 1833 Mionnet, T.E., *Description de medailles antiques, etc: Supplement, Volume 6*, Paris 1833, 443-446.
- Mollard-Besques 1963 Mollard- Besques, S., *Catalogue Raisonne des Figurines et Reliefs en Terre-Cuite Grecs et Romains II Myrina, Musee du Louvre et Collections des Universites de France*, Press des Musees Nationaux: Paris.
- Müller 1851 Müller, L., *Description des monnaies antiques au Musée Thorvaldsen*, Kopenhagen 1851.
- Öhlinger–Ruggendorfer 2010 Öhlinger, B., Ruggendorfer, P. “Alinda – Development and Transformation of a North Karian Settlement”, *Mylasa, Labraunda, Milas – Çomakdağ*, Ed. Figen Kuzucu, Murat Ural, İstanbul, 139 – 151.
- Özbozdağ 2018 Özbozdağ 2018, G., “Kıbrıs Figürinlerinin Doğuşu ve Doğu Yunan’daki Dağılımı”, *Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

- Özdizbay 2001 Özdizbay, A., “Perge Batı Nekropolisi M2 Mezar Yapısı”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Özkaya 1991 Özkaya, V., “Smintheion Pişmiş Toprak Heykelcikleri”, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Özkaya 1991 Özkaya, V., “Smintheion Pişmiş Toprak Heykelcikleri”, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Özkaya- San 1999 Özkaya, V., San, O.,” Alinda Nekropolü I”, 17. AST 1999, 2, 265- 271.
- Öztepe 2003 Öztepe, E., “Smintheion’dan Bir Grup Pişmiş Toprak Heykelcik”, Belleten 248, Cilt 67, 79-93.
- Papageorgiou 2005 Papageorgiou, I., “Eine reitende Kourotrophos-Göttin geometrischer Zeit im Benaki-Museum”, AM, 120, 3 vd.
- Paton – Myres 1896 Paton, W. R., Myres, J. L., “Karian Sites and Inscriptions”, JHS 16, 188 – 236.
- Pedrucci 2020 Pedrucci, G., “Kourotrophia and Mothering Figures: Conceiving and Raising an Infant as a Collective Process in the Greek, Etruscan, and Roman Worlds”, Some Religious Evidences in Narratives and Art. Open Theology, 6, 14 vd.
- Pfuhl – Möbius 1977 Pfuhl, E. – Möbius, H., Die ostgriechischen Grabreliefs I, Mainz.
- Poyraz 2019 Poyraz, T., “Bilecik İli Söğüt İlçesi ve Civarındaki Killerin Mühendislik Özellikleri ve Endüstriyel Açısından Kullanımının Değerlendirilmesi”, Sakarya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- Reinach 1888 Reinach, S., Voyage Archéologique en Grèce et en Asie Mineure, Paris 1888, Firmin-Didot et Cie 1888, s.XVIII, 45-46, 149.
- Rosenbaum 1965 Rosenbaum, E.,” The Necropolis of Anamur”, Belleten 29, 52- 59.
- Ruggendorfer 2010 Ruggendorfer, P., Die Ergebnisse der Feldforschungen in Alinda 2008,

27. AST 2009, 3, 83-97.

Ruggendorfer 2011 Ruggendorfer, P., Untersuchungen zur städtebaulichen Entwicklung und zur Geschichte von Alinda 2009, 28. AST 2010, 3 (Ankara 2011) 207-221.

Ruggendorfer 2012 Ruggendorfer, P., Ergebnisse der städtebaulichen Untersuchungen in Alinda 2010, 29. AST 2011, 2 67-83.

Ruggendorfer 2013 P. Ruggendorfer, Alinda 2011 Şehir Planlaması Gelişim Araştırmasının Sonuçları, 30. AST 2012, 1 (Çorum 2013), 227-236.

Rumscheid, F., Die Figürlichen Terrakotten von Priene, Fundkontexte, İkonographie und Funktion in Wohnhäusern und Heiligtümern im Licht antiker Paralelbefunde, Priene 1, Archäologische Forschungen 22, Reicher Verlag: Wiesbaden.

Sancaktar- Sezgin 2020 Sancaktar, H., Sezgin, K., “Son Dönem Araştırmaları Işığında Yozgat ve Çevresindeki Kaya Mezarları”, Cedrus 7, 329 vd.

Segvier 1598 Segvier, N., Rufus, Q.C., L’Histoire des faicts d’Alexandre le Grand, Geneve 1598.

Sönmez 2021 Sönmez, B.E., “Niğde Müzesi’nden Bir Grup Terrakotta Figürin”, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Avanos Güzel Sanatlar MYO, Mimari Restorasyon Programı, Nevşehir.

Şahin – Akın 2017 Şahin, M., & Akın, M., “Nikaia’dan Musa Heykeli: Polyhymnia”, Olba 25, 244 vd.

Şakar 2015 Şakar, G., “Smyrna Terrakottaları”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.

Taşpınar 2019 Taşpınar, P., “Kyme Doğu Nekropolü (Habaş Kurtarma Kazısı 2010-2011 Yılı) Figürinleri”, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.

Tavukçu 1999 Tavukçu, A. Y., “Troas Bölgesi Terracotta Figürinleri”, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.

- Tavukçu 2007 Tavukçu, Z., “Parion Nekropolü 2005 Yılı Buluntuları”, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- Tavukçu- Avli 2021 Tavukçu, Z., Avli, A., “Neapolis Nekropolü’nden Bir Grup Altın Epistomion”, Anadolu Arkeolojisiyle Harmanlanmış Bir Ömür Mehmet Karaosmanoğlu’na Armağan, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, 88-87.
- Tepebaş- Canlı 2020 Tepebaş, U., Canlı, C., “Mersin Müzesi’nden Hellenistik Dönem’e Ait Bir Mezar Steli”, Seleucia 20, 186- 198.
- Töpperwein 1976 Töpperwein, E., “Terrakotten von Pergamon”, PF 3, Walter de Gruyter: Berlin.
- Uzunoğlu- Baykal vd 1993 Uzunoğlu, E., Baykal, A., vd, “Katalog, Çağlar Boyu Anadolu’da Kadın, Anadolu Kadınının 9000 Yılı”, T.C. Kültür Bakanlığı, İstanbul, 36-115.
- Winter 1903 Winter, F., Die Typen der Figürlichen Terrakotten 1- 2, Verlag von W. Spemann: Berlin und Stuttgart.
- Yaylalı 1979 Yaylalı, A., “Hellenistik Devir İzmir Kökenli Figürlü Mezar Stelleri”, Atatürk Üniversitesi Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Erzurum.

10. KATALOG

K. 1. (Levha 1)

Adı: Ayakta ve giyimli erkek figürünü

Cinsi: Pişmiş toprak,

Buluntu Yeri ve Tarihi: Kılavuzlar Köyü, Bozdağan Mahallesi, Aydın.

Ölçüleri: Yükseklik: 11.5 cm, Genişlik: 4.5 cm Kalınlık: 0.6 cm Pişirme Deliği: 1.8 cm

Hamur: 2.5 YR 6/6 , Astarı: Beyaz astarlı, koyu kırmızımsı kahverengi hamur renginde sert bir hamura sahiptir. İçerisinde kum, kireç, taşçık ve mikaya sahiptir. Yapım tekniği: Yarı döküm tekniği.

Tanımı: Ayakta ve giyimli erkek figürünü. Boynunun alt kısmından itibaren başı, gövdesinin sol kısmı ve ayaklarının altından itibaren kaidesi kırık. Diğer kısımları sağlam. Ayakta ve himation giyimli. Boyun omuzlara göre geniş, omuzlar boyuna göre dardır. Elbise içerisindeki sağ kolunu dirseğinden kırıktan sonra sağ elini boynuna doğru uzatır. Sol kolunu ise aşağıya paralel uzatıp belinin solunda mantosunun kıvrımlarını tutar. Sağ bacağının hareketi nedeniyle beli hafifçe sağına eğik. Sağ bacak önde ve hareketli, sol bacak ise geride ve vücudun ağırlığını taşır. Dikdörtgen pişirme deliğine sahiptir. Duruşu ve hareketi nedeniyle Deloslu Dioskurides tipindedir.

Benzer Örnekler: Delos Arkeoloji Müzesi²⁹⁴, Sinop Arkeoloji Müzesi²⁹⁵, Bursa Arkeoloji Müzesi²⁹⁶, Bayındır²⁹⁷, Mersin²⁹⁸, Kyme²⁹⁹, Aigai³⁰⁰, Smyrna³⁰¹, Stratonikeia'dan³⁰²ele geçmiştir.

Tarihi: MÖ. 160-150.

²⁹⁴ Özgan 2020, Res.22, 32.

²⁹⁵ Temür 2018, Kat.No.9, 943.

²⁹⁶ Aydın 2020, Kat.No.17, Res.21,110.

²⁹⁷ Çekilmez 2008, Lev.9, Kat.No.9,162.

²⁹⁸ Tepebaş- Canlı 2020, Lev.1, 198.

²⁹⁹ Çam 2012, Fig. 2, 182.

³⁰⁰ Dereboyu 2012, Lev.55, Kat.No. 229, 527.

³⁰¹ Şakar 2015, Lev.21, Kat.No. 18, 116.

³⁰² Aytekin 2017, Kat. No. 1.4, Res. 8, 43.

K. 2. (Levha 1)

Adı: Erkek figürini parçası,

Cinsi: Pişmiş toprak,

Buluntu Yeri ve Tarihi: Kılavuzlar Köyü, Bozdağan Mahallesi, Aydın.

Ölçüleri: Yükseklik: 5.3 cm, Genişlik: 13.8 cm, Kaide Yük: 2.3 cm, Kalınlık: 0.6 cm

Hamur: 2.5 YR 6/6. Astarı: Siyah astarlı, mika ve taş katkılı turuncu renk hamurlu kahverengi boyalı, sert bir hamura sahiptir. Yapım tekniği: Kalıp

Tanımı: Ayakta ve giyimli bir erkek figürinine ait parça. Ayakları ve üzerinde durduğu kaidenin bir bölümü korunmuş diğer kısımlar kırık ve eksik. Kaide kısmı yer yer kırık. Kaide üzerine basmakta olan sol ayak vücudun ağırlığını taşır. Üzerindeki himationun bir bölümü korunmuş. Sol bacağının hareketi nedeni ile beli soluna doğru hareketli olmalıdır.

Benzer Örnekler: Afyon ³⁰³, Ainos ³⁰⁴, Aigai ³⁰⁵, Klazomenai ³⁰⁶, Smyrna ³⁰⁷, Boiotia³⁰⁸, Pitane³⁰⁹, Tralleis³¹⁰, Stratonikeia³¹¹, dan ele geçmiştir.

Tarihi: İS. 1. yüzyılın 2. yarısı.

³⁰³ Sezer 2014, Res.4. a-b.,150.

³⁰⁴ Linga 2019, Lev.45, Kat.No. 62, 119.

³⁰⁵ Dereboyu 2012, Lev.55, K.229, 527.

³⁰⁶ Özbay 2016, Kat.No.98, 310.

³⁰⁷ Şakar 2015, Lev. 21, Kat. No. 18, 116.

³⁰⁸ Kingsley 1981, Lev.6, Fig. 3, 47.

³⁰⁹ Hekimoğlu 2010, Lev. 18, Kat. No. 35, 161.

³¹⁰ Çekilmez 2015, Lev. 81, Kat. No. 61, 215.

³¹¹ Durnagözü 2020, Lev. 39, Kat. No. 68, 538.

K.3. (Levha 4)

Adı: Giyimli kadın figürini parçası,

Cinsi: Pişmiş toprak,

Buluntu Yeri ve Tarihi: Kılavuzlar Köyü, Bozdağan Mahallesi, Aydın.

Ölçüleri: Yükseklik: 6.5 cm, Genişlik: 5.9, Kalınlık:0.6 cm

Hamur: 2.5 YR 6/4. Astarı: Mika ve taş katkılı, açık kahverengi üzerine kırmızımsı kahverengi boyalıdır. Yapım tekniği:

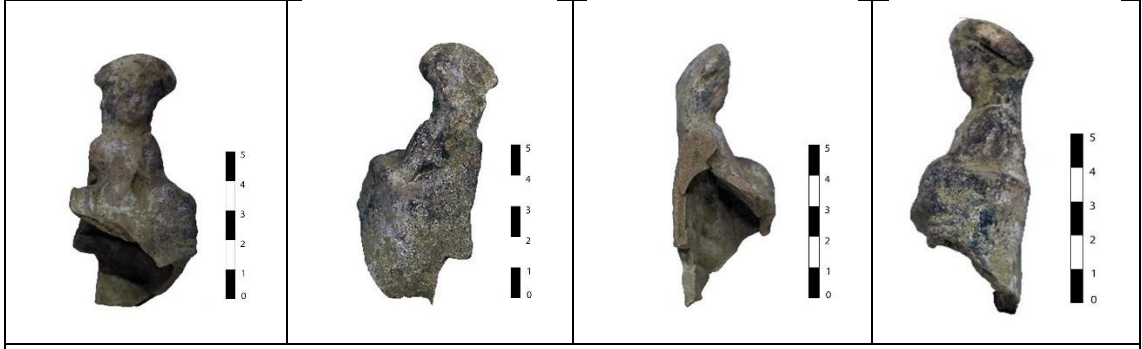
Tanımı: Giyimli erkek figürini parçası. Ayakta ve khiton üzerine himation giyimli. Boyun başlangıcından itibaren baş kırık. Göğüsten itibaren bel kısmına kadar gövde sağlam. Eserin belden alt kısmı kaideye kadar kırık ve eksik. Khiton ve himation kıvrımları görülür.

Benzer Örnekler: Tekirdağ³¹², Klazomenai³¹³'den ele geçmiştir.

Tarihi: İÖ. 150- 100.

³¹² Güçlü 2006, Lev.9, Res. 12a, 104.

³¹³ Özbay 2016, Kat.No.1.8, 190.

K.4. (Levha 2)

Adı: Uzanan erkek figürini parçası,

Cinsi: Pişmiş toprak,

Buluntu Yeri ve Tarihi: Kılavuzlar Köyü, Bozdağan Mahallesi, Aydın.

Ölçüleri: Yükseklik: 8.2 cm, Genişlik: 4.9 cm, Kalınlık: 0.4,5 cm , İç Kalınlık: 1.2, Baş Yük: 2.3, Baş Kalınlığı: 0.6 cm

Hamur: 5 YR 6/3. Astarı: Beyaz astarlı , mika ve taş katkılı, turuncumsu sarı boyalıdır. Yapım tekniği: Kalıp

Tanımı: Kline üzerinde uzanan giyimli erkek figürini parçası. Figürinin başı, gövdesinin üst kısmı ve oturduğu klinenin bir bölümü korunmuş diğer kısımları kırık ve eksik. Vücudunun üst kısmı çıplak, beline kadar manto giyimli. Yüz yuvarlak ve dolgun, gözler belirgin değil. Elmacık kemikleri belirgin, ufak bir burun, ağız küçük ve kapalı, tok bir çene. Baş soluna doğru hareketli. Boyun omuzlara göre geniş, omuzlar boyuna göre dardır. Gövde ve kaidenin altından itibaren yer yer kırık. Baştan gövdeye ve kaidenin bir kısmına kadar sağlam. Sol kolu, oturmuş olduğu klinenin üzerinde. Başının hareketi nedeniyle vücudu sağa eğik.

Benzer Örnekler: Isparta³¹⁴, Şanlıurfa³¹⁵’dan ele geçmiştir.

Tarihi: İÖ. 170- 160.

³¹⁴ Çevik 2019, Kat. No. K132, 282.

³¹⁵ Ayvazoğlu 2022, Fig. 1, 151.

K.5. (Levha 1)

Adı: Ayakta ve giyimli kadın figürini parçası,

Cinsi: Pişmiş toprak,

Buluntu Yeri ve Tarihi: Kılavuzlar Köyü, Bozdağan Mahallesi, Aydın.

Ölçüleri: Yükseklik: cm, Genişlik: 4.3,5, Kalınlık: 5 cm, Kaide Kalınlığı: 0.7 cm

Hamur: 2.5 YR 6/6. Astar: Beyaz astarlı, mika ve taş katkılı, pembemsi turuncu boyalıdır. Yapım tekniği: Kalıp

Tanımı: Ayakta ve giyimli kadın figürini parçası. Figürinin arka yüzünde belden alt kısmı ile birlikte kaidesi korunmuş diğer kısımları kırık ve eksik. Ayakta ve khiton üzerine himation giyimli. Yüksek dörtgen kaide üzerinde yükselir.

Benzer Örnekler: Aigai³¹⁶, Klazomenai³¹⁷, Hyllarima³¹⁸, Stratonikeia³¹⁹, Hyllarima³²⁰, dan ele geçmiştir.

Tarihi: İÖ. 50- İÖ. 100

³¹⁶ Dereboyu 2012, Lev. 43, Kat.No. 173, 515.

³¹⁷ Özbay 2016, Kat.No.3.2, 193.

³¹⁸ Ersavaş 2019, Lev. 84, Kat. No. 63, 211.

³¹⁹ Durnagözü 2020, Lev 53, Kat. No. 108, 565.

³²⁰ Çekilmez 2015, Fig. 18, Kat. No.5, 395.

K.6. (Levha 5)

Adı: Aphrodite Frejus/Genetrix

Cinsi: Pişmiş toprak,

Buluntu Yeri ve Tarihi: Bozdoğan

Ölçüleri: Yükseklik: 11.1,5 cm, Genişlik: 6.2 cm, Kalınlık:0.4,5 Pişirme Deliği Genişliği: 1.7 Pişirme Deliği Yük: 1.2 cm

Hamur: 2,5 YR - 6/4. Astarı: Beyaz astarlı, mika katkılı turuncumsu kahverengi boyalıdır. Yapım tekniği:

Tanımı: Ayakta ve bir bölümü giyimli Aphrodite figürünü. Baş ve boynu ile birlikte dizlerinden alt kısmı kırık diğer kısımları sağlam. Vücudunun üst kısmı çıplak ve alt kısmı himation giyimli. Baş ve sağ omzu, sağ kolunun hareketi nedeniyle sağına dönük ve yukarıda. Öne ve yana uzattığı sağ kolunu dirseğinden kırdıktan sonra sağ yanında mantosunu açar. Belinin solundaki sol koluyla elbisenin kıvrımlarını tutar. Omuzlar dar, küçük göğüsler, hafif şişkin bir karın, bel ince. Sağ bacağının hareketi nedeniyle beli sağına eğik. Sağ bacak önde ve hareketli verilirken sol bacak vücudun ağırlığını taşır.

Benzer Örnekler: Muğla Müzesi³²¹, Stratonikeia/Aldağ Nekropolü³²², Parion³²³, Tralleis³²⁴.

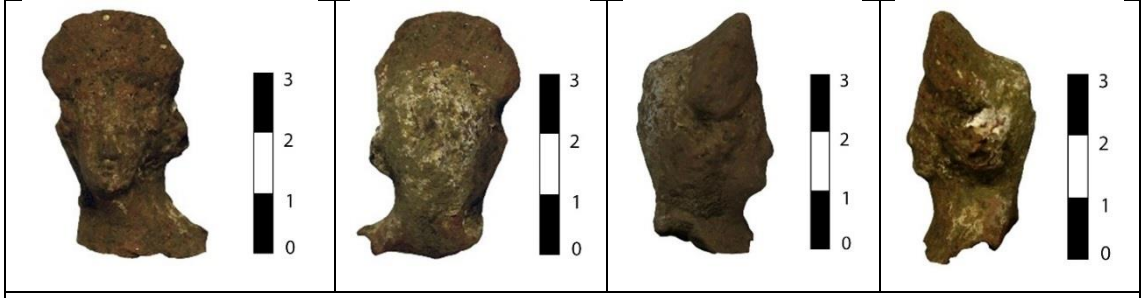
Tarihi: İÖ 170-160.

³²¹ Durnagözü 2020, Lev. 19, Kat. No. 12, 497.

³²² Durnagözü 2020, Lev. 19, Kat. No. 12, 497.

³²³ Ömeroğlu 2023, Lev. 24, Kat. No. 52, 61.

³²⁴ Çekilmez 2014, Lev. 28, Kat. No. 19, 181.

K.7. (Levha 6)

Adı: Stephaneli Aphrodite figürini başı,

Cinsi: Pişmiş toprak,

Buluntu Yeri ve Tarihi: Kılavuzlar Köyü, Bozdağan Mahallesi, Aydın.

Ölçüleri: Yükseklik: 4 cm, genişlik: 1.8 cm, kalınlık: 0.4 cm, baş yük: 1.8 cm, baş gen: 1.8 cm, baş kalınlığı: 1 cm

Hamur: 2.5 YR- 6/6. Astarı: Beyaz astarlı, mika ve taş katkılı turuncumsu kahverengi boyalıdır. Yapım tekniği: İki ayrı kalıptan yarı döküm tekniği.

Tanımı: Stephaneli Aphrodite figürini başı. Baştan ve boynun bir kısmına kadar itibaren korunmuş, geriye kalan kısım eksik ve kırık. Baş soluna doğru hareketli ve soluna eğik. Yüz oval formlu ve dolgun. Gözler küçük ve göz kapakları etli, burun basık, ağız küçük ve kapalı. Boyun omuzlara doğru genişler.

Benzer Örnekler: Tekirdağ, Tralleis, Stratonikeia,

Tarihi: İÖ. 170- 160.

K.8 (Levha 2)

Adı: Giyimli erkek figürini parçası,

Cinsi: Pişmiş toprak,

Buluntu Yeri ve Tarihi: Kılavuzlar Köyü, Bozdağan Mahallesi, Aydın.

Ölçüleri: Yükseklik: 6.8,5 cm, genişlik: 4.1 cm, kalınlık: 0.6 cm, baş yük: 1.5 cm, başlık kalınlığı: 0.8 cm

Hamur: 2.5 YR- 6/6. Astarı: Beyaz astarlı, mika katkılı, siyah boya üzerine turuncumsu kahverengi boyalıdır. Yapım tekniği: Kalıp

Tanımı: Ayakta ve giyimli erkek figürini parçası. Baştan beline kadar korunmuş, geriye kalan kısımları eksik ve kırık. Başında yuvarlak bir başlık. Baş soluna doğru hareketli ve soluna eğik. Himation giyimli. Sol kolunu yana açmış, sağ kolunu ilk olarak yanda dirseğinden bükttükten sonra elini sağ göğsü üzerine uzatır. Bel kısmı kırık olduğundan hareketi belirgin değil.

Benzer Örnekler: Smyrna³²⁵, Hyllarima³²⁶ ele geçmiştir.

Tarihi:İÖ. 50- 100.

³²⁵ Şakar 2009, Kat. No. 17, Lev. 20, Res. 82-85, 99.

³²⁶ Çekilmez 2015, Tk. 1, Fig. 1., 391.

K.9. (Levha 3)

Adı: Poloslu Figürin Başı,

Cinsi: Pişmiş toprak,

Buluntu Yeri ve Tarihi: Kılavuzlar Köyü, Bozdağan Mahallesi, Aydın.

Ölçüleri: Yükseklik: 3 cm, genişlik: 2.1 cm, kalınlık: 0.3 cm.

Hamur: 2,5 YR- 6/6, Astarı: Beyaz astarlı, mika katkılı , siyah üzerine turuncu boyalıdır. Yapım tekniği: Kalıp

Tanımı: Poloslu figürin başı. Baştan ve boynun bir kısmına kadar itibaren korunmuş, geriye kalan kısım eksik ve kırık. Baş soluna doğru hareketli ve öne eğik.

Benzer Örnekler:

Tarihi: İÖ. 150- 100.

K.10. (Levha 4)

Adı: Figürin Parçası

Cinsi: Pişmiş toprak,

Buluntu Yeri ve Tarihi: Kılavuzlar Köyü, Bozdağan Mahallesi,Aydın.

Ölçüleri: Yükseklik: 6,8 cm , Genişlik: 3 cm, Kalınlık: 0,4 cm, Elbise Kıvrımı Kalınlık: 0.1 cm

Hamur: Beyaz astarlı, mika katkılı ,siyah üstüne kırmızımsı turuncu renklidir. Yapım tekniği:

Tanımı: Baş, boyun, göğüs eksik ve kırık. Gövdenin yalnızca bir bölümü korunmuş, bacaklar ve ayaklar eksik.

Benzer Örnekler:

Tarihi: İÖ. 150- 100.

K.11. (Levha 4)

Adı: Ayakta ve Giyimli Kadın Figürini

Cinsi: Pişmiş toprak,

Buluntu Yeri ve Tarihi: Kılavuzlar Köyü, Bozdağan Mahallesi, Aydın.

Ölçüleri: Yükseklik: 13,4 cm, Genişlik: 5 cm, Kalınlık: 3.5 cm, Baş Gen: 1.7,5, Baş Yük: 2

Hamur: 2,5 YR- 6/3. Astar: beyaz astarlı, mika ve taş katkılı, turuncumsu kırmızı boyalıdır. Yapım tekniği: Kalıp.

Tanımı: Giyimli ve ayakta kadın figürini. Baştan itibaren figürinin vücudu, sol bacağı ve ayağı korunmuş, sağ bacak ve ayak ile birlikte kaidesi kırık. Baş sağına doğru hareketli. Saçlarının topuzu örtü içerisinde görünmekte. Chiton üzerine himation giyimli figürinin sağ el vücuda yapışık, dirsekten kıvrılarak boyuna doğru hareketli, sol kol vücuda paralel vücuttan ayrı.

Benzer Örnekler: Tekirdağ³²⁷, Tralleis³²⁸, Tripolis³²⁹, Halikarnassos³³⁰, dan ele geçmiştir.

Tarihi: İÖ. 330- 320.

³²⁷ Güçlü 2006, Lev.9, Res. 12a, 104.

³²⁸ Çekilmez 2015, Lev. 91, Kat. No. 74, 225.

³²⁹ Winter 1903, Kat. No. 10, 26.

³³⁰ Winter 1903, No. 3, 15.

K.12. (Levha 2)

Adı: Ayakta ve Giyimli Erkek Figürini

Cinsi: Pişmiş toprak,

Buluntu Yeri ve Tarihi: Kılavuzlar Köyü, Bozdağan Mahallesi,Aydın.

Ölçüleri: Yükseklik:6.4 cm, Genişlik: 4.1 cm, Kalınlık: 0.4 cm, Sağ el yük: 2.6 cm
Elin Kalınlığı: 0.9 cm

Hamur: 2,5 YR- 6/6, astarı: Mika ve taş katkılı, devetüyü üzerine kırmızımsı boyalıdır. Yapım tekniği:kalıp

Tanımı: Ayakta giyimli erkek figürini. Baş kısmından itibaren karın kısmına kadar, gövdesinin sol tarafı kırık ve ayaklarından itibaren kaidesi kırık. Ayakta ve khlamys giyimli.Sağ eli vücuda yapışık olan figürin, sağ eli ile elbisesini tutmakta. Elbisenin altından görünen sol bacak önde, geride olan sağ bacak vücudun ağırlığını taşımakta. Duruşu ve hareketi nedeni ile Deloslu Dioskurides tipindedir.

Benzer Örnekler: Stratonikeia³³¹, Parion³³², Tralleis³³³’ten ele geçmiştir.

Tarihi: İS. 1. yüzyıl

³³¹ Durnagözü 2020, Lev. 52, Kat. No. 103, 560.

³³² Akın 2021, Lev,19, Kat. No. 35, 153.

³³³ Çekilmez 2013, Lev. 78, Kat.No. 58, 213.

K.13. (Levha 3)

Adı: Figürin parçası

Cinsi: Pişmiş toprak,

Buluntu Yeri ve Tarihi: Kılavuzlar Köyü, Bozdağan Mahallesi, Aydın.

Ölçüleri: Yükseklik: 4.2 cm, Genişlik: 4.9 cm, Kalınlık: 0.6 cm,

Hamur: 2,5 YR- 6/3 , astarı, yapım tekniği

Tanımı: Gövdenin göğüsten itibaren bir kısmı korunmuş, baş, boyun, kollar, bacaklar ve ayak eksiktir.

Benzer Örnekler:

Tarihi:

K.14. (Levha 5)

Adı: Figürin parçası

Cinsi: Pişmiş toprak,

Buluntu Yeri ve Tarihi: Kılavuzlar Köyü, Bozdağan Mahallesi, Aydın.

Ölçüleri: Yükseklik: 7 cm, Genişlik: 2.4, Kalınlık: 0,5 cm, İç Cidar: 0.9 cm

Hamur: 2.5 YR- 6/6, astarı: Beyaz astarlı, siyah üzerine kahverengi boyalıdır. Koroplastın, parmak izi görülmektedir. Yapım tekniği: Kalıp

Tanımı: Gövdenin bir kısmı ve sol bacağın bir kısmı korunmuştur. Diğer kısımlar kırık ve eksiktir.

Benzer Örnekler:

Tarihi:

K.15. (Levha 3)

Adı: Kithara/ Lyra Çalan Figürin Parçası

Cinsi: Pişmiş toprak,

Buluntu Yeri ve Tarihi: Kılavuzlar Köyü, Bozdağan Mahallesi, Aydın.

Ölçüleri: Yükseklik: 6.6 cm, Genişlik: 3.8 cm, Kalınlık: 0.5 cm, Baş Yüksek: 2.4 cm, Baş Gen: 2 cm

Hamur: 2,5 YR- 6/6 , Astarı: Beyaz astarlı, mika ve taş katkılı, siyah boya üzerine kahverengi boyalıdır. Yapım tekniği: Kalıp

Tanımı: Yuvarlak başlıklı figürin parçası. Baştan ve boynun bir kısımdan itibaren gövdenin bir kısmına kadar korunmuş, geriye kalan kısım eksik ve kırık. Baş soluna doğru hareketli ve öne eğik. Yüzde yer yer aşınmalar mevcut olduğundan yüz hatları ve saç detayları anlaşılamamaktadır. Boyun omuzlara göre geniş, omuzlar boyuna göre dar. Figürin sağ kolunu göğsüne doğru bükmekte. Başın hareketi nedeni ile sağ eliyle kitharayı çalıyor olmalı. Eserin sağ kolu hareketi nedeniyle vücudunun sol tarafından destek almalı ve sol tarafı hareketli olmalı. Duruşu ve hareketi nedeni ile lyra çalan figürin tipindedir.

Benzer Örnekler: Kyme³³⁴, Priene³³⁵, Pergamon³³⁶, Troia'dan³³⁷ ele geçmiştir.

Tarihi: İÖ. 150- 100.

³³⁴ Taşpınar 2019, K. 28, Lev. 34, 154.

³³⁵ Rumscheid 2006, Taf. 30, Kat. No. 72, 5- 6.

³³⁶ Töpperwein 1976, Taf. 26, Kat. No. 171.

³³⁷ Winter 1903, Taf. 351, No. 3.

K.16. (Levha 6)

Envanter No: 458 Nolu Eser

Adı: Aphrodite rahibesine ait figürin başı

Cinsi: Pişmiş toprak,

Buluntu Yeri ve Tarihi: Kılavuzlar Köyü, Bozdağan Mahallesi, Aydın.

Ölçüleri: Yükseklik: 6.6 cm, Genişlik: 3.8 cm, Kalınlık: 0.5 cm, Baş Yüksek: 2.4 cm, Baş Gen: 2 cm

Hamur: 2,5 YR- 6/6 , yapım tekniği: kalıp- döküm tekniği.

Tanımı: Aphrodite rahibesine ait figürinin baş kısmı. Baş kısmından sağ omuza kadar olan kısım ve boyun korunmuş, geriye kalan kısım eksik ve kırık. Baş vücudun sağına doğru hareketli. Figürinin başında çelenk yer almaktadır. Çelenkte yer yer kırıklar mevcut. Saç bukleleri alınaya dökülmekte ve iki boynun arasında belirgin bir şekildedir. Derin gözler, büyük burun, küçük ağız, belirgin elmacık kemikleri. Kulaklarda nokta şeklinde küpe. Sağ omuzda aslan protomu. Figürin, manto içerisinde vücuda yapışık olan sağ kolunu dirseğinden bükerek, sağ omzundaki aslan protomuna uzatmaktadır. Sol kol ise vücuduna yapışık bir vaziyette olmakla birlikte, kalça hizasında bir obje tutmaktadır. Figürinin, sol koltuk altında sarılarak tutturulan mantosu, sol kolu bileğe kadar sardıktan sonra vücudun arkasından sağ omza kadar devam etmektedir. Sol omzun arka bölümünden ve sol kolun da bir bölümünü saran manto figürinin solundan aşağı doğru dökülmektedir.. Yüzde aşınmalar mevcut. İki ayrı kalıptan döküm tekniği ile yapılmıştır. Kalıp birleşim noktasında çatlak mevcut. Arka yüzü işlenmemiştir. Mika katkılı turuncu renk hamurlu beyaz astarlı kahverengi boyalıdır.

Benzer Örnekler: Aydın³³⁸, Tralleis³³⁹, Hyllarima³⁴⁰, dan ele geçmiştir.

Tarihi: İÖ. 170- 160.

³³⁸ Ersavaş 2019, Lev. 43, Kat. No. 22, 166.

³³⁹ Çekilmez 2015, Fig. 13, 394.

³⁴⁰ Çekilmez 2015, Kat. No. 2, Fig. 5, 392.

K.17. (Levha 3)

Adı: Lir Çalan Figürin

Envanter No: 459 nolu eser

Cinsi: Pişmiş toprak,

Buluntu Yeri ve Tarihi: Kılavuzlar Köyü, Bozdağan Mahallesi, Aydın.

Ölçüleri: Yükseklik: 7 cm, Genişlik: 3.9 cm, Kalınlık: 0.7cm, Baş Yüksek: 1.6cm, Baş Gen: 3.3 cm

Hamur: 2,5 YR- 6/6 , yapım tekniği: iki ayrı kalıptan döküm tekniğinde yapılmıştır.

Tanımı: Lir çalan kadın figürünü. Baş ve üst gövdenin bir kısmı korunmuş, sağ kolunun altından itibaren kırık. Sol kol eksik. Baş sağına göre hareketli ve sağına doğru eğik. Yüz dolgun, figürünün kaşları ve gözleri siyah boya ile belirginleştirilmiştir. Figürin, yay şeklinde kaşlara, iri badem gözlere, kulakta küpelere sahip. Saçlar, alın üzerinde topuz yapılarak sivri bir topuz olacak şekilde arkaya doğru toplanmıştır. Olasılıkla başında bir örtü bulunmakta. Burun ve ağızda yer yer aşınmalar mevcut. Sağ kol dirsekten bükülerek lire uzanmaktadır ? Sol kolun omuzdan itibaren kırık. Sol kol arkadan liri desteklemektedir. Bel kısmı kırık olduğundan hareketi belirgin değil. Mantonun kıvrımları figürünün hareketine paralel bir şekilde işlenmiştir. Arka yüz işlenmemiş, siyah astarlı, mika katkılı pembemsi turuncu renk hamurlu, yer yer koyu kahverengi boya izleri.

Benzer Örnekler: Aydın Söke³⁴¹, Çanakkale³⁴², Kyme³⁴³, den ele geçmiştir.

Tarihi: İÖ. 170- 160.

³⁴¹ Doymaz 2021, Lev. 6, Kat. No. 6, 198.

³⁴² Tavukçu 1999, Lev. 24, Kat. No. 95, 440.

³⁴³ Taşpınar, Lev.34, Kat. No. 28, 224.

K.18. (Levha 5)

Adı: Ayakta ve yarı giyimli Aphrodite Figürini.

Envanter No: 460 nolu eser

Cinsi: Pişmiş toprak,

Buluntu Yeri ve Tarihi: Kılavuzlar Köyü, Bozdağan Mahallesi, Aydın.

Ölçüleri: Yükseklik: 12.8cm, Genişlik: 6 cm, Kalınlık: 0.3 cm, Kaide Yüksek: 2.6 cm, Kaide Gen: 4.7 cm, Kaide Cidar: 0.5,5 cm

Hamur: 2,5 YR- 6/6 , yapım tekniği: iki ayrı kalıptan döküm tekniğinde yapılmıştır.

Tanımı: Aphrodite Figürini. Ayakta ve yarı giyimli olan figürinin başı kırık ve eksik. Boynun başlangıcından, kaideye kadar olan kısım korunmuş. Sağ eli kırık ve eksik.

Vücudunun üst kısmı çıplak ve alt kısmı himation giyimli. Başı ve sağ omzu, sağ kolunun hareketi nedeniyle sağına dönük ve yukarıda olmalı. Öne ve yana uzattığı sağ kolunu dirseğinden kırdıktan sonra sağ yanında mantosunu açar. Belinin solundaki sol koluyla elbisenin kıvrımlarını tutar. Omuzlar dar, küçük göğüsler, hafif şişkin bir karın, bel ince. Sağ bacağının hareketi nedeniyle beli sağına eğik. Sağ bacak önde ve hareketli verilirken sol bacak vücudun ağırlığını taşır. Sağ elinde tuttuğu elbise-kumaş tomarı elinden kıvrılgıç kuyruğu şeklinde süzölmektedir. Yüzeyde aşınma dökülmeler kaideye küçük kırıklar görülür. Mika katkılı turuncu renk hamurlu, beyaz astarlı, yer yer kırmızı ve kahverengi boya izleri görülür. Kare biçimli kaideye sahip. Duruşu ve hareketi yanında şematik görünümüyle İS 1. yüzyılın ikinci yarısından olmalıdır.

Benzer Örnekler: Muğla³⁴⁴, Tralleis³⁴⁵, Smintheion³⁴⁶, Parion³⁴⁷’dan ele geçmiştir.

Tarihi: İS. 1. yüzyılın ikinci yarısı.

³⁴⁴ Durnagözü 2020, Lev. 16, Kat. No. 8, 493.

³⁴⁵ Çekilmez 2014, Lev. 28, Kat. No. 18, 180.

³⁴⁶ Öztepe 2003, No.1, 93.

³⁴⁷ Aydın Tavukçu 2007, Lev. 28, Kat. No. 37, Res.72, 359.

K.19. (Levha 6)

Adı: Kourotrophos/tanrıça figürini.

Envanter No: 461 nolu eser

Cinsi: Pişmiş toprak,

Buluntu Yeri ve Tarihi: Kılavuzlar Köyü, Bozdağan Mahallesi, Aydın.

Ölçüleri: Yükseklik: 12 cm, Genişlik: 3.1,5 cm, Kalınlık: 0.3 cm, Kaide Cıdarı: 0.9 cm, Pişirme Deligi Gen: 1.5 cm, Pişirme Deligi Yük: 2.4 cm.

Hamur: 2,5 YR- 6/6 , yapım tekniği: Çift kalıp, döküm tekniğinde yapılmıştır.

Tanımı: İnce bir kaide üzerinde ayakta cepheden giyimli kadın figürünü. Baştan kaideye kadar korunmuş. Figürünün başı örtülü. Baş vücudun hareketi nedeni ile sağına hareketli ve aşağı doğru eğimlidir. Vücudunun ağırlığını sol taraf taşımakta olup, sol kalça ve omuz yukarı doğru çıkıktır. Figürünün alt gövdesinin vücut hatları elbise altından belirgin bir şekilde görülebilmektedir. Fakat üst gövdesinin kıyafeti altında kaybolduğu görülebilmektedir. Vücudun ağırlığının sol bacak üzerinde taşınması ile birlikte vücutta “S” hareketi görülmektedir. Yüzde aşınmalar mevcut. Figürin göğüs üzerinde olasılıkla bir bebek tutmaktadır. Figürünün sol tarafında kucağında taşıdığı bebek figürünü sağ eli taşımakta, aşınma nedeni ile bebeğin ayrıntıları seçilememektedir. Sağ bacak sabit sol bacak hareketli. Gövdedeki çatlaktan anlaşılacağı üzere, gövdenin ortasından itibaren kırık olan figürin daha sonradan birleştirilmiştir. Duruşu, hareketi ve tuttuğu bebek figürünü dolayısıyla kourotrophos tipindedir.

Mika katkılı pembemsi turuncumsu renk hamurlu beyaz astarlı kahverengi boyalıdır.

Benzer Örnekler: Aliğa³⁴⁸, Niğde³⁴⁹, Kyme³⁵⁰, Aydın³⁵¹, Isparta³⁵² Kyme Nekropolü³⁵³, Alinda³⁵⁴’dan ele geçmiştir.

Tarihi: İÖ. 330- 320.

³⁴⁸ Topuz 2019, Lev.5, Kat.No. 10, 144.

³⁴⁹ Sönmez 2021, Kat.No. 1-2, 52.

³⁵⁰ Taşpınar- Çekilmez 2021, Kat.No.3, Fig. 3, 48.

³⁵¹ Ersavaş 2019, Lev.36, Kat.No.15, 159.

³⁵² Çevik 2019, Lev. 24, Kat. No. 80.a, 365.

³⁵³ Taşpınar 2019, Lev.13, Kat. No. 7, 130.

³⁵⁴ Çekilmez -Taşpınar Yamantürk 2023, TK.1, G.2, 109.

11. LEVHALAR

LEVHA 1

K.1. Dioskurides Tipinde Giyimli Erkek Figürini Parçası Ön Yüz, Arka Yüz, Sağ Profil, Sol Profil.

K.2. Ephebos Tipinde Ayakta ve Giyimli Erkek Figürini Parçası Ön Yüz, Arka Yüz.

K.5. Ephebos Tipinde Erkek Figürini Parçası Ön Yüz, Arka Yüz, Sağ Profil, Sağ Profil.

K.12. Giyimli Ephebos Parçası Ön Yüz, ArkaYüz, Sağ Profil, Sağ Profil.

K.4. Ayakta ve Giyimli Erkek Figürini Parçası Ön Yüz, Arka Yüz, Sağ Profil, Sağ Profil.

K.8. Giyimli ve Ayakta Erkek Figürini Parçası Ön Yüz, Arka Yüz, Sağ Profil, Sağ Profil.

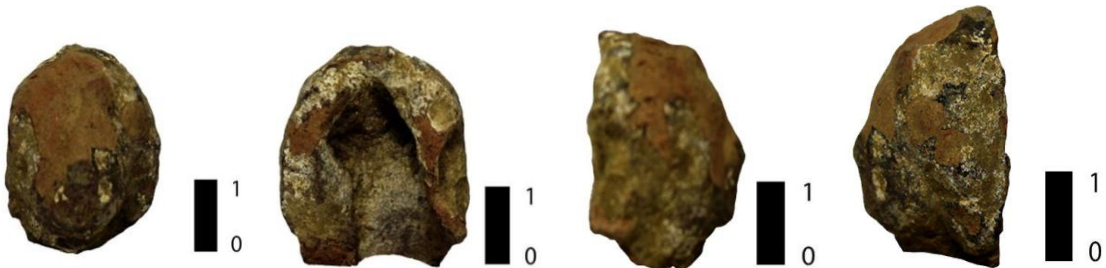
K.15. Ayakta ve Giyimli Erkek Figürini Parçası Ön Yüz, Arka Yüz.

K.17. Ayakta ve Giyimli Erkek Figürini Parçası Ön Yüz, Arka Yüz, Sağ Profil, Sağ Profil.

K.13. Ayakta ve Giyimli Erkek Figürini Parçası Ön Yüz, Arka Yüz, Sağ Profil, Sağ Profil.

K.9. Kadın Figürini Baş Parçası Ön Yüz, Arka Yüz, Sağ Profil, Sağ Profil.

K.10. Giyimli ve Ayakta Kadın Figürini Parçası Ön Yüz, Arka Yüz, Sağ Profil, Sağ Profil.

K.3. Ayakta ve Giyimli Kadın Figürini Parçası Ön Yüz, Arka Yüz, Sağ Profil, Sağ Profil.

K.11. Giyimli ve Ayakta Kadın Figürini Parçası Ön Yüz, Arka Yüz, Sağ Profil, Sağ Profil.

K.14. Ayakta ve Giyimli Kadın Figürini Parçası Ön Yüz, Arka Yüz, Sağ Profil, Sağ Profil.

K.6. Aphrodite Frejus/ Genetrix Figürini Parçası Ön Yüz, Arka Yüz, Sağ Profil, Sağ Profil.

K.18. Aphrodite Frejus/ Genetrix Figürini Parçası Ön Yüz, Arka Yüz, Sağ Profil, Sağ Profil.

K.7. Stephaneli Aphrodite Parçası Ön Yüz, Arka Yüz, Sağ Profil, Sol Profil.

K.19. Kourtophros Figürini Ön Yüz, Arka Yüz, Sağ Profil, Sol Profil.

K.16. Aphrodite Rahibesi Figürin Parçası Ön Yüz, Arka Yüz, Sağ Profil, Sol Profil.